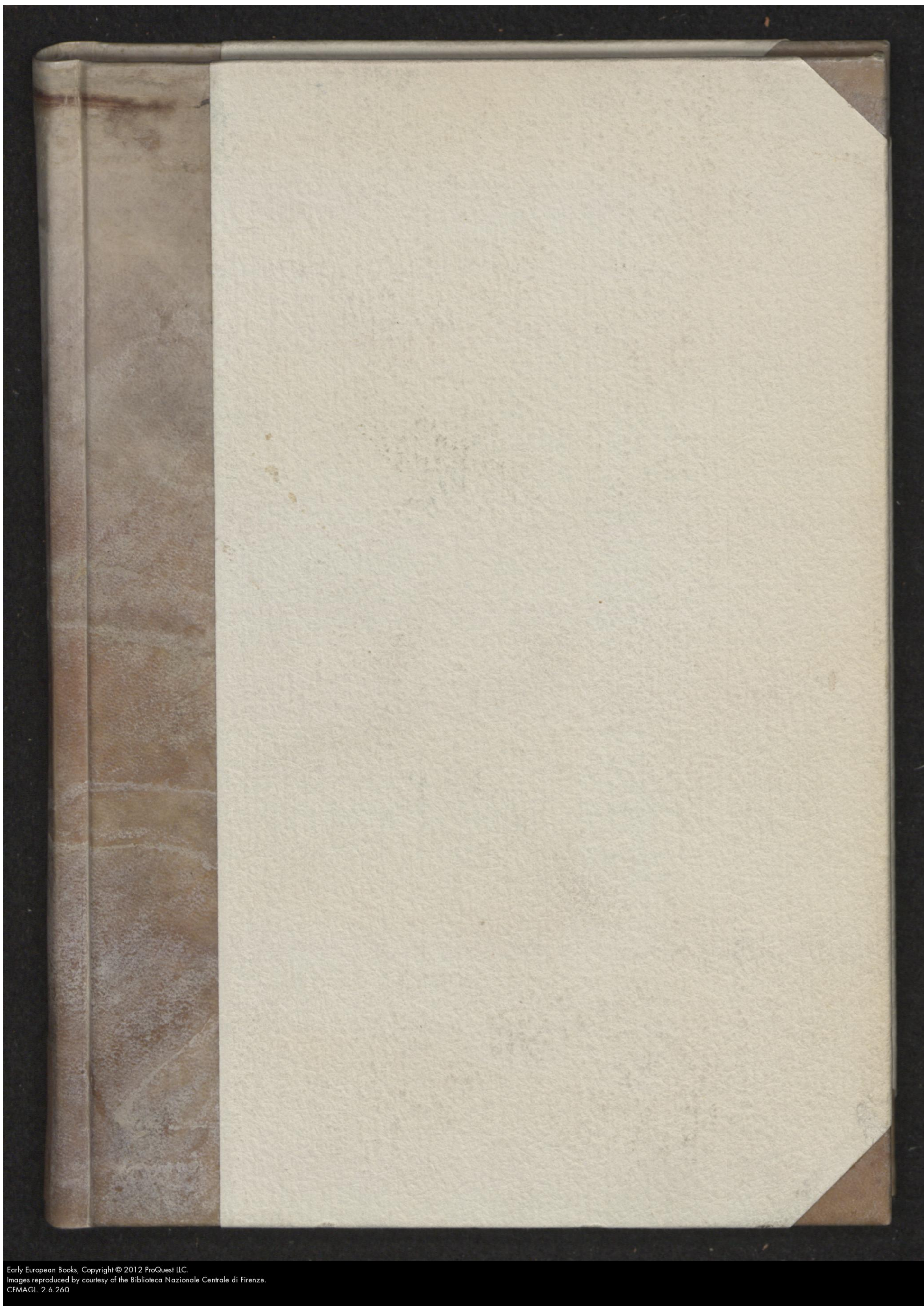
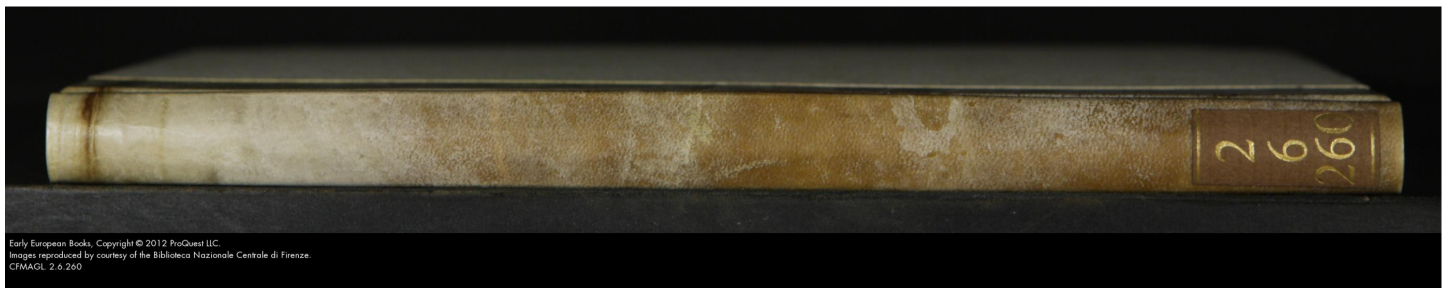
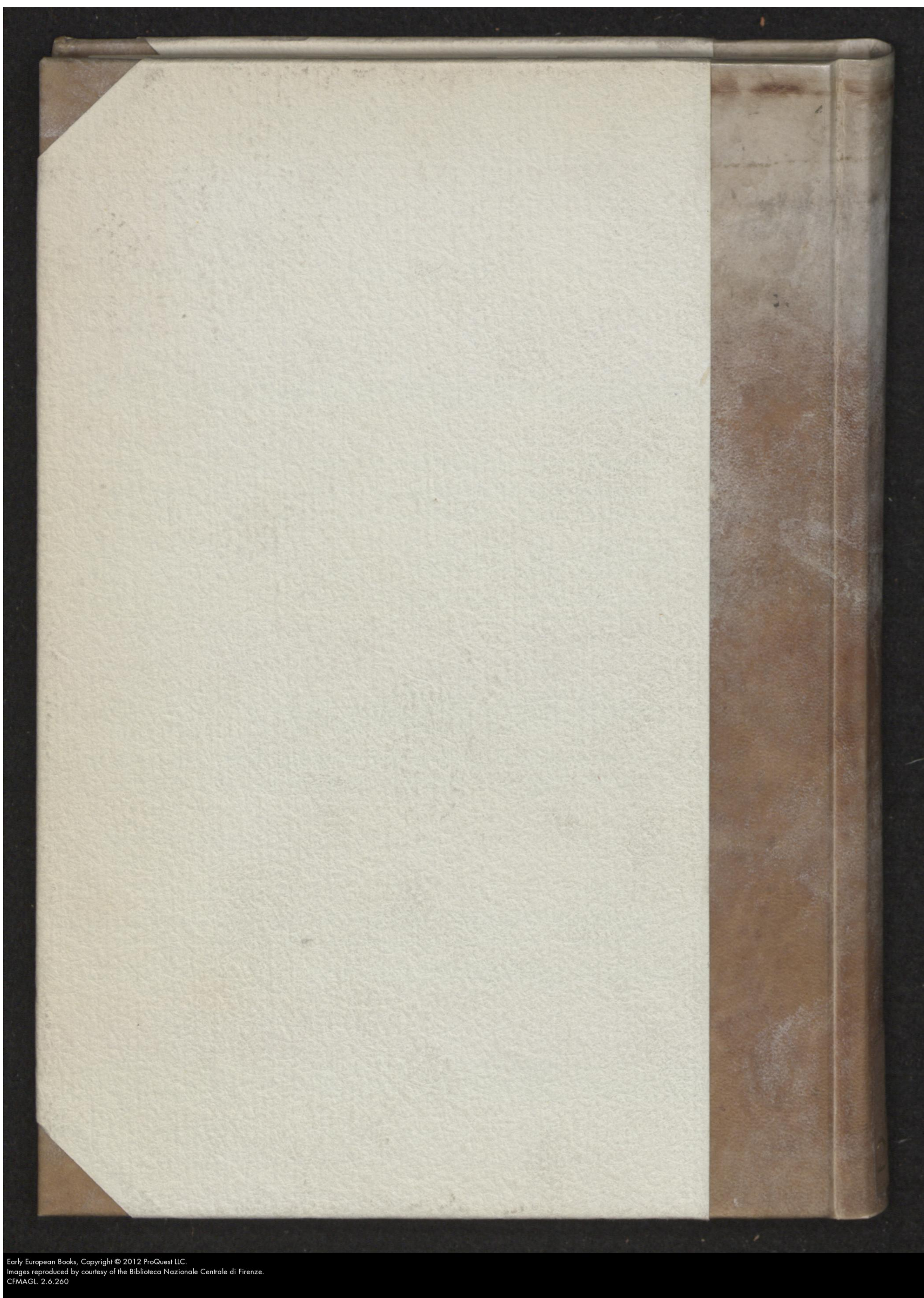

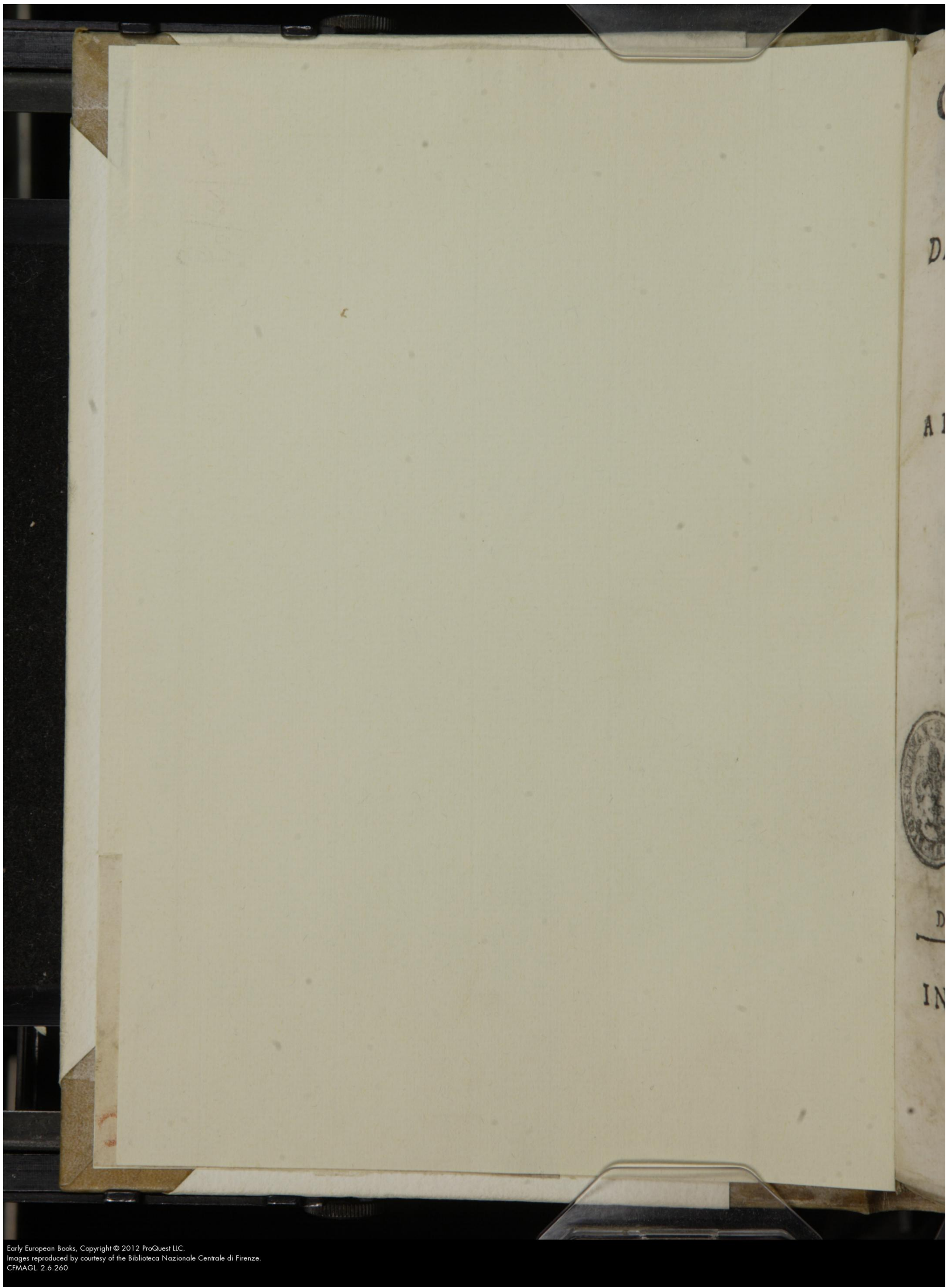

2
6
260

GENNADII SCHOLARII PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI

DEFENSIO QVINQVE CAPITVM,
Quæ in ſancta & œcumenica Florentina Synodo continentur,

Fabio Beneuolentio Senenſi interprete.

AD SANCTISSIMVM D. N. Gregorium Papam XIII.

DE LICENTIA SVPERIORVM.

ROMAE,
IN AEDIBVS POPVLI ROMANI
M. D. LXXIX.

CAPITA.

SANCTISSIMO D. N. GREGORIO PAPAE XIII.

VM ante aliquot annos Pater Beatißime de statu ecclesiastici præstantia pauca quædam conscripsissem, ciuilibusque & humanis rationibus ostendissem, non reperiri politiam inter omneis alias ea excellentiorem; reliquum erat id theologicis & diuinis testimonijs comprobare. Sed dum in hac cogitatione totus defixus sum atque hæreo, incidi in Græcum Gennadij volumen Constantinopolitani Patriarchæ: in quo hæc omnia nouo quodam more erant exposita, ac disputata: aliaque scilicet cõplura de Petri primatu, & summi Pon-

tificis in concilijs auctoritate: responsiones præterea aduersus eos, qui ecclesiasticorũ diuitias, eorumque cultum, & viuendi rationem suggillabant. quæ quidem cum non tantum copiose, & eleganter, præterque communem scholasticorum vsum essent pertractata; uerum etiã summopere pie, atque catholice, operæprecium esse duxi ea non sinere sub modio diutius delitescere, sed Romana ciuitate donare, atque ex umbra in lucem proferre; uicemque illius uehementer indolui, quod tam egregius auctor sua laude fraudaretur, nec hæreticis nostræ tempestatis obijceretur, qui Græcum hominem, uel regiæ Vrbis Patriarchã, idest pontificiæ dignitatis æmulum, conspiciant arma retundentem, quæ aduersum nos distringi consuessent. Nam is primũ diuinæ scripturæ locos præcipuos adducit, eosque ingeniosissime explicat; deinde pontificum, conciliorumque decreta super Petri primatu: postremo suæ gentis scriptorum, hos occidentis, illos orientis doctores appellans. adhibet præterea nouellas quasdam Iustiniani Imperatoris constitutiones, in quibus primam sedem agnouit Romani Pontificis, cæteris posthabitis omnibus: ex quo perspicuum cuicunque esse potest, hunc omnem fere antiquitatem perlustraße; atque ex

abditis latibulis multa feliciter eduxisse. Ea & si Græcis suis composita sunt; qui adeo impudenter a concordia in Florentino Concilio firmata desciuerunt, tamen omnia aduersus iuniores hæreticos mirifice sunt accommodata; atque id potissimum de Petri primatu, & alterum de igne purgatorio caput. nam ueluti Græci post obedientiam Pontifici Romano subtractam, infame Mahomethis iugum subierunt, ita & nostri temporis hæretici in maximas calamitates inciderunt, ex quibus humana, & diuina iura (quantum in ipsis fuit) funditus peruersa sunt, atque conturbata. Turcæ post impia Lutheri dogmata totam fere Pannoniam occuparunt. sed plura & fortasse imminentia non libet addere, nec tam infelices exitus Christianis hominibus ominari. apud Anglos, Scotos, Germanos, Gallos, quot mala contigerint, postquam Vgnotti se a Romana Ecclesia seiunxerunt, uel cæcis est cognitum. Cæterum si hæc a Latino pertractata fuissent, poterat quiuis facile suspicari, eũ sibimet assentari, & secum colludere; sed cum a Græco composita sint, non Romæ apud nos; sed in regia Vrbe apud suos, necesse est confiteri eum diuino numine afflatum conscripsisse: eoque magis quod is iurisiurando interposito testatur,

ſtatur, ſe tantum ueritate ductum hæc ſcribere, & tanquam ante Dei tribunal conſtitutum alio nunquam oculos deflexiſſe. Verum alias etiam Romani Pontifices ſibi Græcos homines adiunxerunt, ueluti Beßarionem Nicænum, & Ruthenum Iſidorum S.R.E. Cardinales, uiros omni uirtutum genere inſignitos, alioſq. eiuſdẽ hominesnotæ. At ueſtra Sanctitas ulterius eſt progreſſa, cum Græcorum collegium nuper inſtituerit, & paulo ante Germanicum: quæ duæ nationes ſi ſe nobis adiunxerint, cæteræ nullo negotio ſubſequentur, & ad primam ſanitatem reuertentur: quod quidem ſub ueſtræ Sãctitatis auſpicijs ſperare poſſumus, & debemus, cum ea publicis ſemper inuigilet commodis, & intẽdat: ac ueluti impiger nauta nunquam clauum de manu dimittat, uere Chriſti Vicarius & Petri ſucceſſor. Eodem pertinet Neophytorum collegium ſapientißime nuper auctum, uel conditum, quaſi ſeminarium omnium, qui ſuæ gentis ſectis deſertis ſub Chriſti Dei noſtri uexillis uoluerint militare. ſed diuino prorſus conſilio contigiße uidetur, quod eo potißimum tempore prodierit Gennadius, quo Græcorum collegium eſt conſtitutum, quaſi gratias acturus ob ingentia beneficia erga ſuam gentem collata; deprece-

turque

turque ut uestra Beatitudo hoc studium perpetuo seruet, cum litteræ, & disciplinæ omnes magna ex parte ab ijs exortæ sint, & sacra Theologia eorum scriptis maxime sit exculta, & illustrata, curiæque Romanæ dignitas ab alijs postea miris præconijs sit celebrata; nam Nicænus Bessarion, & Trapezuntius Georgius de primatu Petri lectu dignissima condiderunt, paucis ea quidem cognita, sed luce, & sole dignissima. Verum hi longo interuallo ab eloquentia Gennadij absunt, de quo auctore Nicolaus Maioranus Episcopus Melfitensis ueri, & uirtutis amãtissimus sæpe dicere solet: Ego quinquaginta annos in famulatu huius sanctæ sedis, & Põtificum uixi, eosque ob innumera in me merita colui semper ut debui: at nulla alia re magis ad eorum cultum sum accensus, & inflammatus, quam ex huius uoluminis lectione. Non dedignetur ergo V. Sanctitas cum per sacras licuerit occupationes huc, ueluti in amœnum quoddam Viridarium paulisper diuertere, & reliqua etiam quattuor capita oculis perlustrare, quorũ uertendorum onus mihi iniunctum est. Reliquum est, ut Deum optimum maximum pro incolumitate sua omni conatu deprecemur, quæ cum sit ad publicas nata commoditates, longiora uitæ

ra uitæ

ra uitæ ſpatia meretur, non tam ob laborū ſuorum fructum, quibus etiam maiora debentur, quam ad totius reipublicæ Christianæ commodum, ac beneficium: Cui omni adhibita humilitate pedes deoſculamur, & fortunam noſtram commendamus. Romæ calendis Nouembris. M. D. LXXIX.

Sanctitatis V.

Humillimus ſeruus Fabius Beneuolentius.

ANTONIVS CAVCVS ARCHIEPISCOPVS CORCYRENSIS

Cameræ Apostolicæ Clericus, Lectori.

VM paucis ab hinc annis apud orientales Græcos munus obiens Episcopo debitum, Corcyræ degerẽ; oblata est mihi occasio internoscendi penitus, quid ij de fide, ac religione sentirent. cumque eorum ritus & dogmata maiori ex parte a catholica veritate recedere intellexissem; per ocium libuit ea adnotare, & literis mandare. Itaque libro de hæresibus iuniorum Græcorum conscripto, Gregorio XIII. pont. Max. dicaui & tradidi. inter cætera absurda, & a vero prorsus abhorrentia, animaduerti id esse potissimum de Papæ primatu: quem ij adeo inuidiose & peruicaciter abnegant, vt neq. Caluino nec Luthero, vel alij nostræ ætatis hæresiarchæ concedant. Quamobrem apud me statui, & credidi, nihil plane inter Græcum hominem, & Latinæ Ecclesiæ hostem interesse. verum id eo magis assererem, nisi Fabij Beneuolentij, opera viri in græcis litteris non vulgariter eruditi, mei familiaris & domestici ad manus meas opus quoddam peruenisset, Gennadij Scholarij Constantinopolitani patriarchæ de Papæ auctoritate. quod cum mihi valde nouum, atque incredibile videretur, omni adhibita cura de hoc autore, & auctoritatibus super hac re prolatis, perquisiui. Ac cum contra quam expectabam perspexissem, & copia rerum & pondere, hunc cæteros qui de hac re conscripserunt anteire; suasi vt tam egregium opus cum Latinis communicaret; vt non parui futurum momenti ad Ecclesiæ Romanæ dignitatẽ patefaciendam, atque illustrandam: pollicitus pro hac re peragenda

omne meum studium, atque opem. Nam si tum cum apud Græcos in oriente versarer, huius libri facultas contigisset; ita proculdubio eorum temeritatem, & impudentiam retudissem, vt respondendi locus amplius datus non fuisset. quoniam huic obijcere, ut alijs quibusdam non potuissent eum esse Latinorum asseclam, & in illorum gratiam scribere, cum esset Constantinopolitanus patriarcha, & ab ijs electus: nec quod Romæ nobiscum versatus, cum is occasione Florentini concilij tantum sit in Italia commoratus; vbi semper Ecclesiæ Romanæ fauit, vt in actis synodi & eius orationibus patet. Sed post cum Palęologo Imperatore in Orientē reuersus, Constantinopolitanus patriarcha creatus est, paulo ante captam a Turcis ciuitatem: in qua vixit, obijtque catholicæ fidei semper propugnator, & vindex, quemadmodum ex hoc libro liquido declaratur, & ex alijs quantum audire & legere licuit. Conuertant igitur oculos & mentem ad huius operis lectionē pij, catholici, & veri amantes viri: existimo nanque me hoc vere asserere posse, pauca huiusce generis scripta reperiri, quibuscum Gennadij lucubrationes, siue facundiam spectes, siue doctrinam, conferri valeant, tum ad apostolicę sedis auctoritatem propagandam, tum ad hæreticorum rabiem compescendam. Valete.

VITA GENNADII SCHOLARII PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI.

OANNES Palæologus Constantinopolitanus Imperator, cum Ferrariam ab Eugenio iiij. fuisset euocatus pro Ecclesiæ concordia transigenda; eduxit secum viros ecclesiasticos, laicosque omni virtutum genere insignes. Inter cæteros ex clericis Nicænum Beßarionem, & Isidorum Ruthenorum patriarcham: ex laicis Georgium Scholarium senatorem, & alios quosdam, quos non est necesse commemorare, cum in concilij Florentini actis affatim legantur. cæterum disputationes de fide inter Ecclesiasticos intercesserunt, laicis (vt mos est) seclusis. Scholarius igitur & si dignitate multis esset inferior, doctrina tamen nulli erat secundus: vt ex hoc commentario patet, in quo decreta Concilij tuetur. sed & in eodem Concilio duos libros edidit, suæ fidei confessionem in ijs exponendo: quos Imperatori, alijsque in synodo legendos tradidit; eosq. audiui Parisijs Latinos factos, atque editos. Pręterea hic tres orationes composuit; vbi Græcos suos ad vnionem cum Latinis hortatur luculentissimas; nam eloquentię palmam huic tribuere tum Græci videbantur; icirco eæ iussu Imperatoris volumini Concilij actorum insertæ sunt. Ergo corcordia post multas concertationes inter Græcos & Latinos transacta, Imperator cum suis Constantinopolim est reuersus, pius profecto & catholicus princeps. Verum eo paulo post vita defuncto, in regno successit Constantinus eius frater cognomento Dragases, non eadem qua frater erga Romanam Ecclesiam pietate. opera igitur & suasu Marci Ephesini Episcopi, omnia perturbata sunt: quoniam nec Græci (vt est eorum leuitas) conuentis stare voluerunt. nam Marcus scriptis aduersus Latinos editis a catholica fide suos abalienauit. huius temeritatem cum Scholarius ferre non posset, monitu Gregorij Protosyngeli patriarchę omnibus eius capitibus respōdit, qui liber impreßus non est, & paucis cognitus. Defuncto Gregorio suffectus est in eius locum Scholarius anno Domini 1452. vt patet ex chronico ecclesiastico Onufrij Panuuint, factusque est e Georgio Gennadius Græcorū more; qui cum ad patriarchalem apicem euecti sunt, nomen assumunt quod ab eadem littera incipiat qua proprium, paulo diuersius quam Romani pontifices consueuere. At nec ijs contentus, scripsit in patriarchatu librum commentarijs quinque distinctum, secundum quinque articulos

in Florentino Concilio firmatos: in quibus copiose eius decreta asserit, Marcique impudentiam simul & temeritatem retundit; qui lapis angularis, & scandali petra vere dici potest, veluti præcipuus inter Græcos schismatis autor. In tractandis quæstionibus secutus est ordinem in Concilio habitum Gennadius, quæ quinque extiterunt, de sancti Spiritus scilicet processione, de conficiendo in azymo, vel fermento, de purgatorio, de fruitione sanctorum, & de Papæ primatu. in qua re oblata est ei occasio omnem eloquentiæ suæ copiam effundendi, non vt in alijs capitibus euenit, quæ acrimoniam tantum postulant disputandi; quamquam vbique sua explendescat oratio. Is hunc librum in vrbe Constantinopolitana videtur conscripsisse paulo post direptionem eius sub Maomethe Turcarum Imperatore: quam rem adeo tragice in quinto deplorat, vt cuiuis lacrymas excutere possit.. Audiui etiam de Angelo Iustiniano Grę co homine Gebēnensi Episcopo, se legisse monodiam Gennadij eiusdem argumenti, in qua copiose explicat, & lamentatur suæ ciuitatis, & gentis interitum, vel magis excidium. retulit etiam se habere opusculum diui Thomæ Aquinatis de ente & essentia, ab eodem autore in Græcum sermonem versum, & commentarijs ab eo illustratum: quod aperte indicat eum vel Latina calluisse, vt antea opinabar; cum multa ex nostris autoribus in hoc libro adducat. in tractatu de Papę primatu citat quędam ex Gratiani decreto, ex quibus deprehenditur id quod modo dixi. Sed nec omittendum videtur, quod Diplobatazius Latinus iurisconsultus quamuis Gręcus natione, scribit se vidisse Venetijs Gratiani decretum Gręce conscriptum, eo allatum a quodam legato regis Cyprij: nam satis notum est iuniores Gręcos complures ex Latinis scriptoribus etiam ecclesiasticos in suos vsus vertisse, qui hodie leguntur in Vaticano, & alibi. Robertus Constantinus Gallus in sua bibliotheca testatur Gennadium hunc scripsisse libros de fide, de Dei cultu, & contra Iudęos, & responsiones pro Christianis, & in bibliotheca regia manuscriptos Parisijs asseruari. Laonicus Chalcondyles Athenienfis libro vi. historię Turcicę, meminit huius tanquam primas apud Gręcos sapientię partes obtinentis. Quanti fecerit hunc Bessarion Cardinalis Nicęnus, ostendit in epistola quadam ad Gręcos de Petri primatu; in qua eadem fere leguntur, quę apud Gennadium conscripta sunt, interdumque ijsdem verbis. nec dici potest primum scripsisse Bessarionem, cum eius epistola data sit anno 1463. & Gennadius obierit 1460. secundum Panuuini chronicon: vt liquido pateat tunc apud omneis eius virtutem claram & celebrem extitisse. Et hęc de Gennadio prefatum fuisse sufficiat.

AD LECTOREM

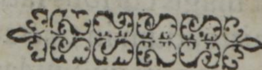
SCIENDVM est quod in hac versione Gennadij, vsi fuimus auxilio quattuor codicum manu scriptorũ antequam Gręcus liber typis excuderetur. primus est aduectus e Creta: relatumq. est eũ fuisse Georgij cuiusdam Corinthij, viri in Græcis litteris non mediocriter eruditi, quo cum ego ante multos annos Venetijs familiariter versatus sum. alter fuit Marcelli secundi Papæ: eum de sua bibliotheca protulit Cardinalis Sirletus, quem ego honoris causa nomino, testatus illum aureis centum coemptum. Tertius ex Vaticano, ab hoc fonte deductus, ac descriptus. postremum, sed magis vetustum commodauit Illustrissimus Cardinalis Farnesius, at sine nomine autoris, in insula Naxo vna ex Cycladibus (vt videtur) conscriptum. Animaduertendumque est in his omnibus, quod vbi fo. 384. linea 37. in græcis impressis legitur Ianuarius, in scriptis haberi Iouianus, alludendo ad Iubaiani nomen; ad quem scribit Cyprianus horum similia, quæ in epistola Iubaiani continentur. Sed locus a Gennadio adductus reperitur in epistola ad Ianuariũ, vt non ausim reprehẽdere eos, qui Ianuariũ pro Iouiano reposuerint. Idẽ euenit de Eunomio folio 399. linea 20. in cuius locum impressus posuit Macedonius, eiusdẽ hæresis cũ Eunomio autor, vt Niceta gręcus scriptor attestatur, vbi de hæresiarchis, & eorum hæresibus sermonem habet. quod addidimus, vt magis curiosis satisfaceremus.

Præterea non omittendum in tractatu de Sancti Spiritus procesſione, Græcos vti quibusdam vocibus, quarum significata non vndequaque Latinis respondent, veluti αἰτία, οὐσία, ὕπαρξις, ὑπόστασις. αἰτία quod ad verbum significat causa, cum Græci dicunt Spiritum sanctum esse ἐκ τῆς αἰτίας τοῦ πατρὸς, Latini doctores pro causa dicunt principium, vel origo: nam Græci verbi vis vtrumque sua latitudine comprehendit. iccirco fere semper ex Gennadio ita vertimus αἰτίαν. οὐσία

modo

modo essentia, modo subsistentia, & ὕπαρξις, subsistentia, & substantia, quamquam Bessarion in sua oratione dogmatica ad Græcos in concilio, quam is postea latinam reddidit, vertit existentia & subsistentia promiscue. pro qua voce Boetius in tractatu de duabus Christi naturis aduersus Eutychem & Nestorium, videtur vsus fuisse οὐσίωσιν. ὑφίστασθαι vertimus persona, & hypostasis, & subsistentia. Cæterum de ui horum verborum non est amplius quod laboremus, cum ea quandoque confundantur, vt Boetius in supradicto ostēdit tractatu. In concilio etiam Florentino sessione 17. & 18. eadem vberrime explicantur; & apud diuum Thomam leges nonnulla in libro de Græcorum erroribus ad hoc argumentum pertinentia, atque ad omnes Gennadij tractatus; eædem enim quæstiones in concilio Lugdunensi a Græcis disputatæ sunt, quamuis exitu dispari: quoniam Imperator tantum Græcus cum Pontifice consensit, suis doctoribus peruicacissime reluctantibus. verum hæc alias loco commodiore dicentur.

In epistola diui Maximi ad Marinum folio 21. linea 9. vbi legitur, comprehenderunt, sciendum quosdam vertisse susceperunt: potest dici etiam apprehenderunt, nam ἐπελάβοντο vtrumque significat. de qua epistola leges multa sessione 7. & 23. in Florentino concilio. & ibidem vbi legitur in impressis εὐθυνόμενος per υ, scribēdum est ex manuscriptis Vaticani εὐθηνούμενος per η, vbi totus hic locus fusius explicatur, vt suo tempore in annotationibus docebimus.

Cæsaris Mazzutelli Camertis.

Salue maxime Gennadi Senator
Byzanti, eloquio tonante cuius
Vires hæresis impiæ domantur,
Græcorumque Ephesique pertinacis.
Salue, qui solium, vicemque Petri
Ius, & dogma sacrum tuere Romæ.
En quod tu Latio dedisti honoris,
Idem dat Latium tibi vicissim.
Nam qui græcus erat tuus libellus,
Nunc & per Fabium sonat latine,
Vt Græcis venereris, & Latinis.

Petri Contestabilis Genuensis.

Inclyta Gennadio lætetur Roma Latino,
Quæ celebri partu nuper adaucta fuit.
Quo plures factus noster, quam Græcus habebat
Asseclas, Latio hoc gloria maior erit.
Et Fabium, studio cuius noua munera dantur,
Illustrem æterno tempore reddet honos.

I. Hieronymi Catenæ Nursini.

Quam merito a falsis, Gennadi, vera tuentem
Nulla habita gentis te ratione tuæ,
Gloria consequitur? veris te laudibus ornat
Romano in solio qui sacra sceptra gerit.
En colit Hesperius, te iam veneratur Eous.
Dum morem patrium deseris, astra tenes.

FRANCISCVS PINTA PRESBYTER AC THEOLOGIAE DOCTOR STVDIOSO LECTORI.

N habes humanissime lector, librum sane quam eruditum & pium: quem a Gennadio Patriarcha Constantinopolitano Graeco primitus sermone conscriptum, Fabius Beneuolentius Senensis, vir tum ornatus alioqui, tum non vulgariter eruditus, Romana donatum lingua, in communem Latinorum vtilitatem emittit. Eum ego librum ab admodum R. Fratre Paulo Constabili Sacri Palatij Magistro, viro integerrimo, ad me, vt illum examinarem transmissum, non sine summa quadam animi alacritate perlegi, idque non tã quod opus ipsum recẽs esset ac varium, quã quod multa in eo sese mihi obtulere scitu dignißima, quae nusquam hactenus legeram apud Latinos autores. Facta autem quã diligenter a me fieri potuit collatione cum Graecis, nihil (vti arbitror) temere elapsum est, quod tuas lector aures queat offendere: nisi quod cum res ipsę de quibus in hoc opere disputatur, sint perdifficiles, vix fieri potuit, ut non aliquid interdum aut duriter, aut obscure, aut etiam parum eleganter in aures incurrat. Scis enim quam sit difficile de rebus (quales hae sunt) diuinis, copiose perspicue & ornate conscribere. Contentus igitur esse debebis, quod Gennadiũ de praestantissimis nostrae religionis dogmatibus, latino loquentẽ sermone licet audire. Iam vero vt de toto ipso opere dicam quod sentio, nihil in eo non pie simul & erudite, nihil non acute disseritur; nusquam non, aut catholica fides validissimis argumentis adstruitur, aut haereticorum & schismaticorum machinamenta ingeniose, ac subtiliter eliduntur: vt vere possim asserere, si nihil vnquam, sanctissimis Conciliorum, praesertim vero Florentini Decretis, aduersus Graecos qui ab Ecclesia Romana desciuere, definitum hactenus extitisset, vel haec tantum commentaria (modo legerentur deposito aemulationis studio) posse sufficere, vt miseranda Graecorum natio, ab inueteratis erroribus reuocata, planum atque directum catholicae veritatis iter aspiciat. Verum hoc Dei Opt. Max. opus est, quem precari semper oportet, vt isthaec pro suae voluntatis arbitrio perficiat. Porro autẽ de Gennadio, admonuisse sufficiat, eũ, ipsũ esse autorẽ, qui sessione vltima Florẽtini Concilij Georgius Scholarius dicitur, qui & in eodẽ Concilio celebres, pro ineunda cũ Latinis cõcordia orationes, ad Graecos habuerit, qui deniq. doctissimus, non a priuato quopiã laudatore, sed ab vniuerso Cõcilio nominari meruerit. Verũ hac de re fusius ipse etiã interpres eloquitur. Superest vt si quid ego laboris, si quid operae aut industriae (quod minime diffitetur interpres) in huius operis recognitione posuerim, si quid in cõmunem omniũ vtilitatem cõtulerim, totum id Deo bonorum omnium autori, charissimus in Christo lector adscribat.

GEN-

INDEX AVCTORVM. ET. RERVM AC. SENTENTIARVM QVAE. SVNT. APVD. GENNADIVM

a Cæsare Mazzutello Concinnatus

AVCTORVM

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM.

Constantino

Diony-

L

Legati

M

Gregorij

R

S

genitus

Errata ita lege, primus numerus paginam, secundus lineam ostendit.

Pag. 8. lin. 1. lege, poterit. 9. schol. marginis debet esse è regione lineæ 4. 21.10. ex synodalibus actis. 34.22. post verbum, principium, desunt hæc: Ad creaturam vero pater, filius, & spiritus sanctus vnum principium. 36.37. flagrantia. lin. 38. post verbum, dicitur, desunt hæc: tanquam de patre procedens. 80.33. liberetur. lin. 34. damnatione. 95.16. Credentes enim vnam sanctam 129 10. ad templum Georgij. 142.9. confracta, 143.7. decerno.

GENNADII SCHOLARII PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI EXPOSITIO

Pro sancta, & oecumenica synodo Florentina, & defensio quinque capitum, quæ in decreto eius continentur, ad Græcos.

Fabio Beneuolentio Senensi interprete.

PROOEMIVM.

SI MAGNVM religionis mysterium pura mente, & sincera dispositione adhibita fuerit perquisitum, mentis oculos, & corporis explanat, atq; aperit, solaribusque radiis clariores reddit: ac ueluti ij desuper in terram procumbentes, non planas tantum uias, sed etiam abditos, & obscuros angulos illustrant: sic & mentis oculi ueritate subnixi, nec rerum distortarum præsumptione obtenebrati, non solum quæ sunt recta, & facilia scripturæ percipiunt diuino præeunte auxilio, sed etiam quæ in intimis sensibus orationis absconduntur, exacte intelligunt, & ad rectum sensum

Prouer. 8. non ita penit' ad uerbum in uulgata. perducunt, atque ut percipiantur efficiunt; quemadmodum Sapientia dicit: Omnia recta sunt intelligentibus, & æqua inuenientibus scientiam; nec est in eis quid prauum, neque peruersum. Nos igitur sententiam nostram omnibus declarare cupientes, ueritati confidimus, & religionis dogmati nos ipsos committimus. hortamur autem uos, ne subdole, & inuidiose orationem nostram perscrutemini, sed pura mente & conscientia: non enim de minimis agitur, o amici; uerum de magnis rebus, ac diuinis, quamquam internuncius imbecillis est, & infirmus, ut ecclesiasticam proponat concordiam, quæ contigit diebus nostris; quam multi mortales ante nos uidere exoptarunt, nec uiderunt. Quid

Psalm. 70. igitur? quoniam litteraturã non cognoui, ingrediar in potentias Domini. & ego cum Dauid exclamabo: & lingua mea meditabi-

Psalm. 34. tur iustitiam eius. Sed quamuis a quibusdam oppugnemur, dicentibus, nos non diuino ductos zelo Florentinam synodum amplexari, immo potius temporaria ductos gloria in eam transfigurari: quodque muneribus, & pollicitationibus suasi, eam induimus, aliaque multa dicenda tacenda conuiciantur (O tuam patientiam omnium rex, uulgi temeritas insolens, uerba effundit aduersum Deum blasphemię plena, in nostram fidem, & in Deum cõtumeliosa, ac si ethnici essemus): non tamen ut sileamus nobis persuadebunt; sed ad oculum qui omnia uidet conuertemur, & ad illud incorruptum tribunal mentis aciem dirigemus; ubi nobis non oberit temere hic effusa accusatio; ibi enim accusatoribus non est opus; quemadmodum neque eorum qui inconsulte gratificantur coniuratio proderit, non enim ibi est opus aduocatis. In illud igitur, cui nihil est occultum tribunal inspicientes, omnes contumelias floccifacimus: immo uero sententiam nostram nudo capite, & audacter prædicabimus. Id tantum de nobis omnes scire uelim, quod omne si quid a nobis dictum, aut factum est, & quæ in præsentia instituo, Dominus scit, si id pro ecclesiastica concordia constituenda gestum est, non ut aliquid ex nostris consuetudinibus, uel dogmatibus abrogaremus; sed quicunque ad hanc ecclesiasticam pacem descendit, & decretum Florentini concilij recipit, quasi consuetudines, & dogmata nostra damnarit, ecclesiamque Romanam orientali & nostræ præposuerit, nec utrique eundem honorem exhibere uoluerit (cum una tantum sit ecclesia, unamque fidem, & religionem prædicet) decidat is a Christi regno, Iudæque proditori & crucifixoribus eius annumeretur, quandoquidem nostra ecclesia eandem prædicat fidem, quam Romana ecclesia confitetur, & tenet: nec umquam a solo

patre

patre procedere ſpiritum ſenſit, neque in pulpitis prædicauit,neq; in azymo ſacrificium eſt aſpernata. abſit: neque animarum purgationem utcumque abnuit;ſed neque ſanctorum fruitionem reprobat, neque Romanum Pontificem reiicit, quaſi non ſit totius ecclesiæ caput, ut poſtea declarabitur capitibus ſingulis ſuam aſsignando reſponſionem. Sed a quibuſdam litigii, & contentionis ſtudioſis ea dicta ſunt, & ſcripturę mandata: quos uulgi temeritas ſequens, conuicia, & contumelias aduerſus Romanam effundunt eccleſiam, & aduerſus nos, qui eam ſequimur. At nos prędictum iuſiurandum, quaſi orationis noſtrę fundamentum pręſtruentes, orationem reſumamus,aſſerendo nos diuino zelo, & quia uera eſt ſynodũ hanc integre tenere: non autẽ humanę glorię gratia eã amplectimur, neque muneribus corrupti, ut ipſi dicunt, eam ſuſcipiendo firmiter apprehendimus; ſed ueluti Chriſti ſententiam, & doctorum eccleſię. Ii uero ignorantię & prauitatis morbo ęgrotantes dicere audent, quod quæ a ſynodo geſta ſunt,non ſecundũ mentem,& ſententiam doctorũ eccleſię geſta ſunt: immo contra ſe ſe habet, magiſque quam ſi tonitruum ederent, uidentur ſacri doctores hęc ſcriptis tradere; ab iiſque nos hanc ſententiam, & fidem didiciſſe confitemur, ac pro ea prędicando pugnamus; eamque uſque ad extremum ſpiritum inuiolatam ſeruare exoptamus; & una cum ea occumbere ſperamus; & coram ſaluatore Chriſto Deo cum ea in iudicio ſiſti, & cum ea in ſempiternum quocumque dabit Deus(qui omnia conſpicit, nihilque ei abſconditum eſt) mitti: nec ad homines, ſed ad Deum reſpiciendo hanc concordiam, & eccleſię unionem amplexari oportere exiſtimauimus. Quod ſi aliquibus non uidetur, nihil ad nos; quia nos quod debemus efficimus. uos uero quid dicitis, qui ſacram ſynodum non recipitis? Non eſt eius decretum ſecundum doctorum ſententiam. At nos contrarium demonſtrabimus, non ex noſtro ſenſu, ne abſurda dicere uideamur (quis enim peſuadere uobis aliquid poſsit, ſi ſua tantummodo argumẽta in mediũ attulerit?) ſed ex diuinorum patrum, & eccleſię doctorum, non occidentalium tantum, uerum etiam orientalium, quorum dicta etiam infernus reuereretur,tamquam a ſacro,& diuino ſpiritu illuſtratorũ. Ac primum quidem quinque ex noſtris criminantur; immo nõ ex noſtris, ſed ex eccleſia: nam eccleſia in ſuo decreto ueluti Stentor omnibus uiribus clamat. Primum quod ſanctus ſpiritus ex patre, & filio procedit, idque ipſe filius a patre accipit: Cuncta,inquit, enim quę habet pater, in generando tribuit filio,prędterquam eſſe patrem. Secundum quod ſacrificium per azymum, uel fer-

mentatum, unum & idem est, quodque sanctissimum Christi corpus in utrisque conficitur partibus. Tertium quod animæ illorum qui in pœnitentia moriuntur, purgatorijs pœnis post mortem purgantur, & fidelium uiuorum suffragiis iuuantur; idque propterea quod antea de peccatis suis satisfacere non potuerunt. Quartum, quod sancti sunt in gloria Dei quatenus animæ, Deumq; ad faciē uident, & eius lætantur uisione; & rursus in gehennā peccatores ire clamat. & quemadmodū illos beatitudo lætificat, sic & hos a die exitus eorum, ignis cōburit. Quintum quod Papa, siue summus Pōtifex Romanæ sedis apostolicæ caput est totius ecclesię, beati Petri principis Apostolorum successor, & uerus uicarius domini nostri Iesu Christi. Ecclesiæ uero aduersarij, ecclesiam reprehendunt, quod ea quæ uera non sunt, senserit, & decreto prolato apostolicis & rubris litteris ea sibi arrogauerit: nobis autē ecclesię ab iis oppugnatæ, neque patrocinari conuenit, neque possibile est, cum fortem aduocatum secum habeat Christum Iesum, & suam ueracem pro-
Matth. 11. missionem firmiter obtineat, idest, quod portæ inferi non præua-
Matth. 28. lebunt aduersus eam, quodque cum ea erit usque ad mundi huius consummationem; & quod solida petra est, in quam qui offendunt
1. Petri 2. peribunt, sine qua salutis nulla spes est. Cum igitur sponsum ipsum secum habeat, illi non est opus aduocatis: nobis magis opus est, qui ab ijs, quasi male gesserimus, unionē cum Latinis recipiendo incusamur. Et quia nos tamquam ignorantes reprehendunt, & ueluti perditos damnant, & (proh dolor) nos lugent, & vt hæreticos auersantur. ab his igitur coacti hęc cōscribimus, ut nos inculpatos, & hac reprehensione, & calumnia indignos, & Dei gratia orthodoxos ostendamus: immo eos maioris pœnę & damnationis reos, quam cuius nos illi temere, & superbe condemnant. Ac primum quidem Dei gratiam perquiramus, perinde ac nihil proferre ualeamus, nisi is ante nobis os aperuerit. ipse est enim
Ioann. 15. qui dicit: Et sine me nihil potestis facere; postea (quantum nostrę mentis exiguitas patitur) in medium proferentes criminibus obiectis respondebimus. non syllogismos adhibendo; (quippe & illi uere dicunt fidem nostram syllogismis non constare: neque nos id efficere ualemus) sed sanctorum ecclesiæ doctorū testimoniis utemur. Cæteris ergo omissis a primo theologo exordiar domino nostro Iesu Christo in primo capite, in quo nos accusant, quod spiritus sanctus non procedit etiam a filio, sed a patre tantum. Sic utique hi dicunt, & (ut aiunt) rectissime tradunt, ac uera credunt. at quia nos etiam a filio procedere dicimus, aduersari
Ioann. 15. nos sanctis dicunt & Christo dicenti; qui a patre procedit, hoc ipsi asserendo

asserendo se iustificari putant: nos uero cum caritate, & pace Deo opitulante ostendemus, etiam a filio spiritũ sanctum procedere, quemadmodũ sane, & a patre, non in ira contumeliosi, sed discipuli eius, qui dicit: Pacem sequimini, nec irascamini cũ loquimini. Hebr. 12.

SPIRITVM SANCTVM PROcedere ex filio, non ex patre tantum, ut aiunt, qui Synodũ non sequuntur.

CAPVT I.

INCIPIENDVM igitur ab eo est, qui primo theologicam hanc ueritatem reuelauit. hic enim apud Ioannem Euangelistam cap. xvi. ad discipulos suos sic ait: Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo: cum autem uenerit ille spiritus ueritatis docebit uos omnẽ ueritatem: nõ enim loquetur a semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, & quæ uentura sunt annunciabit vobis, ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Num habetis quid ad hoc respondeatis, uos qui contrarium sentitis? etiam inquiunt: cognitionem accipit, uerba, acceptionem, audit a filio, ut filius a patre sapientiam, & reliqua. Et nos ita dicimus: sed quia multa intelligere in Deo fas non est, ne cõpositum eũ intelligamus, unũ accipere dicimus, essentiam, quæ sapiens est, & bona, & alia. propterea si sapientiam accipit, nil aliud nisi ipsum esse accipit. audiet ergo spiritus sanctus, idest ab eo audiet a quo procedit; illud audire cognoscere est, cognoscere autem esse. quoniam igitur a se non est, sed a quo procedit, a quo prouenit ei essentia, ab illo cognitio: ab illo ergo & auditio, quod nil aliud est, quam essentia. Semper igitur audit spiritus sanctus, quia semper cognoscit, & cognoscet: iccirco audiuit, audit, & audiet: nã, ut diximus, id est ei audire quod cognoscere, & cognoscere ei idem est quod esse. ab eo igitur audiuit, audiet, & audit, a quo est: ab eo autem est a quo procedit. Sed ne dicere posint, quod in eo pronomine, meo, cũ dicitur, quod de meo accipiet, intelligitur patre, infra in eodẽ capite cõiungit, dicens: omnia quæcunque habet pater mea sunt. propterea dixi uobis, quod de meo accipiet & annũciabit uobis. cũ uero dixerit; omnia quæcũque habet pater mea sunt, occlusit omne os, uolens excludere

Ioan 16.

etiam

etiã filiũ esse principiũ essentiæ sanctissimi spiritus. Quod autẽ uerũ sit cuncta quę habet pater, ea & filiũ habere, ipse id testatur cum dicit: Pater omnia tua mea sunt, & mea tua. Et Ioannes Damasci refulgens sydus ait: Omnia quæcunque habet pater in generando tradidit filio, præterquam esse patrẽ. ergo si pater quatenus pater producit spiritũ, & filius hoc modo cõmunicaret patri, esset spiritus ipse, filius: & filius una cũ patre duo patres spiritus: & hoc pacto filius cum patre nõ communicaret essentiæ spiritus. nunc uero non producit hoc pacto pater spiritum, sed quatenus productor: neque filio opponitur quin ipse quoque sit causa spiritus: nam si quæcumque habet pater, habet & filius, & nihil remanet patri, quod filius non habeat; habet autem pater productionem spiritus; id ergo habet & filius. ex hoc denique aperte ostenditur, quod non solum a patre est spiritus, sed & a filio. Huius rei testis est omnium doctorum scriptura, & maximus Cyrillus totum hunc locũ egregie interpretans, & uerba prædicta: attente animaduerte quæ dicit. Ecce enim ecce spiritum ueritatis, id est suiipsius paracletum dicens, a patre procedere eum dicit; nam quemadmodum proprius est spiritus filij, cum naturaliter in eo sit, & ab eo procedat; sic etiam patris est proprius. quibus autem spiritus est communis, inter hos & ea quæ ad essentiam pertinẽt, non erunt diuisa. neque nos quorundam uerba perturbent, qui ob inscitiam impie de religione sentire solent, & loqui, quæ neque fas est cogitare, quasi filius ordinem aliquem adimpleat ministrandi, & patris spiritum creaturæ ministret; quippe cum neque id quidam insulse dicere reformidarint; magis credere consequens est, quod quia proprius est eius quemadmodum utique Dei, & patris; ideo ad sanctos suos discipulos sanctificandos eũ mittit. Audis tu qui contradicis admirandum & magnum patrem hunc, Cyrillum illum dico? quemadmodum, inquit, filij proprius est non per modum ministrandi: sed naturaliter in eo est, & per eum procedit; sic & in patre euenit. Si igitur quomodo est filij, est & patris spiritus, superest nos intelligere eum etiam ex filio procedere: nam sanctus hic dicit, quod uti est filij spiritus, & per eum procedit, eodem modo & ex patre: neque te intelligere oportet filiũ, usum aliquem mininistrandi adimplere, & mittere a patre spiritum creaturę, sed naturaliter. Si enim per modum ministrandi, non naturaliter mittit spiritum filius, ergo & pater per modum ministrandi habet spiritum, non naturaliter: quia quomodo intelligitur de filio, ita intelligitur de patre, secundum sancti huius sententiam; patrisque, & filij communis est spiritus, quia non sunt separati essentia pater & filius.

Ioan. 17. Damasceni. Cyrilli.

Si ergo cōmune eſt, quo modo de patre dicitur, eodem & de filio. quare ſi de patre dicitur quod ab eo procedit (non enim aliud poſſumus intelligere) dicitur autem & filij ſpiritus, ergo & ab eo procedit. Si uero dixerit quis, quod ſecundū cōſubſtantiale de filio dicitur, nec poteſt dici ſecundū cauſam, diceretur (inquā) pater & filius ipſius ſpiritus; quia unius eſſentiæ ſunt tres perſonæ: at id non dicitur. Damaſcenus tibi nares conterit capite octauo ſuæ theologiæ: Filium, dicit, neque ſpiritus dicimus, neque ex ſpiritu. Et Gregorius Nyſſenus tertia homilia ſuper Pater noſter, occludit tibi oculos: filius, inquit, ſpiritus neque eſt, neque dicitur. neque hæc relatiua conſequentia cōuertitur, ſed ſpiritus filij dicitur; quia ab eo accipit, ab eoque procedit, & ex eo eſt quemadmodum ex patre. Iccirco ſanctus hic Cyrillus inquit, proprius eius eſt ut Dei & patris. quo pacto proprius eſt patris? quia ex eo habet eſſe, & procedit; hoc idem te intelligere oportet, quod & ex filio procedit, quia proprius eius eſt, quemadmodum & patris. Et paulo poſt hic idem ſanctus in eadem expoſitione ait: Proprium filii dicimus paracletum, ideſt ſpiritum ſanctum, non extrinſecus ingredientem, neque aduentitium in eo, ut in iis euenit, qui ſanctitatem ſuſcipiunt, & ex non entibus generantur; ſed conſubſtantialis ei ſane ut & patris: non enim loquitur a ſemetipſo, ſed quæcunque audiuerit. quando igitur uenerit ille, ideſt paracletus ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. animaduerte quam uigilans prouidaque ſit uox, uide nominis ſobrietatem. nam cum prædixiſſet ſuper eos uenturum paracletum, ſpiritum ueritatis eum appellauit, ideſt ſuimet. ipſe enim eſt ueritas; uerū ut diſcipuli ſcirent non eſſe alienum, & extraneum illius aduentum, ſed ſe ipſum aliter exhibiturū pollicetur, ſpiritū ueritatis, ideſt ſuimet paracletū uocat: non enim ab unigeniti eſſentia alienus ſanctus ſpiritus intelligitur: procedit autem naturaliter ab ea, cum nihil aliud præter eum ſit quo ad identitatem naturæ; & ſi poteſt intelligi proprio ſubſiſtendi modo. Et poſt alia: Quando igitur uenerit ille, non loquetur, inquit, a ſemetipſo; ſed neque nouam uos docebit doctrinam. non enim leges fert. ſed quia ſpiritus, & quaſi mea mens eſt, loquetur cuncta quæ ſunt in me. Et poſt pauca: Quia omnino ex mea eſſentia ſpiritus eſt, & quaſi mea mens: is uentura dicere non poteſt, niſi omnino in me ſit, & per me procedat. Super illud, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. clarificat ergo filiū paracletus, ideſt proprius ipſius ſpiritus, quia omnia poteſt, & omnia ſcit. quomodo uero clarificat? quæ enim ſcit, & poteſt eius ſpiritus:

Damaſcenus c. 18.

Nyſſeni.

Eiuſdem.

quomodo

quomodo ipse utique non sciuerit, uel potuerit? & si ut ipse dicit ab eo spiritus accipit, atqui omnia potest, & perficit, quomodo ipse uim, & robur in omnibus non habebit? Et paulo post: Quoniã consubstantialis est filio, & ex eo ut Deum decet procedit, omnem suam in omnibus perfectissimam operationem habens, & uim, ideo dicit, de meo accipiet. Et post alia: Irreprehensibile igitur omnino erit, & extra omnem contumeliam positum, si ab unigenito quid accipere dicatur eius spiritus; nam ab eo naturaliter procedens ut eius proprius, cum omnibus quæ habet, perfecte accipere sua dicitur. Et post pauca: Hoc etiã mihi naturaliter adest, propter hanc dixi causam, quia de meo accipit, & annunciabit uobis. nemo in his perturbetur cum acceptionis nomen audiuerit; id potius consideret (ita enim recte egerit) quod omnia quæ ad Deum pertinent, proferuntur quidem more nostro, at non ita intelliguntur, sed supra captum nostrum: itaque accipere spiritum dicimus a patre, & filio, quæ eorum sunt, non tanquam aliquando insitam in ijs sapientiam, & potentiam non habuerit, tunc uero tandem habeat cum intelligitur accepisse. Semper namque sapit, & potest spiritus, immo est ipsa sapientia & potentia, non ex participatione aliqua, sed natura. Et post alia: Cum fructus igitur, & nota sit personæ generantis filius, omnia quę habet secundum naturam secum adducit, ideo dicit; omnia quæcunque habet pater mea sunt. iccirco dixi uobis, quod de meo accipiet, & annunciabit uobis, spiritum uidelicet qui per eum, & in eo est, per quem in sanctis ipse inhabitat; non enim est aliud præter eum spiritus eius; quamuis esse per se intelligatur, & proprie spiritus. spiritus enim spiritus, & non filius est. Audisti huius magni patris sententias, uel ut melius dicam, instantias, & tela præacuta aduersus eos, qui non ex filio etiam procedere spiritum asserunt? quia partim per eum prodeuntem dicit, partim ab eo prodit, quemadmodum & a patre: & rursus natura insitus ei, & per eum, & ex eo progreditur, profluit, & procedit, ueluti sane in ipso, & Deo, & patre intelligitur. quid aliud quã ueritas apertissima dignoscitur, quia ex filio spiritus est, & ex eo, & per eum, ut sanctus hic multis in locis scribit? Vnde ergo ostendere poteritis uos, quod ex solo patre spiritus est? cum sancti omnes concordissime (ut paulo post ostendemus) dicant, & omnes ex filio procedere decernant? Itaque credatis nobis, qui recte consulimus, immo nõ nobis, sed ueritati. nec ita superbe nos incusate, ueluti inscii simus, uel ignari, & propterea synodo parentes. nam sanctos omnes uidimus, rationibusque eorũ suasi, easque sequentes nos Latinis adiunximus. immo

non

non latinis, sed solidæ, & veræ Petri fidei & sanæ theologorum, & diuinorum eorum virorũ doctrinæ, qui in ea synodo excelluerunt: quibus Ephesi episcopus sui incertus, nec eorum obiectionibus respondere valens, ignaue effugit, fratre Ioanne, qui cum eo disputabat acclamante: Adducite huc Ephesium vt eius responsiones audiamus; quas in quadam sessione edidit, synodum deuitans. synodus vero eum euocabat, vt ingrederetur; at is morbum simulauit. Et rursus sessione coacta frater Ioannes aiebat: Accedat huc Ephesius, accedat. nõ enim fas est eum loqui, at nostras responsiones nõ audire: rursus synodus eum canonice vocauit, sed non paruit. quare eo vocato, nec parente synodus decretum tulit: is vero in contradicendo persistebat, non palam, sed in angulis. itaque hostis sacrę synodi declaratus est. sin autẽ in tempore ad disputationes accedebat, sanctorum auctoritates non approbabat, corruptos, & adulterinos, vetustos sacros, & diuinos doctorũ codices dicẽs. At is quidem extinctus est, osque illud aduersus sacrã synodum infrendens, quo pacto extinctũ sit, & dedecore oppletum suæ amarę resolutionis tempore, cognitũ ijs est, qui vera dicere didicerũt. Nos vero prædictas magni Cyrilli auctoritates habentes super illud; de meo accipiet, & sacram hanc synodum eadem docentem in suo quod edidit decreto, audientes, & ab eo confirmati, spiritum sanctum a filio etiam procedere, synodo nos adiunximus. nam cum Christus dixerit, quod de meo accipiet, nil aliud ostendit nobis, nisi quod etiam ab eo procedit: non enim possumus aliter intelligere, quia a quo spiritus accipit, ab eo etiam esse habet; a quo habet esse, ab eo, & procedit; accipit autem a filio, & habet esse ab eo vt dicimus, & sacer Basilius declarat: ergo & ab eo procedit. hoc igitur pacto, & alias sanctorum auctoritates clare voluissemus dicere, deinde explanare. Sed cũ nos duo efficere proposuerimus; partim quia cũ breuibus rẽ exponere polliciti simus in immensum nostra excrescere potuisset oratio: partim quia aduersarij meis dictis fidem non adhibuissent, si ea latius explicando contexerem: iccirco oportunum mihi visum est, seorsum tantum, sanctorum auctoritates proponere: ad eos coarguendos, qui sacræ synodo volunt contradicere, ad stabiliendum vero, & confirmandum eos, qui eam pie sequuntur, paucis quibusdam de meo in singulis dictis, allatis.

F. Ioannes hic est Turrecremata, qui postea Cardinalis

SECTIO II.

MNE verbum, sacrum dicit Euangelium, in duobus, vel tribus testibus stabit. num fidem adhibebitis vos si pluribus testibus vtemur? non arbitror, cum vos falsa suasione, & præsũptione prauitati admista permoueamini. icirco triũ vice quos Christus enumerat ter undecim addam, ne de cętero locus cõtradicendi relinquatur, vel quid minimũ aduersus nos eloquendi. Nam

Gregorij Nysseni 1. magnus Gregorius Nyssenus in quarta homilia in expositione super pater noster, quæ incipit, Qui vmbrã futurorum, hæc inquit.
, Vnigenitus filius ex patre a sacra scriptura nominatur, & hucus-
, que verbum suam constituit proprietatem. Sanctus autem spiri-
, tus, & ex patre dicitur, & ex filio præterea esse ostẽditur. Si quis

Pauli ad Rom. 84. spiritum Christi (dicit) non habet, hic non est eius. Audis quod ex filio etiam esse testatur? & si quidam, vt solent impij, & aduersus propriam salutem ingeniosi, verbum ex quibusdam libris stylo ferreo adhibito deleuerunt: quidam tamen reperiuntur codices, qui aduersus adulterantium libros audaciam clamant. Vbi est igitur, qui dicit ex solo patre, Ephesius ille mente commotus vna cum suis antecessoribus? accedant, & nobis ostendant vnde hoc acceperunt, a Christo ne: an a sanctis? nam aperte Christus hic contradicit, & sancti. Christus ergo dicit, de meo accipiet. Sancti, ex filio spiritum esse a sacra scriptura ostenditur. si ergo sanctus hic ex filio dicens spiritum vera loquitur; mẽtitur Ephesius & eius antecessores, dicentes ex solo, nam ex solo esse, destruitur dicendo & ex filio. Quod vero ex filio spiritus accipit, & habet

Basilij 2. esse, magnus Basilius in tertio aduersus Eunomium testabitur, cuius principium: Vix tandem exsaturatus aduersus vnigenitũ bla-
, sphemijs. In eo tractatu dicit: Quæ necessitas vrget, si auctoritate
, & ordine tertius est spiritus, eum natura etiam tertium esse? quod
, auctoritate quidem secundus a filio sit, & ab eo habeat esse, & ab
, eo accipiat, & annunciet nobis, & in summa ab ea depẽdeat cau-
, sa, religionis ratio tradit. Audisti cælestem patrem hunc? cum ab eo (inquit) habeat esse, & ab eo accipiat. Vidisti vt omnia nostro sensui cõsentanea sunt vna cũ sãcti Cyrilli auctoritatibus? & quod idem est accipere a filio, & habere esse ab eodem? vbi est qui dicit ex solo? si enim ex filio accipit, & ab eo habet esse spiritus, vt sanctus hic dicit, ergo non ex solo patre sed manifestum est, quod & ex filio, ergo iniuria nos reprehenditis, o amici, & fratres. Sed

huius

huius magni patris frater Gregorius inquam Nyssenus in primo libro aduersus Eunomium, qui incipit, Non licuit vt videtur in omnes beneficium conferre, hęc inquit: Quo pacto ante considератur persona secundum causæ rationem, eodem modo, & spiritus ordine tantum secundum causam & causatum distinctionem habens. nam quemadmodum filius coniungitur patri, & quamuis ab eo esse habeat, non tamen secundum essentiã posterior est: ita & vnigenito spiritus sanctus iũgitur, intelligẽtia tantũ, secundũ principij rationẽ, considerato ante personã spiritus. Vides vt etiã sanctus hic cum antedictis concordet, & vt distinctionem diuinarum personarum constituere volens, causa tantum distinguit eas? quo pacto, inquit, cõsideratur pater ante filium ratione causæ, eodẽ etiam consideratur filius ante spiritum causæ ratione. hoc idẽ est ac si diceret, filius ex solo patre, vt solo antea considerato quam filius. quem enim alium potest ante se consideratũ habere? spiritus autem sanctus ex patre, & filio; quasi pater videlicet, & filius ante eum considerentur. Itaque vere concluditur ex patre, & filio procedere spiritum sanctum, etiam si vobis displiceat: nã personam patris ante filij personam considerari, idque causæ ratione: personam vero filij ante personam spiritus sancti ratione quoque causæ, nihil aliud ostendit, quam quod solus pater causa filij est: filius autem id a patre accipiens sicut alia naturalia bona eius, & ipse causa est spiritus sancti. itaque pater, & filius ambo vna causa sunt processionis spiritus sancti. iccirco sanctus hic dicit, quemadmodum iungitur patri filius secundum causæ rationem, solo intellectu persona eius antea considerata; sic verum dicimus cum dicimus spiritum esse ex filio. In actis vero primæ synodi scriptum est, spiritum sanctum ex patre procedere: proprium autẽ eum esse filii, & ab eo scaturire. Audis ab eo inquit scaturire, tamquam a fonte, videlicet ex eius persona, propriumque eius esse? quid significet consideremus, fratres, neque doctoribus repugnare velimus. Quod si dixerit quis proprium eum esse filii propter consubstantialitatem; reputet quod etiam filius diceretur ipsius spiritus, secundum consubstantialitatem. sed id vel cogitatu tantum est absurdum. doctores dicunt, filius neque ipsius spiritus est, neque dicitur: spiritus filij, maxime. At Cyrillus Alexandrinorum Pontifex in epistola ad Nestorium, quæ incipit, Cũ Saluator noster. manifeste dicat, Qui amat patrem, vel matrẽ plus quam me, inquit: Et si spiritus in hypostasi est propria, intelligitur quoque per se, quatenus spiritus est, non filius; non tamen ab eo alienum est. nam spiritus veritatis nominatur, & Christus est

Nysseni 3.

Ex actis primæ Synodi 4.

Cyrilli 5. Matth. 10.

ſtus eſt veritas, & ab eo profluit; quemadmodum vtique a Deo, & patre. Audis profluit, inquit, quemadmodum & a patre. Sed profluit (inquit) dixit ſanctus, non procedit. Nos vero ſtatim eis reſpondemus, quod idem magiſter explanat, quid profluere denotet ſecundum eius ſenſum in expoſitione diuini ſymboli, vbi dicit: Perfecto de Chriſto tractatu, beatiſsimi patres, de ſpiritu ſancto mentionem faciunt. nam credere in eum dixerunt quemadmodum ſane in patrem, & filium, quia conſubſtantialis eis eſt,
Ioan. 20. & profluit ſane, ideſt, procedit, veluti a fonte ex Deo, & patre: exhibetur vero creaturæ per filium. inſufflauit ergo in ipſos apoſtolos dicens, Accipite ſpiritum ſanctum. Ex Deo, & Deus ſpiritus eſt, nec a quacunque ſuprema ſubſtantia alienus; ſed ex ea, & in ea, & proprius eius. hęc igitur eſt ſanctorum patrum recta, & minime errans fides, ſiue fidei confeſsio. Vides quid profluere ſignificet ſecundum ſanctum Cyrillum? & quid eſt profluere, & procedere? quo pacto vos omnino audetis dicere, aliud eſſe profluit, aliud procedit? & calumniamini ſanctum hunc, & nos? Re-
Cyrilli 6. conciliamini rogo fratres, reconciliamini. Idem diuus Cyrillus
Ioel 2. in expoſitione in prophetã Ioel: Effundã de ſpiritu meo in omnem carnem, hæc, inquit. Profecto Deus, & ex Deo ſecundum naturã filius: genitus enim eſt ex Deo, & patre. proprius ipſius, & in ipſo, & ab ipſo ſpiritus eſt, quemadmodũ ſane in ipſo Deo, & patre intelligitur. Animaduerte hic dilecte, proprius inquit
Eiuſdẽ 7. eius, & ex eo ſpiritus eſt, quemadmodũ & ex patre, Idem in tractatibus per interrogationem, & reſponſionem aduerſus Palladiũ proxime a principio inquit: Mutabilis ſpiritus non eſt, vel ſi morbo mutabilitatis ęgrotaret, ipſi diuinæ naturæ hic defectus adſcriberetur, ſiquidem Dei, & patris, nec non & filij eſt, qui eſſentialiter ex vtroque, ſcilicet ex patre per filium profluit ſpiritus. Audiſti & hic eſſentialiter ex vtroque, ideſt ex patre per filium; quid aliud poteſt intelligi, præterquam quod ex patre, & filio procedit? at iactabundus dices, non poni ex patre, & filio, ſed ſimpliciter ex patre per filium confitemur: ex patre vero, & filio nequaquam: quia dictio, per, cauſam non ſignificat. hoc & in faciẽ quidam nobis dixerunt. o præſumptionem, quæ vos videre congruentia non ſinit. Nonne per verbum, per, cauſam poſſumus in-
Ioan. 1. telligere, vbi dicit ſanctus Ioannes Euangeliſta, omnia per ipſum facta ſunt? quis negauerit vnquã hic dictionẽ, per, eſſe cauſam, & per eam filiũ, creaturę cauſam intelligi. Quod vero idem denotet
Geneſ. 3. dictio, per, &, ex, Baſilius & Chryſoſtomus in expoſitione Ge-
Baſilij neſis ſentiũt, vbi dicit: Adam, poſſedi hominẽ per Deum idẽ eſt,

ac

ac ſi diceret, ex Deo: vnde alter in tractatu per capita ad Amphilochium ita explanat, & dicit: Iam vero ſecundum promiſcuam ſignificationẽ, dictio per; tranſit ſępenumero in dictionẽ, ex, quia altera alterius ſignificationem ſibi vendicat: vt poſſedi hominem per Deũ, æque ac ſi diceret, ex Deo. alter vero in 53. in Matthęũ homilia dicit: Nam ſcriptura ſolet, per quẽ, dicere, ex quo: velut cũ dicit. poſſedi hominẽ per Deũ, nõ ſecundã cauſam, ſed primã magis apponẽdo. & iterũ. nonne ex Deo declaratio eorũ eſt? & beatus Cyrillus in Epiſtola ad Neſtoriũ, quæ incipit, Nugantur, vt audio quidã, inquit: Neceſſe eſt confiteri, quod ſecundũ carnẽ ex muliere natus eſt: Et poſt pauca; genitus eſt ſecundum nos ex muliere. ſæpiuſque in eadẽ epiſtola reperitur eũ promiſcue vti præpoſitionibus his, vt indifferentibus, & idem ſignificantibus, ſcilicet, per, &, ex. Paulus Apoſtolus ad Galatas ait: Miſit Deus filiũ ſuum factum ex muliere. Et rurſus idem alibi. Vnus Deus, & pater, inquit, ex quo omnia, & vnus Dominus Ieſus, per quem omnia, & vnus ſpiritus ſanctus, in quo omnia. Nõne ergo in his poſſumus intelligere, vnum factorem, & opificem, & principiũ omnium, tres perſonas, ut quę ſint vnus Deus? vnumque principium dicemus, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, per has prępoſitiones ex, per, & in? per ex, patrẽ, vt principalẽ: per dictionem per, filium vt opificem: per in, ſpiritũ, vt perfectiuã? maxime. neque dictionẽ, per, de patre dicimus, neque, ex, de filio, ne principalem cauſam patris tollamus, ſi filio dederimus; ſed eam patri reſeruamus. Et quando ex patre dixerimus, tunc rurſus ſequitur per, quæ mediũ ſignificat. quippe cum, per, iũgatur dictioni, ex. Itaque cum dicimus ex patre, intelligimus tunc per medium filij ſanctum procedere ſpiritum. Quod autem dictio per, cauſam ſignificet, eandem quę ex: & quod inter ſe poteſtatis eiuſdem ſint, hinc manifeſtum eſt.

Chryſoſtomi. Cyrilli.

Ad Gal. 4. Ad Ephe. 4.

SECTIO III.

HEODORITVS Cyri Epiſcopus ad ſanctam tertiam ſynodum, quum ea finita veniſſet cum Ioanne Antiochiæ Patriarcha, qui ſex & viginti epiſcopos ſecum adduxerat, videns iam ſynodum peractã eſſe, Neſtoriumque damnatum, Cyrillumque præualuiſſe, perturbatus eſt, & in duodecim capitibus quæ aduerſus Neſtorium antea ediderat, Cyrillum reprehendit. Is igitur cum Neſtorij diſcipu-

Theodoritus 8.

discipulus esset, aduersus magnum Cyrillum impetum fecit, vt suo magistro opitularetur. Et in nono capite, vbi Cyrillus dicit, „ cum filius proprium ex se ipso & in seipso essentialiter insitum habeat spiritum sanctum, vaticinabatur. Theodoritus respondet; Si vt eiusdem naturæ Cyrillus dixit, & ex patre procedere, iam cõfitebimur, & tanquam pia eius verba recipiemus. Si vero tam„ quam ex filio, vel per filium essentiam habere, vt blasphemiam, & „ rem impiam eam reijciemus. Audis quo pacto Theodoritus dictiones, ex, & per, reformidauit in spiritus sancti processione? ideo cum horrore dicit, si vero ex filio, vel per filium. Et iure ibi timuit, vbi timendi ratio non erat, vti vos facitis. nam cũ is omnino negaret spiritum a filio procedere, quemadmodum & vos; neque ex filio, neque per filium recipit. vos vero per filium etiam inuiti confitemini: ex filio neque audire sustinetis. idem enim secundum Theodoritum significat. Quod vero per filium confitemini. Damascenus in octauo, & trigesimo theologiæ suæ capite, ex patre per filium aperte clamat. Et vos magna voce canitis, spi„ ritus bonitatem communicans ex patre per te procedens; & in canone domini Theophanis in pentecostem ode sexta. tu flumen deitatis ex patre per filium procedens. id tamen quãquam psallitis abnegatis. At nos cum audimus sanctos ea verba sæpe dicentes, interdum quidem ex patre & filio sine articulo, interdum vero ex patre, & filio cum articulo, & ex patre per filium, & ex patre, & ex filio, & essentialiter ex ambobus, & ex vtroque procedit, intelligimus dictionem, per, esse causam, quam Theodoritus cum metu, & horrore vitat. Resipiscite, & vos oro, vt videatis. At quia Theodoritus damnatus fuit cum sanctissimi spiritus processionẽ etiam ex filio procedere non reciperet, immo libri eius excommunicati sunt, quos aduersus sacrum Cyrillum scripsit, audi tertium decimum caput ex actis sanctæ œcumenicæ quintæ synodi. Si quis impia Theodoriti scripta capessierit aduersus rectã „ Cyrilli fidem, & eius duodecim capita, idem cum Theodoro, & „ Nestorio sententia, ea & eorum impietatẽ defendendo, nec ana„ thematizauerit ante dicta scripta, & eos qui similia his senserunt, „ vel sentiunt, & omnes qui aduersus rectam sancti Cyrilli fidẽ con„ scripserunt, & duodecim eius capita, & in ea impietate obierunt, „ anathema sit. Similiter sancta sexta synodus capite nono, inquit. Si quis Theodoriti scripta aduersus rectã sancti Cyrilli fidem nõ anathematizauerit, & epistolam quę Ibę dicitur, & Theodorum „ Mopsuestiæ, & scripta eius & si quis sancti Cyrilli scripta non re„ ceperit: eaque pręcipue quę aduersus Theodorum, Theodoritum,

Theodoriti verba aduersus Cyrillum.

Theophanis.

Ex 5. Synodo.

Ex 6. Synodo 4. & 7.

Andreã, & Neſtorium & eos qui ſimilia eiſdem vel alicui eorum ſenſerunt, vel ſentiunt, conſcripta ſunt, anathema ſit. ſimilia quarta œcumenica, & ſeptima ſynodus continent. Quod autem dictio, per, cum de filio dicitur, mediũ demonſtret proceſſionis ſanctiſſimi ſpiritus ex patre, audi admirabilem Gregorium Nyſſenum in ſermone ad Ablabium cuius initium, Vos qui in fide vegeti eſtis, ęquum eſt omni conatu decertare. Identitatem naturæ fatentes diſtinctionem, quæ eſt ſecundum cauſam & cauſatum non negamus: in quo tantum, alterum ab altero diſtingui percipimus: quia hunc cauſam eſſe credimus. alter vero cum ex cauſa, & eo quod eſt ex cauſa ſit, aliam rurſus differentiam intelligimus. hic enim immediate ex primo: alter vero per eum, qui immediate ex primo eſt. itaque vnigeniti ratio indubie in filio manet, & quod ſpiritus ſit ex patre, non dubium eſt id per medium filij eſſe, quod eidem ipſi & vnigeniti rationem reſeruat: & ſpiritum ab ea quæ naturalis eſt ad patrem relatione non prohibet. Hoc loco ſanctus hic de coniuncta diſcretaque theologia ſermonem habens, ad ipſam diſtinctionem diuinarum venit perſonarum; diſtinguitque eas cauſa, ac inquit: Eſſentiæ, & naturæ identitatem confitentes, ideſt eius vnionẽ (quippe cum vnum ſint tres perſonæ natura, & deitate, nec aliquid ſit prius, vel poſterius) differentiam non negamus, qua inter ſe differunt: nam ſecundum cauſam differunt & cauſatum: & alter diſtinguitur ab altero; credimuſque, inquit hũc eſſe cauſam, illum autem cauſatum. ideſt patrem cauſam, filium vero, & ſpiritũ a cauſa. Nec hic conſiſtit, ſed ſtatim ſubiungit. & cum cauſatum, inquit, ſit ex cauſa, ideſt, cum filius, & ſpiritus ex cauſa ſint patre, aliam videlicet rurſus intelligimus differentiam. alterum enim ſiue filium proxime, & immediate ex primo, ideſt ex patre: ſpiritum vero proxime per filium, mediate autem ex primo, patre videlicet. Num hic dictionem, pér, medium denotare intellexiſti? & diuinarũ diſtinctionem perſonarum, quam ſanctus hic facit? & quod nos recte diſſoluimus? & quod vnigeniti ratio optime ſeruatur in filio: nec medium hoc filij naturalem ſpiritus ad patrem tollit relationem? Reconciliamini ergo rogo domini, & fratres mei. Sed ſacer Damaſco Ioannes accedat, vt eadẽ mecum teſtificetur de præpoſitione, per; quodque ex patre per filium ſpiritus ſanctus procedit. hic enim capite theologicarum rerum tertiodecimo, cuius principium, Diuinitas cum ſit incõprehenſibilis, omnino exprimi nomine non poteſt, ſic ait: Ipſe quidem mens eſt, pater videlicet, filij abyſſus, filii genitor, & per filium manifeſtatiui ſpiritus productor. ac paulopoſt: Spiritus vero ſan-

Gregorij Nyſſeni 8.

Damaſceni 9.

ro sanctus manifestatiuã occultæ diuinitatis potentia patris, ex
» patre per filium procedit, vt ipse scit. quod vero dictio, per, cau-
» sam significet, iam dictum est, nec repetere oportet. sanctus pre-
Cyrilli 10. rea Cyrillus in secũdo ad Hermeam inquit: sanctum spiritũ ad-
Eiusdẽ 11. des, qui ex patre per filium naturaliter profluit. Idem in secun-
» do thesaurorũ, in sermone cuius titulus, quod ex essentia patris
» & filii spiritus sanctus est, sic narrat: Quod igitur spiritus sanctus
» qui in nobis est, nos esse Dei conformes ostendit, procedit autem
» ex patre, & filio, apertum est diuinæ esse essentiæ, essentialiter in
» ea, & ex ea procedentem. Prosiliunt ex schismaticis quidam ca-
lumniatores, ac effuse ridendo dicunt ad nos: Quid rursus o ca-
tholici ad hoc nobis respondebitis? vel quam reddetis rationem
scripturam cauillando? cum euangelista aperte, & clare dicat,
quod spiritum conspexit mysteriorum peritus (Ioannes) quasi
columbam in Christum descendentem. Ergo quod non habuit
accipiebat: quo pacto spiritus sanctus a filio procedere existima-
Matth. 6. bitur, cum ipse in Iordane consisteret; & spiritus in eum cælitus
descẽderet, voxque paterna superne testaretur, Hic est filius meus
dilectus, in quo mihi complacui? ad hos, qui diuinæ ecclesię do-
gmata subuertunt, & scripturarum rectitudinem peruertunt, re-
spondendum existimo; ebrietatem discutite prauæ suasionis, &
malitiæ, facientes hominem circumscriptum eum, qui est inde-
finitus, & incircumscriptus, vt splendidum veritatis lumen cir-
cumspicere valeatis; & nobiscum ad dominum clamare, Vere fi-
» lius Dei es, & omnia quæcunque habet pater tuus, vt Deus, & tu
» habes; tuaque diuina potentia cuncta complecteris: ac tuæ ma-
» tris intercessione, placidum spiritum nobis reddis, qui bonitatem
» communicat, & ex patre per te procedit: Et rursus, cum sis in-
» circumscriptus mi Iesu, & domine, quamquã in Iordane cõsistis,
» paternum tamen thronum non reliquisti: numquã mihi hæc hæ-
resis in mentem veniat, vt dicam, eum quæ non habebat accipere;
nam quæcunque pater habet, habet & filius; & nihil inest patri,
quin insit filio, excepta paternitate. Si enim quod non habet, ip-
Arij verba eicta in Synodo Nicæna. se accipiebat, vera Arius protulisset dicendo, erat aliquando quan
do non erat. at id cogitatu tantum est impium. qui vult igitur re
cte sentire, talia nõ credat, sed vt sacer Athanasius magnus in di-
Athanasij 12. uinis, qui in sermone de incarnata dispensatione, qui incipit. qui
diuinas scripturas volunt intelligere, sic scribit: Ne credat quis,
» quod is quod non habebat accipiebat: is enim superne demitte-
» bat vt Deus; & inferne ipse eum suscipiebat vt homo. ex eo igi-
» tur in eum descendebat: ex eius deitate in humanitatẽ ipsius. Au-

detrimen-

dis? ipse superne mittebat vt Deus, & ipse ipsum inferne suscipiebat vt homo; & veluti Deus mittebat, veluti homo recipiebat. nā totus erat in terra, nulloq; modo a cælo aberat, quippe cum in eo omnis deitatis plenitudo corporaliter resideret. Cū ergo carne esset circumscriptus, in Iordane conspiciebatur, sed deitate cū esset incircumscriptus, paternum sinum non relinquebat, vnde ex eo in eum descendebat, ideo nihil prodest quod a vobis allatum est, imo pro nobis videtur facere. Vobisque magnum importat detrimentum.

SECTIO IIII.

NDE igitur omnino nobis ostendere possitis, non esse ex filio spiritum, ego nequaquam video. Magnus Ioannes Chrysostomus in homilia, quam in incarnationem domini facit, sic inquit: Venit Christus ad nos, dedit nobis descendentem, ex eo, spiritum, & corpus nostrum suscepit. Verbum, ex eo, quid significat aliud, quam quod qui ex eo procedit, spiritum nobis tradidit? quemadmodum, & dilectus discipulus dicit, quod ex spiritu eius dedit nobis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Cyrillus magnus in interpretatione euangelij secundum Ioannem super ea verba: Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, sic dicit: Cum filius naturalium bonorum Dei, & patris essentialiter sit consors, eodem modo habet & spiritū quo pater intelligitur, nō aduentitium, neque extra. Stultum enim est, imo dementiæ plenum ita sentire: sed quemadmodum nostrū vnusquisque proprie in semetipso continet spiritū & ex visceribus intimis extra profundit. Iccirco enim eū corporaliter insuflauit Christus, ostendens, quod vti ex hominis ore spiritus corporaliter procedit, ita ex diuina essentia, vt Deo cōuenit, profluit quod ex ea procedit. Hoc loco si quis vult cum æquitate videre, & discere, intelligere licet, statimque a schismatis prauitate desugere, & synodo subiici. Cum sit enim, inquit, naturaliū bonorū Dei & patris consors filius, non aduentitie, neque extra, neque improprie habet etiā spiritū, sed essentialiter eodem modo quo intelligitur & pater. Si igitur naturale bonum patris est, spiritum sanctum emittere, communicat vero filius naturalibus patris bonis non improprie, sed naturaliter & essentialiter secundum magnum Cyrillum (nec potestis negare) ergo id habet

Chrysostomi 13.

Cyrilli 14.

etiam filius, videlicet ſpiritum ſanctum emittere, non participatione, ſed eſſentialiter eo modo, quo pater ipſum eſſentialiter emittit. Attendite huic, inquam, attendite. Symeon Metaphraſtes in ſancti Dionyſij Areopagitæ vitæ ſermone, tertia Octobris, hæc ſcribit: Quæ corporalis quidem præſentiæ ſunt, finem accipiunt: quæ vero ſpiritus, incipiunt; & in cælum Chriſtus meus effertur, ac in patriam reuertitur ſedem, & procedentem ab eo ſpiritum diſcipulis ſuis mittit ad infidelium gentium cõuerſionẽ.

Symeonis Metaphra. 15.

SECTIO V.

AVDIS, & procedentem eius ſpiritum dicit, ideſt qui ex eo procedit. At non ponitur præciſe dicunt hoſtes veritatis, procedentem ex filio, ſed ſi alicubi reperitur, ex patre procedere, intelligitur: ex filio vero nequaquam; datum autẽ, & miſſum per filiũ. quippe cũ mitti nõ denotet procedere, ac de cætero quãdo audierimus ſpiritũ ſanctũ ex patre mitti, non intelligamus ex patre procedere. Paracletus, inquit Chriſtus, quem mittet pater in nomine meo: non ne concedemus eum ex patre procedere? maxime. Sed quia dicitis in diuina ſcriptura non reperiri, & ex filio eũ procedere, volumus id nunc expreſſe oſtendere. Magnus Anaſtaſius Antiochiæ patriarcha, qui, & a ſancto monte Sinai appellatur; is eſt de quo ſancta ſexta ſynodus ſcribit: Recipimus ſanctum Anaſtaſium, & Theodorus Melitines reſpondit, ſanctũ vocat totus oriens hunc ſanctæ memoriæ Anaſtaſium, qui fuit Epiſcopus Antiochiæ: & qui eum nõ recipit, Deus anathematizabit. & omnes vna voce dixerunt, amen. Hic igitur ſanctus in oratione, quæ inſcribitur, De rectis dogmatibus veritatis ad nos pertinentibus, quæ incipit, De ſana noſtra fide, ſic ait: A corpore quaſi exemplari proprietate accepta, diuinorũ cõnexionẽ oſtendimus, per membrorum proportionem, ac ſimilitudinem: ſic & ſpiritus oris eius, ideſt, Dei ſpiritus ſanctus dicitur, cũ os ſit vnigenitus: & ſpiritus rurſus ex eo procedens: nec ſolum a patre, ſed etiam a filio miſſus. Et paulo poſt: Atqui dominus a ſemet eſſe oſtendens, diſcipulis inſufflans dicebat, accipite ſpiritum ſanctũ. Audiſti quod non ſolum a patre dicit, ſed etiam a filio? Vbi ſunt, qui dicunt ex ſolo patre, nec pręciſe apponi procedentem ex filio? Non verentur tot & tantos patres reprobare, cum ſancta, & magna luminaria ſint, & aperte dicant, etiam ex filio in multis

Anaſtaſ. 15

dictionibus, & ſyllabis? Quo pacto non erubeſcunt, immo clare contradicunt tanto examini ſacrorum doctorum? ſed quid aiunt noui interpretes? ſpiritum dicit ex patre procedētem, & miſſum, nō ſolum a patre, verum etiam a filio; diſtinguuntque dicentes, aliud eſſe procedere, aliud mitti; ac procedere † patri aſsignant, mitti † filio. Libēter eos interrogarem cū audimus a patre mitti ſpiritū ſanctum, quid id ſignificet? an aliquid aliud nobis oſtendit, quā procedere? minime vero. Miſit diuiniſsimus Paulus, inquit Deus, & pater ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantem abba pater. nonne hic intelligimus ipſius ſpiritus eſſentiam? nequaquam dicunt, nō percipientes vnam eſſe ſpiritus proceſsionē, quæ diuerſis dictionibus traditur, eundem ſeruantibus ſenſum, quemadmodum, & in generatione filii euenit, quando audimus: Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, ad Galatas hoc inquit beatus Paulus, & ipſe ſaluator ait: Ego a patre exiui, & veni. Et alibi: Pater enim miſit filiū ſaluatorem mundi. Et rurſus: Euangelizare pauperibus miſit me. Et iterum: Hunc enim pater ſignauit Deus. Et Ioannes, Et verbū caro factum eſt, & habitauit in nobis. Quæ omnia generationem filii ex patre demonſtrant: idque vere, & fideliter intelligimus, veluti quando dicit: Neque enim pater iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio. Et ſicut pater habet vitam in ſe ipſo; ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo: non enim prius generauit, & poſtea tradidit ei vitam, & iudicium; ſed vitam genuit ipſum, & iudicē genuit ipſum. Sic & de ſpiritu ſancto, quando ſpiritum patris audimus, ſpiritum ex patre intelligimus, & ſpiritū filii, ſpiritū ex filio percipimus. At quando audimus, ſpiritus profluit, ſcaturit, emanat, immittitur, prodit, traditum, miſſum, emiſſum, ſumminiſtratū, effuſum, procedentē, profuſum; per hæc omnia nomina, & quæcunque alia ſimilis ſunt deriuationis, ſpiritus proceſsionem intelligimus: ita hanc hic doctor intelligens, indifferenter in patre vſurpat, & filio, & ſpiritum dicit procedentem & miſſum, non ſolum a patre, ſed etiam a filio. Animaduertite, rogo per dominū, animaduertite. Accedat igitur veritatis præco, & confeſſor magnus, & celebris Athanaſius, vt mecum eadem teſtificetur. hic enim in confeſsione ſuæ fidei, cuius principium: Quicunque vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt, vt teneat catholicam fidem, ſic inquit: Spiritus ſanctus a patre, & filio, nō factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedēs. Doctor hic etiam dicit a patre, & filio ſpiritum ſanctum eſſe, non factum, non creatum, non genitum, ſed procedentem. Cum in hunc locum peruenerim, ſubiit mihi ve-

† Ideſt a patre ſpiritū pcedere.
† Ideſt a filio ſpiritū mitti.
ad Gal. 4.
Gal. 4.
Ioan. 16.
1. Ioan. 4.
Luc. 4.
Ioan. 6. d.
Ioan. 1.
Athan. 17.

hemēter flere, & in vocem prorumpere cum lacrymis, & eiulatu, & eos deplorare, qui spōte sua aduersus lucē, oculos occludūt, & veritati repugnant, nec solum veritati contradicunt, verum etiam sanctos Ecclesiæ doctores aspernantur; neque aspernantur solū, sed etiam iniuria afficiunt. quam nam defensionem, vel commiserationem inuenient qui hæc faciunt? O tuam patientiam Christe rex: quomodo blasphemantium ora non comburuntur. Athanasium dicere non verentur ebrium fuisse, & vino oppletum, quando hæc scripsit. vere plenus erat spiritualis poculi, sapientię, & gratię ex spiritus sancti fonte scaturientis, non vt hi miserabiles dicunt. propitius sit illis dominus ac nobis: tollatur ab eis hæc impudentia; nobisque cōtingat sub Athanasii pedibus consistere. Esto. Accedat magnus Epiphanius Cypri Archiepiscopus, vt vna mecum huic sententia patrocinetur, hic enim in sermone qui vocatur Ancoratus, sic explicat:

Epiphanij 18.

" Vterque in homine
" iusto habitat Christus, & spiritus eius. Si Christus ex patre cre-
" ditur Deus ex Deo, & spiritus ex Christo, vel ab vtroq; vt Christus
" dicit, qui a patre procedit, & hic de meo accipiet. At dicet quis:
" ergo duos dicimus esse filios, & quomodo vnigenitus? sane qui-
" dem, tu quis es, qui Deo contradicis? nam vocat ex eo filium,
" spiritum vero sanctum ex vtroque: quę fide tantum a sanctis cre-
" dita, lucida, & a luce data, lucidam vim habeat. Et rursus in eo-

Eiusdē.

" dem: Spiritus sanctus spiritus veritatis est, lumen tertium a patre,
" & filio est. num intellexisti illud ab vtroque? spiritus veritatis est
" a patre, & filio, quid demonstrat? animaduerte diligenter, & in-
" tellige: nam nihil fortuitum, & eorum quæ sunt in continuo flu-
" xu circa hæc versatur, sed anima. Eiusdem Epiphanij in eodem

Eiusdē 19.

" tractatu & libro: Quomodo nemo nouit patrē nisi filius, neque
" filium nisi pater, sic audeo dicere, quod neque spiritum nisi pater
" & filius, ex quo procedit, & a quo accipit: neque filium, & pa-
" trem nisi spiritus sanctus, qui vere glorificat, qui docet omnia,
" qui ex patre, & filio est, & a quo procedit, & a quo accipit. cum
" autem dicit; quod est a patre, & a filio, nondum intelligitis ver-
" bū est, quod est substantiuū; & esse significat, illius de quo dicitur

Eiusdē 20.

" quod est. Idem Epiphanius in eodem loco sic ait: Ergo pater semper fuit, & filius semper fuit, & spiritus ex patre, & filio † spirat. quinetiam spiritus sanctus non confratres, sed ex eadem substantia patris, & filij: nam ipse vnigenitus dicit, spiritus patris, & qui ex patre procedit, & de meo accipiet, ne diuersum a patre putaretur, neque a filio. Audis, ne externum & diuersum, inquit, a patre putaretur, neque a filio; iccirco ex patre & filio procedere

† Idest, iuxta modum spiritui cōuenientem procedit.

dicitur

dicitur. Et ſanctiſsimus Maximus vbi interpretatur quid deſignat apud prophetam Zachariam, aureum candelabrum, & lampas eius, & lucernæ, ita ſcribit: Spiritus ſanctus quemadmodum natura ſecundum eſſentiam eſt; ſic ex patre per filium eſſentialiter genitum ineffabiliter procedit. Audis, & hic ex patre per filium dicit eſſentialiter, & ineffabiliter procedit: hoc idem eſt, ac ſi diceret eſſentialiter ex patre & filio procedere: quippe cum dictio, per, idem ſignificet quod, ex, vt oſtendimus. Idem in Epiſtola ad Marinum Cypri presbyterum, cuius principium; Diuina lege ſecundum Deum locupletatus pater venerande, humanam legẽ neglexiſti, hęc inquit: Synodalium actorũ ſanctiſsimi papę noſtri, non in tot, quot ſcripſiſtis capitibus, regiæ vrbis homines comprehenderunt; ſed duobus tantum, quorum alterum eſt de theologia: quia dicit etiam ex filio ſpiritum ſanctum procedere: alterum de diuina incarnatione, vbi ſcripſit dominum ſine originali peccato eſſe, vt hominem. Et in hoc Romanorum patrum expoſitiones conſentire demonſtrarunt: quin etiam & Cyrillum Alexandriæ epiſcopum, ex eius ſacro tractatu compoſito in ſanctum Ioannem Euangeliſtam. ex quibus ſe non principium filium facere ſpiritus oſtenderunt: nam vnum tantum filii, & ſpiritus principium nouerunt; huius ſecundum generationem, illius ſecundũ proceſsionem: ſed vt proceſsionem per eum declararent: & hac ratione coniunctionem, & identitatem eſſentię comprobarent. Audis ex filio etiam procedere ſpiritum ſanctum, & inter ſe conſentire patrum auctoritates? & vt beatus Cyrillus idem dicit, & cõfirmat in ſacro in Euãgeliſtam Ioannẽ tractatu. Quod vero dicit, eos nõ facere filiũ principiũ, minime quod nõ ſit ex eo, ſed eſſe magis oſtẽdit. non facere principiũ videlicet principale dicit, ſecundum illam impiam hęreſim, quæ aſſerit filium ex ſolo patre, ſpiritum ex ſolo filio: itaque filius principalis cauſa ſpiritus intelligeretur: iccirco ij diuini patres ex patre, vel filio dicere vitauerunt, ideſt neque ex patre ſolo, neque ex filio ſolo, ſed ex patre per filium. Ideo per eũ & ex eo repertũ eſt & prodire, & profluere, & procedere; & in hoc præcipue, vt alibi oſtẽſum eſt. Diuinus Taraſius Conſtantinopolis Patriarca in epiſtola ad orientis Pontifices, quæ incipit, Multis, & ingentibus prouidentiis, ſic ait: Et in ſpiritum ſanctum, qui ex patre per filium procedit, & eũ Deum eſſe cognoſcimus. Audis, ex patre inquit per filium procedere. Quod vero dictio, per, cauſam ſignificet, antea dictũ eſt, & rurſus ſacer Athanaſius in epiſtola ad Serapionem, quæ incipit, Litteræ tuæ diſpoſitionis, ſic ſcribit: Cũ vnus ſit filius, qui viuens

Aliter legit hũc locum d. Thomas. in cõc. Flo. 170.

Taraſij 23.

Athan. 23.

verbum

, verbum est; vnam esse oportet perfectam & plenam sanctificantē
, vitā, quæ sit operatio eius, ac munus, quæ ex patre dicitur proce-
, dere: quoniā ex verbo, quod ex patre sine dubio prædicatur, elu-
, cet, mittitur, & traditur, sane filius a patre mittitur: & traditur, filius vero spiritum mittit. Audis operationem esse, & munus filii spiritum sanctum, patremque mittere filium, & filium spiritū?

Cyrilli 25. Alius accedat testis non minor hoc, Cyrillus magnus, ex Aegyptiaca diœcesi cum synodo vna secum cōgregata sic ait: Profluit
, ex patre spiritus ex natura secundum suā processionē: ergo & ex
, ipso homine, & Deo Christo ex natura secūdum suā processionē
, profluit. non enim secundum mensuram spiritum filio tradit: sed
, ipse a seipso emittit eum, quemadmodum sane, & pater. Eadem
, ad Hermiam scribit doctor hic.

SECTIO VI.

QVOD autem filius principium essentiæ spiritus sit, quod per præpositionem, per, ostenditur, longo antea sermone aperte exposuimus: & nunc expressius per magnum patrem nostrū Nyssenum Gregorium ostendemus. hic enim

Gregorij Nysse. 26. in primo aduersus Eunomium clare de diuina vnione, & distinctione diuinarū personarū sermonem habens: Cū spiritus, inquit, patri secundū quod vterque
, increatus est cōiunctus sit; rursus ab eo quia pater, vt ille non est
, distinguitur: ab ea vero, quæ ad filiū est cōnexione, secundū quod
, vterque increatus est, & quod vterque ex primo principio suam
, subsistentiam habet, rursus proprietate sua distinguitur: quæ est
, quod nec vt vnigenitus ex patre productus est, & quod per ipsum
, filiū manifestatur. rursus cū creatura per vnigenitū sit producta,
, ne existimetur aliquid cōmune esse spiritui, & creaturæ quia per
, filium est manifestatus: spiritus a creatura distinguitur immutabi-
, litate, & immobilitate, & quia non indiget alterius bonitate. hoc loco magnus hic pater, & doctor de distinctione, & diuina vnione sermonē habens, spiritū sanctum ob oculos ponit, patrique, & filio eum comparando, inuenit quæ nam inter se communia, & vnientia, & quæ propria, & distinguentia sint. Cum igitur, inquit, patri, iuxta id quod increatum est sit coniunctus, ab eo rursus distinguitur, ne pater sicut ille est, existimetur: cum filio vero commune habet, quod increatus est, (vna est enim trium essentia) & præterea vterque communiter Deum principium habent.

rursus

rursus tamen ab eo his duobus distinguitur, quia nō vt filius per generationem, sed per procesionem videlicet ex patre sit, id est per † diuersum modū substantiæ, & quia per ipsum filium manifestatus sit. Sed quia creatura habet esse per filium (nam omnia per eum facta sunt, vt ait Euangelista Ioannes, & spiritus per filium manifestatus est, secundum omnium doctorum chorū) ne aliquid commune esse existimaretur spiritui, & creaturæ, eo quod hæc per filiū creata sit, alter vero manifestetur: cum quid esset ipsi & illi commune iam asignasset, metuens, ne quis hac communitate identitatem essentiæ arbitraretur, immutabilitate, & mutabilitate, immobilitate, & suo contrario ea inter se distinguit: quod hęc per filium subsistat, alter vero per filium manifestetur, commune, & idem existimans: distinctionis vero modū inuenit, eo quod hęc mutabilis, & mobilis est: alter vero immutabilis, & immobilis. atqui si hoc quod est, per filium manifestari spiritum, non ostenderet filium principium esse, quemadmodum ostēditur per hoc quod est, per filium creaturam subsistere (id enim declarat eum esse principiū) facilis vtique spiritus, & creaturæ distinctio fuisset: nam possemus dicere, quod & si ambo sint per filiū, tamen creatura, tamquam causatum est ex eo: alter vero tamquā non causatū: sed nunc id non dixit: nam quod verū esse nescisset non erat eius officii dicere. sed aliam distinctionem inuenit, quā veram, & solam arbitratus est esse. Igitur præpositio, per, cum dicitur, quod spiritus per filium manifestatur, hoc idem valet, quod cum dicitur, creaturam per filium subsistere, ac quia creaturæ causa dicitur, & creditur esse filius, & hoc significat prępositio, per: ergo dictio, per, de spiritu, etiam causam esse filium denotat. At quis poterit vnquam seruata serie hæc subtiliter per partes exponere, cum ea in infinitum extendantur? sed magnus & celebris Athanasius rursus accedat, ad testificandum, filiū spiritus sancti procesionis causam esse. hic enim in tractatu primo aduersus Arianos, qui incipit, Quæcūque hæresis contra veritatem, excogitasse insaniam aduersum se aperte conspicitur, hæc ait: Hęc cum Iudæis Christus vt homo loquebatur, sed discipulis suis diuinitatem, & maiestatem suam ostendens, non minorem se spiritu, sed maiorem, & æqualem esse ostendendo, tradebat quidē spiritum, & dicebat: ego eum mittam, & ille me clarificabit, & quęcunque audiuerit loquetur. Audisti rursus magnum patrem hunc, non minorem se spiritum dicit, sed maiorem, & æqualem. æqualem secundum consubstantialitatem: maiorem non magnitudine aliqua, neque tempore, absit: nihil enim prius & po-

Athanasij 27.

sterius

ſterius in diuina eſt trinitate : ſed quia ex eo habet eſſe, quemadmodum ſane ex Deo & patre. Vbi ſunt qui dicunt, quod ex ſolo patre ſpiritus eſt, nec procedit ex filio? non erubeſcunt ſanctis contradicere. o tuam patientiam Chriſte rex, partim pro ſanctis habent hos, feſtum celebrant, adorant, & imagines eorũ fingunt, & exornant eas auro : partim abnegant, ea quod dicant, ex filio eſſe ſpiritum, & impudenter in eos contumelioſi ſunt : nunc horũ libros adulterando, nunc penitus comburendo, ne appareant: hos autem temulentos dicunt, illos vero, non eſſe ſanctos, quia ex filio ſpiritum confitentur. poſtea non verentur homines hi, nos criminari, qui ſanctis, & eccleſiæ doctoribus ſubiicimur: & ſcripta eorum ſeruamus. Quinetiam nobis, aduerſantur, quia ſanctæ & œcumenicę ſubiicimur ſynodo : eiuſque decretum veluti aureum monile penitus pectori affigimus. profecto Phariſæorum ſimiles ſunt, quos increpat Chriſtus Dominus noſter dicens. Væ vobis ſcribæ, & Phariſæi hypocritæ, quia clauditis regnũ cœlorum ante homines: vos enim non intratis, nec volentes intrare ſinitis: propter hoc amplius accipietis iudiciũ : ſic & hi faciunt. hi namque ob præſumptionem oculos obuerſos obtinentes eccleſię non ſubiiciuntur. Et in nos quod ſubiicimur, contumelias effundunt. Reſipiſcite per Deum fratres, & videte quot ſanctos vobis oſtendimus id confirmantes. Item idem Athanaſius in Epiſtola ad Serapionem, ſic ſcribit: Sane cum pater ſpiritum mittat, filius inſufflans tradit eum diſcipulis. nam cuncta, quæ pater habet, filij ſunt. Conſentanea ſcribit his maximus Cyrillus in enarratione noni Anathematiſmi, vbi ait : Homo factus Dei verbum, ſic etiam manſit Deus, omnia habens quæ pater, excepto tantum eo, quod nõ eſt pater; propriũque habens ex ſe ipſo filius, & eſſentialiter inſitum in ſe ſpiritum ſanctum vaticinabatur. Audis illud ex eo? Aliud ne igitur denotat, niſi ex eo procedentem? Et cuncta habentem quæcũque pater habet. Percipite homines Dei, percipite. Sanctus Hilarius in ſermone qui poſt pentecoſten legitur, in feſto ſanctæ Trinitatis, ſic ait : Credimus in ſanctam Trinitatem ideſt patrem, filium, & ſpiritum ſanctum. vnum Deum omnipotentem, vnius eſſentiæ, vnius ſubſtantiæ, vnius poteſtatis, omnium creaturarum opificem, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, patrem a ſe, non ab alio, filium ex patre genitũ, Deum verum de Deo vero : lumen verum de lumine vero, non tamen duo lumina, ſed vnum lumen, ſpiritum ſanctum ęqualiter a patre & filio procedentem. Iam vt ego arbitror hæc auctoritas ſoluit omnẽ dubitationem, cum ſanctus hic dicat; ſpiritũ ſanctũ

Matth. 23.

Athan. 28.

Cyrilli 6.

Hilarii inter impreſſos nõ habetur hic ſermo. græcus eſt hic auctor. vnus ex ccc. patribus in Nicæno.

æqualiter a patre & filio procedere, nullam reliquit cauſam iis, qui quærunt occaſiones. Audite igitur vos, & intelligite, qui ſalutem veſtram cæteris omnibus anteponitis, quid denotare vult, ſpiritum ſanctum æqualiter a patre & filio procedentem? animũ aduerte Chriſtiane, neque ita maligne ſponte tua verba cõtumelioſa proiicias aduerſus imperitos. nam imperiti nõ ſolum diſcere aſpernantur; verũ etiam diſcendi cupidos maledictis inſectantur. horum turpiſsima, & nefaria verba dicere prætermitto; decorum vndique meorum verborum ſeruando, propter gentis dignitatem. Præterea magnus Athanaſius in epiſtola ad Serapionem, inquit: Talem ordinem, & naturam habet ſpiritus erga filium, qualem habet filius erga patrem: ſed alium ordinem, & naturam filij erga patrem non videmus, niſi eſſe ex eo, & habere eum pro principio: talem ergo ſanctus hic vult, ſpiritum erga filium ordinem habere. qua propter hac ratione ſpiritum dici oportet, & intelligi eſſe ex filio. Huic conſentanea diuinus Baſilius ſeptimodecimo capite ad Amphilochium ſic dicit: Vt ergo ſe habet filius ad patrem, ſic ſpiritus ad filium, ſecundum orationis ſeriem in baptiſmate traditam. Si vero ſpiritus filio coordinatur, filius autẽ patri, & ſpiritus patri videlicet. Cyrillus magnum Alexandriæ lumen, in quinto aduerſus Hermeam ſic ait: In hoc cognoſcimus, quod in vobis eſt ex ſpiritu, quem dedit vobis. inhabitantem enim, & immorantem ſibi vnuſquiſque comparauerit eum, qui naturaliter & vere eſt Deus, non alienum aliquid, & diuulſum eſſentialiter ab eo ſpiritum accipiẽdo: ſed ex eo, & in eo, & propriũ eius. In ſeptimo rurſus ad eundem Hermeam ſic ait: Nam a peccato liberans eum, qui ipſi incumbebat, ſuo poſtea perungit ſpiritu; quem ipſe vt verbum ex Deo patre infundit, & ex propria nobis ſcaturit natura: tamquam communẽ vero rem diſpenſatione, quæ cum carne eſt propter vnionem conſtituens. & vt homo corporaliter inſpirat: inſufflauit enim apoſtolis, dicens; accipite ſpiritum ſanctum. nec ad menſuram dat Deus ſpiritum ſecũdum Ioannis verba, ſed ipſe ex ſe quemadmodum ſane & pater infundit. Quodnam candidius, vel ſincerius argumentum hoc reperietur vnquam apud eos, qui cõtendere nolunt, nec ſchiſma complecti? quia maximus hic pater ſic ait in ſexto: Ex eo, in eo, & proprium eius. in ſeptimo vero, non ad menſuram dat ſpiritum ſecundum Ioãnis verba, ſed ipſe ex ſe infundit eum, ſane quemadmodum & pater. Si igitur quemadmodum pater producit ſpiritũ filius, quid amplius ambigitis vos? nam ſi quia ſanctus dicit infundit, non producit, vel prodit, vel emittit, ſed

Athan. 30. Baſilii 31. Cyrilli 32. Eiuſdẽ 33. Ioan. 3.

infundit. idipſum vult fratres ac ſi diceret, prodit: quippe cũ hoc ipſum verbum ponat in patre: dicit enim, infundit eum quemadmodum pater, itaque & pater infundit ſpiritum. Si igitur infundit eum pater, hoc autem nihil aliud intelligere nos oportet, quã quod pater eum producit, infundit autem eum & filius quemadmodum pater. emittit ergo filius quemadmodum vtique & pater. nam cum ſimpliciter audimus ſpiritus patris, nihil aliud intelligimus, niſi ex patre eum procedere. Sequitur ergo, etiam cum de filio hoc audierimus, ſpiritum filij, & ex filio procedentem neceſſario nos intelligere. eoque modo vera dicimus, & ſanctis conſentimus, dicendo ex patre, & filio ſanctum procedere ſpiritum. At id quidem dilucide oſtenſum eſt, radioſque ad inſtar ſolis emittit hæc expoſitio, aduerſus quam cũ reſpicere non poſsint, qui noctuæ oculos habent, ſurſum deorſum offendunt.

SECTIO VII.

SED mihi æquum eſſe videtur cum præſtiterimus quod polliciti ſumus, tribus & triginta teſtimoniis orientalium ſanctorum prolatis, ad comprobandum ex filio etiam eſſe ſanctum ſpiritum, vt ſanctorũ occidentalium mentionem faciamus, & bina vel terna teſtimonia ex ſingulis afferamus, ad comprobandũ occidentales, & orientales doctores concordare, nec eſſe in iis vllam ambiguitatem, primusque inter ſanctos celeberrimus, eccleſiæ pater, & doctor Gregorius, inquã Dialogus & ad teſtificandũ vna cum doctoribus orientalibus accedat: nam eum etiam orientalis eccleſia pro ſancto habet, eiuſque commemorationem ſingulis annis cum plauſu peragit; nec poteſtis diffiteri. Is namque in quodam ſuo tractatu poſt alia multa, ſcribit; Vnde ipſa quoque veritas, vt fidem diſcipulis augeret, dixit. Si ego non abiero, paracletus non veniet ad vos: cum enim conſtet quia paracletus ſpiritus a patre ſemper procedat & filio, cur ſe filius receſſurum dicit, vt ille veniat, qui a filio nunquam recedit? ſed quia diſcipuli Dominũ in carne cernentes ſpiritualiter quoque videre ſitiebant, recte eis dicitur, ſi ego non abiero, paracletus nõ veniet, ac ſi aperte diceretur: Si corpus non ſubtraho, quis ſit amor ſpiritus non oſtendo; & niſi me deſieritis carnaliter cernere, numquam me ſcietis ſpiritualiter amare. Idem magiſter libro primo moralium capite 8. ſic explicat. In orbem dies conuiuii tranſeunt cum

[Margin: Greg. in fine 2. dial. Ioan. 16. — Gregor. 1. mor. c. 8.]

prædi-

prædicationis myſteria peraguntur; peractiſque conuiuiis holocauſtum Iob pro filijs obtulit, quia pro apoſtolis de prædicatione redeũtibus, patrem Chriſtus redemptor exorauit. bene autem mittendo ſanctificare dicitur, quia dum ſpiritum ſanctum, qui a ſe procedit, diſcipulorum cordibus tribuit, quicquid in eis culpæ eſſe potuit emendauit. Idem trigeſimo moralium capite, ſic ait: Venit hora cum iam nõ in prouerbiis loquar vobis, ſed palam de patre annũciabo vobis. Palam, quippe de patre annunciare ſe aſſerit, quia per patefactam tunc maieſtatis ſuæ ſpeciem, & quomodo genitori nõ impar oriatur, & quomodo ab vtroque, ſpiritus vtrique coęternus procedat oſtendit. Aperte namque tunc videbimus, quomodo hoc quod oritur, ei de quo oritur ſubſequens non eſt: quomodo is, qui per proceſsionem producitur a proferentibus non pręitur, aperte tunc videbimus, quomodo, & vnum diuiſibiliter tria ſint, & indiuiſibiliter tria vnum. Idem in confeſsione ſuæ fidei, vt omnes ſummi pontifices faciunt, cum fidem in ſuis aſſumptionibus confitentur. Credo in Deum patrem omnipotentem, patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, tres perſonas, vnam eſſentiam, patrem ingenitum, filium vnigenitum, ſpiritum vero ſanctum neque genitum, neque ingenitum, ſed coæternum de patre & filio procedentem. Idem in euangelio ſecundũ Ioannem in homilia ſuper ea verba, Cum eſſet ſero die illa vna ſabbatorum, quæ incipit, Quemadmodum miſit me pater, & ego mitto vos, paulopoſt dicit: Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis a patre. Si enim mitti ſolummodo incarnari deberet intelligi, ſanctus proculdubio ſpiritus nullo modo diceretur mitti, qui nequaquã incarnatus eſt, ſed eius miſsio ipſa proceſsio eſt, qua de patre procedit, & filio. ſicut itaque ſpiritus mitti dicitur, quia procedit: ita & filius nõ incongrue mitti dicitur, quia generatur. Damaſus ſanctiſsimus Romæ præſes, qui tempore ſecundæ Conſtantinopolitanæ ſynodi vixit, in confeſsione catholicæ fidei, quam papa hic emiſit ad Paulinum Antiochiæ epiſcopum: Credimus in vnum verum Deum patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum factorem viſibilium, & inuiſibilium, per quẽ omnia creata ſunt in cælo, & in terra, hunc vnum Deum, & hunc vnam eſſe diuini nominis trinitatem, patrem, qui filius non eſt, ſed habet filium, qui non eſt vtique pater; filium qui nõ eſt pater, ſed filius Dei natura eſt; ſpiritum vero paracletum neque patrem eſſe, neque filium; ſed ex patre procedentem & filio. eſt igitur ingenitus pater, genitus filius, non genitus paracletus: ſed ex patre procedens & filio. Hormiſdas ſanctiſsimus papa in epiſtola ad

Eiuſdẽ 30. l. mor. c. 8.

Gregor. in cõfeſsione

Greg. homil. 26.

Ioan. 15.

Damaſi cõfeſsio.

Hormiſdæ papæ.

Iustinum Imperatorem aduersus Nestorij, & Eutychis blasphemias ita scribit: Adoramus patrem, & filium, & spiritum sanctum trinitatis essentiam distincte indiuisam, incomprehensibilem inenarrabilem: vbi quamuis personarũ ratio numerũ admittat, vnio tamen nõ amittit essentiã, ita tamen vt propria vnicuiq; personæ diuinæ seruemus. neque per personas vnitatẽ diuinitatis negemus, neque ad essentiam id quod est personarũ propriũ trãsferamus. Magnũ sanctũ, & incomprehensibile trinitatis mysterium. Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus, Trinitas indiuisibilis: tamen certum est proprium patris esse filium generare, proprium filii Dei, æqualem patri generari, proprium spiritus sancti ex patre procedere & filio, sub vna essentia deitatis. Leo sanctissimus, & ipse antiquę Romæ pontifex summus in primo sermone in pentecosten, qui incipit, Hodiernam solemnitatem dilectissimi, sic inquit: In trinitate enim diuina nihil dissimile, nihil impar est, & omnia quæ de illa substantia cogitari valent, nec virtute, nec gloria, nec æternitate discreta sunt. Cumque in personarum proprietatibus alius sit pater, alius sit filius, alius sit spiritus sanctus, non tamen alia deitas, neque diuersa natura est; siquidem cum & de patre sit filius vnigenitus, & spiritus sanctus, patris filiique sit spiritus, non sicut quæcunque creatura, quæ & patris & filii est, sed sicut cum vtroque viuens, & potens, & sempiternus, & ex eo quod est pater filiusque subsistit. Diuus Ambrosius, ad quem sacer Basilius scribens dicebat: eia o homo Dei, quia ab hominibus non accepisti, nec didicisti euangelium Christi, sed ipse Dominus a iudicibus ad Apostolorum solium transtulit. hic inquam ad Gratianum Imperatorẽ primo libro capite decimo de spiritu sancto, scribit: Sed neque cum a patre exit filius, de loco recedit; aut quasi corpus separatur a corpore, neque enim in patre quasi in corpore tamquam corpus includitur. spiritus quoque sanctus cum ex patre procedit, & filio non separatur a patre, non separatur a filio. quomodo enim separari potest a patre qui spiritus oris eius est? vtique & æternitatis indicium est, & diuinitatis exprimit vnitatẽ. Diuus Augustinus mens illa altissima in multis tractatibus id egregie demonstrat, etiam ad Orosium scribens, de spiritu sancto sermonem habens, qui incipit, Dominus noster Iesus Christus, sic se abiturum ostendit. in eo multa, & præclara scribit; post alia multa de hoc tractat: Hic igitur forte quæret aliquis, vtrum a filio procedat spiritus sanctus; filius enim solius patris est filius, & pater solius filii est pater, spiritus sanctus non alterius horũ tantũ est spiritus, sed vtriusque. Habes dominũ

Leonis Papæ.

Ambr. l. 1. c. 10. de spiritu S. euariat nonnihil a latino

August. ad Orosiũ. q̃rendus est hic locus.

ipsum

ipsum qui dicit, Nō enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. habes etiā apostolū, Misit Deus spiritum filii sui in corda vestra, clamantem Abba pater. Et post pauca dicit: Quia igitur vt vnus pater, & vnus dominus, idest filius, sic & vnus spiritus sanctus, qui sine dubio vtriusque est. & statim: Multa etiam alia testimonia sunt, per quæ patris, & filii spiritus esse ostenditur, qui in trinitate spiritus sanctus dicitur. & infra dicit: Cur igitur non credimus ex filio procedere spiritū sanctum? quoniam & filii est ipse spiritus; nam si ex eo non procederet, minime post resurrectionem apparens discipulis suis, insufflaret dicens; Accipite spiritum sanctum. Quid enim aliud per eam insufflationem declarabatur, nisi quod & ex eo spiritus sanctus procedebat? & infra statim: Si igitur & ex patre & ex filio sanctus procedit spiritus, qua de causa filius dixit a patre procedit? omnino quomodo referre solet ad patrē sua, a quo ipse est. Vnde, & illud est quod dicit, Doctrina mea non est mea, sed eius qui misit me patris. Si igitur & hic eius doctrina intelligitur, quamuis eam non suam, sed patris esse diceret, quomodo non magis oportet id intelligere, & ex eo spiritum sanctum procedere? vbi sic dixit ex patre eum procedere, vt non diceret, & ex me non procedere: a quo enim habet filius vt Deus sit (nam Deus ex Deo) ab eo omnino habet, vt & ab eo procedat spiritus sanctus. Et post pauca: Spiritus sanctus non ex patre procedit in filium, & ex filio procedit ad sanctificandum creaturam, sed simul ex vtroque procedit. & si pater hoc filio dedit, vt quemadmodum ex se, sic & ex eo procederet: non enim dicere possumus, non esse vitam spiritum sanctum, pater enim vita est, & filius. propterea sicuti pater vitam habet in se, sic dedit vitam procedere ex eo, quemadmodum procedit ex se. Diuus vero Hieronymus in sermone de trinitate sic ait: Spiritus sanctus a patre, & filio procedens per omnia patri, & filio æqualis colitur, & æternus est. Eiusdem ad sanctum Damasum Romę Episcopum, de catholica fide. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, & in vnum Dominū Iesum Christum filium Dei, & in spiritum sanctum Deum, non tres Deos, sed patrem filium, & spiritum sanctum, vnum Deum colimus, & confitemur: non sic vnum Deum quasi solitarium, nec eundem qui ipse sibi pater sit, ipse & filius, sed patrem esse qui genuit, filium vero qui genitus est. spiritum sanctum, neque genitum, neque ingenitum, non creatum, non factum, sed a patre filioque procedentem patri & filio coæternum, & cooperatorem. Scriptum est enim, Verbo domini cæli firmati sunt, idest a filio

Hieron. q̄rendus hic locus.

Psal. 38.

Dei,

August. ad Petrũ de fide cap. 11. Dei, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Item diuus Augustinus in libro ad Petrum de fide capite vndecimo, ait: Firmissime tene, & nullatenus dubites, eundem spiritum sanctum, qui patris & filij vnus est spiritus, de patre & filio procedere; dicit enim filius, cum venerit spiritus veritatis, qui a patre procedit; vbi spiritum suum esse docuit, quia ipse, est veritas. De filio quoque procedere spiritum sanctum prophetica, atque apostolica doctrina nobis commendat. Esai. 4. Esaias enim dicit de filio, Percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium: Ad Thess. 22. de quo, & apostolus, Quẽ interfecit Dominus Iesus spiritu oris sui. Augustini. Idem capite vigesimo libri quarti de trinitate, qui incipit. Si autem secundum hoc missus a patre, post multa alia dicit: Et sicut spiritui sancto, donũ Dei esse, est a patre procedere: ita mitti est cognosci, quod ab illo procedat; nec possumus dicere, quod spiritus sanctus, non & a filio procedat: neque frustra idem spiritus & patris & filii spiritus dicitur, nec video quid aliud significare voluerit, cum sufflans in faciem discipulorum ait, Accipite spiritum sanctum. neque enim flatus ille corporeus, cũ sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore, substantia spiritus sancti fuit; sed demonstratio per congruam significationem, nõ tantum a patre, sed & a filio procedere spiritũ sanctum. Quis enim dementissimus dixerit alium fuisse spiritum, quem sufflans dedit, Eiusdem. & alium quem post ascensionem suam misit? Idem cap. 17. libri 15. de trinitate, qui incipit, Satis de patre & filio, iuxta principium sic ait: Quod spiritus sanctus secundũ scripturas sanctas nec patris solius est, nec filii solius, sed amborũ. & post quædam: Sic enim & pater Deus, & filius Deus, & spiritus sanctus Deus, & simul oẽs vnus Deus. Et tamen non frustra in hac trinitate non dicitur verbum Dei nisi filius, nec donum Dei nisi spiritus sanctus, nec de quo genitum est verbum, & de quo procedit principaliter spiritus sanctus, nisi Deus pater. ideo autem addidi, principaliter, quia & de filio spiritus sanctus procedere reperitur. Sed hoc quoque illi pater dedit nõ iam existenti, & nondum habenti, sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eũ genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & spiritus san Eiusdem. ctus, spiritus esset amborũ. Idem 26. capite eiusdem libri, quod incipit, Deinde in illa summa trinitate, sic ait: Quapropter qui potest intelligere sine tempore generationem filii de patre, intelligat sine tempore processionẽ spiritus sancti de vtroque. Et qui potest intelligere in eo, quod ait filius, Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit filio vitam habere in semetipso; non sine vita

existenti,

existenti iam filio, vitam patrem dedisse; sed ita eum sine tempore genuisse, vt vita, quam pater filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ patris qui dedit, intelligat: Et sicut pater habet in semetipso, vt de illo procedat spiritus sanctus; sic dedisse filio, vt de illo procedat idem spiritus sanctus, & vtrunque sine tempore: atque ita dictum spiritum sanctũ de patre procedere, vt intelligatur, quod etiam procedit de filio, de patre esse & filio. Si enim quicquid habet, de patre habet filius, de patre habet vtique, vt de ipso procedat spiritus sanctus. Idem in libro de catholica fide, quem & speculum vocat: Da mihi in via hac qua te duce gradior intellectum, & inspira mihi, & semper doce me gratiam tuam, qualiter in te irreprehensibiliter sit credendum, vt te unũ Deum essentialiter sapiam, & irreprehensibiliter trinum personaliter capiam, patrem ingenitum, de patre filium vnigenitum, ex vtroque procedentem, & in vtroque permanentem spiritum sanctum. Idem in eodem libro: Hanc fidem per te, & in te confiteor o beata, & benedicta, & gloriosa trinitas, o vera, & summa sempiterna vnitas, pater, & filius, & spiritus sanctus. Deus Dominus paracletus, charitas, gratia, consolatio, verum lumen, lumen ex lumine, vera illuminatio, viuens vita, vita a viuente, viuificator viuentium, fons flumen irrigatio, vnus a se, vnus ab vno, vnus ab ambobus, ab vno omnia, per vnum omnia, idest a se pater, ab altero, idest a patre filius: ab vtroque spiritus sanctus, idest a patre & filio: verax genitor, ueritas genitus, amor amborum spiritus sanctus, una uirtus, æqualis maiestas, & par gloria, una eademque essentia. Idem in eodem libro speculi: Et quia semper pater fuit, filium semper habuisse dubium nõ est. te quoque credo spiritum sanctum uerum Deum, non factum, non creatum nec genitum, sed ex patre & filio ineffabiliter procedentem, & in patre simulque filio substantialiter permanentem. Sic igitur ab utroque procedis, ut inseparabiliter in utroque maneas. atque ita per omnia Deo, & patri & filio æqualem coæternum, consubstantialem, ut neque potestate, neque uoluntate, neque æternitate, neque substantia differre possis ab iis, uel præcidi, a quibus procedis. igitur æternum patrem sine natiuitate, æternum filium cum natiuitate, æternum spiritum sanctum cum processione sine natiuitate. totum patrem in filio & spiritu sancto, totum filium in patre & spiritu sancto, totum spiritum sanctum in patre & filio permanentem, patrem, & filiũ, & spiritum sanctum unum Deum omnipotentem, una potestate, unoque regno, una maiestate, una æternitate, tunc, & nunc, & semper ubique regnantem, corde credo, ore confiteor, & mente diligo.

August. in dioptra. latinus reperitur hic liber titulo speculi c. 18.

Ibid. c. 29.

August. in spec. c. 17. 18.

Ibid. c. 15. diligo. Idem in libro de catholica fide. Quis ante nos, in quos sæculorum fines deuenerunt, talia sic manifesta audire potuit, uel cognoscere de trinitate & unitate, de personis & substantia? de te quidem Deus pater quod sis a nullo, ideo ingenitus diceris; de filio autem tuo quia genitus a te sit, nõ a se; de spiritu quoque sancto, quia procedens, & non sit a se, sed a te & filio, quorum est spiritus. Idem in eodem:

Eiusd. ibid. c. 27. Cęterũ quis in hac uita positus uel crystallino pectore sufficiat penetrare tui ipsius trinitatis interna mysteria? quomodo pater, & filius & spiritus sanctus, tres quidem personæ estis & una natura? quomodo tu pater ingenitus diceris, filius genitus, spiritus sanctus neque ingenitus nec genitus, sed procedens dicatur? quomodo filius de te patre natus est, spiritus sanctus de te procedit & filio? quomodo filius nascendo nõ procedit, spiritus sanctus procedendo non nascitur? quomodo filius non de se, sed de te est, nec tamen tui est posterior de quo est? quomodo spiritus sanctus de te procedit & filio, nec tamen a uobis præscinditur, a quibus procedit? Et post pauca: Quomodo filius qui oriendo est tibi o pater de quo oritur subsequens nõ est? & quomodo spiritus amborum, qui per processionem proditur a uobis proferentibus non præitur? quomodo & unum diuisibiliter tria, & tria indiuisibiliter estis unum? Eiusdem in libro soliloquiorum:

Solilo. c. 32. Cognoui te Deum, unum spiritum sanctum patris, & filii ab utroque pariter procedentem, consubstantialem, & coæternum patri & filio, paracletum, & aduocatum nostrum, qui super eundem Deum, & dominum nostrum Iesum Christum in columbæ specie descendisti, & super apostolos in linguis igneis apparuisti: qui & omnes sanctos, & electos Dei a principio tuæ gratiæ munere docuisti; & ora prophetarum, ut enarrarent mirabilia regni Dei aperuisti: qui ab omnibus sanctis Dei cum patre, & filio simul adoraris, & glorificaris; inter quos & ego filius ancillæ tuæ toto corde meo glorifico nomen tuum, quia illuminasti me. Tu es uera lux, lumen ueridicum ignis Dei, & magister spirituum, qui unctione tua doces nos omnem ueritatem, spiritus ueritatis, sine quo impossibile est placere Deo, quoniam tu ipse Deus es ex Deo, & lux de luce procedens a patre luminum ineffabiliter a suo filio domino nostro Iesu Christo. Idem in eodem:

Eodẽ lib. querendus est. Vnus est Deus pater, qui solus essentialiter de se unum filium genuit; & unus filius ex uno patre solus essentialiter genitus, & unus spiritus sanctus, qui solus essentialiter ex patre filioque procedit.

Eodẽ lib. Idem in eodem capite. Neque enim in illa trinitate proprium erit solius patris, quia ipse genitus non est, sed quia solum filium

genuit,

genuit, neque propriũ filii ſolius, quia ipſe non genuit, ſed ex patris ſubſtãtia genitus eſt; neque propriũ ſpiritus ſancti, quia neque ipſe genitus eſt, neque genuit, ſed ſolũ ex patre filioq; procedere. Idem ad Oroſium: Spiritum neque ingenitum eſſe, neque genitũ, quę in confeſſo fides eſt manifeſtat; nam ſi dixerimus, ingenitum, duos patres aſſerere videbimur; ſi genitũ, duos filios credere nos accuſabunt; ſed vt ea quæ in confeſſo fides eſt tenet, neque ingenitus, neque genitus eſt, ſed ex utroque procedit, ſcilicet ex patre & filio. Et vt id teſtibus oſtendam, dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum diſcipulos ſuos docentem audi: Quando venerit, inquit, paracletus, quem ego mittã vobis a patre, ſpiritũ veritatis, qui a patre procedit; ille teſtificabitur de me. Et rurſus idẽ dominus noſter Ieſus Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam, vt oſtenderet ex eo procedere ſpiritũ ſanctũ, ſicut ex patre, inſufflauit in diſcipulos ſuos, & dixit; Accipite ſpiritum ſanctũ. vnus ergo ſpiritus eſt patris & filii, vnus ſpiritus vtriuſque. Idem in libro aduerſus Maximinum libro tertio: Quæris a me ſi de ſubſtãtia patris eſt filius, de ſubſtantia patris eſt etiam ſpiritus ſanctus, cur vnus filius ſit, & alius non ſit filius? Ecce reſpondeo, ſiue capias, ſiue non capias, de patre eſt filius, de patre eſt ſpiritus ſanctus: ſed ille genitus, iſte procedens. ideo ille filius eſt patris de quo genitus, iſte autem ſpiritus vtriuſque, quoniã de vtroque procedit: ſed ideo cum de illo filius loqueretur ait, de patre procedit, quoniam pater proceſsionis eius eſt auctor, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit vt etiam de ipſo procederet ſpiritus ſanctus. nam niſi procederet, & de ipſo, non diceret diſcipulis, Accipite ſpiritum ſanctum, eumque inſufflando daret, vt a ſe quoque procedere ſignificãs, aperte oſtẽderet flando quod ſpirando dabat occulte. Quia ergo ſi naſceretur non tantum de patre, nec tantũ de filio, ſed de ambobus vtique naſceretur, ſine dubio filius diceretur amborum, ac per hoc quia filius amborum nullo modo eſt, non oportuit naſci eũ de ambobus. Idem in eodẽ: Satis ſit ergo nobis, quia non eſt a ſeipſo filius, ſed ab illo de quo natus eſt, non a ſeipſo ſpiritus ſanctus, ſed ab illo, de quo procedit. & quia de vtroque procedit, ſicut iam oſtendimus. vnde, & ſpiritus patris & filii dictus eſt, & reliqua. Idem in eodem libro, Quod ſit ſpiritus ſancti fons filius, Ergo quantum bonitatis ipſe habet, tantum filio dedit. Et quia natura eſt, non gratia filius, naſcenti non indigenti dedit, & plenus plenum, fons bonitatis fontẽ genuit bonitatis, ac per hoc nec hauſit in ſe hic, quod accipit, nec minuit in ſe ille quod dedit, quia non habet immutabilitas vnde deficiat, non habet plenitudo

Ad Oroſiũ.

Ad Maximinũ lib. 3. c. 14.

Ioan. 15.

Ioan. 20.

Eiuſd. ibid. c. 23.

„ quo crescat. Quid est autẽ ipsa bonitas, nisi vita viuificãs? proin-
„ de quia fons fontem genuit. sicut pater suscitat mortuos, & viui-
„ ficat, sic & filius quos vult viuificat, hoc ipse filius dixit, non ego.
„ vnde merito Deo patri dicitur, Quoniam apud te est fons vitæ,
„ quis est autem iste fons vitæ apud Deum patrẽ, nisi de quo dici-
„ tur, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ, & Deus
„ erat verbum: hoc erat in principio apud Deũ? de quo etiã paulo
„ post dictum est, Et vita erat lux hominum; hęc vita fons vitæ est,
„ & lux ista, lux lucis est. Vnde cum dictum esset, apud te est fons
„ vitæ, continuo subiunctum est, In lumine tuo videbimus lumen,
„ hoc est in filio tuo spiritum sanctum, quem tu quoque esse illumi
„ natorem in collationis nostræ prima parte professus es. Fons er-
„ go de fonte filius de patre, & simul ambo fons vnus, lux de luce
„ filius de patre, & simul ambo lux vna: sicut Deus de Deo, & si-
„ mul ambo vtique Deus vnus, & hoc totum non sine spiritu am-
Eiusdẽ 5. borum ex hoc fonte vitæ. Idem in quinto de trinitate capite de-
de trin. 14. cimoquarto inquit: Si ergo, & quod datur principium habet eũ
„ a quo datur, quia non aliunde accipit illud, quod ab ipso proce-
„ dit, fatendũ est patrẽ, & filium principium esse spiritus sancti, nõ
„ duo principia, sed sicut pater, & filius vnus Deus, & ad creaturã
„ relatiue vnus creator, & vnus dominus; sic relatiue ad spiritum
„ sanctum, vnũ principiũ sicut unus creator, & vnus dominus. Ea-
dem & horum similia, & in sequenti, & in aliis plerisque tractati-
bus, & libris theologicis scribit beatus hic pater. Sed quis pote-
rit vnquam in vnum colligere, quę de hoc argumento conscripsit?
verum hæc satis sunt ad cuiusque animum emolliendum, & ut sen
tiat suadendum, quod spiritus sanctus, & a filio procedat, quem-
admodum, & a patre.

SECTIO VIII.

T quis aduersariorum fortasse dicet, nos huic adhærere nõ opus esse, neque ipsius scripturas sequi, cum occidentalis sit doctor, & latinus, & si aures nostras multitudine librorum eius onerasti. Ad quos respondendum, si opera eius ab œcumenica synodo comprobata non fuissent, bene se haberet quod dicis; sed quoniam œcumenica synodus ea seruari iubet, idque cum imprecatio-
Ex 6. & 7. nibus & anathemate, non recte dicis. quod ita se res habeat,
synodo. audi. Ex actis sanctæ, & œcumenicæ sextæ synodi, Consentit sa-

ne in

ne in omnibus, sanctisque patribus,& doctoribus sanctæ Dei Ecclesiæ, Athanasio, Hilario, Basilio, Augustino,Theophilo, Cyrillo, Ioanni Constantinopolitano, Leoni,Proclo,cunctaque eorum scripta de recta fide & ad hæreticorum damnationem recipimus. Similiter & ex septima. Reiicientibus sanctorum patrum sententias, pro dogmatibus Dei Ecclesiæ constituendis promulgatas, Athanasii, Cyrilli, Ambrosii, Amphilochii, diuini Leonis sanctissimi antiquæ Romę archiepiscopi, Augustini,& reliquorū. prçterea, & œcumenicorum acta conciliorum,quarti dico & sexti non amplectentibus, anathema. Audis vt anathemati subiicitur, qui Augustini sententias non recipit? non ergo in posterum ambigas pro sancto & doctore habere Augustinum,cuius gloria magna est in ecclesia Dei. Nosti ergo quomodo,& occidentales doctores in omnibus orientalibus consentiunt quasi eodem spiritu afflatis, & quod etiam ex filio spiritus sanctus procedit,datur,mittitur, immittitur, profluit, infunditur, prodit, scaturit, emanat, & spirat: quæ omnia sempiternam eius processionē demonstrāt, ex patre similiter & filio,quodq; apertius occidētales oriētalibus clamāt clare ex utroque procedere, patre videlicet & filio; neque differunt inter se, sed præclare, & diuine consentiunt: nec potes eos reiicere,synodis palā clamantibus aduersus eos, qui sentētias illorū nō recipiunt, Anathema esto. Vnde igitur ex solo patre spiritū sanctū potestis ostendere? doctoribus omnibus clamātibus, & ex filio: & reliqua,ne singula enumerē. Credite igitur his doctoribus, & acquiescite nobis qui recte uobis consulimus.

SECTIO IX.

HIS igitur a nobis expositis, a diuinisque & sacris ecclesiæ doctoribus collectis, operæpretium esse existimauimus,& de nostro alia quædam adiungere, quæ a multis audiendo, & intra nos examinādo inuestigauimus;quibus suasi huic sanctæ synodo nos subiecimus. Audite sane,& uos. Spiritū prçterea filii dici spiritū sanctū, ipse filius dicit,spiritū veritatis vocando eū: est autē ipse veritas,& magnus Paulus pluries id fecit. Misit enim,inquit, Deus spiritū filii sui in corda uestra. Et si quis spiritū Christi nō habet, hic nō est eius. hoc verbū,& solū fratres ad omnia ostēdenda satis est. nam spiritum filii dici nihil aliud denotat, quam quod ex eo est. Quod enim quidam dicunt veritatem deuitantes, quod filii spiritū dici esse spiritū, consubstantialitatē ostendit, aranei tela

Ad Gal. 4.
Ad Rom. 8

est; quippe cũ si propter cõsubstantialitatẽ diceretur spiritus eius, propter eandem ipsam, filius etiam diceretur ipsius spiritus, pater quoque & filii & spiritus sancti. at id nusquã reperies. restat igitur vt emittentis, & producentis patris sit, quod producitur; nã aliud cogitare fas non est. Preterea spiritus sanctus vel ex solo procedit, vel non ex solo patre; nihil enim medium est in contradictoriis, at nõ ex solo patre procedit. si nõ ex solo, ergo & ex filio. Quod vero nõ ex solo patre procedat, hinc manifestũ est. primũ nullibi apud sacram scripturã, neque apud doctores inuenitur id dictum. quod uero a nemine sanctorum dictũ est, nemini dicere fas est. Deinde cum producere operatio patris essentialis sit, non prima, & immediata sit, sed per primã, quæ generare, & generatio antea dicta est. Quamobrẽ etiam filium huius operationis esse consortẽ necesse est. & per eũ spiritum sanctũ procedere. Preterea apud omnes doctores in confesso est, spiritũ sanctũ prodire ex filio. Si ergo prodit ex eo, omnino naturaliter prodit; nihil enim in Deo præter naturã, & aduentitiũ est. nã creaturarũ est non prodire ex Deo natura. Si ergo secũdum naturã ex filio prodit spiritus; procesionẽ uero secundũ naturã in diuinis dupliciter oportet esse, vel per generationem, vel per productionẽ; per generationẽ autẽ nõ prodit ex eo: profecto .n. esset filius filii spiritus: prodit ergo ꝑ procesionẽ: itaq; spiritus ex filio procesio erit tãq̃ eius qui procedit ex eo. Preterea spiritũ sanctũ ex substãtia patris esse & filii, omnes doctores orientales pariter & occidentales clamant: sed quod in trinitate ex essentia alicuius est, etiã ex hypostasi eius est. cũ ergo spiritus sanctus dicatur esse ex substantia filii, est etiam ex ipsius hypostasi. Quod si quis audeat dicere ea propter consubstantiale esse prolata, ac vt spiritus eiusdẽ essentiæ ostendatur esse cũ patre & filio, id quidẽ verũ est; & quanto magis verũ est, tãto magis adiuuat nos. nam sic magis est consubstantialis patri & filio spiritus, quasi ex eorum essentia, & ex iis prodiens, siue procedens; quia si consubstantialitatẽ tantũ simpliciter denotat, vt ipsi volũt, necesse esset, etiã patrẽ ex essentia filii, & spiritus, & filiũ ex essentia spiritus dici. Sed id hucusque nemo dicere ausus est, neq; audebit, si Christianus esse voluerit. Præterea a magno Basilio & plerisq; sanctis, filius imago patris dicitur, spiritus imago filii, & filius operatio patris, spiritus operatio filii, & filius patris verbum, spiritus filii eloquiũ, & filius fragrãtia patris, spiritus fragrantia filii, sed omnia filius patris dicitur. ergo & spiritus sanctus ea dicitur filii esse, vt qui ex filio sit. Præterea si spiritus nõ est ex filio, ab eo nunquã personaliter distinguitur: at id absurdũ dictu est; nam

Basilii aduersus Eunomiũ citat hũc locum Thomas c. 32.

ita

ita trinitas in dualitatem terminabitur. est ergo ex filio spiritus, si personaliter ab eo distingui oportuerit. Item dicit Christus disci- Ioan. 15.
pulis, Cum venerit paracletus, quẽ ego mittã vobis; Et si abiero Ioan. 16.
mittã eũ ad uos, quia mitti in Deo a causa esse demonstrat. Testis diuus Chrysostomus ad Arianos, qui dubitabant, quomodo eius- Chrysost.
dẽ essentię sit qui mittit & qui mittitur 39. homilia, cũ dicit: Rursus ad humana orationẽ traducis, nec intelligis omnia hæc ob nihil aliud dicta esse, nisi vt causam sciamus, neque in Sabellij morbũ incidamus, sed spiritus ex filio mittitur; ex eo ergo est. Item quod alicuius est natura, & ex eo est secũdũ id qđ eius est, dicitur eius esse: sed spiritus sanctus est filii, & omnino natura, non est enim præter naturam, neque vt seruus. est ergo spiritus sanctus, quatenus spiritus sanctus, idest quatenus diuina persona in trinitate ex filio. Ad hæc spiritus sanctus relatiuum est: clarumque est spiritum patris, & spiritum filii dici; & refertur tanquam ad spirantem, vel producentem: spirantes vero sunt pater & filius. est ergo spiritus ex patre & filio tanquam spirantibus, & producentibus eum. Præterea spiritus sanctus a filio accipit; is enim dicit De meo accipiet: Quod autẽ accipit essentia eius est, neque aliud est essentia eius, aliud quod accipit; esset enim sane compositum: sed est in summo simplicitatis excessu, tanquam Deus. essentiam ergo suam, & esse accipit, etiã ex filio. Sunt & alia multa testimonia ex diuina scriptura, veluti id, Quem ego mittam vobis a patre. vt illud, De meo accipiet, & annunciabit vobis. vt illud, Quæcũque audiuerit loquetur. & illud, Spiritum meum, & patris mittam, in quo confirmabimini, & alia similia, quæ partim late declarauimus, partim propter prolixitatem prætermittimus. Sed ad huius conclusionis veritatem ostendendam, quod spiritus sanctus ex patre & filio procedat, cum multa sint, quæ adduci possent, satis hæc in præsentia sint.

SECTIO X.

SED quoniam cõtradictiones quasdam in medium afferunt aduersus eos, qui veritatem hãc præ se ferunt, etiam ad eas pro viribus respondebimus, eorum sophismata dissoluendo, secundum doctrinam a doctoribus traditam. Primum dicunt, quo pacto Dominus dicens spiritum veritatis, qui ex patre procedit, non addidit etiam seipsum? sed neque negauit de se, respondebimus

Obiectionibus aduersariorũ respondet.

nos

nos, ſicut in aliis facit. nam id forte coactius fuerit, quamuis nec id ſatis eſt ad id comprobandum, quod ij intendunt; quippe qui
Matth. 26. de die & hora illa, nemo ſcit inquit, neque angeli neque filius, ni-
Ioan. 7. ſi ſolus pater, & rurſus. Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris. nos tamen recta ratione contrarium credimus, diemque illum, & horam ſic aperte ipſum ſcire ſicuti patrē; eumque cognoſcere; & doctrinam eius ſuper omnia eius eſſe decernimus. Si ergo quæ manifeſto negauit, nos cum laude iis contraria credimus; quo pacto non etiam hic, quæ non negauit pie credimus? Præterea patrem, & filium arbitrantur vel in vnã coniũgi perſonam, ſi quis ex ambabus dixerit ſpiritum ſanctum procedere; vel ſi non id, duo tamen principia, vel duas cauſas inde conſequi; quod quidem non minus inconueniens eſt priore; nos vero ad id quod afferũt de cõiunctione, ita reſpondebimus: quod ſi perſonale, ſiue hypoſtaticum perſonæ patris, actum producendi poneremus, tunc vtique id inconueniens ſequeretur, vereque eſſet filius vna cum patre perſona conſtitutiuæ proprietatis cum eo communicans. Sed quia perſonæ patris conſtitutiua proprietas, paternitas & generatio dicta eſt eſſe: producere vero proprietas, ſiue notio quæ ſequitur perſonam conſtitutam ipſius, quæ neceſsitas eſt, eum qui cum illo communem habet eam proprietatem, quæ perſonæ eius conſtitutiua non eſt, vnam eſſe cum eo perſonam? nam ſicuti communicans cum patre filius, ſcilicet ſpiritum eius eſſe quemadmodum & patris, & mitti ab eo quemadmodum & a patre: tamen non cum eo perſona communicat, quia ſpiritum dici patris, vel ab eo mitti, non eſt paternæ perſonę conſtitutiuum, ſic neque qui productionem cum patre communem habet, in vnam perſonam coniungitur; quia producere non eſt paternæ perſonæ conſtitutiuum: quãobrem quouſque oſtenſum non fuerit, producere eſſe perſonæ paternæ conſtitutiuum, neque coniunctionem perſonarũ poterit demonſtrare. Quod ſi mirum eſt duas perſonas vnum eſſe principium, at non coniungi, magis mirum erit, quod tres perſonæ ſint vnũ principium, nec coniungantur. Poſt hæc duo principia nobis attribuunt, dicendo duo principia nõ poſſe eos vitare, qui patrē, & filium principium ſpiritus ſancti faciũt: ſed primum Latini qui ab iis accuſantur, duo principia dicere non audent; vel primum, vel ſecundum principium, vel vnum ex duobus conſtans principiũ. immo anathemati ita ſentiẽtes ſubiiciunt. Ac ſi quis eos interrogauerit, an filium etiam faciant principium ſpiritus, vtique dicent: quod ſi patrem: maxime. quod ſi quis hinc induxerit, ergo duo

dicitis

dicitis spiritus principia, nequaquã illi dicent; sed ex te id concludis. nam nos hanc dictionem, duo, non apponimus. Deinde cũ nos vna cum Gregorio theologo dicimus principium de principio, duo principia intelligimus? & deum de deo duos deos intelligimus? nequaquam. Diuus autem Augustinus pater & filius dicit, non duo sunt principia spiritus sancti, sed ambo vnum principium eius: neque quatenus duo producunt spiritum sanctum, nec quatenus duo spiritus sancti principia sunt: sicuti creaturę nõ tria principia, pater, & filius, & spiritus sanctus, sed vnũ eius principium, trinitas deus est. Præterea quia vna & eadem numero virtute ipsi creant, ex vna & eadem communiter deitate prodeunti; iccirco iure unus Deus, & auctor dicitur vnus non tres; hocq; satis ad declarandũ iis, qui dubitant de processione spiritus ex patre, & filio. nam quia vna & eadem virtute simul pater & filius spiritum producunt; & quia a patre accipit filius hanc virtutem processionis causatiuam; ideo proprie, & uere una causa, & vnũ principium est processionis spiritus sancti. Itaque nulla ex parte consentanea est ratio eorum, qui nos de duobus principiis reprehendũt. Sed opponunt, vel perfecta est ex patre processio, & inanis ea quę est ex filio: vel si necessaria ea quæ est ex filio, imperfecta ea quæ est ex patre. Sed contra interrogentur a nobis qui hæc afferunt; an perfecta sit mundi ex patre creatio: vel non si perfecta, cur filius & spiritus causa eius sunt? at si imperfecta, & ideo filius & spiritus assumuntur, animaduertant quid afferunt: sed perfecta vt arbitror est ex patre, entium productio una & eadem numero filii, & spiritus ad ea producenda operatio; neque alia est illius, alia horum; nam tum hæ pueriles quæstiones locũ habuissent. Sic ergo, & hic euenit, perfecta est, & magis quam perfecta est ex patre spiritus sancti processio una, & eadem numero est ea, quæ est ex eodem filio processio, non alia, & alia, & aliter, nec interdum ea quæ est ex filio, interdum ea quæ est ex patre: sed simul, & eadem æque, cum una & eadem numero potestate vterque producat. Postea diuini Ioannis Damasceni dico verba sursum deorsum, vt insolubilia obiiciunt; cum ille beatus dicit, Ex filio spiritum non dicimus, nec nos negamus sanctum id dicere: neque hoc omnino in dubium reuocamus: hoc enim dixit ille diuinus doctor, non quia non sit, sed quia non dicitur, propter hæreticos. huic simile dicit septuagesimo septimo capite: Christi genitricem virginem sanctam non dicimus. in alio tractatu dicit: Ideo Dei genitricem virginem sanctã prædicamus, perinde ac Deum proprie, & vere incarnatum ex ea genuerit. nam

Christum

Christum peperisse non ignoramus, quia Christum genuit. Sed quia impius Nestorius ad euertendum id uerbum, quo eam Deũ peperisse exprimimus, ea dictione abusus est, non Christi genitricem, sed ex præstantiori eã appellamus. Vides vt Christi genitricem virginẽ sanctã agnoscit, non dicit tamen, non quia Christũ non genuerit, sed quia non dicitur. nam rerum quædam non sunt, sed dicuntur; quædam sunt, at non dicuntur; quædam vero nec sunt, nec dicuntur; quædam vtraque sunt, & dicuntur: quippe cũ sicuti hic apertissime declarauit propter Nestorium, & eius sectatores Christi genitricem non dicimus, non quia non sit. Sic & propter Eunomium, qui ex solo filio spiritũ esse dicebat, Ex filio, inquit spiritũ non dicimus, neque ex spiritu. Præterea dictio, ex, apud Græcos principalem causam significat, qualem esse filium vel mundi, vel spiritus sancti causam, non est dicere. Iccirco patres deuitant in eo dictionem, ex, proferre, ne principalis esse causa credatur; sed dictione, per, libentius vtuntur, quæ ordinem denotat. Iccirco beatus hic, per filium magis ad ordinem respiciẽs, dicit, dictionem, ex, in patre vtendo, ut vnam ostenderet causam principalẽ deitatis, & creaturæ patrem. Postea diui Dionysij auctoritatem adducũt, Solus fons super essentialis deitatis, pater est, inquit, iactãtes, Quomodo filius spiritus sancti fons esse demonstrabitur, si patrẽ tantum fontem esse sanctus is dixit? Sed in hoc ecclesiæ doctores primum incusent Athanasium, & Basilium, qui dicũt aperte filium etiam spiritus sancti fontem esse. nam sacer Athanasius in libro aduersus Arianos illud psalmi enarrans,
" Apud te fons est vitę; Sciebat, inquit, pater videlicet, apud se ha-
" bẽs filiũ fontẽ spiritus sancti. Basilius uero libro secundo aduer-
" sus Eunomium scribit: Quid igitur nos quomodo ingenitum pa-
" trem, genitum filium confitendo, secundum ipsum esse contradi-
" ctionem vitabimus? quid dicemus? quod boni patris, bonus est
" filius, ex lumine vero ingenito lumen effulsit sempiternum: & ex
" vere uita uiuificãs profluxit fons; & ex virtute, quæ per se est, dei
" virtus deprompta est. Et rursus: Idem fons vitæ filius inquit: nam
" ad patrem dicit Dauid, Apud te est fons vitæ. & rursus alter pro-
" pheta de Iudæis dicit, Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ: viua
Hier. 2. vero aqua spiritus sanctus appellatur. Deinde neque nos filium
" dicimus fontem esse principalem, vel ex seipso habere, vt fons sit,
" sed ex patre: pater enim solus fons est superessentialis deitatis;
" quia ex alio fonte non profluit; quippe qui ex alio non habet vt
" fons sit; quia prima ei nulla causa est ut sit fons, sed filio pater est.
" Ac pater fons est, & vt genitor, & vt ꝓductor, inde pater simpli-

citer omnis emanantis deitatis fons est: filius ipsius spiritus tantũ. & pater non ad hoc fons est, ad illud autem ex fonte: filius ad spiritum fons est, ad patrem autem ex fonte. Itaque a nobis hoc sicuti reliqua, recte intelligitur.

Epilogus primi capitis.

SECTIO XI.

OS igitur his suasi rationibus, veritati cessimus; multũ valere dicentes eis qui litigandi, & contradicendi studio loquuntur; bene gnari, quod non aliunde spes nobis salutis emicabit, quam vniendo nos veritati, & melioribus parendo. Rogamus autem vos, vt eadem charitate, quæ a nobis conscripta sunt videatis, atque intelligatis, qua nos ea exposuimus. restant etiam alia, quæ dicunt ij, qui veritati repugnant, nullius tamen digna existimationis. Sed multo plura, & meliora, ab iis qui eam asserunt afferuntur: nosque etiam alia multa & necessaria addere potuissemus, veritati patrocinantes, & absurda quæ ab eis aduersus nos conclusa sunt, reprobare. Sed hæc satis esse arbitramur, nisi quis litigare, & temere contendere maluerit. Ecce igitur ostensum & demonstratũ est, vt vires nostræ tulerunt, clare simul, & manifeste, quod spiritus sanctus, qui a nobis colitur, nõ solũ ex patre, verũ etiã ex filio procedit; & a filio habet esse sicuti a patre, per iam allata testimonia, & sentẽtias sanctorũ, partim ex patre & filio, cũ articulo aperte clamantiũ: partim ex patre & filio sine articulo: partim ex patre per filiũ cũ articulo: tum a patre per filiũ sine articulo, & ex ambobus essentialiter: & ab vtroque: & ex filio est & ex filio emanãs: & per cũ prodiens; & profluit ab eo: & ex eo spiritus est: & profluẽs naturaliter ab eo: & ex eo spirat: & filius spiritũ mittit; quæ omnia substantiã sanctissimi spiritus ex patre simul, & filio demõstrãt. nõ amplius ergo in posterũ reprehẽdere nos potestis, quod ex ignoratione, & inscitia huic sanctæ synodo nos subiecerimus, immo exquisite gnari auctoritatum a sanctis allatarum, quantumque periculi impendeat iis, qui patrum dogmata sequi nolunt, quodque exterminatur qui synodum non sequitur, bono consilio nos concilio subiecimus. Hæc igitur œcumenica sancta, & magna synodus diuino nutu, & cura beatissimi Eugenij Papæ, & pij Ro-

manorum Imperatoris Ioannis Palæologi Florentiæ congregata, magniſque luminaribus, & illuſtribus theologis referta, antiquorum patrum dictis perpenſis, & vt par erat comprobatis, decretum religionis plenum tulit, & quinque articulos quos ſanciuit nobis tradidit, non aliquid noui, & ex aliorum ſententia introduxit, neque ex ſe ea in medium protulit: ſed ex ſacræ ſcripturæ teſtimoniis deprompſit, atque plurimorum ſanctorum doctorum eccleſiæ orientalium ſimul, & occidentalium perlectis theologicis expoſitionibus tradidit; noſque cuſtodiuimus, & cuſtodimus, & ſeruabimus vſque ad ſanguinem & mortem pro his tanquam orthodoxis, & patrum vocibus exultis depugnando. Quia igitur primam veſtram accuſationem ſubuertimus, & quæ maioris momenti eſt: cætera quæ hanc ſequuntur, ſimul ſubuerſa ſunt; vt capite de corpore ſublato totum corpus mortuũ manet; nec nos reliquis reſpondere oportebat, quia hæc ſimul cum prima perierunt. Sed vt hic noſter labor paratus ſit omnibus qui eccleſiæ parere voluerint, ad reſpondendum iis, qui nos accuſant, quod ob inſcitiam nos Latinis adiunximus, reliquis etiam debitã reſponſionem adiungamus; vt per omnia cognoſcantur nos iniuſte traducere. quodque veritatem quærimus, & pacem ſequimur: nec volumus ſempiterno igni oblationes coaceruare: immo eas reiicimus, vt ab illo igne veluti pij liberemur, nec a iudice dicẽte audiamus, diſcedite a me, quia gloriam hominum dilexiſtis ſuper gloriam meam, neſcio vos. Vnde præſtat nos eum ſequi & eccleſiam ipſius, ac eiuſdem quoque veſtigiis inniti, quam eorum diſceptationibus, qui falſa ſuaſione ducuntur: qui ſacræ teſtimonio ſcripturæ, ſtulti & inanes reuincuntur.

Ioan. 12.

Finis primi Capitis.

SECVN-

SECVNDI CAPITIS IN DECRETO CONTENTI PROBATIO,

De myſtico videlicet, & ſancto ſacrificio, quod in azymo, & fermentato orthodoxe, & vere Christi Dei Corpus conficitur.

SECTIO I.

AD SECVNDVM nunc decreti caput accedimus, vt conuenientem reſponſionem afferamus: in quo nos incuſatis, dicentes, quod qui eccleſiam ſequuntur, ea quæ non ſunt afferunt, de quo ſanctæ ſynodi decretum ad verbũ ita pertractat. Item in azymo, ſiue fermentato pane triticeo, corpus Chriſti veraciter confici: Sacerdoteſque in altero ipſum domini corpus cõficere debere, vnumquemque ſcilicet iuxta eccleſiæ ſuę ſiue orientalis, ſiue occidentalis conſuetudinem. In his verbis aperte catholicæ fidei

confessio demonstratur; quæ nihil existimat interesse, si in pane fermentato vel azymo Christi corpus cõficiatur; sed id solum respiciens, vt adsit materia, sacerdos, locus, intentio, & verba. ita decernit, perinde ac ea tantum ad mysterium celebrandum necessaria sint, nõ ad esse solum, & fieri, sed etiam ad bene esse. Quod si quid ex iis defuerit, putat confici non posse corpus, & sanguinẽ. At his quidam obiiciunt, mortuum sacrificium latinos celebrare, & Iudaismum sapere in azymo sacrificando, quia scilicet fermentum antea non apponunt. Hortamur igitur & nunc vos, vt cum patientia sermonem nostrum audiatis, & pura cum conscientia, non dolose vel stulta cum præsumptione consideretis, vt veritatem nosse possitis, nec temere, & inconsulte digladiantes litigetis, nos impudenter insimulando, quasi absurda, & impia sentiamus, qui recta, & vera sentimus: quippe qui œcumenicæ synodi sententiæ subiicimur, quæ nunquam errauit. Præterea diuinorum & sanctorum patrum traditiones firmiter amplectimur, & integre tenemus simul, & capessimus; eorũque pia dogmata, & scripta prædicamus, nec libros eorum corrumpimus, neque ex nostro sensu loquimur, & sententiam nostrã comprobamus: neque eorum dicta deprauamus, vt in sermonis progressu declarabimus. cũcta vero quæ dicimus, a sacris scripturis, non ex nobis depromimus: vt vndequaque noscatur nos concordiam, & veritatem quærere; nolentes Christũ qui vnus est diuidere vt hunc Grecum, alterum Latinũ vocemus, neque noui testamenti, idest sancti sacrificii mysteriũ, duplex esse dicimus: ita vt Christi corpus bifariam partiamur, hunc fermentatum, azymum alterum appellantes; sed vtrunque corpus Christi esse confitemur, & Christi corpus prædicamus: vnum & idem esse existimantes, quamquã varie apud vtrosque conficiatur. Quod autẽ iniuria Romanã ecclesiam carpitis, quæ in azymo cõficit; & nos, qui verum Christi corpus confitemur, Deo freti breuiter ostensuri accedamus.

SECTIO II.

RIMVM quidem a vobis petimus, vnde id accepistis fermentatum sacrificari oportere, nõ azymum: a Christo ne, qui hoc mysteriũ primus instituit, atque tradidit, an ab Apostolis, vel a sacris ecclesiæ doctoribus, qui postea successerunt? ostendite nobis vnde id accepistis. at id vel multo adhibito labore non potestis:

nemo enim ex doctoribus hucuſque auſus eſt dicere; ſed ſimpliciter pane, & uino ſacrificium confici debere omnes aiunt: ante omnes euangeliſtæ, & beatus Paulus. nam quoties comederitis panem hunc, euangeliſtæ dicunt, & biberitis calicem hunc. beatus vero Paulus, ego accepi (inquit) a Domino, quod & tradidi vobis, quoniam dominus Ieſus in qua nocte tradebatur accepit panem. Et beatus Iacobus Hieroſolymorum primus hierarcha, ſic inquit: Magnus pontifex, & magiſter noſter Chriſtus Deus, nocte illa, in qua ad paſsionem adductus eſt, accepit panem. Et poſt hos diuus, & ſacer Baſilius, cum panem, inquit, in ſanctas, & immaculatas manus ſuſcepiſſet. Et aureus ille lingua Ioannes, ſũpto pane inquit. ac ne ſingulos enumerem, omnes uno ore ſacræ claſſis doctores ſic aſſerunt: ex quibus oſtenditur eos azymum non repudiare: quoniam in verbis his exacte nouerunt vtrunque comprehendi. Iccirco eccleſia nullum diſcrimen intercedere arbitratur inter fermentatum, & azymum, dummodo ex tritico confectus ſit panis: & propterea ſtatuit dicens, nil aliud ad ſacrificii vſum offerri quam ex tritico panem, ſecundum verbum domini, qui ſe fruměto ſimilem facit. Niſi granum fruměti cadens in terra mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi vero mortuum fuerit, multum fructum affert. Sic & Chriſtus moriens, omnes ab inferno liberauit. & vitis fructus eiuſdem verbis oſtenditur; ego ſum inquit vitis vera. iam non bibam ex genimine vitis huius, reſurrectionem ſuam ſignificans. Ex hoc ergo liquido oſtenditur, non poſſe nos vti, neque hordeo, neque auena, vel alio ſemine; quemadmodum neque vino ex alia re conflato, ſicera, vel melle, vel lacte; ſed ex vite ſecundum verba Domini. Reliquum igitur eſt vobis oſtendere, quid id fuerit, quod dominus fecit cum tradidit hoc myſterium; azymum ne, vel fermentatum? quoniam ex nemine doctorum deprehěditur aperte, quod nam id fuerit, vt antea patefecimus. Vos quidem dicitis fermentatum id fuiſſe, cum a nemine ſanctorum id accipiatis. nos uero azymum dicentes a doctoribus id ſumentes dicimus. Quod ita ſe habeat, patet. in primis euangeliſta Matthæus dicit capite vigeſimo ſexto: prima autem die azymorum acceſſerunt diſcipuli Ieſu dicentes, vbi vis paremus tibi comedere paſcha? at Ieſus dixit, ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei, Magiſter dicit tempus meum prope eſt, apud te facio paſcha cum diſcipulis meis. Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit illis Ieſus, & parauerunt paſcha. Diuus vero euangeliſta Marcus dicit: prima die azymorum, quando paſcha imolabant, dicunt ei diſcipuli eius. quo uis eamus, & paremus tibi, vt mandu-

Margin notes: Euãgeliſtę. / Cor. 1. 11. / Iacobus in liturgia. / Baſilij. / Chryſoſt. / Ioan. 12. / Mar. 14. / Matthæi. / Marc. 14.

manduces pascha? & mittit duos ex discipulis eius, & dicit eis,
, Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans,
, sequimini eum; & quocunque introierit, dicite domino domus,
, quia magister dicit, vbi est refectio mea, vbi pascha cum discipu-
, lis meis manducem? & ipse vobis demonstrabit cænaculum gran
, de stratum, & illic parate nobis comedere pascha, & abierunt di-
Luc. 22. scipuli eius, & parauerunt pascha. Lucas vero euangelista facun-
, dissimus sic ait; appropinquabat autem dies azymorum, quæ di
, citur pascha. Et post pauca: venit autem dies azymorum, in quo
, oportebat imolari pascha, misitque Petrum, & Ioannem dicens,
, euntes parate nobis pascha, vt comedamus. & cum discessissent parauerunt pascha. Considera ergo sedulo quo pacto accedunt, & quid petunt. vbi vis, aiunt, paremus tibi comedere pascha? nam vespere illo oportebat eos comedere, vt euangelistæ dicunt, hic prima die azymorum, alter prima die azymorum, quando imolabāt pascha. Qualisnam est hæc prima dies azymorũ, quam tres euangelistæ concorditer prædicant? hanc nobis aurea lingua declarat.

Chrysost. dicit enim homilia 81. in Matthæum, primam azymorum esse eā, quæ pręcedit azyma; nam a vespera semper numerare Iudęi cōsueuerunt; & huius mentionem facit, in qua vespere pascha imolari oportebat: quippe qui quinta sabbati accesserunt, & hāc ille ante azyma vocat, tempus dicens quo accesserunt. alter vero dicit, venit autem & dies azymorum, in quo oportebat imolari pascha. venit (inquit) idest prope erat, in foribus aderat, vesperæ illius mentionem faciens; quia a vespera incipiebant: ideo vnusquisque addens dicit, quando imolabatur pascha.

SECTIO III.

HABES igitur quod hanc diem dicit ante azyma, qua vespere pascha imolari oportebat. ac liquido constat, quod tempus erat paschatis illud. Iccirco ex euangelistis, hic inquit, vespe-
Matth. 26. re autem facto discubuit cum duodecim disci-
Marc. 14. pulis suis. ille vero, vespere autem facto venit cum duodecim; tertius, cum facta esset hora
Luc. 22. discubuit, & duodecim apostoli cum eo. propterea festinantes ad magistrum accedunt, quia in foribus erat, quasi dicētes hora appropinquauit, in qua lex iubet abiici fermentatum a nobis. Ergo dic nobis vbi apparatus iste fieri debet, quia adest hora eius. at is videns eos de apparatu paschatis esse solicitos, & tempus eius

adesse

adesse, misit eos dicens; ite in ciuitatem, & reliqua, & parate nobis pascha. diligenter ergo considerandum: hi interrogant vbi parandum sit pascha, ille vero explanat vbi pascha parandum sit. quid igitur est quod quæritur? quodnam pascha erat id articulo addito expressum? non enim sine articulo dicit, parate pascha, sed cum articulo. hoc quid erat quod ipsi, & ipse cum sollicitudine parari expostulant? Et quomodo Iudæi debebant facere id? vbi pascha sancitũ est? audi de hoc paschate, quid dicit dominus ad Moysem in exodo: Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni, loquimini ad vniuersum cœtum filiorum Israel, & dicite eis, decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias, & domos suas. sin autem minor est numerus, vt sufficere posit ad vescendum agnum, assumat vicinum suum, qui coniunctus est domui suæ iuxta numerum animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni. Erit autem agnus absque macula anniculus, iuxta quem ritum, tolletis, & hædum & seruabitis eum vsque ad quartumdecimum diem mensis huius, imolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam, & sument de sanguine eius, ac ponent super utrumque postem, & in superliminaribus domorũ, in quibus comedent illum, & edẽt carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Et paulo post: Sic autem comedetis illum, renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes: est enim pascha domini. Exod. 12.

Nosti ergo quid pascha sit? sumere agnum immaculatum, anniculum, a decima die mensis, & seruare, & custodire eum vsque ad quartumdecimum; & quartadecima mensis vespere, sacrificare illum, & reliqua; & comedere assa igni. & azyma comedere ipsa in lactucis agrestibus, & præterea festinantes, quia pascha est domini. Hoc est illud legale pascha, quod lex iussit facere filiis Israel. Si hæc ergo ita se habent, & hi quidem de paschate dicunt. ille uero exponit de paschate, quale nam pascha quærebant discipuli parare? legale & consuetum illis, an nouum aliud? nam cum Iudæi essent idem pascha, quod transitum rubri maris significat, celebrabant. pascha enim transitus exponitur, ideo quod de more sacrificare debebant, id parare quærebant. Et scriptura testatur Christum auctorem esse legem seruandi, & adimplendi: ita enim ipse de se ipso dicit. Ego non veni soluere legem, sed adimplere. Matth. 5.
Et iterum facilius est cælum, & terram præterire quam de lege iota vnum, vel vnum apicem cadere. Quomodo ergo oportebat eum alia agere, quam quæ ad legem pertinebant? ergo cũ auctor Luc. 16.

esset

esset legis adimplendæ, adimpleuit, quod a lege sancitum erat pascha, ab eo vero prius in monte Moysi qui Dei faciem vidit traditum, ut lex iubebat. Quod si quis dixerit, quod cum Apostoli Iudæi essent, ut ante exposuimus, & legem, vt par erat seruarent: si nouissent eum aliud, quam quod lex iubebat agere, non eum secuti essent, & cum eo pascha comedissent, non aberrabit a uero: sed sciebant eum exacte semper seruare legem: iccirco ipsum sequi gestiebant. Quod autem legem seruaret, audi aurea effundentem verba Ioannem in homilia octuagesima prima in Matthæū dicentem, qua de causa pascha peragebat? in omnibus vsque ad extremum diem ostendens, legi se non esse contrarium; ne autē legi contrarius esset, legem peragebat. Exacte igitur ex eo ostensum est, quod legale pascha pararunt, vt alter euangelistarum testatur. erat autem pascha, & azyma. Quidnam est igitur quod quæritur? quid ex hoc tam multis uerbis probare contendimus? ab omni prauitate fidelem oportet vindicare; omne concertandi studium litem, & stultam presumptionem de corde opus est eum propulsare, qui sue salutis cupidus est: quia saluator noster, tempore sanctæ legis peregit pascha: neque antea peregit, vt quidā volunt, neque post, sed suo tempore, & hora vt iussum erat. huius rei testis est Lucas euangelista cum dicit: Et cum facta esset hora, discubuit cum duodecim. non enim dixit, quando facta est dies, nam alia dies non præterierat præter eam, in qua dicit: venit autem dies azymorū in quo immolabant pascha. sed quando venit hora? Apertum est quod illa hora erat diei paschatis, quo id comedit dominus noster Deus Iesus Christus. vbi vero dicit, discubuit cum duodecim, ambiguitatem, vel dubitationem aliquā non præbet nobis: non enim ex hoc ostendere volumus aliud esse cænam, aliud pascha; sed quod tempus azymorum erat, quo incipiebant azyma per septem dies comedi; in quibus fermentatum inueniri non oportebat. nam a principio paschatis incipiunt azyma. at cœptis azymis nemini licebat domi fermētatum habere, cum id manifeste lex prohiberet. Sed post agni esum stantes, & festinantes, aliudque agentes (vt in traditione eius scriptū est) comedentes; & alia fercula prandentes discumbebāt, neque lex eos sedere prohibebat: nam pascha stantes peragebant, vt supra dictū est. sed hoc transacto prandentes discumbebant: non enim stantes per totos septem dies comedebant, sed prima tantum die, postea sedebant comedentes. Hinc ostenditur, quod post esum paschæ saluator cum suis discipulis cum vellet prandere discumbebat. huius rei mecum testis erit aurea Ioannis lingua: dicit enim

Chrysost. (margin, beside "dicentem, qua de causa pascha peragebat?")

Chrysost. (margin, beside "bebat. huius rei mecum testis")

in euangelii enarratione quasi interrogans, Cur si pascha comedebant, contra legem comedebant? oportebat enim eos non discumbentes comedere. Sed non discumbebant ad esum paschatis, sed post eius esum: deinde sedentes comedebant. post cænam vero sumpto pane, benedixit, & dixit, Accipite comedite, hoc est corpus meum, hoc facite in meam commemorationem; similiter & calicem postquam cœnauit dicens, Bibite ex hoc omnes. Si ergo post cęnam, vt euangelista dicit, tradidit illis mysterium, vbi tũc erat fermentatum? nam pascha erat, & azyma. quæ cum inciperent, fermentatum usque ad septem dies non reperiebatur. quod hoc uerũ sit, quid dicat lex audiamus. Septem diebus azyma comedetis. in primo die non erit fermentum in domibus uestris. quicunque comederit fermentũ peribit anima illa de Israel. a primo die vsque ad diem septimum, dies prima erit sancta, atque solemnis, & dies septima eadem festiuitate venerabilis; nihil operis facietis in eis, exceptis his, quæ ad vescendum pertinent, & obseruabitis azyma. in eadem enim ipsa die educam exercitũ de terra Aegypti, & custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo. primo mense quartadecima die mensis ad uesperam comedetis azyma vsque ad vigesimã primam diem eiusdem mensis ad vesperam. septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris, qui comederit fermentum, peribit anima eius de cętu Israel tam de aduenis, quam de indigenis terræ. omne fermentatum non comedetis, in cunctis habitaculis vestris edetis azyma. Audisti a principio paschæ a vespera quartadecima die mensis vsque ad vigesimam primam, non debere inueniri fermentatũ in domo alicuius? Dominus vero post esum paschatis, stans, vt sæpe dictum est, & peractis omnibus secundum legem, cum postea discubuisset dixit, desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar; postea cum apostolis concænabat, cæna enim erat. post cænam autem accepto pane benedixit. quod cum post cænam dixisset, omnem sustulit occasionem iis, qui quærunt occasiones: quippe cum si id ante cænam protulisset, quodammodo vmbram auxilii reliquisset iis qui litigare exoptant: dicentibus ante cænam mysterium peregisse, dum azymorum tempus præteriret. iccirco nihil noui, si fermentatum panem Christus sumpsisset, & in eo mysterium peregisset. Sed post cænam dixit; nam sublatum fermentum erat paschatis tempore, nec vsquã reperiebatur post tertiam horam diei illius, in qua vespere pascha imolabatur. hunc morem vsque ad hãc diẽ Iudæi seruant. Vnde autem sumpsit panem? ex mensa vbi comedebant,

Exod. 12.

debant, quid comedebant? azyma. accepto vero pane qui se obtulit in mensa illa, mysteriũ tradit. Qualis nam panis? azymus: non enim oportebat alium adesse: quoniam legale pascha peragebatur, & azyma erant. quia incipientibus azymis, locum secundum legem, fermentata non habent.

SECTIO IIII.

Obiectio.

T quid afferunt, qui contra sentiunt? non id erat legale pascha. omnia debebant esse assa igni, & azyma. atque in eo sunt ius, panis, catini, vinũ. itaque non illud erat. Cum hæc dicunt videntur, vnum & idem pascha, & cæna. Sed non est, nam aliud est pascha, aliud cæna, vt dictum est. in paschate enim (quod a nobis sæpe iam expositum est, quamquam ii non intellexerint) cuncta oportebat esse assa igni; quod pascha stantes comedebant, quod & Christus fecit ante cænam; post in cæna discubuit, & comederunt ius, & alia quæcunque libuit. Quod autem legale pascha tũ peregerit Christus dominus noster, aureus Ioannes id testabitur in homilia antedicta in euangelistam Matthæum. dicit enim, post legalis paschatis esum mysterium tradit. Id & Damascenus Ioannes 24. capite theologiæ qui incipit, Bonus, & omnino bonus, & super omnia bonus Deus, post alia quædam dicit, in cænaculo igitur sanctæ, & gloriosæ Sion antiquum pascha cum comedisset, & vetus testamentũ omne compleuisset, discipulorũ pedes abluit. Audis quod vetus pascha comedebat Christus? quomodo dicis id legitimum pascha non esse? ignoro enim an sit aliud priscum pascha, & aliud legale. Quod si quis dicat, quod & si pascha paratum fuit non secundum veterem figuram fuit paratum, scilicet, vt haberet azyma agnos, lactucam agrestem & alia, (nam ea cessare oportebat,) sciāt primum, quod Christũ nil aliud facere oportuit, quā quod lex iubebat, ne legis transgressor iudicaretur: deinde qui parabat id Zebedæus erat: qui cum Iudæus esset, nil aliud fecisset, quam quod lex iubebat. Si vero dixerint, in hoc paschate mysterium traditum non esse, & propterea fermentatum esse potuisse, non permittit iis aurea lingua. nam in prima homilia in Matthæum scribit. Qua de causa paschatis tempore, non alio die sumpto pane fregit, & mysteria peregit? vt vndequaque noscamus eum esse antiquæ legis latorem, & quæ in ea continebantur, propter hæc prius adumbrata fuisse. iccirco vbi est figura, veritatem adiungit.

Chrysost. Damasceni.

Alia obiectio.

Alia obiectio.

Chrysost.

Obiectio 4

adiungit. Sin autem dixerint, dominum eo anno legale paſcha non comediſſe, quia dixit, deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum antequam patiar, cum exultatione adducentes, non fuiſſe ei optabile quod alias comediſſet, ſed aliud aliquid noui quod optabat, Chryſoſtomus ipſe de hoc, non alius reſponſionem afferet. nam in homilia eadem dicit: poſt eſum legalis paſchæ myſterium tradit dicens, accipite comedite & reliqua, quoniam in poſterum ceſſare legalia oportebat, & legalium feſtiuitatum caput: & ad alteram tranſit menſam formidabiliſsimam nouæ legis. Audis quod poſt eſum legalis paſchatis myſterium tradit, ideſt legale comedit paſcha, & poſt cęnam myſterium tradidit? quomodo igitur fermentatũ potuit adhuc retinere cum azyma incepiſſent? Illud uero deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcũ, hunc habet ſenſum; quod anno hoc, quo terrę ſalus futura erat, & myſteria tradi, ac cętera per mortẽ diſſolui oportebat, eo pacto crucẽ animo voluebat: ut nihil aliud ęque in mente haberet ac mori pro communi ſalute. Si vero dixerit quis, quando dicit Chryſoſtomus, Ad aliã tranſit menſam formidabiliſſimam, per id fermentatum ſignificari, vt abrogaret, quę ſecundum legem afferebantur: ſciant quod ad aliam menſam tranſire, non propter azyma dicitur: quia azyma neque ſacrificium erat, neque vt ſacrificio iis vtebantur Iudęi, ac neceſſe erat ea ceſſare, (percunctentur hęc a Iudęis, atque ediſcant) ſed quod non amplius carnea menſa carnem, & ſanguinem ſacrificaturi erãt. quoties enim, inquit, panem hunc comederitis, & calicem hunc biberitis, mortem meam nunciate, reſurrectionem meam confitemini. Propterea altera mẽſa formidabiliſſima dicitur, quia formidabilia myſteria in ea peraguntur: ſanguis uidelicet, & corpus Dominicum, non ſacrificia vitulorum, uel taurorum, uel hircorum ſanguis: nam illa menſa per agni, & uituli ſacrificium maris rubri tranſitum in memoriam reuocabat, & ab Aegyptiaca ſeruitute liberationem. Hæc autem diuina, & ſacra menſa, ſalutarẽ agnum in memoriam reuocat, qui Dei filius eſt, & tollit peccata mundi: qui non eduxit nos ex Aegypto in terrenam Hieruſalem, ſed a morte ad vitam, ſed a terra in cælum, remiſsionem donãs peccatorum. Huius rei teſtis idem Chryſoſtomus, enarrans hoc idem in eadem homilia. inquit enim: Non conturbati ſunt diſcipuli audientes eum, qui dicebat, Hoc eſt corpus meum: quoniam multa, & magna de hoc antea cum ipſis diſſeruerat, vt in diuerſis locis Ioannes ait. dicit enim paſsionis cauſam, peccatorũ eſſe remiſsionem: ſanguinem vero noui teſtamenti vocat, quaſi

Chryſoſt.

Obiectio 5

Chryſoſt.

quod nouum testamentum contineret; nam quemadmodum vetus oues, & vitulos habuit: ita & hoc domini sanguinem. hinc etiam quod moriturus est patefacit. ideo & testaméti meminit. antiquum etiam in memoriam reuocat, quia & id per sanguinem innouatum est. Et rursus causam mortis exponit, quod pro multis effundetur in remissionem peccatorum. quid docens dicebat? Hoc facite in meam commemorationem; vt illud in commemorationem Aegypti miraculorũ fiebat; sic & hoc in meam. is sanguis in primogenitorum salutem effusus est, hic in remissionem peccatorum. Ac ut Moyses dicit hoc erit vobis in memoriã sempiternam; sic & ipse in meam commemorationem donec veniã: pascha enim trado, per quod uos spirituales facturus sum. Audis quid hoc significat, ad aliam mensam formidabilissimam? quia carnea illa illius mensæ erant, hęc spiritualia; illa visibilia, hæc inuisibilia, & intemerata mysteria, quanquam sacerdotum manibus propter summam eius bonitatem tractentur. & quia illa non mysteria, sed figuræ tantum: quia id erat tantum, quod oculis cernebatur; hęc vero mysteria, non figura, sed ipsa veritas; & quia aliud est visibilis species, aliud quod per eam intelligitur. nam in visibili pane verum Christi corpus continetur; quod angeli tantũ vident & venerantur. iccirco formidabilissima, & alia mensa dicitur; nõ quia azyma vel fermentata sint. tunc enim Christus Iesus de fermentato, vel azymo non curabat; sed simpliciter tantum de pane, vt suum mysterium traderet. percipite fratres, percipite. at nunquam poteritis, nisi & ipsi credideritis. si non credideritis inquit, non intelligetis, quia & nos cum credidimus intelleximus: dicimusque hęc, quæ uos videtis, & auditis. nõ enim ex doctrina, sed ex fide dicimus quæcunque dicimus. Vt antem cognoscatis, non totam legem veterem suo aduentu Christũ sustulisse; sed alia ad mitius traduxisse, alia abscidisse, alia immutasse in aliam formam, & hoc adiungamus.

SECTIO V.

AM quattuor quędam lex antiqua cõtinebat, iudicialia, mysteria, moralia, & adumbrata. iudicialia ad mitius traduxit: nam quum in adulterio deprehensam, & eos qui de adulterio dãnati essent, lex iuberet lapidari, dominus dixit, qui ex vobis est sine peccato primus lapidem iaciat aduersus eam. Et iterum dentem
Ioan. 1. c.
prodente, oculum pro oculo, & reliqua; qui tibi dexteram maxillam

xillam percuſſerit, verte ei & alteram. moralia auxit dominus, quę ſunt mandata, & præcepta eius, non furtum facias, ne facias hęc & hęc, quę diuini apoſtoli pro fundamento habentes euangelica doctrina mundum illuminarunt; vbi dicunt ne diligatis mundū hunc, neque quæ mundi ſunt, quia mundus tranſit, & gloria eius, & reliqua, ne ſingula enumerem: figuralia, & myſtica (nam idem hęc duo ſignificant) ſuſtulit dominus, circumciſionē ſcilicet, ſabbatum, animalium imolationes, paſcha, & agnum. adumbrata in aliam formam commutauit dominus, pro vmbra veritatē formans. pro ardenti rubo, virgo, quę nō comburitur; pro columna, ignis, ſol ipſę iuſtitię, pro Moſe, Chriſtus; pro virga, crux; pro arca, immaculata eius eccleſia: pro trāſitu rubri maris, paſcha, in quo nouum figurabatur; & hoc ſuperueniēte ſuſtulit illud. pro agno, Chriſtus; pro ſanguine, Saluatoris ſanguis; pro nube, & igne, ſanctum baptiſma. Sed quid opus eſt cuncta enumerare? cum omnes optime noſcant, legis adimplendæ, non ſoluendę auctorem fuiſſe Chriſtum. Habes igitur ex his non de azymo dicere qui dicit, occiſus ceſſare fecit quæ a lege afferebantur; ſed de agnorum, hędorum, ouium, & boum ſacrificio, quod verum Dei agnum ſignificabat, & figurabat, qui tollit peccata mundi. & illo immolato, ſublata ea ſunt quæ ipſum figurabant. azymum enim neque ſacrificium erat, neque eum ſaluator ſuſtulit. Si vero dixerit quis illud vmbram fuiſſe, reſpondebimus immutatum in aliam formā fuiſſe a Chriſto uolente ſuū corpus in eo confici. His igitur quantum ſatis eſt explanatis, redeamus eo unde digreſsi ſumus; quod poſſibile non erat fermentatum panem in illa menſa adeſſe, tempore azymorum iam cæpto; nam ſi reſciſſet Iudas magiſtrum fermentatum eſitaſſe; nullam proditionis cauſam maiorem inueniſſet, quam legis tranſgreſſionem, cum in azymorum die fermentatum panem ſeruaret. quærebat enim cauſam, & occaſionem Iudęis illum prodendi. attamen ii Pilato non dixiſſent, cum percunctaretur ab iis quid mali feciſſet; quia nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori. ſed ſic utique dixiſſent (quę etiam rationi conſentanea, & iuſta erat cauſa) quod legem tranſgreſſus eſſet. aliud paſcha lex noſtra iubet, aliud ipſe fecit. poſt paſcha panem fermentatum lex vetat, ipſe vero deprehenſus eſt in azymorum diebus fermentatū panem ſeruare, quem lex eximi ex numero filiorum Iſrael aperte clamat. at hoc quidem non dixerunt. qua nam de cauſa? quia dicere non potuerunt. Si igitur cū multi falſi teſtes acceſſiſſent de aliis criminibus teſtificantes, & præterea falſis, quorum teſtimonium non erat conueniens, cur id non

dixerunt,

dixerunt: vel testimonium non tulerunt; quod sine dubio turpissimam minatur mortem iis, qui transgrediuntur. Admiror igitur admodum, quomodo Iudæi causam sedulo quærentes, non inuenerũt; cum multũ insudassent, neque Iudas. Et nunc fratres nostri causam, & prætextum iustissimum Iudæ subministrant, simul ac Iudæis. etenim ii a Pilato interrogati, quam causam erga iustũ hominem afferrent, aliud dicere nõ potuerunt, quam quod Deũ seipsum, & Dei filium appellaret. cumque ad hoc testificandum multi falsi testes accessissent, id non inuenerunt. Ipsi uero nunc transgressorem Christum aperte faciunt, iureque ipsum a Iudæis damnatum, volentes nolentes egregie comprobant. hi profecto fletu, & misericordia digni sunt, qui hæc dicunt. Præterea si secundum vestram intentionẽ fermentatus erat, neque sic iure potestis Romanam insimulare Ecclesiam, quod in azymo sacrificat; quemadmodum, & ea orientalem non reprehendit, si in fermentato sacrificat. Atqui cum caput ecclesiæ sit, incusare poterat, & damnare qui eã non sequuntur; nam ipsa firmiter nouit in azymo Christum sacrificasse, cum in cęnaculo vna cum suis discipulis cęnauit: & similiter eos in suam commemorationem iussit facere. Quod autem in iis septem paschæ diebus, fermentatum esset vetitum, Chrysostomum patrem rursus audiamus in prima ad Corinthios epistola: dicit enim, Antea exposuimus cur ab omnibus finibus pellatur fermentum, ænigma hoc quid ostendit? ab omni prauitate oportet fidelem discedere. nam quemadmodum morte moritur is, apud quem vetus fermentũ repertum fuerit; sic & nos, vbi malitia reperta est. non enim magna pœna statuitur in vmbra, in nobis vero non multo maior. Si enim domos ita perpurgant, vt in murium foraminibus anxie versentur; multo magis nos animam excutere oportet. cum igitur murium foramina anxie disquirant, multo illi magis solliciti ad excutieudũ fuissent, an Christus ea nocte fermento fuisset vsus, vt legi aduersus. Aurea verba effundens Ioannes in 81. homilia in euãgelistam Matthęũ dicit, quod vsque ad extremã diem ne legi contrarius videretur, pascha peregit. vltima vero dies fuit, quando cruci affixus est, in qua voce magna dixit consummatũ est. cõsummata sunt, scilicet intelligens quæcunque prophetæ, & lex præscripserunt, & dixerunt. quod si non fecisset, vt isti dicunt, magis legi aduersus ostenderetur, non secundum legem pascha legale peragendo, sed panem fermentatum seruando; præsertim cum Iudas tunc adesset, & rationem prodendi perquireret, vt eũ Iudæis proderet. At hoc nullo pacto est. sed cũ auctor legis esset adimplendæ, & seruandę

Chrysost.

Eiusdem.

vt dictum eſt antea, ſecundum legem peregit omnia: ac ex neceſſitate fuerunt azyma, & azymũ præbuit. Quid igitur petitis? interrogamus; azymum ne erat quod Chriſtus præbuit, an fermentum? ſi azymũ, pro nobis id eſt; ſi fermentũ, Chriſtum legis trãſgreſſorem eſſe vel inuiti oſtenditis, cum in azymorum die fermentatum panem ſeruaſſet.

SECTIO VI.

SED quid dicit Xanthopulus? præcedenti die id fecit. Hoc apud eos qui mentis cõpotes ſunt ſtultum, & ſine ſenſu exiſtimabitur. nam ſi pręcedenti die feciſſet, in tempore non feciſſet. ſi uero non in tempore, nec illa hora effeciſſet, tranſgreſſor legis ex neceſsitate Chriſtus conuincitur: quia lex quartadecima die menſis veſpere iubet paſcha imolari. quod ſi die præcedenti, vt vos dicitis, effecit, tertiadecima die apparet effeciſſe. Si uero tertiadecima, aduerſus legis mandatis oſtenditur, quæ iubet quartadecima fieri. Si aduerſus, ergo & legis tranſgreſſor. reliquum igitur eſt vt credatis eum non anticipaſſe, ſed in tempore feciſſe. Præterea ſi dicit lex, veſperi paſcha celebrari oportere, & Chriſtus veſpere peregit, non tranſgreſſus eſt ſecundum euangeliſtam Lucam, qui dicit, & quando venit hora diſcubuit. nam ſi media die feciſſet, dici poterat eum anticipaſſe vel tempus, vel horam & ideo fermentatũ fuiſſe. At non ita factum eſt. diſcipuli pręterea (vt ſępę dictum eſt) cum Iudæi eſſent, aliter quam præſtituto tempore agere non debuerunt. præſtituta igitur a lege die fecit, & quando azyma erant, vt diuinus dixit Lucas, ideſt prima die azymorum, quo paſcha imolari oportebat. Quomodo igitur anticipauit, ſi prima die azymorum diſcipuli acceſſerunt, petentes vbi vellet parari paſcha? oſtenſum enim eſt quod legale tum paſcha parabant, & die præſtituta peregerunt. nam qui vel prius, vel poſt effecit, tranſgreditur. quamobrem uti uos exiſtimatis & Chriſtus tranſgreditur, quoniam tempus anticipauit. ſed nemo mentis compos id unquam percipiet, vel dixerit vnquam. ſed vnuſquiſque magis in tempore, & ſecundum legem feciſſe dicet. id teſtabitur aurea lingua. ſed omnia audentes Iudæi, tempus præuerterunt. dicit enim hic magnus pater 84. homilia in Ioannis euangelium ſuper ea uerba, adducunt Ieſum a Caipha in prętoriũ. Cur eo ipſum abduxerunt, vbi omnes erant congregati? vt ex pontificum

Nicephori obiectioni reſpondet.

Chryſoſt.

ſententia

ſententia cuncta peragerent. nam is tunc erat pontifex, & omnes eũ expectabant. ita ob hoc pernoctabant, & vigilabant, quia tum paſcha non comederant inquit, ſed propterea vigilabant: dicens enim, quod mane erat, Ioannes ſubiunxit: non ſunt ingreſſi prętorium, vt non contaminarentur: ſed vt paſcha manducarẽt. Quid igitur dicemus? quod altera die comederunt, & legẽ violauerunt, vt cupiditati qua ardebant inſeruirent cędem hanc perpetrandi. nam tempus Chriſtus non tranſgreſſus eſt paſchatis, cũ veſpere id comediſſet. Sed ii cuncta audebant, omneſque leges conculcabant; nam quia vehementer ira æſtuabant, nec eum interficere poterant, quamuis id ſępe aggreſſi eſſent, tũc cum ipſum inopinato comprehendiſſent, maluerunt paſcha omittere, vt cupiditatem eum iugulandi explerent. Audis eos tempus, & legem tranſgreſſos eſſe, Chriſtum non tranſgreſſum eſſe? vbi ſunt qui dicunt eum anticipaſſe. His igitur ita ſe habentibus, & ita liquido comprobatis Chriſtum ſacris apoſtolis azymum in die azymorũ tradidiſſe. (exiſtimo enim exiſtimo, quod ſi tunc azymorum hora non inſtitiſſet, in fermento myſterium tradidiſſet, uolens omnino illud tradere nihili faciens utrum in fermento, uel azymo id faceret; ſciens materiam & ſubſtantiam eſſe panis ex tritico conſtantis) quo pacto reprehendemus eos, qui in azymo ſacrificant? qua ratione aduerſabimur, cum ſacra ſynodus in ſuo decreto iubeat utroque modo Chriſti corpus confici poſſe, in azymo ſcilicet & fermentato? quod Eccleſia ſacra profecto a ſacris accepit apoſtolis: ſacri enim Apoſtoli extra tempus azymorum fracto pane ſacrificium peragebant. nec ullibi apparet eos azymum poſtulaſſe. Et rurſus in diebus azymorum, cum Hieruſalem fermentatum non reperiretur, omiſſo fermentato ſacrificium peragebãt; nam certo ſciebant ſatis eſſe ſi ex tritico conſtaret. nec quia parũ fermẽti haberẽt, quæ fiebant, iccirco fuiſſent omnia irrita, potiſſimum vero Domini uerba quæ panem, & vinũ cum aqua in corpus, & ſanguinem eius tranſmutant. Cæterum & hoc abnegant qui ſynodum non ſequuntur: nec ſuaderi uolũt, nec credere quod ſancit eccleſia, quod in dominica ea uoce, quæ dicit, Accipite comedite, hoc eſt corpus meum, & Hic eſt ſanguis meus, myſterium peragitur. ſed poſt hæc cum dicitur (aiunt) & panem hunc effice venerabile corpus Chriſti tui, non percipientes, quod hoc ſancti ſacrificii myſterium Chriſtus tradidit; nec alia præter ea verba dixit, niſi Accipite comedite, & bibite omnes: non effice dixit, neque cætera, quæ nos dicimus. quippe quum hæc tantum verba vim haberent: cætera omnia quæ dicimus, pro nobis oran

tes

tes dicimus, vt huic sanguini cõmunicare atq; hoc corpus tangere mereamur. Quẽadmodum enim quũ baptismũ traderet salutare, alia verba nõ dixit, quã, Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti; & ea verba mãserũt forma sacramẽti, quippe quibus prolatis baptisma perficiatur, reliqua, quæ dicimus pro nobis, pro baptizato simul, & pro susceptore, dicimus; ita & ibi dicit ad discipulos Christus, Accipite comedite, & cætera. Hoc facite in meam commemorationem; nihilque aliud dixit. eaque sunt, quæ panem in Christi corpus transmutant, & vinum in sanguinem. Id mecum rursus testabitur aurea lingua prȩditus Ioannes, homilia in mysticam Saluatoris cænam, & in mysteriorum traditionem; in quo, & contra Iudæos. principium sermonis, pauca inquit hodie necessaria sunt: in hac homilia post multa dicit. Christus ipse adest, qui mensam hanc exornat: nam qui mensam illam ornauit, idem nunc, etiam hanc exornat, quia homo non est, qui ea quæ proponuntur efficit sanguinẽ & corpus Christi; sed ipse Christus pro nobis crucifixus. Adstat sacerdos figuram tantum adimplens, adhibetque preces, ea verba proloquens. gratia, & vis dei est, quæ cuncta operatur, hoc est corpus meum dicit. hoc verbum quæ in manibus habemus trãsmutat. Ac ut ea uox, quæ dicit, crescite, & multiplicamini, & replete terram, semel prolata, in omne tamen æuũ peragitur ad filiorum procreationẽ nostrȩ naturæ vires sumministrans: ita, & hȩc vox ab ea diuina lingua semel prolata, idest hoc est corpus meũ in singulis ecclesiæ altaribus illius verbi vis, vsque ad hanc diem, & aduentũ ipsius sacrificium perfectũ operatur. Si hoc verbũ igitur ea quȩ proposita sunt, in corpus & sanguinẽ Christi transmutat, & tremenda mysteria efficit, mirandũ vtique erit, si non possunt ea esse perfecta, quia exiguo fermento carent, prȩsertim cũ hac materia Christus mysteriũ peregerit, vt ante ꝓbatũ est.

Chrysost.

SECTIO VII.

T autem intelligant quȩ ad hoc mysterium necessaria sunt, & quid necessarium adhoc sacrificium sit, ne in disquirendo de azymo, vel fermentato laborent, etiam hȩc adiungemus. Materiam primum panis ex tritico, & vinum scilicet ex vite secundum Christi uerba, idest hoc est corpus meum, & hoc est sanguis meus. Tertium sacerdos. nam qui sacerdos non est, idest qui gradum sacer-

Quæ sint necessaria ad sacrificium.

dotalem non habet sacrificium numquã cõficiet. Quartum scientia, idest sacerdotem in primis intentionem habere ad ea dona, quę proponuntur, non alio mentem deflectere. Quintum altare, idest mensa a pontifice consecrata. hęc necessaria sunt, & sola quamuis ultimum non sit vt cætera necessarium. Sin autem hæc omnia ociosa sunt, quia exiguo, sed acido fermento carent, maxima vtique admiratione dignum est, cum altare, intentio, sacerdos, materia, & quod maximi pręcipue momenti est Christi verba, quę proposita in sanguinem, & corpus transmutant, per quæ cęlum constructum est, terra fundata, & omnia constituta, sine fermento nihil possint. hoc non est sanę mentis commentum, sed mentis prorsus dementis. Admiror etiam qua de causa vinum nõ improbatis, cum rubrum sępe offeramus; aut album vel dulce, vel austerum, sed panem tantum. Nam quemadmodum de germine vitis dixit, nec album distinxit a rubro: Ita & de pane dicens, panem non distinxit fermentatum ab azymo: vel album, vel nigrũ, vel dulcem, vel acidum. propterea vtraque sine vllo discrimine amplectitur. noscens enim plane sacra synodus vtrumque panẽ esse, promiscue sacrificat, nec alterutrum reprehendit, pręsertim cum Christus in azymo confecerit, ut antea ostensum est. Ergo iniuria œcumenicam insimulatis synodum, quæ sic iubet; & iniuria nos qui eam sequimur, & confitemur, calũniamini, & suggillatis. Vt autem Nicephori Callisti Xanthopuli mentionem faciam, subit mihi admodum ridere: qui ambitiose contendit, ea quę nunc in triodio synaxaria reperiuntur, conscribere. impetu vero prauitatis motus de proposito nobis argumento magna, & admirabilia scripsit. Sed quod ea Constantinopoli non legerentur, omnibus est compertum; nec oportet me ulterius procedere. in hac vrbe tantum quidam in triodio quemadmodum inueniuntur collocauerunt. esse autem ea valde irrationabilia si quis scire desiderat, legat, quę ipse composuit: reperietque eũ in plerisque sibi ipsi pugnantem esse. sed quodnam est tremẽdum eius oraculum, & vt sibi videtur insolubile? in quinta magna feria in mysteriorum traditionem post alia multa dicit. Vide, vt panem vocet corpus suum, non tamen azymum. erubescant, qui in sacrificio azymos adhibent. Id vt terribile admodum ab eo dictũ sursum deorsum eius sectatores obiectant. atqui is aliquid videtur dicere, nil autem dicit, vt demonstrabitur; etenim nos cum discipuli eius simus, qui dicit pacem sequimini, iniuria eum non afficimus, ut ille nos; sed responsio tantum, quam aduersus eius sermones afferemus, pro iniuria reputabitur; qui cum magistrum

Nicephorus hic est auctor historiæ ecclesiasticæ.

se esse

ſe eſſe opinetur, a nobis, qui docti non ſumus conuincitur. ideo dicimus, quod ille ſecum verſans aduerſus catholicam eccleſiam ſcribere, apertiſsime lapſus in pręcipitem foueam pronus cecidit; nam cum dixiſſet, uide quod panem corpus ſuum dicit, nō azymū, oblitus eſt quod & azymus panis appellatur. uiſum eſt enim ipſi oportere cum quis panem dicit, de fermentato tantū intelligi. at hoc probare non poteſt, quia in multis ſcripturę locis azymus etiam panis dicitur; quia ſacra ſcriptura dicit, & tolle azymos panes. & in Exodo, tolle vitulum ex armento unum, & arietes duos immaculatos, paneſque azymos oleo conſperſos, lagana quoque azyma oleo lita, de ſimila triticea cuncta facies, & poſita in caniſtro offeres. Et poſt pauca, tolles panis unius cruſtulam conſperſam oleo, laganum vnum de caniſtro azymum, quod poſitum eſt in conſpectu Domini. Ac Theodoritus in expoſitione in prophetam Daniel dicit, panis dicitur fermentatus, & azymus. Vides, vt & azymus vocatur panis? quomodo huius oblitus es bone Nicephore, iure Nicephorus vocatus es, quia in foro ſedentes plebeios homines viciſti; non qui in excelſo ſedent, & rationis participes ſunt. Sed aliquis fortaſſe dicet, immo pro nobis hoc eſt: nam ubi apponitur adiectiuum, ibi cognoſcitur & res. vbi quidem cum adiectiuo ponitur panis, ideſt azymus, tunc eſt, & intelligitur azymus. vbi vero adiectiuum non ponitur, ideſt azymus, tunc neceſſario intelligitur fermentatus. Hic igitur Chriſtus cum nil aliud nominauerit niſi ſimpliciter panem, aperte protulit eſſe fermentatum. Iuſte ergo apud Xanthopulum ſcriptum eſt, quod panem dicit corpus ſuum, non tamen azymum. at nos facile contrarium demonſtrabimus, ideſt quod cum panis ſimpliciter dicitur ſinę adiectiuo, azymus eſſe reperitur. nęc effugere poteris reſponſionē, cum ſit apertiſſima. dies reſurrectionis Domini tertia dies erat legalis paſchatis; vt euangeliſta dicit cum Ieſu colloquens. Et nunc ſuper hæc omnia, tertia dies eſt hodie quod hæc facta ſunt. In hac igitur die ibāt duo ex diſcipulis eius in caſtellum, quod aberat ſpatio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem, nomine Emaus. Et paulo poſt dicit, ac coegerunt eum, Ieſum ſcilicet, dicentes, mane nobiſcum: quoniam adueſperaſcit, & inclinata eſt iam dies. eorum igitur precibus cum aſſenſiſſet intrauit, ut maneret ſimul cum eis. Et factum eſt dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, & fregit, & porrigebat illis. & poſt pauca; & cognouerunt, ait, ipſum in fractione panis. quod nam candidius hoc, velpurius afferetur argumentum iis qui contendere nolunt, nec ſcandala amplectuntur? panem ſimpliciter

Contra Epheſium.
Iudit 6.
Exod. 29.
Theodoriti
Nicephorus quaſi vincēs forum.
Luc. 24.

hic dicit diuus Lucas, neque fermentatũ, neque azymum. Quod nam igitur erat cogitemus, nec oculos ita aduersus clarissima occludamus. nam ut cognitus ab illis est in fractione panis; sic, & a nobis dignoscetur, si disquirere voluerimus. quia non ita hebetes sumus, vt veritatem non videamus. quamuis enim in philosophorum, & rhetorum literis versati non simus; at naturam ipsam pro doctore nobis comparauimus, quæ optime ueritatem dignoscere potest, & falsum coarguere: & quod melius est a peiore discernere. Quid ergo dicemus? fermentatum erat. absit. quo nam modo? tertia erat dies legalis paschatis, nec poterant qui cũ Iesu simul ibant Cleophas, & Lucas, nisi azymum ferre ab vrbe Hierusalem profecti. Septem diebus inquit lex azyma comedetis, & nequaquam fermentata, nam subdit, quicunque comederit fermentatum, peribit anima illa ex Israel. Si ergo hæc vera sunt, quo pacto ibi potuit fermentum reperiri, lege vetante id confici a quartadecima die vsque ad uigesimam primã mensis? itaque erat azymus. Si enim fermentatus, ii legem violassent fermentatum in die azymorum offerendo, & Christus transgressor euaderet, si fermentatũ fregisset, ac tradidisset. Si azymus (ut erat) temere tandem nos incusatis. nam cum auctor legis adimplendæ Christus esset, eum non fregisset, si fermentatum esse scisset. nam in diebus a lege vetitis id effecisset. ii vero sicut Iudæi sentiebant, & legem, vt oportebat, seruabant, non eo tempore tantum, sed, & post resurrectionem, & domini assumptionem. Ergo ex his omnibus sequitur azymum extitisse, qui a Iesu fractus duobus discipulis traditus est.

Exod. 12.

SECTIO VIII.

SI vero stolide quis dixerit, eos extra Hierusalem fuisse, & ita fermentatum comedere panẽ potuisse, reputet quod lex dicit in omnibus aduenis, & indigenis terræ, & in omni habitaculo vestro comedetis azyma, non fermentatũ. quicunque comederit, peribit ex Israel. nã veluti in cæna vesperi mysterii tempore, azymo sumpto pane, & fracto discubuit discipulis dicens, accipite comedite; sic & hoc loco fecit. Iccirco cognouerunt eũ, in memoriam reuocando, quæ tum gesta sunt; quasi tacite secum meditantes, hic magister est qui die superiori panem fregit, eodem modo, & fratribus tradidit, & cum voluissent eum tangere euanuit.

Exod. 12.

nuit. Sed quomodo intelligemus de panibus propositionis, de quibus dicit Christus capite secundo apud Marcum euāgelistam. dicit enim ad Iudæos obiurgantes Apostolos, quod spicas vellebant: nunquam legistis quid fecerit Dauid quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erant? quomodo introiuit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducauit, quos non licet nisi sacerdotibus manducare; & dedit eis qui cum eo erant? percūctamur igitur uos, panes propositionis fermentati ne erant, an azymi? si fermentati, nos etiam Iudaizamus, vt uos existimatis in fermentatis panibus sacrificantes. Si vero azymi; ergo & azymi panes vocantur. præterea si fermentati erant panes illi propositionis, sacrificiū in fermentato Christum tollere oportebat tāquam veterem, & legalem, ne Iudæos imitaremur; & in azymo sacrificium instituere, & præcipere. Si azymi erant, ergo panis etiam azymus appellatur. sufficienter igitur ostensum est o bone Nicephore, quod & panis dicitut azymus, & est, & intelligitur sine adiectiuo. Quā obrem nemo prudens vnquā dixerit, nos nequaquam posse intelligere azymum, in quo sacrificiū fecit Christus; & quod sine adiectiuo dixit euangelista, panē accepisse Christum in die azymorū, & paschatis tempore. azymus ergo erat, & azymum intelligimus, vt iam ostensum est. His igitur ita expositis argumentatiuncula a te adducta, quod panem dicit corpus suum, non tamen fermentatum, satis est dissoluta. Ea vero uerba, (erubescant qui in azymo sacrificium offerunt) non libet reflectere; sed in eos qui nesciunt quod sit illud, imo sciunt quidem, sed propter prauam suasionē, ac stultam præsumptionem aliud sentiunt & dicunt, idipsum dicimus dedecus retorqueri, quod sine dubio credimus, quodque librorum adulteratores, & qui ob malam præsumptionem & malitiam aduersus Romanam ecclesiam scribunt, nunquam salutem consequi poterunt; imo in die iudicii ueluti ueritatis hostes erubescent. Quidam tamen præter rationem admodum, & imperite, & ideo stolide vt ita dicam & impudenter obiiciunt, quamuis azymorum dies essent, vt dicitis, nec fermentatum inueniri opottebat, tamen cum Deus esset, azymum fermentatum efficere poterat: nihil est enim impossibile apud omnipotentem Deum. Nihil esse impossibile apud eum, qui potest omnia, omnes confitentur: nec solum azymum fermentatum efficere, sed & lapides ipsos panes: at necessitatem hanc, qua ad hoc peragendū duceretur, ego perspicere non ualeo. Qua nam de causa statuere voluisset, fermentatum potius, quam azymum, corpus suū cōfici,

Marc. 2.

Reg. 1. 21.

hanc mihi explicate necessitatem, si nostis: at nũquam poteritis. Nescio etiam an panem fermento carentem, corpus, & sanguinẽ suum fieri prohibuisset; vel sua diuina consecrationis uerba inualida reddere libuisset. Sed id neque hæretici, neque a christiana religione alieni sentient unquam, uel dicent. Quod autem Dei Ecclesia nullum esse discrimen inter azymum, & fermentatum arbitratur multis, & egregiis argumentationibus iam ostensum est. Nunc demonstrabitur quo pacto Romana ecclesia azymum, & orientalis ecclesia fermentatum conficit per Gregorium dialogũ uirum sanctissimum, qui ante ecclesiarũ schismata vixit, cuius cõmemorationem nostra etiam ecclesia unoquoque anno cum laude facit: hic enim optime causas reddit azymi, & fermentati, traditque occidentalem ecclesiam azymum, orientalẽ fermentatum antiquitus in usu habuisse, bonaque, & laudabili ratione utranque ad id efficiendũ fuisse permotam. scribit enim. Solet multos perturbare quamobrem in ecclesia quidam panes azymos, quidã offerunt fermentatos. Romana ecclesia offert azymos panes, propterea quod dominus sine ulla commistione suscepit carnem: sed cæterę ecclesiæ offerunt fermentatum pro eo quod uerbum patris indutum est carne, & est verus Deus & verus homo, item, & fermentum commiscetur farinæ, & efficitur corpus Domini nostri Iesu Christi viui. sed siue in azymo siue in fermentato conficiatur, domini corpus, & saluatoris nostri sumimus. Audisti quomodo magnus hic pater, nullum inter azymum & fermẽtatum, iudicat esse discrimen? quodque indubitate vtroque modo cõficitur corpus Domini: idque iam diu vsus obtinuit in ecclesijs apud occidentalem inquam, & orientalem; nam optime, vt ipse arbitror declarauit quod nunc propositum est. hanc azymo vsam esse ait propter sinceritatem & puritatem carnis Domini, quia immunis & expers est omnis vitii: illam fermentato, propter diuinitatis & humanitatis vnionem in ipsius hypostasi: idque merito; nam vt azymum subtilissimum, ac purissimũ est, quia sine fermento conficitur (nam fermento pro peccato scriptura vtitur) sic & Domini corpus cum purissimum, nec alicuius peccati perceptibile sit, in azymi sacrificio conficitur. ac vt fermẽtatum per fermentum in panem conuertitur, & substantiam crassiorem subit; sic, & Domini corpus per humanæ carnis conspersionem in unam diuinitatis & humanitatis personam per fermentum indicatur. Itaque per fermentum, & azymum omni remota dubitatione domini corpus conficitur; & apud credentes salutaris fit communio.

Greg. papę a Gręcis dicitur cognomine dialogus.

Greg. papę in registro paulo diuersius citat d. Tho. hũc locum in l. de erroribus Gręcorum.

SECTIO IX.

ECCE ſecundæ iam accuſationi veſtræ bene reſpondimus, oſtendimuſque quod imperite nos criminamini, & ſiniſtre œcumenicam traducitis ſynodum, quæ æque in azymo, & fermento dominicum corpus confici credit; cum unum ſit domini corpus, non in duo diſtractum, vt uos qui ſynodum non ſequimini nolentes uolentes, quamuis non ſcripto, ſed negando quæ dicimus, concluditis. & ideo ne in hæreſis lapſum incidatis, non effugitis. Nam Chriſtus dicit nunquam ſuam errare eccleſiam, quia ſe ſemper cum ea manſurum pollicitus eſt. Si ergo uerus eſt Chriſtus, & promiſſionem ſuam veram eſſe oportet; ita enim dixit, ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationẽ ſæculi; noſque ita credimus, eum cum eccleſia ſua ſemper eſſe permanſurum; nec eam derelicturum vnquam. Si vero ſecundum vos cum ea ſe ſemper manſurum pollicitus eſt, ſed dereliquit illã, & errare permiſit, ex neceſſitate mendax eſt. Si uero mendax, Deus non eſt. Videte in quam abſurditatem incidiſtis, Chriſtum vocando mendacem. nam hoc omnem iniquitatem, & blaſphemiam ſuperat; ſed cum ea fuit, & eſt, & erit, & manebit in ſæcula, quamuis diſrumpantur, qui contra, quã eccleſia ſentit, ſentiũt, & faciunt: nos vero eam ſequimur, & obſeruamus, perinde, ac impoſſibile ſit vt ea errorem prædicet, ſed magis ueritatem, & rectam fidem: cum ea ſecum habeat ſponſum ſuum Chriſtum. Cum ergo illi ſubiicimur intra ſalutis arcam poſiti ſumus: per quam ex hac ſtulta vita in æternam, ac beatam reuertemur. Habetis igitur quantum ſatis eſt orthodoxi ad ea quæ dicta ſunt, reſponſionem: in his manete: nihil enim in iis reperitur, niſi ea, quæ luminaria eccleſiæ iubent; neque iis, qui litigãdi, & contendendi vitio loquuntur, ac ſcribunt, veſtigiis inhęreatis vnquam, aut aſſentiamini; quia non diuino permoti zelo id agunt; ſed ut ſimpliciores tantum decipiant, ac perdant vt ipſi vna cum illis in impietatis præcipitium delabantur.

Matth. 20. *Epilogus.*

Finis ſecundi capitis.

TERTII CAPITIS QVOD IN DECRETO SYNODI CONTINETVR DEMONSTRATIO

Ideſt animas eorum, qui in pænitentia moriuntur poſt mortem purgari.

SECTIO I.

EMPVS igitur eſt de tertio etiam capite, quod in decreto continetur, pertractandi. Sed qualenam id eſt? animarum poſt mortem purgatio; quod apud Gręcos catharterion, apud Latinos uero purgatorium dicitur. Cuius tenor ex diuino & ſacro decreto hic eſt.

Præterea decernimus, ſi uere pænitentes in dei caritate deceſſerint, antequã dignis pęnitentię fructibus de commiſsis ſimul, & omiſsis ſatisfecerint; eorum animas purgatoriis pęnis poſt mortẽ purgari. Et ut a pœnis huiuſmodi releuentur, prodeſſe eis fidelium uiuorum ſuffragia, miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes & eleemoſynas, & alia pietatis officia, quæ a fidelibus

pro aliis fidelibus fieri consueuerunt secundum ecclesię instituta. Id usquequaque abnegant schismaticorum sectatores, hæc omnino non percipiendo, neque quid de hac re sentiant doctores, desperatione & falsa persuasione se oblectantes, & in ignoratione uersantes. At neque in disceptationem uenire uolũt; uel malitia, uel odio aduersus Latinos permoti; vel quia nihil profecto habent quod effatu sit dignum. Sed inania quędam, & futilia nihilque sanum continentia sępenumero nobis obiiciunt. quæ tanquam frigida quidem, neque cohęrentia penitus auersamur. Nam si quæ ipsi afferunt in mediũ protulerimus, ridicula iis qui mentis sunt compotes uidebuntur; iccirco nolumus ea prouulgare, nostra enim gẽte prognati sunt, & eiusdem ordinis cuius nos sumus. Agedum uideamus quam responsionem huic capiti afferamus: & eam quam decet medelam adhibeamus. Primumque diuinum & maximum Damascenum Ioannem in medium producamus, deinde & reliquum doctorũ cœtum, qui ab oriente effulserunt, secumque consentiunt sistemus. Is enim beatus uir hoc idem ipsum, quod sacrę synodo rebellantes negant, & respiciunt, ad disquirendum proponens in libro de mystica mortuorũ consideratione, liquido declarauit, quasi de hoc quidam eo tempore (ut uidetur) ambigerent: orationeque integra conscripta, eorum effrenata obstruxit ora. Quod si quis bona fide quę ibi continẽtur perlegerit, quantũ satis est admirabitur; nec amplius quęstionem in dubium reuocabit. Cęterum antequam doctissima huius verba & testimonia proferre incipiamus, orationem nostram tanquam in iudicio diuidamus: & iis qui vero studio ducuntur; proponamus, ordine in recensendis testimoniis seruato, quæ ille diuinus uir, cursim exposuit; dictum id in memoriam redigendo, quod puer id quod multoties latuit adultos adinuenit: & quod sapientes pręteriit idiotę occurrit, quodque doctoribus cõpertum non est, eius discipuli meminerunt. uerum id nos dicere non audemus. Sed quasi racemum post uindemiam derelictum; & spicam post messem prę nimia copia neglectã, & reliquos fructus, vt uno uerbo dicam, post illos perceptos obliuioni traditos coaceruantes, ita eos qui dignati fuerint excipiemus, Christo Iesu opitulante & orationem nostram apertis demonstrationibus approbante. In tres igitur generales partes, siue classes defunctos omnes abire decernimus: quod & egregie comprobabimus: non enim aliter dicere fas est. Vnam & primam diuinorum & sanctorum uirorum coetum, Apostolos scilicet, martyres, hierarchas, athletas Dei sanctos & iustos, qui nulla penitus post baptismũ

macula

macula peccatorum uitam respersserunt: sed in castimonia & tẽperantia magis se exercuerunt, curaruntque, vt sua corpora tanquam domos a spiritibus mundas efficerent; qui hunc uisibilem mundum odio habuerunt; & cælestia tantum concupierunt: quibus rebus locum quietis receperunt, quem sibi antea compararũt. Si uero post baptismum aliquam peccati labem cõtraxerunt, eadem ipsa uel dum adhuc uiuerent, uel post depositũ corpus mundatos in cęlestem patriam assumi secundum diuinum & sacrũ synodi decretum. eos etiam addimus, qui ante baptismum suarum virtutum beneficio seruati sunt, primos patres prophetas, patriarchas & iustos, quos suo aduentu Christus ab inferni uinculis liberatos in cœlum deduxit, & ut eo fruerentur dignos effecit. Secundam vero mediorum, siue illorum qui pænitentes decesserint, ac in confessione, & cordis contritione spiritum emiserunt; sed sublata iis facultate satisfaciendi pro peccatis, uel omissis ipsorum ob repentinam (ut fit) & momentaneam demigrationem: hanc in purgatorio esse dicimus. quodque ii nõ potuerunt in uita perficere, pro his superstites ad redemptionem opem ferunt, secundum illius dictum, si forte quid prosit tibi: idque sanctarũ precum beneficio, eleemosynis, sacrificiis, aliisque piis operibus, ut in diuino, & sacro decreto optime scriptum est. Tertiam & ultimam constituimus eorum, qui in mortalibus peccatis ex hac uita migrauerunt, nullumque sibi pænitentiæ præsidium dum uiuerẽt reliquerunt, quorum animas ad inferos statim descendere, pœnis tamen disparibus plectendas sacrum innuit decretum. Cæterum de primi ordinis statu, quæ eorum qui liberantur classis est, quæ & iustorum fruitio esse dicitur, responsionem reperies in quarto decreti capite, de quo nos antea disputaturos esse polliciti sumus, peculiarem hac de re tractatum facturi: propterea multis verbis hic nõ est opus; quippe qui eo loco deo adiuuãte respõdebimus.

SECTIO II.

PROXIMVM ut hic de secũda & tertia classe differamus; at de tertia nulla nobis est cura suscipienda, quoniã neque ecclesia, neque sancti aliquã de iis qui ad eandem pertinent classem fieri commemorationem permittunt; eosque omnino damnatos esse sentiũt, ueluti desperatos & absque pænitentia hinc sublatos. de his enim non oportet nos esse sollicitos, neque laborare, uel

deprecari, uel sacrificia offerre, uel eleemosynas exhibere, vel alia quæ pro iis qui fideliter obdormierunt, feruidisque cum lacrymis pænitentiam egerunt constituta sunt; quoniam in desperatione, non autem in pænitentia hinc demigratunt. Ac ueluti pro prima classe, quæ in Paradiso cum Christo est, non oportet pro eorum peccatis tollendis, sacrificia offerre cum in hoc sæculo satisfecerint, & nunc in delitiis ineffabilium bonorum uersentur; sic neque pro dimittendis peccatis eorum, qui in cruciatibus inferni degunt, licet sacrificare. At id noui isti theologi non concedunt: quippe qui nec sanctos in regno cęlorum esse uolunt, nec in cruciatu peccatores. Nobis autem & si propositum non est de his hoc loco disserere, sed de purgatorio tantum, quod est tertiũ decreti caput; tamẽ ne uideatur deesse nobis respõdendi facultas, etiam de his pauca quædã adiungemus; animabus enim qui hinc sine fructu pęnitentiæ decedunt, nulla post mortem vtilitas accedit: Nam & propheta id innuens dicebat, in inferno autem quis confitebitur tibi? Et rursus non est pęnitentia post mortem sacer dicit Epiphanius. mortem appellans plenam iniustorum damnationem, ut in exemplo diuitis, qui in igne torretur, ostenditur, stillam aquæ petentis, nec impetrantis. stillam uidelicet pęnitentiæ postulantis, nec inuenientis. Idque merito, hyeme misericordiam nõ seminauit, uenit æstas, nec messem fecit. hyemem hic intellige, præsentem uitam peccatis implicitam, messem uero futuram, atque operum retributionem. Hic enim, in hac hyeme, pęnitentia reperitur; ibi æstas, idest fruitio. Et alibi rursus propheta, clausit Deus aduersus eos inquit; apertum autem est eum qui in hac uita non pænituerit, impossibile esse illa transacta pænitere: nam dimisso conuentu & clausa thalami sponsalis ianua, nec pęnitẽtia ualet, nec lacrymæ prosunt: ut in parabola quinque uirginum ostenditur, cum eæ dicerent domine domine aperi nobis. respondit sponsus Christus, nescio uos. Egressa enim a corpore anima neque flet, neque potest pęnitere, naturę sublatis instrumentis, per quæ pęnitentia monstratur. uigilare ante oportet & ad exitum se comparare. quia in ea hora, in illo momento, in illo indiuisibili tempore, quo anima angitur exire de corpore, & uita pręsenti (tremendum est enim tempus illud, & certamen maximum & mercatura non uili precio ęstimanda) cauẽdum est ne dum exit anima, in his humilibus & temporariis rebus deprehendatur implicita. Nam si non idonea satisfactione adhibita, uera confessione & cordis contritione decesserit: sed uitam tantũ pręsentem in memoria retinens, caducas has res, thesaurum studio

Psal. 6.

quæsitum

quæsitum, uxorem simul & liberos, nec his modum imponens, sed ea continue animo reuoluens & meditans, infernus quamprimum abripit eam, & tenebræ caliginosæ, & tortoribus traditur, atque ignis eam comburit. Testificabitur id ecclesiæ præses Gregorius dialogus in libro dialogorum capite, quo Petrus eius Archidiaconus cum ipso sermonem habet. Inquisitioni meæ sufficienter iam video satisfactum. Sed hoc est adhuc quod quęstione animum pulsat: quia cum superius dictum sit, esse iam sanctorũ animas in cælo; restat proculdubio, ut iniquorum quoque animę non nisi in inferno credãtur. Et quid hac de re ueritas habeat ignoro. nam humana æstimatio non habet peccatorum animas ante iudicium posse cruciari. Gregorius. Si esse sanctorum animas in celo sacri eloquii satisfactione credidisti, oportet ut per omnia esse credas, & iniquorum animas in inferno; quia ex retributione æternæ iustitiæ, ex qua iusti iam gloriantur, necesse est per omnia ut & iniusti cruciẽtur. nam sicut electos beatitudo lętificat, ita credi necesse est, quod a die exitus sui ignis reprobos exurat. Audis malorum, seu peccatorum, & impęnitentium animas a quo die hinc decesserint, igni comburi? Clarum est igitur iis, qui contendendi uitio nõ laborant; quod ueluti sanctos post obitum, cælorum excipit regnum, sic & desperatos pro domicilio infernus manet, ubi plectuntur extremum diem expectantes, ut postea induti corporibus æternas pœnas recipiant. id etiã mecum testificabitur Maximus ad cubiculariũ scribẽs. inquit enim. quis o dilecte nostrum, qui peccatorum sordibus sit inquinatus, sanctorum angelorum inspectionem non reformidet? a quibus in exitu uitæ constitutus ex diuino iudicio per vim corpore pellitur cum indignatione, & inuitus. quis commaculatam suam sentiens conscientiam sæuum, & immanem malorum dæmonum occursum non timeat, eorum unoquoque post obitum in aere ad se incessanter miseram trahente animam; scelerumque suorum conuictus futurorum bonorũ miserabilem spei disperationem? post subsecutũ uero in aere cum spiritibus prauitatis iudicium & uillicatum, descensus in infernum eum manet, & ibidem domicilium & commoratio; ubi profundæ tenebræ, & silentium profundissimũ: nullo alio cibo se alentes eo damnatæ animæ quã acribus gemitibus suspiriis, & amarissimis lacrymis, & ob imminentia mala mæstitia, nil aliud semper expectantes quam eam, quæ iustũ iudicium sequitur iustam retributionem: Hanc perpetuam tristitiam & dolorem creat illis, resurrectionis expectatio, tremenda Christi aduentus dies, horribilis exhibitio & præsentatio, &

L. 4. dial.

Maximi.

anteactæ

anteactę uitę examen, per quam hi qui ad dexteram Christi constituti sunt, arcanorum bonorum promissionem recipient, illi ad sinistram locati ignem ęternum sortientur, ac tenebras exteriores, & uigilem uermem, & stridorem dentium & dedecus sempiternum. Audis ex sacro doctore hoc, quod post peractum in aere, cum spiritibus prauitatis iudicium & villicationem, descensus in infernum manet peccatores. quomodo his tremendis uerbis fidẽ non adhibes? nam qui plecti peccatores non uult, neque Iudam nunc puniri permittet; sed hoc nullatenus uerum est, nec ullo unquam modo. Ecce liquido ostensum est, quod qui impęnitentes decedunt, ad pęnam rapiuntur expectantes ut post induti corporibus in utroque simul plectãtur. quo tempore perfecta proprie dicitur, & est sine fine punitio. non opus est igitur hæc ulterius persequi, quippe cum satis de his dictum sit. Quod si his aduersarius non acquiescet, nec si multo plura adiunxeris acquiescet. Itaque de his dictum est sufficienter, nec oportet, ulterius progredi: restat igitur ut pro tertia classe de qua nobis propositum est dicere, preces offerantur, & pia opera exhibeantur: nam qui in ea locati sunt, hi post mortem purgantur: eaque est animarum purgatio; quam nos demonstrare contendimus. In ea igitur tremenda demigrationis hora, in qua anima separatur a corpore, & naturale uinculum sic deo uolente discinditur, animæ quæ in uera pęnitentia repertę fuerint, cum liberationem a peccatis quæ scilicet corporibus indutæ perpetrauerunt fecerint, ut oportet, neque huius sæculi quicquam omnino, vel curauerint uel cogitauerint: sed in uniuersum eo tantum modo, quo abituræ sunt, totam mentem direxerint, pręsentia omnia retrimenta putantes, ut solum eum quem desiderant sponsum lucrentur per pęnitentiam, tremendoque iudici in nubibus occurrant, hę maximum post mortem iuuamentum percipiunt: cum enim in pænitentia repertæ fuerint, in pænitentia quoque iudicantur: quemadmodum eæ quæ in desperatione repertæ fuerint condemnantur. Et hæ cõminationes, sunt, quas a iudice audimus; vbi inuenero te, ibi & iudicabo te.

SECTIO III.

Ioan. Damasceni.

ELIQVVM est in præsentia testimonia uos audire, quę antea polliciti sumus. Primusque prodeat antedictus diuinus & sacer Ioannes magnus orientis oculus, qui a Damasco illuxit. Is enim in ea oratione, quã conscripsit de his, qui in fide obdormierunt, cuius titulus est,

qua

qua ratione sacrificia & bona opera, quę pro iis suscepta sunt, ipsis opitulantur, cuius orationis initium est. Escę suaues, post alia multa hęc etiam dicit. Quod Saluatoris discipuli & diuini apostoli, qui mysteriorum uerbi participes, atque oculati testes fuere, qui mundi orbem dum uiuerent peragrarunt, in tremendis intemeratis, & uiuificantibus mysteriis, commemorationem fieri de his, qui fideles obdormiere sanxerunt. quod etiam firmiter & absque ulla controuersia tenet a finibus usque ad fines, Christi Dei Apostolica & catholica ecclesia ab eo tēpore in pręsens, & usque in finem mundi non sine ratione, neque stulte, neque temere, neque forte fortuna id decernentes. Nam nihil quod stultitiam saperet, admisit Christianorum inerrans religio, & in sęculum inconcusse tenuit: immo uero cuncta utilia Deoque grata, & ualde conducibilia ad salutem. Post hunc magnus in diuinis, & sublimis Dionysius, & ipse in mystica de mortuis consideratione hęc ait, non enim diuinus sacrorum pręses, diuinę iustificationis minister, petiisset quę deo pręcipue non essent accepta: & quę se daturum diuinitus promisisset. Ideoque profanis, idest iis qui illuminati non sunt mortuis, hęc non precatur. Et rursus. Ergo diuinus sacrorū præses quę deo grata sunt petit, & quę omnino donaturus est. Et iterum, cum diuinam bonitatem precamur, peccata defuncto condonari petimus, quę ob humanam imbecillitatem admissa sunt. In regioneque uiuentium eum collocari, in sinu Abraham, Isaac, & Iacob, in quo loco abest, męror, tristitia, & gemitus: cum diuina potentia ob suam bonitatē contemnat maculas ab imbecillitate humana prouenientes. Quoniam nemo, ut sacrę literę docent, mundus a sordibus. Vides tu qui contradicis quo pacto confirmat, prodesse preces pro his susceptas, qui fideles mortui sunt? Gregorius deinde theologus cognomine, diuinū eloquentię flumen in funebri in fratrem Cęsarium sermone de matre sua: Auditum est, inquit, nuncium dignum auribus omnium, se filio in funere omnem eius substantiā pro eo dono dare: qua sancta & speciosa pollicitatione omnis męror ex animo eius sublatus est; & paucis interiectis, quę ad nos pertinebant talia sunt: Partim namque tradidimus, partimque trademus annuos honores, & commemorationes adhibendo. Vides quomodo hoc magnum ecclesię lumen affirmat, speciosas & sanctas oblationes appellando, quę pro his qui obdormierunt suscipiuntur, comprobatque anniuersarias commemorationes? Vbi est miserorum hominum nefaria synagoga? quę de medio tollere conātur ea, quę doctores, & ecclesię lumina conscripserunt,

[Margin notes: Dionysii. — Eiusdem. — Iob. 15. — Gregorii.]

scripserunt, multo labore & studio adhibito a sanctis apostolis hęc colligendo. Sed praua schismaticorum, quorundam stultorũ, leuium, indoctorum, & obscurorum synagoga, qui omnes nostras insulas confuderunt, & perturbarunt, omitti debere commemorationes pro fidelibus defunctis prædicant, nullãque sanctorũ memoriã ac sacrificia, cõuentus ue sacros & dies festos celebrari, aut cum piis sacerdotibus psallere oportere: sed disiungi mutuo, & tanquam a serpentum facie refugere. Sed ad id ipsorum dedecus & confutationem re & cognomine aureus Ioannes accedat, paupertatis amator, & pænitentiæ dux ac magister, qui in expositione sua diuina ad Philippenses, & Galatas, sic inquit. Si enim Gręci una cum mortuis cremant quæ sua fuerunt, quanto magis fidelem oportet una cum fideli sua consociare? Non ut ea quemadmodum ista in cinerem conuertantur, sed ut maiore gloria cumules illum. Et si fuerit peccator defunctus, ut eam soluas a peccatis; sin iustus, ut additamentum fiat mercedis & retributionis. Et in alio sermone. iterum excogitemus, inquit, quomodo mortuis prosimus, prestemus his auxilium quod ualemus, eleemosynas dico & oblationes; quę quidem res ipsis utilitatem, magnum lucrum & commodum affert. non enim temere & fortuito hæc instituta sunt, & dei ecclesiæ a suis sapientissimis discipulis per manus tradita: ut sacerdos in tremendis mysteriis pro fidelibus mortuis preces effundat. nam bene ipsis cognitum est, magnum inde lucrum, & commodum comparari. Audis aureum animo & lingua diuum dico Ioannem, quod si impii pro impiis faciunt, quanto magis nos fideles pro fidelibus efficere debemus? non ad perditionem hæc ueluti illa; sed ut maiorem mortuo gloriã conciliemus; ac si peccator est, eius peccata purgamus, & a uinculis soluimus, & e tenebris educimus, a luctu & gemitu inferni redimimus. Si uero iustus, non eum a uinculis soluimus, nec eius peccata purgamus; sed gloriæ additamentum adhibemus: & illis magna commoda & utilitates afferimus. Vbi sunt qui animarum post mortem purgationem non inueniri dicunt? ecce Chrysostomus dicit, nec potest ei contradici. Sed sapientiss. iterum Nyssæorum episcopus, ueluti cum his uerbis decertans ait. nihil inconsulto, neque absque emolumento a Christi præconibus & discipulis traditum est; sed res plena utilitatis est; Deoque accepta, commemoratio uidelicet; quæ habetur in diuino & admirabili sacrificio pro his qui in fide obdormierunt. Audis patrẽ hũc quod nihil inconsulto, sed omni cum animaduersione, & ex traditione sanctorum apostolorum agit ecclesia, quodque in diuinis

Chrysost.

Eiusdem.

Hæc sũpta ex l. 8. c. 41 apost. cõst.

Nyssæi Gregorii.

officiis

officiis de fidelibus mortuis commemorationem facere eſt utile admodum, ac Deo gratum: uult enim omnium ſalutem animarum, & bonorum, amator & dilector & miſericors Deus. nam quod dicit propheta, quod unicuique reddet ſecundũ opera eius, & metet quiſque quod ſeminauit, & quæ ſequuntur de aduentu, omnino conditoris, & de eo tremendo iudicio dictum eſt, & de huius mundi conſummatione: quia tunc auxilii tempus præteriit, & omnis aduocatio inutilis. nam dimiſſo conuentu tollitur negociationis commercium. Vbi tunc pauperes? ubi ſacrificia? ubi pſalmodiæ? ubi bona opera? iccirco ante illud tempus mutuo nobis opitulemur, & Chriſto deo, fratrum, hominum, & animarũ amatori fraternæ caritatis officia præſtemus: nam libenter admodũ recipit, cupitque ut petamus ut noſtri amans dominus. is uero ueluti dator munificus exhibebit, quæ pro alterius ſalute poſtulantur; eoque tempore pleniſſime flectitur, non ſolum quando quis de ſua anima ſolicitus eſt, uerum etiam quando pro proximi animæ omni ſtudio laborat.

SECTIO IIII.

VID autem & hiſtoria quæ de Macario narratur oſtendit, quando aridam caluariam percontatus eſt, an ſit ſenſus mortuis, cum pro iis oramus. nonne reſpondit aridum os magnum leuamen & requiem ſentire, quando pro iis fit commemoratio? Præterea in uitis patrum una cum aliis multis & hoc iuueni. Cum quidam ex his diuinis hominibus, diſcipulum haberet negligentius uiuentem, & in extremo uitæ in eadẽ inertia deprehenſum, miſericors & animarũ amator Deus multis cum lacrymis petente ſene; tanquam diuitem illum, de quo Lazari refert hiſtoria eum oſtendit, qui in igne ceruice tenus tenebatur. Sed cum is uehementius inſtaret, & cum lacrymis Deum obſecraret, uſque ad cinctũ rurſus oſtendit: deinde iterum preces precibus addendo, & impenſius augendo, penitus liberum & ab igne ſolutum per uiſionem ſeni commõſtrauit. nam propter negligentię peccatum plectebatur: iccirco id facile expiari poteſt. At quis ordine poterit harum rerum teſtimonia recenſere? quæ in ſanctorum uitis continentur, diuinas dico reuelationes, quæ liquido comprobant mortuis ad modũ prodeſſe oblatas pro iis preces, ſacrificia, & eleemoſynas. nihil enim deperit eorum, quæ Deo mutuo dantur, ſed magno

Ex uitis sãctorũ patrum.

cum fænore nobis retribuuntur; nunc igitur est tẽpus auxilii prę-standi, nunc etiam sanctos nobiscum habemus, qui una legatione funguntur pro mortuis, ac pro iis deprecantur: nam de futuro non datur legatio; quando conuentus dimittetur, & omnis subsidii spes tolletur. nunc tempus negociationis & commercii; tempus laboris, & pęnitentiæ. Et beatus qui emollitus non est, spe delinitus, & precibus: beatior qui pro se & proximo suo decertauerit; id enim magis oblectat misericordem Dominum & lętificat, festinare scilicet unumquemque ad subsidium proximo ferendum: hoc namque expetit misericors & uult, ut mutuo beneficia dum uiuimus, & post mortem præstemus. Ad hæc per sanctos apostolos incruentum sacrificium pro mortuis nobis tradidit, tertias, & nonas & quadragesimas, anniuersarias commemorationes, & sacra, quę absque cõtrouersia catholica & apostolica ecclesia, eiusque in Deo congregatus & religiosissimus populus tenet inconcussa & firma. Solum schismaticorum sectatores, eorumque nefarium concilium hęc non recipiunt; iccirco ea sustulerunt & decreuerunt ne conuentus agerentur, nec preces pro defunctis afferrentur, ac si omnis labor frustra post mortem insumeretur. At de his quidem satis: quoniam oportet & aliarum rerum ad fidelium ædificationem mentionem facere, in ignominiã uero eorum qui nõ recipiunt animarum post mortem purgatio-
Athanasij. nem & suffragia. Magnus igitur & vehemens Athanasius in ora-
, tione elegãtiss. in eos qui obdormierũt, hęc inquit: Licet is qui re-
, ligiose uita functus est, positus in cælo fuerit, ne respuas cereos
, & oleum Deum deprecando, ad illius sepulchrum accendere.
, Quippe cum Deus hæc recipiat, quasi ex eo magna accedat re-
, tributio: quia oleum & cera est holocaustum, incruentum uero
, sacrificium, propiciatio; benefacere pauperibus est additamentũ
, omnis probæ retributionis. Audis holocaustum & propitiationem, & quodcũque aliud bonum pro defunctis salutare euadere adhibitis a nobis precibus? Rursus aurea lingua & aurea uerba
Chrysost. funds Ioãnes: Nisi, inquit, ante prouidisti in uita ea quæ ad ani-
, mam pertinent ordinare, quamquam in exitu vitæ constitutus,
, iube tamen hęredibus tuis, ut tua ad te transmittant, & tibi opi-
, tulentur bonis operibus adhibitis, eleemosynis dico, & oblatio-
, nibus, ut his tibi redemptorem cõcilies; nam is ea recipit, & uti-
, lia sunt. Intellexisti aurea uerba quid sonẽt?. quod si nõ ante prouidisti dum uiueres Deo reconciliari, & per pænitentiam satisfacere, & bonorum operum beneficio purgari, & cęlestis omnino euadere, quamquam in exitu uitę constitutus, iube tuis ut pro te

sacrificia

ſacrificia offerant, oblationes & eleemoſynas, quę tibi proderunt: nam ea Deo ualde accepta ſunt. Si ergó recipienda quæ pro mortuis offeruntur: ergo & utilia; quia nemo dicere audebit inutile eſſe quod Deo acceptum eſt. Et idem rurſus: Scribe inquit in tuis tabulis una cum liberis & cognatis cohęredem etiam Dominum: contineatur in teſtamento iudicis nomen, nec pauperes obliuioni tradas: nam ego pro his ero fideiuſſor. Sed quam uim habent hęc omnia, ſi ſubſidium poſt obitum animabus non remanet, ut uos arbitramini? qua nā de cauſa hęc tradiderũt ſancti? num decepti ſunt: at nō ita licet inſanire, ut id dicamus. immo ualde proſunt, Deoque grata & accepta ſunt. Vult enim ſaluos omnes fieri; omniumque ſalutem expetit, & omni ratione commode prouidet; quotidie excitat ab omni parte aliquos, qui illis auxilium afferant. At quis ex aduerſariis ea audiendo admodum exultans, & ſuperciliũ attollens dicet. hoc ſuppoſito quod omnes expientur poſt mortem, omnes ergo ſaluabuntur, & nemo fruſtrabitur; & ſi nemo ſanctus dum uiueret extitit, ergo ſaluatur poſt obitum beneficio eius, quod purgatio appellatur. recte id quidem, & utinam uere id dicere ualeremus. hoc ſitit & exoptat hominum, animarum & bonorũ amator Deus. & in hoc ſe præcipue oblectat, & lætatur, ne quis muneribus ſuis fruſtretur. Num in mundum uenit ut cæleſtes ſaluaret intelligentias? & ex ſemper uirgine Deique genitrice Maria incorruptibili carne ſuſcepta mortalis uoluit eſſe, mortemque guſtare? Num propter ipſas pręmia; & coronas parauit? num Angelis dicit, venite benedicti patris mei, hęredes eſtote cæleſtis regni, quod pro uobis paratum eſt? neutiquam id nullo pacto: nemo reperietur tam ſtultus ut id dicat, ſed propter hominem fecit omnia, & iccirco uult omnes homines ſaluos fieri. Quis enim ex nobis eſt qui prandio inſtructo, & cōuocatis amicis nolit omnes accedere, ac ſuis frui bonis? uel cur laborem ſuſcepit tam magnifici apparatus niſi propter amicos? ſed ſi non omnes, uel aliquis tantum aduenerit, uehementer hoſpes iraſcitur. Si hęc in nobis uſu ueniunt, multo magis in Deo optimo maximo, miſericordię pleno, diuitiarumque profuſo datori ac pientiſſimo, qui uult omnes ſaluos fieri, & ſua diuina frui lætitia & uoluptate. unuſquiſque animaduertat, quod non pro omnibus mortuis hæc fieri dicimus, ut ſæpe dictum eſt, & nunc exactius dicimus; quod pro ſanctis non opus eſt, pro deſperatis ac damnatis inutile. ſequitur ut pro iis qui non ante ſatisfecerint: ut omnibus euenit, qui pro conficienda uirtute exiguam fermēti portionem obtinent; nec ante prouident ex eo panē conficere; uolētes

Chryſoſt.

Obiectio.

Solutio.

quidem, sed non ualentes id perficere, uel inertia, uel ignauia ducti, uel propter de die in diem procrastinationem, & præter spē de medio sublati, horum non obliuiscetur iustus iudex, & dominus. sed in eorũ opem affines post mortem suscitabit, eorumque mentes diriget, & corda trahet, & animum inflectet, ut subsidiũ & auxilium huic afferant, ac festinabunt deo instigante & tangente corda eorum, & adimplebunt, quæ a defuncto omissa sunt, ut multis usu uenit.

SECTIO V.

Traianus. Theophil⁹ imperator.

VIVSCE rei testis Traianus Imperator, & imaginum oppugnator Theophilus, quorum alter beati Gregorii dialogi papę; alter diuinorum & sanctorum uirorum, & Augustæ seruatus est precibus: nunquam enim hi salutem fuissent cōsecuti, nisi & aliqua ipsis uirtus inesset, quam Dei iustitia noluit intercidere. uel si non uirtus, at saltim confessio. Neque enim aut sanctorum uirorum preces, aut Augustæ studium pro Theophilo ualuissent, nisi prius ille suum peccatum esset confessus, sanctasque imagines colere & honorari iustum esse asseruisset: quoniam is ualde uirtute illustris extitit, sed cum in hæresim delapsus esset eorum, qui imagines oppugnabãt, ut de eo conscripta docet historia, os eius admodum diductum est, ita ut uiscera conspicerentur. post cum ipsa re uenerabilium imaginum adoratione sanctam esse comprobasset, arreptam ex sinu cuiusdam eorum qui aderant cum torque imaginem reuerēter osculabatur; pauloque post ad tribunal inde raptus est: pro quo cum assidue preces a sanctis iis uiris, & a regina effunderentur, ei uenia data est. Nam Theophilũ in somnis regina conspexit uinctum tractumque ab innumerabili præcedentium & subsequentium multitudine. ante illum ferebantur diuersa instrumentorum genera ad torquendum accommodata. Ipsaque sibi uidebatur eos sequi, qui ad pœnam adducebant, quousque ad conspectum terribilis iudicis peruenerũt; Theophilumque ante ipsum statuerunt; prouoluta igitur ad iudicis illius tremendi pedes, enixe pro eo multis cum lacrymis Augusta pro uiro suo deprecabatur; ad quã terribilis ille iudex dixit; mulier magna est fides tua: propter te sacerdotumque meorum preces coniugi tuo do ueniam: tunc ministris suis dixit, soluite eũ, uxorique eius tradite. Similiter, & sacer patriarcha omnium hæreticorum,

Vide Zonoram.

Theophi-

Theophilique ipsius adnotatis & scriptis nominibus, hęc eadem sub sacra mésa collocauit. eademque nocte qua regina uisionem aspexit, uidit, & ipse diuinum angelum magnum templum ingredientem, qui dixit, Episcope exauditæ sunt preces tuæ, & ueniam Theophilus impetrauit. Somno ergo experrectus ad sacrã mensam deuenit; ibique cum legeret paulo ante conscriptum libellum inuenit (o dei iudicia) Theophili nomen abolitum. Ex hoc igitur loco propositum de purgatorio dogma aperte conuincitur; nam si sanctus extitisset, uinctus ueluti damnatus nõ incessisset. si uero penitus desperatus, & pęnitétię fructu orbatus, ueniã nõ esset consecutus. Itaque mediæ classis cũ esset & pęnitétię beneficio sibi pręsidiũ cóparasset, diuinorũ & sanctorũ uirorũ precibus auxiliũ impetrauit. pro desperatis enim si totũ mundũ tradideris, ut sæpe dictũ est, incassũ laborabis. Huius rei testis antedictus sacer Ioannes Damascenus in oratione antea commemorata, ubi dicit: Damasceni.
"Qui uitam flagitiose traducit, & sentibus semper inuolutam, & sordiũ fœditate respersam, nec suã unquã conscientiã introspexit; sed intrepide simul nullo habito discrimine uoluptatũ se fœditatibus contaminauerit, omnibus cupiditatibus carnis obsequendo, omnino animę cura despecta, nihilque aliquid quam carneũ sentiens, in iisque cogitationibus deprehensus, e uita discesserit, huic nemo manũ porrexerit; sed ita secum agetur, ut nec ab uxore, uel liberis, fratribus, cognatis, uel amicis ei omnino subueniri possit, quod eum in mensura Deus non habeat. Vides quo modo sanctus hic uir dixit, quod qui pro his deprecatur, insanit, ueluti extra Dei mensuram collocatis? de his scriptum est, non est in inferno pęnitentia. & reliqua. Psal 60.
de media classe, idest de his qui sub pęnitentia moriuntur esse sollicitos, lucrosa res est admodum, & plane fructuosa. Nolimus igitur uiuis ansam & pretextũ prębere eleemosynas non exhibendi: sed post obitum reseruare: quippe cum absurdum id & profanum, & a diuina lege alienũ. sed pręstantissima res Deo grata & in totum acceptabilis, omnem hominem religiosum, Christique amantem esse: seque ipsum multiplicibus, ac bonis operibus purgare, & omni ab impuritate abstinere, Dei speciosis pręceptis obsecundando: ut cum ad exitum uitę deuenerit, cum fiducia Domino dicat, paratum est cor meũ: Psalm. 56.
itaque iucũde bonis angelis instigatoribus occurrat. At hoc quidem pauci faciunt, & minus sępe secundũ uerbum Domini, quia pauci, inquit, saluantur: id pro comperto habentes arduum esse multos ex primo ordine reperiri; necessarioque secundum inducimus ordinem, apostolorũ & patrum uestigiis insistentes: quoniam

niam defuncti, Dei bonitate iuuantur, & caritas fraterna augetur, & resurrectionis spes stabilitur, & ad sacras ædes concursus ardentius augetur, & erga pauperes beneficentia magis extenditur. Vide quotupliciter hęc res proficua est & utilis: & quot modis occasio reconciliationis inter omnes oboritur. Hoc qui nolunt, neque amplectuntur, ecclesiasticum ordinem tollunt, & mortuorum sacrificia abdicant, & impediunt, quę non incassum a doctoribus excogitata sunt; sed absit ut hoc unquam fidelium quis credat, uel omnino recipiat. Sed hoc admodum utile existimantes, ne cessemus unquam fratres pro mortuis commemorationem facere: nam ii magnum leuamen & subsidium sentiunt ex orationibus, precibus, eleemosynis, aliisque piis operibus, quę nobis opem ferentibus prȩstantur. De hoc igitur sacri & diuini apostoli in suis constitutionibus prȩcipiunt, ubi scriptum est: Celebrentur

Lib. 8. cōst. 41.

, tertię mortuorum in psalmis, lectionibus, atque orationibus pro-
, pter eum qui tertia die resurrexit. & nonę in commemorationē superstitum, & defunctorum; & quadragesimę, secundum ueterē

Exod. 34.

, formam. Mosem enim ita populus fleuit. Et anniuersaria pro eo-
, rum memoria: & tradatur de earum facultatibus aliquid paupe-
, ribus in commemorationem eorum. Hęc de piis dicimus. Nam
, de impiis si totum orbem tradiderimus nihil proderit. cui enim
, uiuenti fuit Deus aduersus, apertum est, futurum ei etiam aduer-
, sum esse mortuo. quippe cum non sit iniquitas apud Deum.
, Nam iustus est dominus & iustitias diligit, & ecce homo, & opus
, eius, & tu retribues unicuique secundum opera sua. Audis de sacris apostolis qua ratione pro mortuis fidelibus sacrificia, & preces sanciunt adhiberi? idest quod sępe diximus, quod pro puro & contrito corde in hac uita pęnitentibus, sed non secūdum pręscriptas leges id perficere ualētibus mortuis deprecamur. Pro his Deum placare conamur, & inuocamus, precamurque aliquid, unde ipsis alleuatio, & utilitas accedat. hocque est quod in decreto eius ecclesia purgatorium uocat, in quo post obitum purgantur animę, orationibus precibusquę a uiuis fidelibus pro eorum semper subsidio susceptis. Nam ut id in gratiam sanctorum uel improborum fiat, nemo sanę mentis ęstimabit: sed nec pro Christianis impęnitentibus. idem enim peccatoribus & impęnitentibus Christianis continget; quod iis eueniet, qui uerum Deū Christum non cognouerūt. iisque etiam multo deterius quā illis: Qui non cognouit, dicit Euangeliū, uolūtatem domini sui, &

Luc. 12.

, fecerit digna plagis, uapulabit paucis: qui autem cognouit uolun-
, tatem domini sui, & non pręparauit, & non fecit secundum uo-

luntatem

luntatem eius, uapulabit multis. Pro his si uerba sacrorum apostolorum audisti dicta sunt, cũ dicunt: hæc de piis dicimus, idest de pænitentibus. pro impiis uero si totum mundum tradideris, nihil profeceris. Hoc idem asserit etiam lingua aurea Ioannes. Chrysost. Nemo inquit, hinc, eo digrediens nisi sua soluerit peccata, quin rationem gestorum reddat, ualebit effugere. Sed quemadmodum de carcere hoc catenati ad tribunal rei ducuntur: sic & animę omnes si hinc impænitentes decesserint, uariis peccatorum circundatæ uinculis, ad tremendũ iudicium rapiuntur. Aspicis & hic quomodo hinc imparatæ decedentes animæ post mortem auxilium suscipere non possunt? Sed eo modo quo exeunt cum peccatorũ oneribus ad tremendum tribunal trahuntur: sed quę pęnitentiam subierint & feruidis cum lacrymis Deũ placauerint, adhibitis pro iis sacrificiis & expiationibus, ualde iuuantur.

SECTIO VI.

NON (inquit nouorũ scurrarum assecla) emolumenti aliquid, uel subsidii mortuis accedit. Obiectio. idcirco eorum commemorationes ociosas reliquerunt. si uero aliquid accedit, id diuinæ misericordiæ inquiunt permittamus. At nos illis respondebimus, quid significare quadragesimas uolunt, & per singula sabbata commemorationes, oblationes, anniuersaria monimẽta, & sacrificia mortuorum, quanam de causa? pro quibus? cur fiunt? si pro sanctis dixeris, falsus est sermo; manifesta est, & parata confutatio. Gregorius dialogus in dialogorũ libro ad Petrum, ait: Et tamen luce Lib. 4. c. 25 clarius constat, quia perfectorũ animę mox ut huius carnis claustra exeunt, in cælestis regni sedibus recipiuntur. Si igitur in cælestiũ sedibus, & una cum Christo sunt, pro iis nõ opus est oblationes, uel placẽtas, & pro peccatis sacrificia offerre Deo. Si uero pro iis qui inferno detinentur dixeris; nec id uerũ est. immo nec tu ipse dices nisi penitus insanieris. si uero non, & diues dum in igne torretur, stillam aquę obtinuisset. At hoc nequaquam est. quamobrem inuitus & nolens pro mediis id fieri confiteberis. at pro quibus? pro fidelibus, pro pęnitentibus, pro quibus iam sæpe diximus. Quanam de causa, & cur? ut Deum in eorum gratiam places. & quod illi dum uiuerent præstare non potuerunt, tu pro illis adimpleas. Non, inquit aduersarius, non propter hoc; sed in gratiam sacerdotum id institutũ est; ut & ipsi præsidia uitę

sibi

sibi comparent, oblationes & eleemosynas accipiendo . o insaniã, o stoliditatem , uel ut magis proprie dicam , o impudentiam & blasphemiam ; Dei sponsa immaculata , omnique reprehensione superior ecclesia, misericordis, & ueri Dei prędicat errores. muta fiant dolosa labia, quę aduersus Dei loquuntur ecclesiã. nõ enim ut inde sibi uictum pararent sacerdotes , id ecclesia constituit : nam id cogitatu solum impium , ac penitus stultũ est : sed in utilitatem mortuorum sancitum est , ut sæpe diximus , nec pluribus uerbis est opus , si unum uel alterum testimonium addidero, quæ ultimo loco reseruaui . deinde uestris obiectionibus respondebimus, & orationi finem imponemus. Gregorius dialogus ecclesiæ Dei præses, cuius antea fecimus mentionem, in oratione & libro dialogorum prędicto sic ait . A te peto beatissime pater quidnam esse poterit , quod mortuorum ualeat animabus prodesse . Greg. Si culpæ post mortem insolubiles non sunt, multum poterit salutaris sacrificii oblatio animas adiuuare . Audis quod animę post mortem adiuuantur ? Oportet igitur scire de quibus intelligat. De sanctis nemo mentis compos dicere audebit: at neque de desperatis . sequitur ut iis, qui pænitentes moriuntur hę purgationes & auxilia prosint . non enim sola confessio & pęnitentia sufficit, ut ipsum in regna cælorum perducat : quemadmodum indocti quidam & insensati sæpenumero nobis obiiciunt : Sed necesse est antea satisfacere de peccatis opere simul , & omissione commissis , Pænitentia namque , feruidaque confessio , occasio est uiam inueniendę salutis . Si uero pręuentus ex hac uita, & seculo decesserit, ab æterna damnatione redimitur ; quam subiisset, si eum nõ pęnituisset . At delitiarum & lætitiæ paradisi non fit hæres , nisi sufficienter seipsum purgarit, & dignum se illius hæreditatis ostenderit . Vnde animarum bonique amator dominus Deus de omnium salute sollicitus, & omnes fieri saluos cupiens , ei quem toto corde suorũ criminũ pænituerit , si satisfacere præuentus morte nequiuerit, pœnam purgationis tribuit , ut temporario & purgatorio igne purgatus , a sempiterno & sine fine igni liberentur . Nec ut a dannatione tantum liberetur, sed & cęlestis habitationis capax euadat, secundum oraculum , tanquam aurum in fornace. probauit illos , & quasi holocausti hostiam accepit illos . Exemplum purgationis huius tradit ipse idem Gregorius in eodem loco ad Petrum, eundẽ sequendo sermonẽ. Dicit enim : Vnde hanc utilitatem nonnunquam ipsæ defunctorũ animæ expetere uidentur , quemadmodũ prędictus Felix episcopus a quodam uitę uenerabilis presbytero cognouisse se asserit , qui presbyter usq; ante

[Margin notes: Greg. lib. 4 cap. 15. — Sapien. 3. — Greg. papę ex libr. 4. dial. c. 29.]

biennium

biennium uixit, & in diœcesi Centumcellensis urbis habitabat, atque ecclesia beati Ioannis, quę in loco quę dicitur Tauriana sita est ,præerat. Idem igitur presbyter, in eodem loco in quo calidę aquę sunt, quoties necessitas corporis exigebat, lauare consueuerat. Die uero quadam cum eo fuisset ingressus inuenit quendam incognitum uirum, ad suum obsequium præparatum, qui sibi de pedibus calceamenta abstraheret, uestimenta susciperet, & exeunti de thermis sabana præberet; & omne ministerium cum magno famulatu perageret. Cumque hoc sæpius fieret die quadam, idem presbyter ad balnea iturus intra semetipsum cogitans dixit uiro illi, qui mihi solet tam sincere ad lauandum obsequi, ingratus apparere non debeo, sed aliquid mihi necesse est ei pro munere portare. duabus ergo oblationibus sumptis profectus est; qui mox ut peruenit ad locum, hominem inuenit, atque ex more eius obsequio in omnibus usus est. Lauit itaque, & cum iam uestitus uoluisset egredi, quas secum oblationes ferebat, obsequenti sibi uiro pro benedictione obtulit, petens ut caritatis gratia ea susciperet; cui ille mærens afflictusque respondit, mihi ista quare das pater? iste panis sanctus est. ego eum manducare non possum. Ego etenim quem uides huius loci, dominus aliquando fui: sed culpis meis hic post mortem condemnatus sum; si autem mihi quid præstare uis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panē; & pro peccatis meis deprecare. Et tunc exauditum te esse cognosce, cum huc ad lauandum ueneris, & me non inueneris. Et his dictis disparuit; & is qui homo esse uidebatur, euanescendo innotuit quia spiritus fuit. idem uero presbyter hebdomadā continuam se pro eo cum lacrymis afflixit; salutarem hostiam quotidie deo offerens. Et reuersus postea ad balneum, eum ibi in posterum non inuenit.

SECTIO VII.

EX his igitur uerbis ostenditur quantum animabus conducat sacrę hostiæ oblatio, quando eā spiritus defunctorum a uiuentibus petunt; signisque significāt, quod per eam a peccatis redimuntur. Vbi nam est rudium insensatorum, & misere senescentium legislatio, qui nolunt pro mortuis offerre sacrificia? sed his qui in uinculis detinentur, non autem sacerdotibus exhibere. Quando defuncti spiritus nulla pro detentis in carcere solicitudine disti-

" nebatur, ut eis eleemosynę fierent; sed ut sacrificium offerret Deo, " a sacerdote flendo petebat; honestum enim est, & Deo acceptũ " opus, eleemosynas etiam in eos erogare, & aliis piis operibus stu- " dere, nemo est tam stultus, qui huic rei aduersetur. Sed omni- " bus antecellit missæ sacrificium, quod pro defunctis offertur Deo. Hæc & alia his similia, memoratuque digna exempla in eadem narratione beatus hic pater & magister adiungit, dũ exponit animarum post mortem purgationem: quæ propter eorum prolixitatem huic loco non apponuntur, sed eo lectorẽ remittimus. Ac siquis sedulo librum perlustrauerit, ab omni contentionis studio se uindicaturum confido. Nam animæ quæ ex hoc mundo minus in satisfactione perfectę discedunt, pœnis & igni destinantur, nõ combustiuo, sed purganti; nec sempiterno, sed temporario, ut in ea temporaria pœna, & igne illo a suis criminibus purgẽtur, quorum in hoc seculo integram satisfactionem persoluere nõ potuerunt: prosunt autem ipsis, ut a lacrymis & gemitu inferni liberentur, tempusque abbreuiant, quod ibi manere debuerant secundũ mensuram peccatorum, sacrificia, & alia bona piaque opera; quę pro ipsis suscipiuntur, secundum diuinum & sacrũ decretum. Ac ueluti si quis per menses sex, aut annum ad carcerem damnaretur, potest iudex necessariorum precibus permotus, tempus contrahere, de carcere educere; & libertatem abeundi concedere: Sic & animæ quorũdam ob propriam damnatę negligentiam, sacerdotum precibus, & cognatorum piis operibus a pœnis redimuntur, easque regni cælestis participes facit clemẽs, bonique amator Deus. Hoc idem & beatus Ioannes Damascenus tanquã ex mortui persona canit orans: Imago sum, dicens, ineffabilis glorię tuæ, " & si stigmata fero peccatorum, miserere tuæ creaturę domine. Et " pro tua miseratione emunda: & exoptatam mihi patriam conce- " de, paradisi ciuem me rursus constituendo. Similiter & ad inui- " tatorium sabbati ad matutinum, secundi toni ad septimum cantũ canonis mortuorũ tertio uersiculo dicit: Magna & immensa mi- " sericordia, abyssus infinita dilectionis tuæ; peccatorum remissio- " nem eis, qui ad te transierunt tribue, & ob tuam gratiam mũdatos " eos ostende. nosti illud pro tua misericordia emunda, & illud mundatos eos ostende. quamobrem mortuus exclamat? non ne ut eo igne purgationis purgetur? Et nos rursus cur pro mortuis deprecamur? sane ut eos purgatos in die retributionis ostendat. Id mutuatus a beato Paulo doctor ait, uniuscuiusque opus quale sit ignis probabit, quia in igne reuelabitur, cuius opus manserit " quod superędificauit, mercedẽ accipiet. possumus & nos secundũ

[Margin: Damasceni. — Eiusdem. — Ad Corin. 1. 3.]

opinionem

opinionem nostram hęc uerba sic intelligere; & si alii aliter expo ‘
suerunt: quod cuius opus manserit, idest intactum ab igne; quia
hinc lumen accepit, mercedem accipiet. Idque est iustorũ opus:
transibunt enim iusti per ignẽ illum, & nemo contradicet, ut au-
reus Ioannes testatur in quarta homilia in Matthæi euangelium. Chrysost.
Nam sancti, (inquit) per fluuii huius ignem incedent, nec mole- ‘
stiã ullam suscipient: immo uero hilares conspiciuntur. quomo- ‘
do enim mali quicquam patiẽtur, si hic perfecte mundati fuerint? ‘
cuius uero opus arserit, detrimentũ patietur. idest qui habet le- ‘
uia, nulliusque ponderis peccata, comburentur ea ueluti fœnum
& stipula, quoniã ea facile absumit ignis. Nam id innuens bea-
tus Paulus aiebat: qui superædificauerit super fundamentum hoc
ligna, fœnum, stipulam, quasi diceret, qui ex hoc mundo disces-
serit habens peccata uenia digna, quasi stipulam, fœnũ, & lignũ,
facile ignis absumet, & detrimentũ patietur, id est ad tempus ple-
ctetur: opere combusto quasi digno ut aboleatur & deleatur, ip-
se uero saluabitur; sic tamen tanquam per ignem, quod si & hoc
modo dixeris, non multum aberraueris. Quod cuius opus mãse-
rit, idest qui hinc migrauerit peccatis mortalibus detẽtus, manebit
opus tanquã graue instar ferri, uel lapidis, quæ quidẽ non facile
absumit ignis. Hic operis sui mercedẽ recipiet, sempiternã dam-
nationẽ; cuius uero opus comburetur, ipse saluabitur, quasi per
ignem; ut aurum si cui fuerit admistum materiæ ab ipsius alienæ
natura, adulterinũ euadit, ac de suo splendore diminutum inutile
redditur: at si probatũ igne fuerit, uitium illud absumitur, & abo-
litioni traditur, aurum uero pristinum nitorem recipit; sic & ani-
ma per ignem purgationis elutis sordibus, propter quas ex negli
gentia & inertia sordescebat, rursus ad priorem splendorẽ & no-
bilitatem reuertitur. Hanc meam sententiam confirmabit cælitus Ex Basilio
demissus & sacer Basilius in expositione beati Esaiæ prophetæ super Esa-
super ea uerba; quod si abluerit dominus sordes filiarum Sion, & iam.
sanguinem lauerit Hierusalẽ de medio eius in spiritu iudicii & ar- ‘
doris. Hęc uerba aperte idem dicunt cum Ioanne, qudo dicit de ‘
domino: ille uos baptizabit in spiritu sancto & igne. de se uero; ‘
ego uos baptizo in aqua ad pænitẽtiam. cũ igitur utrũque domi- ‘
nus coniunxerit, scilicet quod & ex aqua est ad pænitentiã, & ex ‘
spiritu ad regenerationẽ, ac uerba utrũque baptisma significent, ‘
nequaquã sunt tres significationes baptismatis, sordium purgatio, ‘
spiritus regeneratio, & ea quæ fit in igne segregationis probatio. ‘
Quapropter lauare pro peccati depositione, quę in hoc mũdo fit ‘
sumitur. illud uero spiritu iudicii & spiritu ardoris, pro ea quę in ‘

ſuturo ſeculo fit probatione per ignẽ accipitur. Egent autem cõ-
miſſa per ignorantiã peccata, quaſi ſordes quædam, animæ nitorẽ
labefactantes, & naturalem eius pulchritudinem deturpantes lo-
tionis purgatione; peccata uero ad mortem, eorũ qui ſponte de-
linquunt, & id cognoſcunt, ſanguis appellantur, egentque iudicio
ardoris. Sed quia qui confitetur, lauari uult & purgari; & iniqui-
tatem lotione dicit indigere, & peccatũ purgatione, dicens, Am-
Pſalm. 50. plius laua me ab iniquitate mea & a peccato meo munda me. qui
diuinarum doctrinarũ penitus ſunt expertes, & ante uerbi cogni-
tionem deliquerunt, tanquam ſordibus cõmaculati, egent ea quę
per aquam fit purgatione; qui uero poſt acceptã uitam, ſibi ipſis
inſidias ſtruunt, ſanguinis rei, ea quæ per ignem fit purgatione in-
digent. Poſſumus etiam ſimplicius interpretari, quod ea peccata
quæ uelut in ſuperficie ſunt & intus non latent, ſordibus quodam-
modo ſunt ſimilia: profunda & interiora ex prauo habitu delin-
quentium commiſſa, ſanguini comparãtur. Iccirco ex medio pec
catorum, per ſpiritus uſtionem purgari dicitur ſanguis. Prophe-
tæ: Et comburetur ſicut ignis iniquitas. Baſilius: Habet cõmina-
tio, quandam beneficij ſpeciem, quia comburetur ſicut ignis ini-
quitas. Nam paratam ex parte iniquitatis materiam aboleri, pro
hominum beneficio, a bonitate domini cõſtitutum eſt. Prophetę:
Et ſicut gramen aridũ deuorabitur ab igne, & comburetur in den-
ſitatibus ſyluę. Baſilius. Quomodo demergitur in terrenis affecti-
bus anima? ſicuti gramen affectus animæ ſerpunt ex carnis appe-
titu pullulantes, mutuo ſe generantes, & alios de aliis producen-
tes. Nam ueluti gramen ſupra modum inter herbas geniculatum
eſt, nec unquam eius generatio deſinit; ſed ſemper primæ genera
tionis finis fit ſequentis principium, talis eſt & peccatorum natu-
ra: ipſa ſeipſam ſuſcipit. gignit libido libidinẽ, conſuetudo men
tiendi, fit mendacii mater: & qui in furtis meditandis uerſatur, fa-
cile iniuriam audet inferre. peccandi enim occaſio fit præcedens
peccatũ. Si igitur per cõfeſſionẽ peccatũ aperuerimus, ſiccũ id gra
men reddidimus, ut a purgatorio igne deuorari mereatur. Id autẽ
in denſitate ſyluæ cõburitur. Et paulo poſt: Si nõ euaſerit, ut gra-
men aridũ noſtrũ peccatũ, ab igne non deuorabitur, nec cõbure-
Luc. 12. tur. Et iterũ: Propter furorẽ iræ domini, combuſta eſt omnis terra.
Oſtendit terrena pro animæ beneficio igni tradi punitionis, ſicuti
dominus ſuboſtẽdit dicẽs, Ignẽ ueni mittere in terrã: & quid uo-
lo niſi ut accendatur? Prophetę: Et erit populus ſicut ab igne cõ-
buſtus. Baſilius: Non interitum minatur, ſed purgationẽ ſuboſten
dit ſecundum apoſtoli dictum, quod ſi cuius opus comburetur,

damnum

damnum patietur, ipse uero saluabitur, sic tamen tanquam per ignem. Audis magnum patrem hunc, quomodo eluitur & deponitur hic malitia; in futuro uero probatur & purgatur ab igne? & quod pro animę beneficio, a bonitate domini, punitionis ignis ille est cõstitutus? & quod peccati parata materia aboletur, ac ueluti gramen aridum comburitur, si per confessionem denudetur; si uero non denudetur, a purgatorio igne nõ deuoratur? Et quod interitum non minatur, sed purgationem subostendit. dum hæc dicit beatus hic Apostolica illa uerba adducit, ipse uero saluabitur, sic tamen quasi per ignem. Nam saluabitur salutem ostendit, ut uerbum ipsum sonat, non perditionem, ut quidam uolunt.

SECTIO VIII.

SI igitur quæ antea dicta sunt omnia, & magni Basilii uerba falsa sunt, etiã quod a Latinis uocatur purgatorium falsum est. quod si uera sunt sicuti sunt, bene sacrum decretum dicit, & uere, laudabiliter Latini sentiunt, & recte; iureque & absque culpa sanctę Dei ecclesiæ nos aggregauimus: bonique uiri, & religiosi munere fungimur, unionem & coniunctionem pacis & concordię seruando. Fuit in animo alia etiam testimonia & dicta sanctorum huic argumento adiungere. sed qui iis fidẽ nõ adhibuerit, neque aliis adhibebit, etiam si multo plura quis addiderit. Iccirco satis esse, quæ supra exposita sunt arbitramur: ad discretos & discendi cupidos homines conuertentes sermonem, qui & suam expetunt salutẽ, uerumque, quoad possibile sit, & intelligunt breuiter, & amplectuntur libenter, non litigandi & contendendi studio quicquid occurrerit adducentes: sicuti ii faciunt; qui ueritatem incessanter & impudenter ob animi prauitatem, & mentis hebetudinem abiiciũt, Et hæc quidem hactenus. Nunc ad ea quæ contendentes nobis obiicitis, orationem conuertemus; dicunt enim qui his aduersantur, primum quod homini sufficit in extremo peregrinationis suę die, pęnitentia cum lacrymis, & feruens confessio ad salutem, & ad cæleste regnum obtinendum. Latronis cuiusdam exemplũ nobis obiicientes; qui nocte una compũctus expirauit statim, cumque Angeli aduenissent, nihilque aliud quã paulo ante effusas lacrymas reperissent, dęmonibus reclamãtibus in eo nihil boni inueniri, sanctos Angelos mantile lacrymis madefactum in trutinã posuisse aiunt: itaque dęmones, Dei misericordia confudisse. Meretricis

Obiectio prima.

retricis etiã exemplum inducunt, atque alia his similia; non percipientes homines quod hæc pro nobis faciunt, nosque sic respondemus. effusas lacrymas eum saluasse, & a sempiterna uindicasse damnatione; quam procul dubio subiisset, nisi pænitentiam illam & lacrymas ostẽdisset: sed cęleste regnum nũquam impetrasset, nisi purgatorius ignis eo dignum effecisset. Hi sunt qui in purgatorio purgantur, qui feruentem pænitentiam cõmonstrant, & contrito corde ex hoc mundo discedunt: quia non est acceptio personarum apud Deum. Necesse igitur est ei, qui Deum uidere cupit, ut animam suam in antiquam pulchritudinem restituat, quã ante inobediẽtiam & damnationem in paradiso Adamus obtinebat: & propterea ibi eum collocauit cum esset sine peccato. sed cũ offendisset & peccasset, inde expulsus est. Qui uolunt igitur paradisum incolere, ita purgentur, ut in iis nec macula, nec liuor reperiatur. Non enim sola sufficit pęnitentia: nam si sufficeret, nunquam uiuentes formulis uterẽtur, quę post peractam confessionẽ sunt instituitę. Ac ueluti a spiritualibus patribus pœnæ assignãtur iis, qui in uita confessionem adhibent, ut maculis quibus animæ eorum sunt respersę, mundentur: sic & iis qui in uitæ fine cõstituti pęnituerint, & feruidis cum lacrymis confessionem peregerint, & statim decesserint, pœna assignatur purgatorius ignis; ubi affligitur & maceratur anima, cum in memoriam reuocat amissum tempus dum in peccatis uersaretur. Sed tempus abbreuiãt, & a cruciatu liberant preces, oblationes & orationes, ut sæpe dictum est: qui non credit ex me audiat illud, quomodo uoce psallit, „ a lacrymis & gemitu inferni seruum tuũ saluator libera. Sancti nãque neque gemunt neque flent, sed neque in inferno ullo modo sunt. desperati, & impii quidem flent & plectuntur in inferno. Sed de iis commemorationem facere nõ est opus, cum frustra sit, ut pluries a nobis expositum est. Consequens est, ut ii sint quos dicimus in pęnitentia decessisse, & non satisfecisse; quos in inferno una cum impiis & desperatis esse negamus, in obscuro & caliginoso dãnationis loco. neque uero eosdem aut inutiliter gemere, aut incassum flere concedimus: sed in medio scilicet purgationis loco, ubi seorsum & doloribus excruciãtur & gemũt, quod sua sponte bonis fuerint priuati, quodq; post dissolutã corporis compagem, non ea statim sint assecuti, pro quibus a tenebris redimi deprecamur; & a tristibus quibus detinentur uinculis liberari, & de custodia educi, & cum Malachia propheta canimus, quando dicit; quasi ignis in fornace, & quasi herba fullonũ purgabit & mundabit Deus quosdam. At ille æternus ignis neminẽ

Malach. 3. sed Paulo aliter.

mundat

mundat neque lauat. Si ergo sancti lotione uel mundatione non egent, (sunt enim labis expertes) sed neque qui in inferno degunt impii, & impenitentes eluentur, uel mundabuntur unquã; nam desperati sunt: qui ergo sunt, quos lauabit, & mundabit Deus secundum prophetam? at ii sunt quos medios nominamus. Alioqui si peccatores in extremo uitæ constituti, sola cõfessione ueniã impetrent, superuacanea sunt omnia quæ fieri sanxit ecclesia. Secundam aduersus nos obiectionem adducunt, quod si ei qui obdormierit opitulari opus est. & si omnino datur subsidiũ, habentibus qui auxilientur, dabitur. at pro non habentibus quis deprecabitur? & hanc quã primũ dissoluemus: quippe cum hi quoque binos habeant adiutores. hic ecclesiam, & ibi purgatorium ignẽ, quod in pænitentium subsidium comparatum est. Rursus dementes estis, neque percipitis ecclesiã Dei semper orare pro mortuis, & singulis sabbatis pro animabus tantum facere commemorationem. Preterea bis in anno pro defunctorũ memoria celebrat festũ, in sabbato dico quod carnispriuium præcedit, & ante pentecosten. Hoc eo fit, ut simul omnes comprehendant, & eos qui cognatos, qui curam de iis suscipiant, pariter & qui nõ habent; ut & ipsi cum omnibus in cõmune huius subsidii participes efficiantur. Tertiam postea & urgentiorem nobis afferunt admodũ exultantes, & supercilium attollentes. Esto dicentes, purgentur nũc animæ, quousque uniuersalis adueniat resurrectio: sit tempus in quo cruciatus, gemitus, & lacrymas in inferno perpetiantur, sicuti uos asseritis: peracta purgatione regni cælestis compotes fiant. Sed in commutationis die, secundum beatum Paulum, & qui tũc uiuũt aderunt, qui ante mortuos non resurgent; quia in ictu oculi & in momento uiui commutabuntur, & mortui resurgẽt, quomodo tempus remanet in ictu oculi aggrediendi & laborẽ insumendi? ubi sacrificia, eleemosynæ & reliqua propter angustiam temporis, in quo certamen peragitur, & coronæ traduntur, & unusquisque recipit secundum opera sua. Quid ad hæc respondebitis uos, qui Florentinam synodum amplectimini, & strenue ipsam predicatis? qui tempora assignatis iis, qui purgantur in trist[illegible], & tenebroso loco illo, quid aduersus hæc adferetis? huic rei adhibita' lenitate animi aures, quæso, accõmodate. Quia iustus est dominus & iustitias amat, & semper est de animarum salute sollicitus. Qui nunc in uera pænitentia decedunt, eos ut sæpe dictũ est, transmittit ad purgatoriũ, unicuique tempus in quo purgetur assignans, secundum commissi proportionem. cæteris eo tempore multipliciter & multifariam salutem parabit. Primum quidem

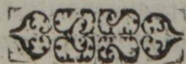
Obiectio secunda.

Obiectio tertia.

pœnam

pœnam incomprehensibilem tradit, Antichristi scilicet tentationem, qui secundum scripturas uexationem magnam exhibebit
Matth. 24. etiam electis seruis Dei. patientia uero eorum saluabit illos, se-
Matth. 10. cundum uerbum Domini, quod qui perseuerauerit usque in finē hic saluus erit. & qui uitę finem sortientur, alio modo saluabit illos, acerbiorem iis, quam purgatorii ignis assignans pœnam uno tantum momento temporis, quam si anni centum intercederent. Exempli gratia, magistratus pro uno & eodem crimine duos comprehendet: quorum alterum, annum unum damnabit ad carcerem, & liberabit: alterum alia pœna uinculis grauiore, ut una hora cruciatus suppliciorum decem experiatur, & liberabit. quis ex duobus, dic mihi, acerbiorem pependit pœnam? qui per annum sit commoratus in uinculis, an qui per breue temporis spacium tortus fuerit? Apertum est quod iste; sic & in illa hora, & uno ictu oculi, potentiarum Dominus qui omnia potest, & hoc efficere potest, acrem assignando pœnam in indiuisibili tempore tunc iis, qui deprehensi fuerint in pęnitentia & purgatione, nec satisfactione uti potuerint. alioqui iudex id potest efficere, potentiarū Dominus non potest? Sed hæc iam satis a me exposita sunt: & recte ut arbitror, non contendendi studio demonstrando hæc conscripsimus; sed quoad eius fieri potest ueritati patrocinari cupiēdo; sed qui his fidē non adhibebit, neque si quis a mortuis resurgat, persuadebit unquā. Tu autem orthodoxe quantū satis est,
Luc. 16. habes tertii capitis demonstrationes, & testimonia, quæ a sacris scripturis theologorum, & ecclesiæ doctoribus colligentes, pro uirili exposuimus. Ex quibus liquido comprobauimus, animas post mortem magnum capere emolumentum. In his mane, in in his esto: quippe cum aliter esse non possit, quam ecclesiæ luminaria docent.

Finis tertii capitis.

DEMON-

DEMONSTRATIO QVARTI CAPITIS IN DECRETO SYNODI CONTENTI

De fruitione Sanctorum.

SECTIO I.

OC est quartum decreti caput, quod ut periculosum criminantur, & ab orthodoxa fide alienũ; uidelicet, quod sancti sint in gloria Dei, & lætentur visione eius; ac quatenus animæ perfecte participes sint eius diuinæ fruitionis. Sed quidam recipiunt, ex numero inquam schismaticorum (schismaticos enim eos appello, qui sacram non sequuntur synodum) quidã uero negant. Cæterum aduersus eos qui confitentur, non est disputationi locus; sed aduersus dubitantes, uel cõtra sentientes, necesse est nobis omni conatu disserere, & strenue respondere: ut etiã hoc una cum aliis stabiliatur, & iis qui discrimen huius rei percipere uolunt, ueritas innotescat; qua cognita schismaticorum insaniam

 perspi-

perspiciant; quodque sine ulla prorsus ratione synodo aduersantur, & sanctis qui apertissime hanc sententiam in libris suis theologicis comprobāt. Seruata igitur eorum quæ antea exposuimus consequentia, incipiamus rursus his cū caritate respondere. Deprecor ergo uos, ut attente audiatis quæ mox dicturi sumus, ut omnis offensio, quæ concordiam possit impedire de medio tollatur: ueritas uero in omnium animo insita, fructum pacis, & caritatis producat; cessetque lis & contentio; concordia uero, & caritas consequatur. Vnde igitur initium sumam, uel unde incipiam fratres? undique diuinas scripturas, sacrum euangelium, & doctores ecclesiæ, uideo aperte iis quæ a uobis afferuntur, contradicere. uos uero ex uestris dictis nil necessario concluditis; nisi ante communem resurrectionem, sanctos, & peccatores quæ merentur præmia, uel pœnas non recipere. id profecto, fratres, ut uiri eruditi iudicant, nullam uim habet. Quod autem iusti, & peccatores a die exitus eorum, recipiunt, Deo uerba sumministrante dum os aperimus, ostendetur. Sed ordine incipiendo, etiam hoc loco oportet orationem ueluti in iudicio proponere, ut hoc dogma sole clarius, & purius elucescat exacte interrogando, & respondendo perpensum.

SECTIO II.

NTERROGAMVS ergo uos o fratres, quamobrem iustos in præsentia mercedem recipere nolitis? si quia nondum aduenit resurrectio dicitis, hoc nō concludit, iustos nō recipere. nam semper Deus iustus est, & nunc, & in resurrectionis die. nam si iustus est, quéadmodum est (scriptum est enim iustus est dominus, & iustitias dilexit), sancti uero propter eum, qui uere iustus est, animas suas tradiderunt, ut cum iusto Deo requiescerent, nūc sane sequitur ut apud Deum sint, quoniam tales post mortem firmiter iusti sunt, & tu orans psallis, fac requiescere illos ubi iusti requiescunt. quod si cum iusto Deo non requiescunt, in dubium eorum iustitia reuocatur; quod tibi etiam nō placet. Nullatenus, dicunt, recipiunt iusti nunc, uel beatitudinis omnino participes fiunt, sed cum tempus erit se fruituros sperant, & in hoc exultant, & lætantur. Hoc autem simile erit sitientibus, & exustis, cū iuxta fontem aliquem assident, sitique enecantur aquam prope conspiciendo, & repleri cupiendo ad incendiū, & æstum compescendū

Psalm. 10.

ex labore, & defatigatione ſuſceptum: ſed ab aliqua inuiſibili re præpediti potare nō poſſunt, magiſque aquæ inſpectione inflammantur, ſitiſque augetur, & miſere, ut par eſt, aduruntur. at hoc uel lactentes infantes deridebunt; ſi potandi ſpe ſitiens oblectatur, quamuis aquam non attingat. Sed, ut ego arbitror, non ſolum non oblectari iuſtos oratio ueſtra concludit; imo triſtari magis, & angi uehementer: an uero ita ſe res habeat conſideremus. ſummum bonū ut ſancti & theologi ſentiunt, ſolus Deus eſt. eſt autem gaudium exultatio, deſiderium, appetentia. qui igitur bono priuantur, gaudio, & exultatione abſque dubio priuantur. at ſancti ſi priuātur, triſtantur: ſi triſtantur anguntur, huicque nemo contradicet. ſequitur ergo ſecundum uos angi iuſtos. at id abſurdum plane eſt, ſi in pręſentia angantur cum in corpore, & hac tēporaria uita multū laborarint, ut ibi ſine moleſtia degant, & conquieſcant. Sed quid ulterius hoſtes ueritatis addunt? fatemur iuſtos in aliquo loco eſſe, & requieſcere; ſed ineffabilia bona, quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, nondum recepiſſe. hic ſubit mihi uehementer ridere, ſi Deum in faciem iuſtorum animę uideant, & trinitati, & Dei throno ſine ullo medio aſſiſtāt, nec tamen ineffabilibus bonis adhuc perfruantur. o inſenſibilitatem. quæ nam ineffabilia bona eſſe exiſtimatis uiſione Dei maiora? perſpicite quid dicatis, nam id blaſphemia maxima eſt. Si enim Deum in faciē uident, quod nemo negauerit unquā, ſunt autē & alia bona, quæ nō uident; ergo maiora ea Dei uiſione ſunt, ſi hunc uident, alia non uident. at id neque dæmones unquam dicerent. Quid? nonne, & beatus Paulus; cupio, inquit, diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Si ergo diſſolui cupiebat, & eſſe cum Chriſto, nunc uero poſt diſſolutionem non eſt cū amato, triſtatur, & angitur; & mentitur diuinus præco ueritatis. at hęc ambo abſurda. nam ſi abſurda hęc ſyllogiſmis demonſtrare uoluerimus, oſtendemus eos qui fruitionem ſanctorum negant, hæreticis eſſe deteriores, & incarnatam domini diſpenſationem abnegare, qui homo fuit, crucem, & mortem ſuſtinuit, ut iis qui a ſæculo obdormierunt, iuſtis uidelicet cæleſtem manſionē & fruitionem largiretur: eāque credimus eum quotidie tradere, & tradidiſſe iis, qui ſincere uiuunt, & religioſe ipſi inſeruiunt. Quod ſi per uos non tradidit, neque incarnatus eſt, errauimus, credentes Deum Chriſtum incarnatum, qui non incarnatus eſt. denique ſecundum ueſtram ſententiam facile poſſumus demōſtrare eos abnegare incarnatam diſpenſationem Domini noſtri, & Dei Ieſu Chriſti Saluatoris.

Ad Corin. 1. 2.

Ad Phil. 1.

SECTIO III.

ED quoniam undique pacē quærimus, & uos omni adhibita caritate ad nos pertrahere uolumus; nec ullo modo uos scandalizare, age nunc officiosius adhibitis Ecclesiæ doctoribus orationem exordiamur, & quæ sancti recte super hac sententia protulerunt, in medium afferamus; ut liquido cognoscatis iustos omnes quatenus animæ sunt, esse in Dei gloria, Deumque in faciem uidere, & huius uisione lætari: nam nil aliud est sanctorum fruitio, quā Dei uisio, primūque quod sacris apostolis Christus dixit in medium prodeat: uado parare uobis locū, ut ubi sum ego, & uos sitis. Et rursus cum Deo, & patre colloquens, sic ait: pater quos dedisti mihi uolo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut uideāt caritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante mundi constitutionem. Quid hoc dictum significat? nam discipulis dixit id, ubi ego inquit, & uos mecum sitis. Si igitur cum eo non sunt, quid dicemus? sino te hoc dicere. ego Deum reformido, & ipsum mendacem appellare deuito; quia uerum dicere didici. Deinde postea aurea lingua Ioannes, in sermone cuius est titulus, quod oportet flere peccatores, & quod ualde prosunt mortuis sacrificia pro iis oblata, cuius principium est, Mors fratres inter indifferentia ponitur, hęc scribit: Oblectamur in commemoratione iustorum non solum uiuentium, uerumetiam mortuorum. illi peccatores scilicet, & hic commorantes super omnes misericordia digni sunt; quia offendunt. hi, & qui eo demigrarunt iusti uidelicet, beati; quia ad Christum profecti sunt. peccatores ubicunque fuerint, procul a rege sunt, & propterea lacrymis digni: iusti autē siue hic, siue ibi apud regem sunt, ibique magis prope sunt, non per speculum, non per fidem; sed facie ad faciem. Et Gregorius theologus in fine orationis in diuum Cyprianum, inquit, & sanctæ Trinitatis splendorem, cui nunc assidet. & fusius in oratione in sororem Macrinam Gregorius Nyssenus de hoc scribit. Metaphrastes uero in sancti Ioannicii uita in fine orationis sic aperte dicit: Diuus Ioannicius, spiritu quidem ad eū quē diligebat demigrat, angelorū choris comitatus; corpore uero urna clauditur. Methodius qui inter patriarchas dū uiueret magnū lumen effulsit, post octo mēses ab eius morte decessit, quartadecima die instāte Iunii. Quæ sunt igitur ea quæ post obitū

[Margin notes: Cap. 3. — Ioann. 14. interpollate locum húc legito. — Chrysostomi: — Gregorij Nazanzeni — Greg. Nyssen. Metaphrastes.]

huius admirabilis Ioannicii contigerunt? fractorum consolidationes membrorum, quidam a prauis dęmonibus liberati sunt, cum ad eius tantum monumentū accessissent. Et quo pacto post obitum poterat Ioannicius hac gloria spoliari, cuius discessum columna ignis apud montem olympum significauit? quem angeli pręcedebant paradisi ianuas aperientes, & in cælestem beatitudinem deducentes, ut purificatus in conspectum Domini perueniret; & cum angelorū ordinibus uersaretur; a quibus beata Trinitas glorificatur, & exaltatur nunc, & in sempiterna sęcula sęculorum amen. Vides tu qui contradicis, quod angeli præcedebant, & cæli ianuas ipsi aperiebant, & ad cælestem beatitudinē perducebant. quo pacto tot, & tantis ecclesiæ doctoribus omnino cōtradicere audetis? Diuus Gregorius dialogus, cuius antea meminimus, ueteris Romę pontifex, libro quarto dialogorum in responsionibus ad Petrum eius archidiaconum super hac re ita dicit. Petrus. placet quod dicis; sed nosse uellem, si nunc ante restitutionem corporis, in cælo recipi ualeant animæ iustorum. Hoc neque de omnibus iustis fateri possumus, neque de omnibus negare, nam sunt quorundam iustorum animæ, quæ a cælesti regno quibusdam adhuc mansionibus differunt. in quo dilationis damno quid aliud innuitur nisi, quod de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt? & tamen luce clarius constat, quia perfectorum animæ mox ut huius carnis claustra exeunt in cęlestis Regni sedibus recipiuntur. quod & ipsa per se ueritas testatur dicens, ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ: quia ubi ipse redēptor noster est corpore, illic procul dubio colliguntur iustorum animæ. Et Paulus, cupio dissolui, & esse cum Christo. Qui ergo Christum esse in cælo non dubitat, nec Pauli animam esse in cælo negat. qui etiam de dissolutione sui corporis, atque in habitatione cælestis patriæ dicit: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manu factam, sed ęternam in cęlis. Nosti ergo, uel audisti quid hic sanctus dicat, quod cum primum, ex hac uita sancti decesserint, uidelicet iustorum perfectorum animę ad cęlestes sedes, & mansiones deferuntur? a quo igitur egregius ille Ephesius didicit, quod usque ad uniuersalem resurrectionem recipere non debent iustorum animę? oportebat enim eum, cum uir eruditus esset, nō ita aperte doctorum ecclesię dictis aduersari; immo sibi ipsi cōtradicit. in epistola ad omnes gentes & insulas missa, penitus fruitionem sanctorum negat, ubi scribit; nos sanctos neque paratū sibi regnum, aut ineffabilia bona recipere, neque

Gregorij 4. dialog. cap. 25.

Luc. 17.

ad Phili. 1.

Cor. 2. 5.

Cōtra Epistolā Ephesii

neque peccatores in geennam abire affirmamus: sed utrosque suã sortem, quæ futura est post resurrectionem & iudicium expectare. hoc loco ut uides manifeste sanctorum fruitionem negat. At in oratione, quam is in diui Heliæ commemorationem conscripsit, aperte confitetur sanctos recipere; ubi dicit: Ego uero quod ei, ueluti sanctorum animabus vbilibet ad tempus morari, & in sua æde uersari, & ad deprecantes passim commeare, necessariũ, & uerum esse existimo. at non ideo eum cælo carere dixerim, aut non una cum splendoribus angelorum, domini throno assidere. Nam aliis inferior esset, qui fere super omnes eminebat, si quia carne induebatur, societate eorum spoliaretur, & Dei ad faciem uisione, qua per omne suę uitę tempus in primis potitus est, meis quoque uerbis testificatur, quod in eum ecclesia ita canit. propheta præco Christi a magnifico throno nunquam disiungeris, & cuicunque languenti in altissimis ministrando semper ades, orbi terrarũ benedicis undiq; glorificatus. Vides ut hic clare, & aperte sanctos Dei uisione perfrui ad faciem asseuerat? diuũque Heliam hac uisione etiam in corpore dignum esse existimatum dicit: quod quidem plus est quam ipsa ratio postulat. Si aliud igitur paratum regnum est, & ineffabilia bona, præter Dei ad faciem uisionẽ, id ostendat nobis: erit enim Dei uisione præstantius: quod nemo ex ecclesiæ doctoribus unquam dixit, maiorẽ reperiri oblectationem quam Dei uisio sit. Quod uero dicit magnus Gregorius, iustorum quorundam animas esse, quæ a cælesti regno mansionibus differunt, & alias esse perfectorum iustorũ animas, ostendit esse etiam alios iustorum nõ perfectorũ animas. Quod si quis ambigit ubinam hæ sint, in tertio decreti capite satis a nobis responsum est; nec semel dicta repetenda sunt. sed reuertamur eo, unde digressi sumus.

SECTIO IIII.

ADMIROR igitur, & dubito, quo pacto reperiantur quidam adeo ueritatis fidei negligentes, ut non tantum non discere uelint, ut conuersi saluentur; uerum etiam eorum quæ a sacris doctoribus scripta sunt, aperte corruptores extiterint: qui nec recte intelligunt, neque audire sententiam uolunt, quam doctores habent super hac communi Christianorum confessione. Sed exiguã tantum stillam ab iis haurientes sursum deorsum difficultates miscẽt

ex suo

ex ſuo ſenſu, exiſtimantes egregia quædam ad euerſionem ueritatis afferre, quas ante hos ſcriptis, & libris editis doctores diſſolue runt, ex quibus ſtatim hi noui dogmatiſtæ redarguũtur: nam eos uidere, & conſiderare oportebat, quæ ſancti dicunt, & eorum dictis acquieſcere. Quod ſi in ſanctorum dictis, in quibus ſententiam alternant curationem nõ inueniſſent, tũc demum licebat eis dubitationes afferre (ſi tamen id poſſent) nec uero ambigere de his decebat, quæ antea diſputata, & declarata ſunt. At qualiſnam eſt eorum admirabilis quæſtio quam nobis obiiciunt mirum in modum iactabundi? o catholici, ſi ut uos dicitis, nunc iuſtorum animæ ante reſurrectionem recipiunt, ſuperuacanea eſt reſurrectio & iudicium, & ſuper throno aſſeſſus, & iudicii conſtitutio. Obiectio
quid tum recipient, ſi nunc receperunt? quibus nos reſpõdemus. catholici ſumus, & catholici dici uolumus, & ſi in contumeliam hoc nomen nobis obiicitis, & iniuriam nobis inferre arbitramini; credentes enim in unam ſanctam, & apoſtolicam eccleſiã catholici ſumus, & appellamur. qui catholici non uocantur, ſiue qui eam non ſequuntur, ſchiſmaticos dicimus, ac iure, ut arbitror. Ad interrogationẽ igitur ueſtram dicimus, quod ſi noua eſſet ueſtra interrogatio, pro uiribus noſtris reſponſionem attuliſſemus: Solutio.
ſed quoniam quod uos facitis, & alii ante uos egerunt, non opus eſt, quæ doctores attigerunt, & reſponſiones ut decens erat tradiderunt, nos adeo audacter, & perfricta fronte reſpondere. Sed quod ii ediderunt, idipſum & nos adiungemus. nam Petrus eccleſiæ magnæ archidiaconus, ut antea a nobis expoſitum eſt, magno pontifici Gregorio Dialogo, hanc quam in præſentia uos interrogationem proponitis, eandem is ipſi fecit; nam ita in eodẽ libro dialogorũ ſcribit libro quarto capite uigeſimo quinto. Petri interrogatio: Si igitur nunc ſunt in cælo animæ iuſtorum, quid eſt, quod in die iudicii, pro iuſtitię ſuę retributione recipient? Gre Greg. papę lib. 4. dial. c. 25.
gorii reſponſio: Hoc eis nimirum creſcit in iudicio; quod nunc animarũ tantũmodo, poſtmodũ uero etiam corporũ beatitudine perfruẽtur, ut in ipſa quoque carne gaudeãt, in qua dolores pro domino cruciatuſque pertulerunt. pro hac quippe geminata eorum gloria ſcriptum eſt: in terra ſua duplicia poſſidebunt. hinc etiam ante reſurrectionis diem, de ſanctorum animabus ſcriptum eſt: datæ ſunt illis ſingulæ ſtolę albæ, & dictum eſt illis ut requieſcerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus con ſeruorum, & fratrum eorum. qui itaque nunc ſingulas accaperũt, binas in iudicio ſtolas habituri ſunt, quia modo animarum tantummodo, tunc autem animarum ſimul, & corporis gloria lętabuntur. Eſai. 61. Apocal. 6.

buntur. Audistis ne, admirabilem dubitationem, & interrogationem uestrã? quomodo alter ante uos una cum aliis magno huic patri, & doctori Ecclesiæ obiecit, & quo pacto ei respondit? quomodo igitur in hoc morbo schismatis amplius manetis, cũ aperte conspiciatis doctores uobis cõtradicere? Quin etiam magnus

Athanasij

ille Athanasius ubi seipsum interrogat de hac eadẽ re, ita respondit. Interrogatio: ubinam dicemus esse nunc eorum animas, qui iam occubuerunt? responsio: noua est & terribilis interrogatio, & hominibus abscondita. nam Deus nemini permisit unquam, ad nos illinc reuerti, ut nobis exponere posset, ubi nam, aut quomodo sunt, quæ hinc demigrant animæ. tamen ut a scripturis monemur, quædam, idest peccatorum animæ in inferno sunt subter

psal. 87.

omnem terram, & mare, ut psalmus dicit: posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis & in umbra mortis; & ut apud Iob scriptũ

Iob. 10.

est, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ, & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans. animæ uero iustorum post Christi aduentum (ut ex latrone qui in cruce pependit intelligimus) sunt in paradiso. non enim propter latronis iusti animam tantum Christus Deus noster paradisum aperuit: sed propter omnes denique sanctorũ animas. Videtis quo pacto contradicitis? tamen si nossetis quid magna uoce canitis, non utique ambigeretis uos eadem quoque sentire. Sed subit mihi dicere, & si durum uobis uidebitur, in magnis profecto nugis aures uestrę uersantur; magna uoce canitis, nihil tamen intelligitis, siue potius negligitis. legere enim, & non intelligere, dixit quidam ex sapientibus, est negli-

Catonis.

gere: quoniam libri omnes de precibus id continent, sanctorũque animas in cælo esse Damascenus, & Theophanes eius rei

Damascenus. Theophanes.

auctores clara uoce clamant. magnas igitur gratias habere uobis debemus, quia non aut delestis, aut ea fraude aliqua in codicibus obliterastis, ut quidã ante uos in tractatibus, & libris de processione spiritus sancti conscriptis effecerunt; id tamen illis inutiliter cessit: nam adhuc libri manent, qui maleficorũ audaciam testantur: & apud uos perbelle seruantur, & quotidie cum uocis mo-

Sunt modi canendi in Ecclesiis Græcorũ.

dulatione concinuntur, menstrua, triodia, sermones, metaphrastes, quinquagenaria, uersiculi, troparia, idiomela, contacia, æci, synaxaria, exapostilaria: & ne singula enumerem, omnis fere ecclesiæ nostrę scriptura ita sentit. nam ecclesię theologi, ac doctores, poetę, melodique, profunda meditatione perpendentes, hoc statuerunt: quasi ex uno cratere sapientiæ referto, omnes omnino hauriendo. Iccirco, nec discordant, nec sibi contradicunt

mutuo,

mutuo, nec diſſentiunt inter ſe.

SECTIO V.

NDE igitur exordiemur? a prima die menſis Septẽbris in idiomelis diui Symeonis Stylitę. Sancta tua anima, inquit pater Symeon, in ſocietate exultat angelorum. & in alio, & cum in corporeis in cælo tripudians. rurſus in altero cum angelis Deo aſſiſtens. vigeſima octaua eiuſdem menſis de ſancto Cyriaco, Et nũc paradiſum incolis in omni lętitia cõſtitutus. Octobris prima de diuo Romano: cum iuſtis intus in diuina gloria inhabitãs oblectationẽ illam ineffabilem aſpicis. uides indeſinentes delitias, aſpicis cælorum pulchritudinem, quæ uere eſt amabilis. aſpicis beatiſſime choreas patriarcharum. Eodem menſe XXVI. de diuo Demetrio magno martyre. habet quidem tua diuina anima, & immaculata glorioſe Demetri, cæleſtem pro habitatione Hieruſalem. Et iterum: in ultramundanas ſedes immaculatum ſpiritum tuum, ſapiẽs martyr Demetri Chriſtus Deus recepit. Et alibi, Deo aſſidue aſſiſtens. Et rurſus, Manifeſtius beatitudinis finẽ es conſequutus Chriſto aſſiſtens, toto corde deprecare. Et iterum, nunc tu Chriſti uultum intueris in faciem o Cyrille, ſpeculis uere confractis, tuo diuino amori iunctus es. Et rurſus: recordare noſtri pater Baſili, conſubſtantiali trinitati aſſiſtens. alibi: Et nunc in cælis ſpeculis effractis Antoni, ſincere ſanctam inſpicis trinitatem citra medium congreſſus. Et de magno Gregorio, partim inquit uictoriæ tuæ coronam recepiſti, partim uero cum Chriſto regnas ſplendidiſſima ex ſanguine purpura indutus, & ſceptro tuorum certaminum ornatus, & corona gloriæ conſpicuus in infinita ſæcula. Et alibi: Hodie martyr de peregrinatione triumphans ad cęleſtia peruenit, & in gloriæ throno ſedenti offert ſanguinẽ cædis. Et in alio: inſignis, & ſtrenuus Georgius in ſuo glorioſo certamine ſupernas poteſtates lætificans, & nunc una cum ipſis exultans. In nona de magno Paulo Iunii uigeſimanona. nunc non in ænigmate, neque in ſpeculo Chriſtus a te cõſpicitur, immo in faciem facies aſpicitur, integram tibi diuinitatis gloriam detegẽs. Et in aliis. pro Chriſto paſſi o decertatores martyres, animas in cęlo habetis in manu Dei. Et rurſus, tui Chriſte ſacerdotes iuſtitia induti ſanctis a ſęculo gaudent, diuinam tuam pulchritudinem clarius intuentes. Et in aliis, nunc non in ęnigmate pater, non in

Symeonis Stylitæ.

ænigmate pater, non in speculo aspicis lucem numinis omnium principii facie ad faciem sapientissime, qui & splendoris, & uisionis diuinæ dignus effectus es. Et rursus cum angelis tripudias beate Onesime martyrij corona exornatus, refulgēti throno saluatoris assistis. Et alibi sanctorum ordines, eum qui inter angelos requiescit magna uoce laudantes, diuinis nunc fruuntur delitiis, & lætantes tripudiant. Et in alio superintellectuali splendore exaturate sancti, & diuina lætitia splendide repleti, dii uocamini, ut ei proximi inter diuinos splendores uersantes, & gloriæ ineffabilis radiis illustrati. Et rursus; sacris melodiis celebrentur, quasi cęlestis hęredes regni, quasi incolæ paradisi. Et alibi; conciues angelorum, & rursus sanguinis tui preciosi intinctione martyr, purpuram tibi preciosam comparasti: qua iudutus cælestem regiam uere inhabitas; Deo supremo regi assistens. assistere uero supremo regi, quid aliud per Deum significat, nisi quod sancti quatenus animæ beatitudine perfruuntur? in aliis uero, patribus hymnum offeremus, qui ante legem, & in lege refulserunt, & qui ex uirgine genito domino, & hero recta mente inseruierunt, & inaccessibilem lucem hāc adepti sunt. & in alio; nunc o beate intercede apud Deum pro tuo grege. Et rursus cęleste regnum concupisti, quo nunc beatissime uere frueris. & in alio: super omnē uirtutem positus, pater Antoni cum angelis uersaris in regno cælorum. & rursus Dei præco Athanasi, qui pericula, & perpetuas tentationes sustinuisti. nunc delitiarum paradisi dignus es factus, diuinas mansiones consequutus, incorruptibilis uitæ ligno propinquus, ut iustitiæ uictor, corona, & diademate cælestis regni exornatus, decore cōspicuus, & forma pręcellens. Et rursus; splendidissimo & fulgentissimo lumine lucidius nunc illustratus. Et rursus: non in ænigmate nūc gloriā, quā a puero concupisti uides beate Eutychi, imo facie ad faciē nunc solutis carnis speculis pater noster. & rursus: Ex difficilibus angustiis, & corruptione in amplam, & iucundam paradisi latitudinem peruenisti, sanctorū uisurus splendidam lucem, & angelorum choreas Deo assistentes, & incessanter clamantes. Et alibi: terra quidem nūc operuit corpora uestra, cælum uero o sancti spiritus semper fert, throno gloriæ assidentes, & cum angelis exultantes. Et alibi: nunc cælos incolis martyrum pie sanctorum & iustorum. & in alio: princeps sacrorum Eumeni, qui libertatem tibi apud Christum comparasti, iuxta cuius thronum sancte in gloria assistis nunc cum angelis sanctis. Et rursus: ad tranquillum portum appulisti a laboribus requiescēs, & coronatus tripudias in paradiso, una cū Christi

martyribus Niceta diuine, omnes merito te glorificamus. Et rurſus in alio, qui a dextra aſſiſtis trinitati, & immediate uerſaris. Et in ode nona canonis ſancti Ioannis theologi. nunc non in ænigmate; ſed facie ad faciem, delitiarum torrẽtem inſpicere meritus es, pacis flumen, & fontem immortalitatis, qua nunc irrigatus diuinitate perfrueris. Et auguſti quarta. non amplius in ſpeculo conſpicis ſummum bonorum o ſancta martyr. ad faciem aſpicis faciem, iam ſolutis uere o Eudocia, imaginibus. Ecce iam nihil apertius, ut mihi uidetur, reperietur his, quæ a nobis allata ſunt, ideſt facie ad faciem, & nunc diuinitate perfrueris, & in paradiſo nunc coronati tripudiant, & nunc Dei throno cum ſanctis angelis aſſiſtunt. quid aliud poſſumus intelligere pręterquã quod quatenus animæ perfruuntur, ut antea expoſuimus, & iam euidenter oſtendimus? Quod ſi his non acquieſcitis, & alia ex eiuſdem generis ſcripturis afferemus, in ode nona ſanctorum patrum antiphona ita dicit: Magnũ cultum meriti eſtis cæleſtes ſancti, quia Chriſti figurã ſtudioſe imitati eſtis. & nunc umbra, & carnis operimento depoſito eum facie ad faciem uidetis, & maxima meriti eſtis. Et alibi: Semper ſuffragaris iis, qui te laudant, & tuum celebrant feſtum domino aſſiſtens Oneſime, totus refulgens, totus reſplendens, totus cæleſtibus fulgetris coruſcans. Et alibi: Inſpicitis martyres diuinam pulchritudinem manifeſtius, & clarius. & rurſus ubi ordines angelorum, ubi iuſtorum populi exultant. Et in alio: Et regnum cælorum aperte meriti, trinitatis radiis illuſtrati o admiratione digni. Et rurſus: Sabba beatiſſime angelorũ æqualis, ſanctorum contubernalis, prophetarum ſocius, martyrum, & apoſtolorum cohæres, lucem non occidentem nunc incolens, cuius diuinis facibus illuſtratus ſummo principi aſſiſtens, & aperte coruſcans. audis ne? lucem non occidentem dicit: nã Deus eſt lux non occidens. habitat autem nũc cum Deo. præterea ſummum principum quid ſignificat? ſummum enim bonorum, ſummum principum, ſummum pulchritudinum, nil aliud eſt niſi Deus ipſe. hic ei aſſiſtit, & habitat cum eo, quid aliud per Deum denotat, præterquam quod ſancti nunc quatenus animæ perfruuntur? Si uis & alia audire, iam dicimus. Et inacceſſibili luce nunc perfruuntur: & in alio; ſanctorum chorus uitæ fontem, & ianuam paradiſi nactus eſt. Et rurſus, & iuſti ueluti luminaria refulgent. Et alibi: cum terrena certamina perluſtraſſent ueri martyres, coronas ſunt conſequuti. & rurſus: certatores martyres, ac cæli ciues in terra decertantes multos cruciatus pertulerunt, & perfectam in cęlis coronam receperunt, ut pro noſtris animabus

" intercederent. Et rursus. celeberrimi martyres. uos non terra
" operuit, sed cælum excepit, apertę sunt uobis portæ paradisi. &
" intro profecti lignum uitæ estis assecuti, apud Christum interce-
" dite. Vbi sunt qui dicunt sanctos non esse, siue sanctorum animas
Damasceni. nunc in paradiso nõ esse? nonne audiunt Damascenum dicentẽ, apertę sunt uobis portæ paradisi? nonne audiunt? introgressi, nõ agnoscunt, lignum uitæ consecuti sunt? & intercedunt pro nobis? Si igitur neque receperunt, neque intercedunt, neque Christum uident, neque ipsi assistunt, neque diuina luce perfruuntur, & ut uno uerbo dicam, nemo ex sanctis, ut ipsi putant nunc cũ Christo est. Vbi sunt quæ psallimus? num falsa? absit. ubi spiritus, &
" animæ iustorum laudant te domine? & illud diffractis speculis
" sancti facie ad faciem Deum uidetis. Si nunc cum Christo non
" sunt, non receperunt. Si non receperunt, neque intercedunt. Si uero non intercedunt, cur inuocamus? Si enim nunc non intercedunt, nunquam intercedent. nam in futuro non est intercessio. nonne audis illud? non intercessione opus ibi est dimisso con-

Obiectio. uentu. Etiam noui theologi dicunt, peculiariter recipiunt, &
Ad Cor.[1] Deũ in faciẽ uident, sed ineffabilia bona, quæ oculus nõ uidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit, non receperunt adhuc. non enim omnino possumus diffiteri sanctos in præsentia non esse cũ Christo. O insipientiam. id ut ego existimo risu magis, quam responsione dignum est. nam paulo ante ostensum est hæresim esse hanc absurdam argutiolam; nec de ea opus est amplius disputare.

SECTIO VII. Quod hoc sit hæresis æquanimiter disquirendum est. Si Deum uident nunc sanctorum animæ, ineffabilia uero bona non uident, proculdubio maiora sunt illa, quam Deus ipse: quoniam ea inuisibilia sanctis sunt; Deus uero ab eis uidetur. hoc nemo sanæ mentis dixerit unquam: sed hęc hęresis silentio inuoluenda. præterea disquirendum est ita. ineffabilia bona, uel quia maiora, uel quia minora sunt, ea sancti non uident. Si quia minora, iis opus non est: nam maiorum compotes facti, minora non curant: huius enim admodũ aperte participes sunt, si maius sunt consecuti. Si uero quia maiora, non recipiunt, absit blasphemia, maiora reperiri, quam Dei uisio, & fruitio sit. ostendendum est autem ea bona conspicere sanctos ecclesiæ testimonio, ex iis, quę ibi occinuntur. qui fidem non adhibet scrutetur in secunda sep-
Mamantis. tembris mensis. reperietque Idiomelum sancti Mamantis ita se
" habens. ueluti noua oliuæ planta, ad Dei mensam accessisti, ue-
" luti filius eorum qui Domini uiam ingrediuntur per martyrium,
" benedixit tibi dominus, & cęlestis Sion bona aspicis in deliciis

divinę

diuinę degens exultationis. Quid ad hoc reſpondere audebunt, qui hanc ſententiam renuunt? ſurdo aſpidi profecto aureis occludenti ſimiles ſunt, qui unionem oderunt, & ſchiſma amplexati ſunt; non enim uidere, nec audire, nec intelligere uolunt. diuus Damaſcenus in ſecũdo tono octaui toni inquit: uitę Chriſte dator, ſponte paſſionem propter homines ſuſtinuiſti. in infernum uero deſcendens, ut potens eos, qui ibi tuum aduentum prętolabantur, tanquã ab forti abripiens fera, paradiſum pro inferno habitare conceſſiſti. ad medelam (inquit) noſtram hęc ſcripta ſunt. Ergo mentitur Chriſti eccleſia, pſallitque quod uerum nõ eſt, docetque id ad decipiendas & ſeducendas animas. at quis id dixerit mentis compos? num & Chriſtum ſolatur ſanctus hic cum dicit? Chriſte uitæ dator, ſponte paſſionem ſubiiſti, & in infernum propter homines deſcendiſti, & ut potens eripuiſti ueluti de forti fera ab extraneo uidelicet hoſte, & bellatore eos, qui ibi tuum aduentum expectabãt; & pro tenebrarum habitatione, & loco obſcuro illo, ubi incolebant, eos paradiſi habitatione donaſti. conſolatur Chriſtum; an ut uerum dicit hoc, & ſentit? ſi quis profecto reſponſiones ueſtras uiderit, uel ut uerius dicam importunas contentiones, in ſtuporem adducetur, & mente dimouebitur. ego profecto audire non poſſum uerba ita putida, ac male cohęrentia, arbitrorque eam eſſe infantium balbutiem. Quid quando hic idem dicit? admirabilis tua crucifixio, & in infernum deſcẽſus o hominum amator: nam ſpoliis ei detractis, & iis qui iam pridẽ in uinculis detinebantur una tecum glorioſe exuſcitatis, uti ſcilicet Deus paradiſum aperuiſti, & ut eũ conſequerentur dignos illos effeciſti. Audiſti, & ſic deſcendiſti (inquit) in infernum, ipſum expoliaſti, & uinctos, ſiue ſanctos ibi obdormientes una tecum exuſcitaſti, paradiſum aperuiſti, & ut eum conſequerentur dignos effeciſti. Quinetiã Anaſtaſius diuinus noſter pater a monte ſancto Synai appellatus, in interrogationibus, quas ad reſponſiones quaſdam pie ad eum factas facit, apertiſſime quæſtionẽ diſſoluit. nam ſanctorum animas in paradiſo, peccatorum uero in inferno eſſe liquido, & apertiſſime demonſtrat. interrogatio igitur & reſponſio hęc eſt. Interrogatio: ubi omnino nunc animas eſſe dicemus? num in eodem loco omnes? reſponſio. Quanquam nemo de his clare enunciarit; tamen ex Chriſti uerbis percipimus, iuſtorum animas una cum latronis iuſti anima in paradiſo eſſe: quippe cum diuus Antonius animarum locum & ſanctas animas uiderit eſſe in paradiſo. Similiter & diuinus Pambo, & alii quidã ex patribus. eodẽ modo Ioãnes Climacus ſic ſcribit: Latro ille, ut tan-

Damaſceni.

Damaſceni.

Anaſtaſius Synaites.

Ioãnes Climacis.

ut tantum sui meminisset in regno suo postulauit, totumque paradisum in hæreditatem accepit. rursus peccatorum animas omne uetus, & nouum testamentũ in inferni carcerem ablegari, ueluti ad uincula, testatur, ut de diuite illo dixit dominus. Similiter & Dauid propheta dixit, conuertantur peccatores in infernũ: nam cum dicat, conuertantur, designat eo loci nunc esse animas. postea discedunt, & earum recipiunt corpora suum singuli: ita postea a iudice aduersus eos sententia fertur, dicens, conuertantur peccatores in infernũ: qui autem reuertitur, apertum est eo unde uenerat eum reuerti. Sed celeberrimus sane, & diuinus noster pater Cretę dignissimus pastor Andreas, post sanctos omnes a nobis in testes in hoc argumento adductos, accedat & ipse ut mecũ eadem testificetur. Is namque in quadam diuina oratione, quam in immaculatæ nostræ Virginis dormitationẽ pulcherrime composuit, cuius principium. Quicunque religiosum & uenerandũ locum hunc, iuxta principium de eo ita pertractat: Cæterum, & sanctorum animę tenebrosum quidem locum illum pertrãseunt: at non ibi detinentur, præter eas, quæ uitæ delitiis delinitæ peccatorum mortem attraxerunt: nam quęcunque se diuinis legibus subiicientes, eam quę in cælis degitur uitam spiritu per carnẽ demonstrauerunt, ad loca procul dubio resplendentia huic sanctorum sacro statui consentanea ablegantur: quæ dominus custodit, & oculi eius (qui ut scripturę tradũt) omnia conspiciunt; quorũ pulchritudinem, & magnitudinem addam etiam & supra captum hominis decorẽ iure apertius, & excelsius noscent, qui Deo proxime accedunt: ibique rursum sistentes uacationem receperunt, quibus præcipue parata est a prouidẽtia, quę cũcta sapienter administrat. Audistis admirabilem, & magnum uirum hunc, quo pacto sanctorum, & iustorum animæ huius uitę cursu perfecto, uacationem recipiunt? hoc idem est ac si diceret, promissionem discipulis promissam, cum dicit, ut ubi ego sum, ibi & uos sitis; quodque in loca refulgentia trãsmittuntur, Deoque propinquãt, & beatitudinis mirifice arrhabonem recipiunt. immo pulchritudinem, & magnitudinem & supra mentis captum decorem, idest Deum ipsum clarius, & excelsius conspiciunt. cur magis nõ uersamini in his, o amici, & fratres? sed potius occupati estis in iis damnandis, qui hęc credunt, atque amplectuntur; & ut in eos maledicta quotidie effundatis super omnia operam datis. Vt autem omne os contrarium dicens obstruatur, & obturetur, unum, & solum testimonium addam, quod extremo loco reseruaui: id autem est ex Ioannis Euangelistę apocalypsi, nec renuere potestis,

Andreę archiepiscopi Cretæ.

Apoc. 6.

ſtis, dicit enim. Et cum aperuiſſet ſigillum quintum, uidi ſubtus altare animas interfectorum propter uerbum Dei, & propter teſtimonium quod habebant, & clamabant uoce magna dicentes: Vſquequo domine ſanctus, & uerus non iudicas, & non uindicas ſanguinem noſtrum de iis, qui habitant in terra, & datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albę, & dictum eſt illis ut requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſerui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſicut & illi. Et poſt quędam: Et reſpondit unus ex ſenioribus, & dixit mihi: Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt? & unde uenerunt? & dixi illi. domine mi tu ſcis, & dixit mihi: Hi ſunt qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine agni: ideo ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die, & nocte in templo eius.

SECTIO VII.

Ioãnes euãgeliſta uocatur tonitrui filius apud Marcum c. 3.

Audiſtis tonitrui filium? quis potiora meliora & uera dicit? hic, an Epheſius, & tota cohors eorum, qui ab œcumenica ſynodo reſilierunt, aut quicunque ex aliis uelit contradicere? ut ego ſentio, Ioãnes meliora dicit, quam hic. ille namque ex domini pectore theologiam accipiens, omnem creaturã eius uiuificantibus aquis referſit. Hi uero ſua inſcitia, & ſtupiditate permoti, tumultu, confuſione, & hæreſi orbem repleuerũt? nonne auditis eo quod ſtolas lauerũt ſuas inquit, hoc eſt ſua corpora lauerũt a peccatis, eaque in filii Dei ſanguine dealbauerunt: iccirco ſunt ante Dei thronum, & die, & nocte inſeruiunt ei. quid his rẽſpondere poteſtis? nihil profecto. Credite tandem, conuertimini, reſipiſcite, reſurgite, ueritati quemadmodum & nos ſubiicimini. neque ita aperte eccleſię doctoribus contradicere, neque in ueritatem impingere uelitis; nos enim cum ſanctos aſſiſtere Deo dicimus, eumque pure inſpicere, perfrui dicimus; nec aliud eſſe intelligimus, eius ad faciem uiſionem, & aliud fruitionem. Quod ſi contrariũ nobis poteſtis oſtendere, ſcilicet ſanctos trinitati aſſiſtentes, eiuſque ad faciem uiſione dignos effectos, non perfrui adhuc: ſed maiorem fruitionem dei uiſione expectari; uos etiam demonſtrate, & nos ſilebimus. Sed nihil amplius oſtendere poteſtis pręter hanc Dei ad faciem uiſionem. nonne percipitis uos ſanctos irritare, & aduerſus ipſos blaſphemos eſſe, cum eos dicitis non eſſe adhuc cum Chriſto, neque uiſione eius perfrui? nam ii cum Chriſto cũ ſint, immediate apud trinitatem pro uobis intercedũt, & lumine eius illuſtrantur, & perpetuo cum ea eſſe exoptant. at uos eos nõ adhuc eſſe cum Deo abnegantes; nec uſque ad uniuerſalem reſurrectionem eos fruituros eſſe, ſcitote ipſis ualde moleſtos eſſe. Si uero irritatis, iiſque moleſti eſtis, quomodo pro uobis intercedẽt,

aut

aut quomodo pro uobis mediatores euadent, abnegantibus eos cum Deo esse, sed procul a Deo esse affirmātibus? dicite, respondete, at non ualetis. Vnum tantum est, quod multos ambiguos reddit, facitque ut arbitrentur esse discordes, quia partim quidam doctores dicunt sanctos perfecte frui, partim imperfecte. nam cum de animabus tantum dicunt, perfecte frui aiunt; quādo uero de toto homine, non perfecte. quo pacto enim cum non dum communis resurrectio aduenerit, utrique recipere possunt? ideo quatenus animę perfecte recipere sanctos dicimus: quatenus uero non solum animæ, uerum etiam corporibus indutæ sunt, imperfecte frui affirmamus. nam ut forma animæ est in corpore: materia uero quæ corpus est, nō dum surrexit, neque recepit: anima uero cum sit immortalis perfecte suscipit. Sed quia homo est utraque simul, & utrique decertarunt, non dum perfecte hominē recipere dicimus. at cum a parte de toto ratiocinamur, & de nobiliori intelligimus, tūc perfecte sanctos recipere dicimus. quod autem nobilior, & potior corpore anima sit, uel cæcis est manifestum. idque est quod nos antea ex apocalypsi Ioannis euangelistę exposuimus, quod data singulis fuerit stola alba, dictumque iis est, ut adhuc modicum expectarent, idest corporum resurrectionem. quicunque igitur singulas stolas acceperunt, geminas in iudicio stolas recipiēt. perspicuū namque est quod unius stolæ distributio, animæ fruitio est, quæ perfecta dicitur & est: altera est corporis beatitudo, quam post resurrectionē recipiūt, & iudiciū. & quoniā de hoc satis dictum est, non opus est ulterius progredi.

SECTIO VIII.

Alia obiectio.

D apostoli dictum, quod uos ut egregium, & inexplicabile nobis affertis, ac multa cum audacia dicitis illud, sancti omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut nō sine nobis cōsummarentur. Hic enim affirmatis beatū Paulū dicere, quod sancti nō acceperūt repromissionem. huic nos responsionem afferemus. tantū petimus ut absque conturbatione, nostra dicta audiatis. (cum sapientibus enim uiris ita agere ausi non essemus) plane intelligentes, uti nos hoc scimus, & cognoscimus, ita etiam multo magis eos ista cognoscere; sed uobiscum, quos scire ea non arbitror. iccirco uos contradicitis: si enim sciretis, ueritati utique tā apertę

Ad Hebr. 11.

non aduersaremini. Quia ergo, ut existimo, omnino non nostis illud, non receperunt a Deo repromissionem, nos id pro uirili declarabimus. nam ea uerba beatus Paulus profert ob uniuersalem & generalem corporum resurrectionem: quam ueluti Christiani omnes futuram esse credimus: quādo autem id futurum sit, nobis non est cognitum: uerumtamen secundum sacrarum scripturarum traditionem, in fine sæculorum credimus hanc futuram esse, quando omnis humana natura resurget, & unusquisque condigna suis operibus reportauerit, siue ea bona, siue mala fuerint, secundum sacrum euangelium. Et hæc est promissio, quam patribus in prophetis promisit, idest se eos suscitaturum; nam ea pollicitatio, seu promissio dicitur: ideo promisit dominus se humanam naturam suscitaturum, quia corporum resurrectioni diffidimus: nam si id patribus euenisset, nos utique non essemus; idque est quod dicit Paulus, non acceperunt, qui fuerunt ante nos corporum resurrectionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut non sine nobis consummarētur; idest non sine nobis illi resurgant. Si enim in iis corporum resurrectio contigisset, suaque corpora una cum animabus recepissent, incarnata dispensatio nunquam fuisset, neque Petrus, neque Paulus, neque reliquus Apostolorum chorus, neque patres nostri, & doctores, neque hierarchæ, & diuini uiri, quibus hodie locupletamur sancti, & diuini, per quos ad Dei cognitionē quasi manu ducimur, & ad nostram salutem at neque nos geniti fuissemus, neque alii post nos. idque est quod pro nobis melius Paulus esse arbitratur, ut nō sine nobis illi cōsummarentur: sed quousque nos generemur expectarent, & tunc nos etiam una cum illis corporum resurrectione induamur; præmiaque, & coronas simul cum illis percipiemus a resurrectionis promissore, & auctore, & perfectore Iesu. nam cū corporum uniuersalis resurrectio fuerit subsequuta, neque generatio erit amplius, neque corruptio, sed utraque cessabunt, nemoque amplius generabitur, neque interibit. Iccirco tunc non facta est resurrectio. Et propter quam aliam ob causam? quia non adhuc repletus est locus illius ordinis, qui de cælo cecidit. nam scribit Gregorius cognomento theologus superiorē mundū repleri oportere. Christus iubet. ne obsistamus. & minister ad dominū, domine factū est ut imperasti, & locus adhuc est. cū igitur locus is tunc repletus non fuisset, resurrectio mortuorū non est subsequuta; hæcque promissio est, quā Paulus ad Hebræos dicit, quod qui ante nos fuerunt, non adhuc acceperunt: quā puto uos adhuc non intelligere. at nos id dictū resumētes, quomodo promissio

Gregorii theologi.

sit ostendemus, & quando promissionẽ hanc pollicitus sit dominus Deus, quibusque eã & ob quã causam pollicitus est, deinceps dicemus. Cum Israel salutẽ suam desperasset, nec mortuorũ crederet resurrectionem, cũ dicerent abscissi sumus, periit spes nostra, manducemus, & bibamus, cras moriemur: tunc inspirauit dominus prophetã, ut populo diceret, ne corporũ resurrectioni diffideret, polliceretur que iis se corpora eorum arida exuscitaturum; seque carnibus, neruis, ac cute induturũ; spiritumque daturũ, & in Hierusalem restituturum, quæ uisio pacis est, & dicitur. ubi nã sunt hæc? apud Ezechielem prophetã capite trigesimoseptimo.

Ezechi. 37. dicit enim diuinus hic propheta: Facta est super me manus domi ni, & eduxit me in spiritu domini, & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus. & circumduxit me per ea in gyro; erant autem multa ualde super faciem campi, siccaque uehementer. & dixit ad me; fili hominis, putasne uiuent ossa ista, & dixi domine deus tu nosti, & dixit ad me: uaticinare de ossibus istis, & dices eis: ossa arida audite uerbum domini, hęc dicit dominus deus ossibus his. ecce ego intromittam in uos spiritum, & uiuetis & dabo super uos neruos, & succrescere faciam super uos carnes, & superextendam uobis cutem, & dabo uobis spiritum, & uiuetis, & scietis quia ego dominus. & prophetaui sicut præceperat mihi. Factus est autem sonitus prophetante me, & ecce cõmotio: & accesserunt ossa ad ossa unumquodque ad iuncturam suam. Et uidi, & ecce super eam nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper, & spiritũ non habebant. Et dixit ad me; uaticinare ad spiritum, uaticinare fili hominis, & dices ad spiritũ. hæc dicit dominus Deus: a quatuor uentis ueni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant, & prophetaui, sicut pręceperat mihi; & ingressus est in ea spiritus & uixerũt: steterũtque super pedes suos exercitus grãdis nimis ualde. & dixit ad me: fili hominis, ossa hæc uniuersa, domus Israel est: ipsi dicunt, aruerunt ossa nostra, & periit spes nostra, & abscissi sumus; propterea uaticinare, & dices ad eos; hæc dicit dominus Deus. Ecce ego aperiam tumulos uestros, & educã uos de sepulchris uestris, populus meus, & inducam uos in terram Israel, & scietis quia ego dominus cum aperuero sepulchra uestra, & eduxero uos de tumulis uestris, & dedero spiritum meum in uobis, & uixeritis, & requiescere uos faciam super humum uestram, & scietis quia ego dominus locutus sum, & feci ait dominus Deus. Nũ intellexistis quod a uobis dubitabatur? & quid significãt ea uerba optime, & uerissime a beato Paulo prolata, a uobis uero ignorata; nõ acceperunt

perūt,ſcilicet promiſſionē qui pręceſſerūt omnes, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut nō,ſine nobis conſummarētur. noſtis quo pacto hęc eſt promiſſio ? & quando eam promiſit Deus ? cum mortuorū reſurrectionem non crederet Iſrael, quia eorum corpora corrumpi uidebat, & oſſa perire, de ſalute ſua deſperauit, & periit ſpes noſtra & abſciſſi ſumus. arida facta ſunt oſſa noſtra, ideſt corrumpimur. ubi mortuorū reſurrectio ? quia corpora noſtra corrumpuntur, & in puluerem rediguntur: nam in hoc ſęculo beatitudinem eſſe putauerunt. tunc,inquit,dixit Deus ad prophetam propter id. in quo loco ? cum dicerent', arida facta ſunt oſſa noſtra. Vaticinare ſuper oſſa iſta, & dices ipſis, & cætera. poſtea ſubdit: uaticinare ad ſpiritum, & prophetauit ut imperatum eſt. deinde & ſcietis, quia ego dominus, cum aperuero ſepulcra ueſtra populus meus, & inducam uos in terram Iſrael. hęc eſt promiſſio quam promiſit, & pollicitus eſt Deus patribus ueſtris per prophetam hunc, ſe excitaturum eos, & daturum iis ſcilicet dignis', & mundatis pro terrena Hieruſalem, ſempiternam, & ſine fine, quam non dum acceperunt, ut beatus inquit Paulus, Deo pro nobis melius quiddam prouidente: ut non ſine nobis conſummarētur, ideſt ut non ſine nobis ii reſurgant, neque ſtolam, & ſplendorem corporis recipiant antequam conſeruorum & fratrum reſurrectionem expectent, & uideant. Cum uero totius mundi fuerit reſurrectio conſecuta, tunc ſaluatoris Dei noſtri promiſſio adimplebitur, & uniuerſa hominum corpora reſurgent; & utraque ſimul anima, & corpus perfectionem una recipient, ideſt perfectam beatitudinem. Huius rei teſtis mecum erit Lucas euangeliſta, in libro ubi apoſtolorum acta expoſuit, cum dicit ad Iudæos. Viri fratres, uobis uerbum ſalutis huius miſſum eſt. Principes ueſtri hunc ignorantes petierunt a Pilato, ut interficerent eum. cumque cōſummaſſent omnia, quæ de eo ſcripta erant, deponentes eum de ligno poſuerunt in monumento. Deus uero ſuſcitauit eum a mortuis, qui uiſus eſt per dies multos his, qui ſimul aſcenderant a Galilæa in Hieruſalem, qui nunc ſunt teſtes eius ad plebem, & nos uobis annunciamus eam, quę ad patres noſtros repromiſſio facta eſt; quoniam hanc Deus adimpleuit filiis noſtris reſuſcitans Ieſum. Audis ? promiſſionem dicit, quę ad patres facta eſt: quā promiſſionem ? mortuorum ſcilicet reſurrectionem, quam confirmauit, & declarauit nobis filiis patrum illorum, per reſurrectionem Ieſu Chriſti a mortuis; cuius reſurrectionis nos ueri teſtes ſumus: noſtris enim oculis inſpeximus, & manus noſtrę palparunt. & ecce uobis an-

Luc.act.19 non citata ſunt ad verbum.

nunciamus Iesum Christum primogenitum, quia a mortuis resurrexit ad ueræ suę promissionis confirmationem; nam per resurrectionem suam mortem euacuans, uniuersalem illam & tremendam resurrectionem ostendit, quam pollicitus est patribus nostris, ut ante dictum est. & ipse est qui promisit, & in seipso primum uolens ostendit eam, cum ad mortuos uenisset & ab eis primogenitus resurrexisset, quam in fine seculorum omnibus in commune prębebit. Iccirco & primogenitus uniuersalis illius resurrectionis Christus dicitur, ut Paulus beatus exclamat: ut nobis ostendat eum auctorem esse dominum, & perfectorem eius. inquit enim; Christus resurgens a mortuis primitię dormientium factus est, ut ipse undequaque in omnibus primus esset, & ipsi omnia subiicerentur. Et iterum Christus mortuus est, & resurrexit, & uixit, ut & mortuorum, & uiuorum dominetur. amplius: qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit, & constituet nobiscum. præterea: & nos rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera: & sic semper cum domino erimus. Idem Paulus in apostolorum actis ut Lucas scribit, inquit, cum Agrippa rege sermonem habens: Vitam quidem meam Hierosolymis nouerunt omnes Iudęi, præscientes me ab initio si uelint testimonium perhibere: quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis uixi Pharisæus, & nunc in spe, quæ ad patres nostros facta est a Deo repromissionis sto iudicio subiectus: in quā duodecim tribus nostræ nocte & die deseruientes, sperant deuenire. de qua spe accusor a Iudæis, rex. quid incredibile iudicatur apud uos, si Deus mortuos suscitat?

Timo. 2.1. Ad Cor. 16 Ad Rom. 14. Ad Corin. 2.4. Ad Thess. 4 Act. apost. 26.

SECTIO IX.

AVDISTI hic de beato Paulo quomodo promissionem intelligat, cum Hebræis exponit, scilicet se corporum resurrectionem designare. Iccirco ait: Si hoc est promissio, quam speramus, quid incredibile iudicatis uos, si Deus suscitat mortuos, cum id pollicitus sit? hæc est illa promissio, quam pollicitus est, idest corporum resurrectio; ne quibusdam ansa præberetur dicendi, man ducemus, bibamus, cras moriemur; & ut crederent aliud esse seculum, quod pręsenti sit successurum. reliquum igitur est, quod beatus Paulus dicit, non acceperunt repromissionem, qui ante

nos extiterunt, ſiue corporum reſurrectionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente. Quid eſt hoc? nil aliud, niſi ut nos producamur, & ſimus in natura, nec illos perfectionem poſſe adipiſci ante quam nos generemur, & ad eſſe perueniamus. Sed & hoc recte declaratum a nobis eſt ut arbitror; nec impedit apud Deum eſſe ſanctorum animas, ut ſępe dictum eſt. Ideoque nobis moleſti ne ſitis, dicendo ſanctos non dum conſecutos eſſe. Expergiſcamini oro uos fratres, per uiſcera domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos dilexit, quamuis inutiles peccatores, & deſperati eſſemus: & qui animam ſuam pro nobis poſuit: ne ob malam ſuaſionem, & ſpontaneam malitiam, fratres ueſtros eiuſdem fidei domeſticos, Deique gratia orthodoxos abiiciatis: neque Chriſtianos eiuſdem fidei, & linguæ participes repudietis, pro quibus Chriſtus proprium effudit ſanguinem, ut omnes ſaluaret. Sed huc accedite, & nobiſcum conſiſtite, ut uno ore unanimiter credamus, ſanctos, quatenus animæ ſunt cum Deo eſſe, & omnibus conſentientibus ad dominum exclamemus, ſpiritus & animæ iuſtorum laudant te domine: ut & ii a nobis glorificati nos uiciſſim glorificent, & pro nobis enixe intercedant apud præmiorum datorem Ieſum Chriſtum, & ſaluatorem noſtrum; ut nos ſuæ ſocietatis & ordinis dignos efficiat. Fiat.

Epilogus.

Supra etiã ſunt hæc uerba.

Finis quarti capitis.

QVINTI CAPITIS IN EIVSDEM SYNODI DECRETO CONTENTI RESPONSIO.

Quod iuste vereque dictum sit, Papam caput esse totius Ecclesiæ Christi.

SECTIO I.

CCE nunc quintum & ſultimum decreti caput accedit, ut ſuam reſponſionem accipiat, quemadmodum & præcedentia. Ergo quia laborem explicandi quæ mihi de quattuor primis capitibus uiderentur, non defugi, nequaquã decet hoc aut ſilentio inuoluere, aut debita reſponſione fraudare. æquum eſt igitur omni adhibito ſtudio, & de hoc capite quę dici poſſunt afferre, ne & ipſum debita ſibi careat portione; immo & aliis adiungatur ſacrorum patrum & doctorum diuinis & theologicis teſtimoniis communitum, ut cumulate quod polliciti ſumus præſtemus.

Quidnam

Quidnam uero hoc est? ecclesiæ caput, Papæ primatus, quemadmodum sacræ synodi decretum aperte clamat. Præterea decernimus Apostolicam sedem & Romanum Pontificem in uniuersum orbem primatum obtinere, eundemque esse beati Petri principis Apostolorum successorem, & ipsius Christi in terris uicarium patrem, & magistrum omnium christianorum. Hoc profecto nescio quomodo quis inficiari possit: cum apertissime Christus & omnes doctores manifestius quam si uel tonitruũ personaret, hoc ipsum uociferentur. Christus ergo ante suæ passionis tempus ad Philippi Cæsaream pergens, interrogauit discipulos suos dicens; quem me dicunt homines esse filium hominis? animaduerte exquisitum theologici sermonis sensum. nam quando de communibus hominum sententiis percontatur, Apostoli occupant responsionem dicentes per singulos: Quidam Ioãnem Baptistam, alii dicunt Heliam, alii Hieremiam, alii unũ ex prophetis. Quando uero de illorum sententia explicanda interrogat; & quã existimationem de eo haberent, cum diceret: Vos autem quem me esse dicitis; tunc nemo apostolorum locutus est, quia ipsi aliorũ præsides erant; Petrus autem iis, & toti orbi terrarum pręsidebat. & ii quidem tanquam præsides aliorum, aliorum sententiam explicabant. At cum Petrus apostolorũ pręses esset, pro illis affert respõsionem. Illi enim primatum uelut eiusdem scholæ socii detulerunt: unde & audacter Christo respondet: Magister interrogas quem te dicimus esse, tu es Christus filius Dei uiui. considera magnificam Petri confessionem. ideo & saluator ad eum: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, nõ humana sapientia hoc te docuit, neque ab hominibus didicisti, sed pater meus qui in cœlis est, hanc tibi admirabilem theologiam reuelauit. pater igitur meus te docuit; ego autem tibi dico, quod tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. neque hic substitit, immo progrediens dicit. & dabo tibi claues regni cœlorum: & quæcunque ligaueris super terram, erũt ligata & in cælis; & quęcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Quis ergo se christianum professus hæc abnegabit? nisi forte christianismum exuere uelit.

Verba decreti ex cõcilio Florẽtino.

Matth. 16.

SECTIO

SECTIO II.

Ioann. 20.

SED quid huic obiiciunt, qui id oppugnant? ad omnes, hoc dixit Christus ubi dicit; accipite spiritum sanctum, quorũ remiseritis peccata, remittẽtur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Et alibi, Ecce dedi uobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutẽ inimici. Et rursus: Euntes in mundum uniuersum prædicate euangelium omni creaturę. Et alibi: quęcũque ligaueritis super terram erunt ligata & in cælo; & quæcunque solueritis super terram erunt soluta & in cælis. hęc & nos confitemur, dicimusque quod in commune hos constituit Magistros orbis terrarum, & omnibus gratiam tribuit peccata dimittendi, quoniam usque ad orbis terminos ipsos destinauit. necesse enim erat eos habere potestatem baptizandi, docendi, prædicandi, & omnibus gentibus dicendi quæ opus esset. Cæterũ erat utile, uel potius necessarium hos caput habere, ut inter eos esset ordo & caput: ne sine capite aberrarent; unde confusio magis oriretur, quam unio; ex quo dissolutio & ordinis perturbatio esset consecuta. quia ubi non est ordo, ibi dissolutio; nam ordinis perturbatio dissolutionis principium. Gregorius cognomento theologus id confirmat. nã mundanos principatus uidemus perturbari, discindi, atque aboleri, quando inter se iuncti non sunt: quoniam si duo de primatu regna decertent, utrumque extinguitur. hoc & saluator dixit: Omne (inquit) regnum in se ipsum diuisum, desolabitur. igitur in commune ad omnes hoc Christus dixit (nemo negabit hoc) sed seorsum Petro. Tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam. & reliqua, ne oriretur inter eos diuisio, ut diximus, ac perturbatio. Si ergo ea uera sunt, quod mundanæ potestates quando disiunctæ sunt, intereunt & dilabuntur; quomodo Christus debuit ecclesiam suam omittere sine capite? ut confusio sequeretur, & ex confusione destrueretur. Sed uti supra omnem ordinem positus; & uti existẽs is qui ordinem constituit, uoluit & ordine suam societatem, uidelicet ecclesiasticam, contineri. Et ut ipse in terris erat caput, dominus & magister discipulorum & pater & pastor: sic cum decreuisset ad paternum thronum ascendere, Petrum præfectum ipsis constituit patrem & magistrum; & ut uno uerbo dicam suum uicarium ac successorẽ. Ostendit autem & alibi ante suã passionẽ, se

Luc. 10. Mar. 16. Matth. 16.

Greg. Nazãzenus cognomento theologus.

Luc. 11.

Principatum

principatũ primatũ & Petro tradidiſſe, ubi dicit, Petre ſæpius expetiuit Satanas uos ut cribraret ſicut triticum; ego autem rogaui pro te ut nõ deficiat fides tua: & tu aliquando cõuerſus cõfirma fratres tuos. Audis hoc, ego rogaui pro te. & illud: Tu aliquãdo cõuerſus cõfirma fratres tuos? quid tibi uidetur ſcilicet cõfirmare fratres? niſi eum eſſe illorũ Principem, & eos confirmare. Et alibi idem oſtendit dicens, Simon uade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcenderit tolle, & aperiens os eius, inuenies ſtaterem, illum ſumens da pro me & te. ex eo cognouerũt diſcipuli Petrum ipſis principẽ præfeciſſe. Hæc Chriſtus ipſe antequam pateretur, enunciauit, ut dictum eſt. Poſt reſurrectionẽ autem (ut Ioanni tonitrui filio uidetur, qui ſcripſit euangelium) Petrus intuens in iucundiſſimum domini uultum, inquit, domine quid placet tibi ut ego faciam? Ieſus interrogauit hunc ter, Petre amas me, & in unaquaque interrogatione Paſtorem illis deſignauit, dicens: paſce oues meas: paſce agnos meos, qui terna interrogatione contriſtatus ait ubertim flens, Domine tu ſcis omnia, tu ſcis quia amo te. cuius dominus triplici interrogatione, uoluit triplici abnegationi mederi. Poſtea terræ conſtituit ipſum paſtorem & magiſtrum. idque multis oſtendemus rationibus & teſtibus, præcipue uero Ioannes Damaſci oculus in uita Barlaam & Ioaſaph Indorum teſtatur ita dicens: Aufugit hoſtis diabolus ob Petri pœnitentiam pudore ſuffuſus. at ille rurſus Princeps electus erat, ueluti terræ magiſter. Id & ſapiens Leo imperator in exapoſtilariis dicit: partim quidem poſt diuinã reſurrectionem ter, Petre amas me, interrogans dominus ſuarum ouium conſtituit paſtorem: Partim uero Simoni oueis tradidit ad paſcendum, ut charitatem mutuam rependeret, requirens ab eo curam paſcendi. & ideo dixit, Petre ſi amas me, paſce agnos meos. Petrus uero intelligens, quod magnum eſt primatus & multæ uirtutis egens, uidenſque Ioannem, quem ualde Chriſtus diligebat, qui ſequebatur, ait, Hic autem quid? quaſi uero dicens, me domine & magiſter deſignas caput diſcipulorum; hunc autem a te dilectum, quid iubes eſſe? qui & petiit ab eo ſedere a dextris ſuis; & antequam peteret, curauit a matre id fieri, ut uel a dextris, uel a ſiniſtris collocaret ipſum in gloria ſaluatoris, ex quibus aperte colligitur hic cathedræ primatus. Quod ſi de cœleſti cathedra, doctores hoc intellexerunt, tamen & hoc pacto poſſumus interpretari. Sed ne cui occaſio præberetur exponendi, quod de omnibus dixit diſcipulis, quæcunque ſolueritis & quæcunque ligaueritis, reſpondet Domiuus uelut eum increpans: Petre ſi eum uolo

Luc. 22.

Matth. 16.

Ioan. 21. tonitrui filius uocatur. Marc. ca. 3.

Ioãnis Damaſceni.

Leo Imperator ẽ is cuius extant nouellæ, fuit princeps magnæ uirtutis & eruditionis.

Ioan. 21.

Matth. 20.

manere, donec rursus ueniam, quid ad te? tu sequere me. Nam sequere, nil aliud ostendit, nisi sequere me hoc baculo pastorali: ac ueluti quando ego uobiscum eram, custodiebam uos, cum pater essem uester, caput & magister; sic & tu sis pro me, & sequere me in hoc principatu, docens, & confirmans fratres tuos. te enim in terra esse uolo pro me. Ideoque manet usque ad hanc diem, & manebit Petrus Christū sequendo per successores suos, ut in orationis progressu declarabitur. ex his saluator suam mentem ostendit, ut dictum est, antequam pateretur, & post resurrectionem.

SECTIO III.

De his conciliis infra.

AETERVM sancti patres & acta oecumenicorum conciliorum manifestissime idem cōprobant. quid igitur iure aduersus hæc potestis afferre? nisi forte id quod a multis audio prædicari, quod hi uitam Petri non uiuunt: nā ille pauper; hi uero sunt diuites, & aliud uitæ genus nunc papa ducit, quam Petrus: quomodo est ergo successor eius? duo animaduerto hic reprehendi, quæ omitti non possunt. Primum quod ille pauper erat, hic diues. Secundum, aliud genus uitæ uiuebat ille, aliud hic. Ad primum quidem illis sic respondendum est, scilicet quod opes & ea quæ possidet, non ipse sibi comparauit, neque per uim ab aliquo extorsit; sed ante multas ætates & annos, non tantum ante schisma & diuisionem ecclesiarum, sed paulo post Christi assumptionem in cęlum, & ante sanctam magnam & primam synodum, magnus Constantinus Imperator inuictus, Siluestro sanctissimo summoque pontifici largitus est; quemadmodum in edicto cōtinetur, & in sacris canonum libris inuenitur. At & nos id ad uerbum apponemus, ne aliud uideamur afferre, quā propria eius uerba sonant.

His obiectionib⁹ & in sequēntibus pluribus uerbis respondet.

Decretum inuicti Imperatoris & magni Constantini ad sanctissimum Siluestrum Romanum Papam.

Habetur hoc decretū dist. 96. & in 1. tomo concil. pag. 321. in nouis.

EQVVM esse iudicauimus una cum omnibus satrapis nostris, & uniuerso senatu, optimatibus & cuncto populo Imperio Romanę glorię subiacenti; ut sicut sanctus Petrus uicarius ex persona filii Dei est constitutus in terris; ita & episcopi successores principis apostolorū, ampliorem principatus potestatem, quam regnum glorię nostrę habet,

habet, obtineant. Hoc & a nobis, & a nostro concessum est imperio. Et uolumus ipsum principem Apostolorum, & successores ipsius, ex eius persona, primos apud Deum esse patres & defensores. Et sicut nostra Imperialis potestas in terris colitur & honoratur; ita eius sanctam Romanam ecclesiam ueneranter honorari decernimus; & amplius quam nostrum imperium, terrenũque thronum, sedem sacratissimam, beati Petri gloriose exaltari. Sancimus etiam ut principatum teneat tam super quattuor sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quam etiam super omnes in uniuerso orbe terrarum ecclesias Dei. Et pontifex qui per tempora ipsius sanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit, celsior & princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat: Et eius iudicio quæ ad cultum Dei, uel fidem christianorum, uel stabilitatem procuranda fuerint, disponantur. [Aequum est enim, ut ibi diuina lex obtineat apicẽ & primatũ, ubi sanctus legislator Christus Iesus saluator noster misso beato Petro iussit cathedrã tenere, & ubi crucis patibulum passus est, & beatæ mortis calicem bibit; uestigiis inhærendo sui nostrique magistri, & ibi gentes capita inclinare propter confessionem nominis Christi; ubi eorum magister beatus Paulus protensa ceruice propter Christum, coronam martyrii suscepit: & ut usque ad mundi consummationẽ ibi quærant magistrum, ubi sanctorum suorum reliquiæ conquiescunt. & ibi proni & in terram procidentes cælestis regis Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi ministeriis inseruiamus; ubi seruiuimus illi superbo regi]. Tradimus igitur ipsis sãctis apostolis beatis Petro & Paulo, & post hos beato Siluestro & omnibus successoribus eius, qui usque ad consummationẽ mundi ascensuri sunt ad sedem beati Petri ab hoc die palatium imperii nostri Lateranẽse, quod omnibus mundi palatiis præfertur & supereminet. deinde diadema siue coronam capitis nostri, simulque & lorum, nec nõ & superhumerale quod imperiale assolet circundare collum; uerum etiã chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta seu etiam dignitatem imperialem præsidentium equitum; cõferentes ei etiam imperialia sceptra, simulque cũcta signa, & banda, & reliqua ornamẽta imperialis culminis, & gloriam potestatis nostræ. Viris etiam diuersi ordinis reuerendiss. Clericis sanctæ Romanæ ecclesiæ seruientibus, illud culmen singularis potẽtiæ & præcellẽtiæ habere sancimus, cuius amplissimus noster Senatus uidetur gloria adornari, id est patricios & consules effici; necnõ & cæteris dignitatibus imperialibus eos

Verba his duobus signis inclusa in vulgatis desiderãtur, non in cõciliorum tomo.

promulgamus decorari. Et sicut imperialis est decorata militia, ita clerum sanctæ Romanæ Ecclesiæ adornari decernimus. & quemadmodum imperialis potentia diuersis officiis cubiculariorum, necnon & hostiariorum atque omnium excubitorum: ita & sanctã Romanam Ecclesiam decorari uolumus. Et ut amplissime pontificale decus præfulgeat, decernimus ut clerici eiusdem Romanæ Ecclesiæ linteaminibus, id est candidissimo colore decoratos equos equitent; & sicut noster senatus calceamentis utitur, siue sandaliis albo ex linteamine; ita & cælestia sicut terrena ad laudem Dei decorentur. Præ omnibus autem licentiã tribuimus, & concedimus beato Siluestro Episcopo Papę Romanæ urbis, & successoribus eius beatis Episcopis, ad honorem & gloriam Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, & magnæ apostolicæ Ecclesiæ, ut si quis senator proprio consilio clericare uoluerit, & in religiosorum numero clericorum connumerari in magna & & apostolica Ecclesia, nullus ex omnibus præsumat impedire. Præterea decernimus, ut ipse religiosissimus pater Siluester magnus episcopus, & eius successores omnes episcopi ferant diadema, siue coronam, quam ex capite nostro ipsi tradidimus ex auro purissimo & preciosis margaritis, ut ipsi ad ornatum capitis utantur ad laudem Dei, & honorem sanctorum apostolorum. Ipse uero beatus Papa Siluester sub corona, siue papalithria, quam habebat ad gloriam Dei & sancti Petri, noluit ferre coronam ex auro & margaritis. & ideo quia ipse noluit ex auro coronam, nos splendidiss. lorum, quod significat sanctam resurrectionem capiti sancto eius, nostris manibus imposuimus. & tenentes frenum equi ipsius pro reuerentia beati Petri, stratoris officium illi exhibuimus: statuentes eodem loro, omnes eius successores singulatiter uti in processionibus ad imitationem imperii nostri. Vnde ut pontificalis apex non uilescat; sed magis quam terreni imperii dignitas, gloria & potentia decoretur: ecce tam palatium nostrum ut prædiximus, quã Romanam urbem & omnes Italiæ, siue occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, castra beatissimo pontifici & patri nostro, & uniuersali Papæ Siluestro tradidimus, atque reliquimus ipsi, & successoribus eius potestatem & robur firmum imperialis iussionis. Et per hoc diuinum iussum, & pragmaticum constitutum sanctis patribus Romanæ Ecclesię in perpetuum decernimus permanenda. Vnde congruum perspeximus nostrum imperium & regni potestatem ad orientales transferri regiones, & in Byzantiæ prouinciæ optimo loco, nomini nostro ciuitatem ædificari, & nostrum illic im-

perium

perium constitui. quoniam ubi principatus sacerdotum, & Christianæ religionis caput ab imperatore cælesti constitutum est, iustum non est ut illic imperator terrenus habeat potestatem. Huius uero imperialis decreti paginam propriis manibus roborantes, super uenerandas reliquias sancti apostoli & principis Petri posuimus, & ibi iurauimus hęc omnia inconcussa seruare, & successores nostros Imperatores in archiuiis nostris hæc custodire, tradidimus patri nostro sancto & uniuersali episcopo & Papæ, & per eum omnibus successoribus eius episcopis, domino & saluatore nostro Iesu Christo annuente; iubemus omnia quæ suprascripta sunt firmiter in sæcula obseruari.

Finis huius decreti euariat ab impressis.

SECTIO IIII.

VIDES quo pacto inuictus imperator, magnus dico Constantinus is fuit, qui elargitus est, quæ nunc ab ecclesia possidentur. quodque neque per uim accepit, neque alicui extorsit; & quod cuncta ad honorē & gloriam cælestis regis terrenus cōsecrauit? quodque omni reuerentia & pietate adhibita liberalissime ecclesiæ donauit? ea accepit Siluester duas potissimum ob causas: unam quidem propter fidei feruorem, & imperatoris propositum, ne eius animi pietatem scandalizaret si munus reiecisset: alteram ut ecclesiæ reuerentiam apud omnes excitaret, quæ egestate premebatur & persecutionem patiebatur, & contemnebatur ab impiis tyrannis & imperatoribus, qui Constantinum præcesserant. adhæc ut terrena potestate frueretur, quoniam complures habebat aduersarios, & tunc & in præsentia habet, spirituales & mundanos. qui mentem habet intelligat. nam in egestate constituta, denuo fuisset exagitata, ut sub Cōstantino euenit; & sæuior consecuta esset persecutio, quam tunc sub quibusdam, qui palam quidem Christianismū profitebantur, clam uero Gręcam religionem amplectebantur: negātes penitus Christi in carne pręsentiam, sæpiusque tentantes eam imminuere, & ad nihilū redigere. Tertiam quoque responsionem merito adiungemus: quod primi admirabiles summi pōtifices multo ante prouiderūt, & omnium primus beatus Siluester, scilicet quod in extremis diebus apud homines fides imminuenda foret; nec eundem feruorē & reuerentiam habitura, quam iam inde a principio obtinebat inops & egens Christi ecclesia; quodque habentes pręualituri forent,

Hæc uidentur referri ad Iulianū apostatā, & alios Imperatores hęreticos.

forent,non habentes autem pro nihilo futuros; propterea decreuerunt ut aliquid haberet ad sumptus faciendos ecclesia, ne ab ullo contemneretur. Quicunque enim Romanā Ecclesiam conspexerint, ut ipse conspexi; qualemque reuerentiam terræ reges & principes eo se cōferentes ipsi exhibent, ii profecto mecum testabuntur me uera dicere; nam si inops esset,in nullo prorsus honore haberetur apud eos, qui inani gloria tantum permouentur, & per uim coli uolunt. Quid ergo? ideo non est ecclesia, & hac de causa non debemus obedientiam & honorem ei prestare quod opulenta est, & potestatem magnam habet? absit tanta absurditas. nam & Christum met insimulabimus, qui mendicus natus est, & mendicitatem exercuit, & inopiam prædicauit. postea docuit se esse terre regem sempiternum. Et rursus, data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Et iterum, quando ueniet filius hominis in potestate sua. num dices hec uera nō esse? minime profecto, minime. Itaque ecclesiæ contigit, ut sponso eius Christo, scilicet inopem esse genitam ex infructuosa Iudeorum synagoga; paulatim uero effectam diuitem ex aqua uidelicet & spiritu; nūc autem opulentam, magnamque potentiam consecutam. Ad secundum quod summi pontifices in presentia, Petri uitam non uiuunt, respondendum, quamquam asperum alicui dictu uidebitur; si presidem, fratres, Romanæ sedis incusatis; cur non & incusatis orientis pontifices; qui ueterum Pontificum & Apostolorum uitam non uiuunt? hoc est Alexandrinū, qui non uiuit sicuti Marcus; Antiochenum, sicut Ignatius, cognomine Deifer; Hierosolymitanum sicut Iacobus, qui fuit Domini frater; Constantinopolitanum sicut Andreas protocletus; sed Romanū tantum reprehendere uultis. Quanam id de causa? quia Latinus, & barbam radit, atque quarta feria & parasceue oleum ac pisces comedit. Hec igitur sunt quę carpere scitis, auaritiam, ebrietatem, inscitiam nescitis carpere. Si peccatores ut uos arbitramini, sunt Romani Pontifices, quid ad uos? non nostrum est disquirere, & damnare nostros principes. propheta aperte clamante: Principi populi tui nō maledices. Sed nec insurgere aduersus pastorem ouibus licet. audimus enim dicētem Dominum: Super cathedram Moysis sederunt scribæ & pharisęi: omnia quęcunque dixerint uobis facere, facite; secundum uero opera eorum nolite facere. quoniā poterant & illi domino respondere; nō tenemur Pontificibus obedire, quamuis in Mosis cathedra sedeant, quia sunt peccatores. at id non dixerunt. sciebant enim quod in cathedra Mosis sedere, ostēdit eos potestatem Mosis habere, quamquā essent peccatores,

Matth. 28.
Matth. 13.

Respondet secūdæ obiectioni super ratione uitæ pontificum.

Græci sacerdot. nō tondēt barbā, ut Latini solebāt, nec tēpore quadragesimali pisces cū sāguine comedunt, nec die veneris sācti o eū nec in 4. feria.

& Mosis uitam non uiuerent, quod prophetæ & sancti non erãt sicuti Moyses. ita & hi beati Petri sedem regunt, potestatemque illius habent; ac ueluti principatum gerentes & domini iubent, nos uero subiicimur. Sin autem uitam Petri non uiuunt, in uillicationis die, rationem uerbo reddent; at nos pro illis non reddemus. quod enim eis nos debemus, agimus; & obedientiam pro uirili exhibemus. beatum Gregorium audite dicentẽ: Oues pastores nolite pascere, neque ultra fines uestros insurgere; satis est uobis si bene pascamini. Gregorii orat. 7.

SECTIO V.

SED ut penitus os uobis obstruam, ostendere uobis ex testimonio sanctorum doctorum ecclesię incipiamus, quod Romana Ecclesia alias antecellat, & monarchiam obtinet, tanquam inter cæteras potior atque excelsior. Inquit Anacletus. sacrosancta Romana & apostolica Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso domino & Saluatore nostro Primatũ obtinuit, sicut beato Petro apostolo dixit, Tu es Petrus & super hanc petram ędificabo ecclesiã meam; quam beatissimi apostoli Petrus & Paulus suo martyrio consecrarunt. Diuus Marcellus ita scribit: Rogamus uos ut non aliud doceatis & sentiatis, quam quod a beato Petro & reliquis Apostolis & patribus accepistis. ipse enim est caput totius ecclesię; cui ait dominus, tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam. eius enim sedes primitus apud uos fuit, quæ postea iubente domino Romam translata est; cui adminiculante gratia diuina hodierna pręsidemus die. Item Leo papa ait: Cum beatissimus Petrus apostolus a domino acceperit principatum, & Romana Ecclesia in eius remaneat institutis; nefas est credere quod sanctus Episcopus discipulus illius Marcum, qui Alexandrinam primus gubernauit ecclesiam, aliis regulis & traditionibus sua decreta firmauerit: cum sine dubio de eodem fonte gratię unus spiritus discipuli fuerit & Magistri; nec aliud ordinatus tradere potuit, quam quod ab ordinatore suscepit. Præterea hoc decreto Constantini confirmatur, quod in canonicis constitutionibus legitur, in quo pręter alia multa & hoc habetur: Decernentes sancimus ut sacrosancta Romana Ecclesia principatũ teneat tam super quattuor sedes Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quam etiam super omnes

Anaclet. distin. 22. ca. sacrosãcta.

Marcellus decret. cap. 24. quæst. 1 cap. rogamus.

Leo ibidẽ cap. cũ beatissimus.

in uniuerso orbe terrarum ecclesias Dei: ex quo colligere possumus eum Romanam ecclesiam ueluti principem omnibus præponere; cui non solum Antiochiæ ecclesia, uerum etiã Constantinopolitana & reliquæ commendantur. Gregorius dialogus ita dicit: Constantinopolitana ecclesia sedi apostolicæ subiecta est. Item ex synodo Constantinopolitana: Constantinopolitanæ inquit, ciuitatis episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum. Ad hęc Anacletus dicit: Romana sedes primatu, Dei gratia exornatur, quæ a domino, non ab alio eum cepit, & sicut cardine ostium regitur, sic huius apostolicę sanctę sedis auctoritate omnes ecclesiæ domino disponente reguntur. Item Callistus dicit: Non decet a capite membra discedere, sed iuxta scripturę testimoniũ, omnia membra caput sequantur. nulli uero dubium est, quod apostolica sedes mater sit omniũ ecclesiarũ, a cuius regulis nullatenus nos conuenit deuiare. Item Gregorius aperte dicit: Nulli fas est uel uelle, uel posse transgredi apostolicæ sedis præcepta, nec nostræ dispositionis ministerium. Sit ergo ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis apostolicis uoluerit cõtraire decretis; nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed exors fiat a sancto mysterio. Item Cyprianus sanctissimus dicit: Quicunque Petri cathedram, in qua ecclesia fundatur dereliquerit, in ea ulterius esse non audeat. Item Nicolaus summus Pontifex ita scribit: Romanam Ecclesiam solus Christus fundauit, & supra petram fidei mox nascentis erexit; qui beato Petro æternæ uitæ clauigero, terreni simul & cælestis imperii iura commisit. non ergo quælibet terrena sapientia, sed illud uerbum quo constitutũ est cælum & terra, per quod denique omnia condita sunt elementa Romanam fundauit ecclesiam. Illius certe priuilegio fungitur, cuius auctoritate fulcitur. unde non dubium est, quia quisquis cuilibet ecclesiæ ius suum detrahit, iniustitiam facit: qui autem Romanę Ecclesię priuilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite traditum, auferre conatur, hic procul dubio in hęresim labitur: & cum ille uocetur iniustus, hic est dicendus hęreticus. fidem quippe uiolat, qui aduersus eam agit, quę est mater fidei. Item Pelagius addit: Turpissimũ esse schisma, quodque homines eodem modo ab alienigenis potestatibus conterentur, & canonicæ scripturę auctoritas, & antiquorum canonum ueritas docet. Qui igitur ab ecclesiastica sede scinditur, in schismate ipsum esse nemo ambigit. quodque aduersus Romanam & œcumenicam ecclesiam conatur mensam erigere, & ut schismaticum est Romanam Ecclesiam pro capite non habere, sic & hęreticum

Greg. decr. dist. 23. ca. de Cõstant.

Ex synodo Constantinope. ibid.

Anacl. dist. 23. cap. sacros.

Callisti di. 12. cap. nõ decet.

Greg. dist. 19. ca. nulli

Cypriani.

Nicolai di. 23. ca. oẽs.

Ex hoc loco corrigitur decret. ubi desunt hæc uerba; quorũ pars Bedæ falso tribuitur. Grat. c. 24. q. 1. c. qcũque.

iura

iura eius auferre. apertum est enim quod quicunque ab unitate fidei, uel societate Petri Apostoli quolibet modo semetipsos separauerint, tales nec uinculis peccatorum absolui, nec ianuam possunt regni cęlestis ingredi. Et hęc quidem occidentales patres doctores sine tergiuersatione sic uti uides, & aperte pronunciant. Secundum hos orientales doctores in testes adducemus; eosque inter se consentire manifestissime comprobabimus.

Hæc postrema uerba, Bedę tribuuntur. decr. ca. 24. q. 1. c. qcũq. Pelagii uerba sũt ea una cũ supiorib⁹ Gẽnad. hẽbat decr. Græc. ling. trãslatum.

SECTIO VI.

T primus Damasci pręclarum lumen accedat. hic enim in oratione in domini transfigurationem a se conscripta, cuius principium est, Eia festum diem celebremus, o Deo cara societas, post alia multa sic de proposita quęstione disserit. Vt homo quidem interrogationem proponit: ut uero Deus latenter ostẽdit, qui proxime secuturus est, quem sua pręcognitione prędestinauit dignũ ecclesię pręsidem, hunc tanquam Deus inspirat, & per eum loquitur. Qualis autem est interrogatio? quem me dicitis esse? at Petrus ardenti incensus zelo, & sancto actus spiritu; respondit, Tu es Christus filius Dei uiui. o beatum os, o labia felicissima. & paulo post; hęc est fides recta & inconcussa super quam, ut super petram ecclesia est firmata, ex qua digne cognomen accepisti. hanc portę inferi, hęreticorum ora, dęmonũ machinamenta incursionibus uexabunt, at non pręualebunt: armis oppugnabunt, at non uastabunt. tela infantium sunt & erunt eorum uulnera. languescent illorum linguę, & in ipsos conuertentur. sibi ipsi perniciem struit, qui se opponit ueritati. hanc ipse suo redemit sanguine; tibi uero ut fidissimo seruo in manus tradit. hanc inconcussam & mergi nesciam tuis precibus serua. quia nunquã subuertetur, nunquam uastabitur; secura fiducia Christus dixit; a quo cælum firmatum est, terra fundata, & manet inconcussa. nam uerbo cæli firmati sunt. Et paulopost Christum deprecare, qui te regni clauigerum prędicauit, qui peccata ligare & soluere est elargitus. & post alia quędã rursus dicit. sed cur Petrum Ioannem, & Iacobum assumpsit? Petrum, ut uere ostenderet testimonium a patre testificatum, uerbaque a se dicta comprobaret, quẽadmodum pater cęlestis ei reuelauit. & ut eum qui princeps futurus erat, & totius ecclesiæ clauum suscepturus. Animaduertis quod Petri ut pręsidi, & totius ecclesię principatum obtinenti

Damasceni. incipit probare ab auctoritate doctorum orientaliũ.

clauum tradidit? profecto surdo aspidi & aureis obstruenti sunt similes; qui neque audire uolunt, nec uidere. nimirum inquiunt, at Petro tantum hoc datum est, sed non eius successoribus. hoc ut a fatuis prolatum uerbum, omnisque sensus expertibus, silentio prętererire oportebat; quoniam nulla plane indiget responsione. Sed in gratiam eorum qui uolunt eos strenue propellere, id ipsum ut omnis inscitię refertum refellamus. alioquin si id concesserimus catholicam fidem subuertemus, & Christum falsum prædicasse dicemus, & alia infinita absurda inde sequentur: si Christi fides usque ad Petrum & cæteros Apostolos perdurauit; postea uero non; si Petro tantum & apostolis tradita est, at non eius successoribus. O stultitiam nimis apertam, o mētem peruersam. quomodo synodi sunt cōstitutę in ecclesiæ subsidium? quomodo canones synodales instituti sunt, si potestatem nō habuerunt? quomodo magnus Constantinus obedientiam Siluestro exhibuit in omnibus tāquam Petro? ut antea ex eius decreto scriptum est: quomodo Romanorum Imperator Alexandro Papæ inclinata ceruice collum eius pedi submisit, cum diceret: super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. at ille respondit nō tibi, sed Petro obedientiam exhibeo. & pontifex, & mihi & Petro. Quomodo igitur nō erubescitis hęc pronūciando? quomodo hæretici a summo pontifice fuissent expulsi, a sacrisque conciliis, si usque ad apostolos ecclesia ualuisset, postea uero non? quomodo hęc nō dixerunt qui per temporum uices hostes & inimici ecclesiæ Dei extiterunt, hæretici nimirum. illi enim ab œcumenica ecclesia pulsi & exagitati, hoc dicere non audebunt. uos uero hęc afferentes illorum defensionem suscipere uidemini. Oportet igitur, Arium, Macedonium, Nestorium, Dioscorum, Seuerum, cęterosque impii illius cœtus hæreticos resurgere, gratiasque uobis reddere, & obnoxios esse, quia quod illis ne in mentem unquam uenit, uos eorum suscepta defensione assertis. Sed quod multæ & infinitę absurditates hinc orientur & cæcis est manifestum, ideoque satis de his.

Nunc probant quod non solum Petro, sed & eius successoribus sunt traditæ claues.

Federicus primus Aeneobarbus fuit hic acerrim⁹ hostis ecclesiæ.

SECTIO VII.

Auctoritatē papæ sūmā esse & supremā in toto orbe.

AFFEREMVS etiam alia testimonia, & sententias sanctorum doctorum ecclesiæ, aperte comprobantiū propositam a nobis quęstionem, quod pontifex Romanus totius ecclesiæ caput est & magister, & ipsi tantum datum est iudicare, & de fide inquirere, & ordinare totum

orbem

orbem terrarum, atque hæreticos ſedibus pellere, & orthodoxos restituere. Ac primum uobis ſententiã latam contra ſacrũ Chryſoſtomum in hoc teſtem adducemus; qua iniuſte damnatus eſt ab iis, qui Conſtantinopolitanas res gerebant, & exilio mulctatus: cuius rei Innocentius papa certior factus, Imperatorem cum uxore, cęteriſque ſacerdotibus & paſtoribus excommunicationi ſubiecit; ea conditione, niſi Chryſoſtomum in ſuam ſedem reuocaret. nam de Chryſoſtomo lata ſententia, & in gratiam Eudoxię dãnato in Cucuſſum Armeniæ oppidum, acerbo exilio ablegarunt. quam rem is ad Innocentium ſanctiſſimum Romanum pontificẽ detulit. nõ enim habebant alio quo confugerent orientales pontifices, niſi ad Romanum pontificem, cum iniuriis afficerentur: dictum domini ad Petrum in memoriam reuocantes. & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Quam ob rem diuus Innocentius ſacri Ioannis acceptis literis, Conſtantinopolim ſcribit, ut Ioannem in ſuam ſedem reſtituant. quibus dicto non parentibus, ac Ioanne uita functo, iterum ad Arcadium & Eudoxiam Imperatores litteras ſcribit huius exempli.

Chryſoſtomus ad Innocentium primũ confugit.

Epiſtola Innocentij Papæ.

VOX ſanguinis Ioannis fratris mei ad Deũ clamat aduerſum te o Imperator, ut olim iuſti Abel, contra fratricidam Cain. ſed omni ratione uindicabitur. neque id commiſiſti tãtum, uerum etiam pacis tempore perſecutionem magnã, in eccleſiam Dei & ſanctos eius inſtituiſti, magnum terræ doctorem e ſua ſede indemnatum pellendo: Chriſtum etiam una cum eo inſectatus. neque uero uicem eius doleo, quia is hæreditatem accepit cum ſanctis Apoſtolis in Dei ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti regno; quanquam non ferenda eſt ea iactura. Sed animo angor, primum reputans ſalutem animarum ueſtrarũ, poſtea ob eos, qui illo deſtituuntur; & eſuriunt ſuæ ſapientiſſimæ doctrinæ præceptis, ac monitis imbui. neque ſolum Conſtantinopolitana ciuitas detrimentum ſenſit eius mellifluæ linguæ, ſed & omnis occidentalis plaga eſt uiduata, eo amiſſo diuino uiro; unius mulierculæ ſuaſu, quæ hanc uoluit excitari tragœdiam. Verumtamen huius mundi ultionem ea non effugiet; & æternam poſtea paucis diebus interiectis ſentiet, decedendo. quãuis enim beatus Ioannes hanc uitã reliquerit fidem tuendo, & fluctuantes confirmando, in ſempiterna tamen ſæcula inexhauſtam gloriam atque immortalem eſt conſecutus. At hæc noua Dalida Eudoxia ſenſim

Hæc epiſt. ita ad uerbũ reperitur apud Nicephorũ l. 13. & tota hæc res multis uerbis. apud latinos deſideratur.

Eudoxia ut ſcribit Zonaras, partu obiit nõ dũ trib⁹ mẽſibus expletis a Chryſ. exilio.

Dalida Sāpsonis amasia. Iud. c. 16.

erroris nouacula te abradens, aduersus semet maledictionē cōparauit ex ore multorum, uinciendo onus peccatorum graue atque intolerandum; hoc præterea adiuncto proxime perpetratis facinoribus. Ideo ego peccator & minimus, ut cui sedes est credita magni Petri apostoli, interdico tibi & illi participatione intemeratorum mysteriorum Christi Dei nostri. Pręterea qualemcumque episcopum, uel clericum in ordinibus constitutum sanctę Dei ecclesiæ, qui ausus fuerit auxilium prębere & communicare uobiscum, ex quo tempore legeritis pręsens uinculum, deponi iubeo. Quod si uos ut potestatem habentes, alicui uim inferetis, & trāsgressi fueritis canones uobis traditos a saluatore per sanctos Apostolos; Scitote quod non ad paruum uobis imputabitur peccatum in tremenda die iudicii, quando nō poterit ulla dignitas mundana prodesse, & quę latent, in omnium conspectū aspicienda fundentur. Arsacium uero, quem uos in sedem episcopalem pro magno Ioanne induxistis, post mortem etiam deponimus cū omnibus eiusdem sectę episcopis atque sociis. Indignus enim est tanquam adulter episcopatus. nam omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cælestis eradicabitur, nec nomen illius in sacris uoluminibus inscribatur. Theophili depositioni addimus excommunicationem, anathematizationem, & plenam a Christianismo separationem. Animaduertis ex hoc loco auctoritatem illius diuinæ sedis? quod non solum uiuentem deposuit Arsacium, uerum etiam defunctum. Arsacium dicit, quem in sedem Ioannis induxistis, & defunctum deponimus. quod idem est, ac si dixisset, nolumus eum pontificum in libro inscribi in futuro iudicio. nam in eo facile iubemus Ioannem aureum Constantinopolitanum pontificem esse, nunc & in futurum; Arsaciū nullo pacto. At Theophili Alexandrini depositione (eo quod in synodo Thessalonicæ coacta, in Eudoxiæ gratiam curauit ut dānaretur, & in exilium pelleretur Chrysostomus) non fuit contentus diuinus hic summus pontifex, quanquam synodalis erat ea depositio coramque legatis; adiecit excommunicationem (o malum) & plenam a christianismo separationem. o rem admirabilem. eum qui semel baptizatus est in nomine sanctę Trinitatis, & in Christianorū albo inscriptus, hic de libro delet, & exuit Christianismo. Hoc liquido ostendit potestatem, quam habet ea diuina sedes. Si ergo, ut uos creditis, Petro tantum tradita est, nō eius successoribus, quonam pacto Theophilus, Arsacius, Arcadius, Eudoxia, & cęteri a Romano pontifice depositi & damnati non responderunt; tuas reprehensiones non ęstimamus; quod Petro

Excommunicatio Arcadii & Eudoxiæ Imperatorū.

Vide Nicephor. l. 13.

tantum, non tibi datum est id. at id quidem non potuerunt, nec dicere ausi sunt; immo ueniam erratorum ab eo petierunt. Sed hoc plane sufficit, ut arbitror ad comprobãdum Petri & reliquorum Apostolorum successores eandem potestaté obtinere, neque minorem horum successores.

SECTIO VIII.

VNC ad alias probationes & indubitata testimonia accedemus, quod is & nõ alius caput est plenitudinis ecclesiæ, ex epistola Imperatoris Iustiniani ad Epiphanium Constantinopolis Patriarcham in sancta synodo Truli ab ipso coacta, cuius principium, Imperator Iustinianus Augustus. Cum recta & inculpata religio, quãprofitetur & prædicat sancta Dei catholica & apostolica ecclesia, nullo modo innouationem admittat, nos doctrinam sanctorum apostolorũ, & eorum qui post illos in sanctis Dei ecclesiis uersati sunt, sequentes, ęquum esse existimauimus notam & testatam omnibus spem, quę in nobis est relinquere, & cætera eiusdem epistolæ, in qua aperte perspicitur fides & cõfessio ipsius erga catholicam ecclesiam. Postea in sequenti alia epistola, cuius principium, Idem Imperator Epiphanio sanctissimo & beatissimo archiepiscopo huius regiæ urbis, & œcumenico Patriarchę hęc scribit: Cũ tuam sanctitatem scire uelimus omnia, quę ad ecclesiasticum statum pertinent, necessarium esse duximus hac epistola eidem significare; & per eam eidem aperire quæ innouata sunt, quę & eandem scire confidimus. nam cum hic quosdã alienos a sancta catholica & apostolica ecclesia inuenerimus, sectantes errorem impiorum Nestorii & Eutychetis, & eorum blasphemiis uti, diuinum promulgauimus edictum, quod & tua sanctitas nouit, quo hęreticorum insaniam cõfutauimus, cum nihil penitus immutauerimus uel mutemus, uel transgrediamur ecclesiastici status, qui hucusque Deo fauente perdurat, ut tuæ notum est beatitudini: sed per omnia seruamus statum unionis sanctissimarum ecclesiarum, quæ cum sanctissimo Papa & Patriarcha ueteris Romę transacta est; ad quem his consentanea conscripsimus. nũquam enim feremus, quin omnia ad statum ecclesiasticũ pertinentia ad illius beatitudinem uti ad caput sanctissimorũ Dei sacerdotũ deferãtur. Et quia quoties in his partibus hæretici exorti sunt, sententia & iudicio illius uenerandę sedis, sunt repressi; licet

Habetur tota hæc epistola apud Iustinianũ in nou. cõstit. 7.

In vulgatis codicibus Iustiniani deest hæc epist. Antonius Augustinus postea Græcã edidit ex antiquo codice.

" & nobis dicere sic, & concludere, quod omnes, qui uolunt & ha-
" bent ipsum pro capite sancti sunt, & ueri Dei sacerdotes & serui
" fideles; qui uero nolunt neque habent eum pro capite, non sunt
" Dei sacerdotes. Ita enim sacra illa synodus decreuit, cum dicit, ut capiti omnium sanctissimorum sacerdotum Dei. Quod uero iudicium omne ecclesiæ Dei in eo situm sit, audi, quod quoties in his partibus orientalibus scilicet, hęretici exorti sunt, iudicio & sententia eius sunt repressi. quare qui eum nō sequuntur, schismatici sunt, & in hęresim delabūtur. Ideo cuncta quę agunt adulterina sunt, & inutilia. Huius rei testis est sancta synodus Carthaginensis ex epist. quā sancta synodus Carthaginēsis, & magnus Cyprianus ad Iouianū dedit, cuius est principiū: Cū in unū conuenissemus dilecti fratres, inquit, cū sit unū baptisma, unus spiritus sanctus, una ecclesia, unione fundata super Petrū apostolū iā inde a principio, ut Christus dominus noster dixit; propterea omnia quę ab ipsis scilicet schismaticis & hęreticis agūtur, falsa, stulta, inania, & adulterina sunt. Audis quod adulterina & inania uocat, quæ pręter iussionē eius sunt gesta? sic cū ab omni parte fides exagitaretur, inde pręsidiū parabatur. Anastasius sancti Maximi discipulus inquit: Cum fides concordissime ab omnibus exagitaretur, nisi speciali gratia opem tulerit, qui semper succurrit, semine religionis apud ueterem Romam nobis relicto, ad confirmandam promissionem mentiri nesciam, quæ facta est principi apostolorum. Quęnam est promissio, quæ facta est Principi, si nosti
" illud est: ego oraui pro te ut non deficiat fides tua, & illud; con-
" firma fratres tuos. & illud; portæ inferi non pręualebunt aduersus eam. Ex disputatione sancti Maximi cum Theodosio quodā
" Cęsareę episcopo. Theodosius. Excipe uocem, neque scruteris il-
" lius sensum. Maximus. nouas profecto, & ab ecclesia alienas de
" uocibus inducitis leges, si secundum uos non opus est scriptura-
" rum & patrum uoces scrutari; totam scripturam abiicimus uete-
rem & nouam. Audiui enim Dauid dicentem, beati qui scrutan
" tur testimonia eius; in toto corde exquirent eum. & iterum: mirabilia testimonia tua; ideo scrutata est ea anima mea. & dominus in euangeliis: scrutamini inquit, scripturas. Certior ergo
" fiat dominus meus, quia nō feram excipere uocem sine sensu, qui
" in ea latet, ne fiam manifeste Iudæus. Theodosius: Si quid di-
" xerint patres dico, & id scriptura facio, duas naturas, duas uo-
" luntates, duas operationes: ingredere nobiscum adiungere, &
" unio fiet. Maximus: domine non audeo hac de re a uobis cape-
" re assensionem, cum sim simplex monachus, sed quoniā pupugit

uos

Huius rei meminit Cyprianus paulo diuersius Iubaianū uocat, quem hic Gennadius Iouianum.

Anastasius sancti Maximi discipulus.

S. Maximi.

Psal. 118.

Psal. 129.

Ioan. 5.

uos Deus ut exciperetis ſanctorum patrum uoces, ut canon do- "
cet, Romam de hac re ſcribite, uel Imperator, uel Patriarcha, "
uel ſynodus quę ibi eſt. & poſt alia: neque uitabit Imperator uel "
Patriarcha imitari Dei humilitatē, inter ſeſeque concorditer con- "
ſtituere, ſynodali petitione ad Romanum Pontificem tranſmiſſa. "
& omnino ſi reperiatur ratio eccleſiaſtica, quę id concedat ob re- "
ctam fidei confeſſionem, conuenite ſuper hoc inter uos. "

SECTIO IX.

VIDES tu qui non uis Petri ſucceſſores eandē cum Petro poteſtatem habere, quomodo non alius ex patriarchis poteſt de fide diſquirere & ordinare tantum, niſi Romanus Papa? quo pacto hęc audetis dicere, & impudenter blaſphęmare? nam hęc de uobis ſolum audire exhorreſco, ne dum aſſerere ſcilicet, quod Chriſti fides uſque ad Petrum permanſit; poſt Petrum & uſque ad hanc diem non permanſit. uos uero qua ratione id dicatis, quod totū eſt blaſphemia, mirum eſt; quoniam ſi hoc conceſſerimus, tota fides dilabitur & perit. O tuam patientiam Chriſte rex; quomodo tuam fidem & eccleſiam tuam permiſiſti Petro tantum, at non eius ſucceſſoribus? quomodo hucuſque adminiſtrata eſt; quomodo ſumus baptizati, quomodo ſynodi conſtitutæ, quomodo hęretici eiecti, quomodo eccleſia illuſtrata eſt, capite ſublato? quomodo Eccleſia hucuſque perduraſſet, (dicam fortaſſe audacius) niſi omnino caput habuiſſet, & poteſtatem & unum paſtorem & regem ſecundum euangelicam uocem, unum ouile eius, & unus Paſtor. multis capitibus res non eget, ubi paſtores uni non ſubiiciuntur, deſtruunt magis, quā cōſtruunt: & ſubuertunt prope potius, quā dirigunt. Quomodo ſaluator ait; ecce ego uobiſcū ſū omnibus diebus uſq; ad ſęculi cōſummationē. nō .n. uſq; ad ſęculi conſūmationē in hac uita Petrus māſurus erat. quare per hoc uerbū manere, hic in prę̄ſēti ſęculo declaratur Chriſtū manere una cū ſucceſſoribus Petri, cæteriſq; apoſtolis. Legite & ſcitote, & attente audite, quod qui hoc dicunt, catholicā fidē & œcumenicas ſynodos euertūt, omniaq; quæ ſancti tradiderunt & docuerunt, inania & ſtulta efficiunt. Legite acta ſynodalia, & percipite ex iis Eccleſię caput, ac Petri monarchiam; quoniam & in eius ſucceſſoribus manet. An neſcitis Epheſinam ſynodum latronis more a Dioſcoro patriarcha Alexandrino conuocatam, & a

Ioann. 16.

Matth. 28.

Vide Nicephor. l. 15. & epiſt. Nicolai papæ ad Michaelē Imper.

Iuuenali Hierosolymitano & ab aliis eiusdem sectæ Episcopis, contra uerã fidem Flauiani Constantinopolitani patriarchę, sanctissimum Leonem Papam illum diuinum solum eã disiecisse & anathemati supposuisse? epistolãque misisse ad Chalcedonẽ sanctam synodum perferendam; qua accepta illam sanctam synodũ orthodoxę fidei columnam eam uocasse? & secundum eam de proposita quæstione iudicasse, episcoposque acclamasse, ęterna Leonis memoria, ut Leo credit, ita nos credimus: ut Leo docet, ita nos prędicamus. Ac dum synodus celebraretur, Eutychianistas monachos a Marciano Imperatore petiisse, ut synodus disiiceretur, & symbolum Nicęnum sufficeret: nihilque pręterea quęreretur; ab eisque sanctã synodum postulasse, ut epistolę sanctissimi Leonis subscriberent, ac nõ obtemperantes ut hęreticos condemnasse? Vides & audis quod œcumenica sancta synodus sexcentorum triginta patrum, nil egit aliud, quam quod sanctissimus Leo papa docuit solus? quodque hęretici disiicere synodum conati, synodus postulauit ut uel Leonis epistolę subscriberent, uel anathemate ferirentur: cui nõ parentes anathematizati sunt: quomodo igitur usque ad Petrum mansit, postea non? nam Leo quingentos prope annos a Petro uixit. Quomodo Athanasius ad Iulium, Chrysostomus ad Innocentium, Ignatius tertius ad Nicolaum, Theodoretus ad Leonem, Maximus ad Martinum, & cæteri oriẽtis sacerdotes eiecti, ac suis sedibus pulsi, uel ipsi uenientes confugerunt, uel literas dantes significauerũt; unde literis acceptis suas sedes receperunt: nisi ii summum pontificem ac Petri successorẽ agnouissent; ut qui poterat eis esse pręsidio? quomodo reges & principes inspectis Papę literis tacuissent, ac illis permisissent suas recipere sedes, quibus expulsi sunt, si Petri tantum potestas fuisset, at non eius successorum? Satis igitur, ut arbitror, ostensum est, quod non solum ad Petrum tantum, uerum etiam ad eius successores eadẽ potestas extenditur, usque ad huius sæculi consummationem.

Vide Theodoretũ in histor. trip. l. 4. & Nicolaũ papã in epist. ad Michaelẽ Impatorẽ.

SECTIO X.

Synodos nõn posse cõuocari sine auctoritate papæ, nec esse synodos.

OSTENDETVR pręterea quod sine illius assensu, non potest œcumenica synodus, uel omnino uocari synodus, uel auctoritatem habere: quod in multis quidem aliis licet intueri, ut in pręcedentibus exposuimus, & in sequẽtibus exponemus: pręcipue uero in uita sancti Stephani iunioris, de quo Methaphrastes diligenter scribit

uigesima

uigesima tertia die Nouembris, ubi diuus Stephanus ab hæreticis accusatus, quod eorum se non subiiceret synodo, quā antea condiderunt contra uenerandas & sanctas imagines, cū eum subscribere decreto cogerent ab ipsis promulgato: legite mihi, inquit, uestrum decretum, cœperuntque dicere, decretum sanctę & œcumenicæ sextæ synodi. ne progrediaris ulterius, sacer Stephanus magna uoce clamauit: Quomodo sanctam uocare audetis uestram synodum, quæ sancta prophanauit? ipsa enim in suis actis constituit, non uocare Apostolos & martyres sanctos. Sed quo pergis? ad ædem Apostolorum, ad templum diui Georgii martyris. unde uenis? ab æde quadraginta martyrum. Propterea dicit diuinus uir, quomodo uestram synagogam sanctam uocare audetis, cum ea sancta uiolarit; neque uult sanctos uocare sanctos? o magnam inscitiam. Apostolos Dei & saluatoris nostri Iesu Christi non uultis uocare sanctos, & uestrum satellitium aduersus ecclesiam coactum uocatis sanctum. quo pacto œcumenica appellabitur unquam, in qua Romanus pręses non pręfuit? sine cuius assensu non possumus res ecclesiasticas ordinare. Intelligis œcumenicam synodum non posse uocari, nisi Romanus pontifex eā constituat: ac sine eo impossibile esse res ecclesiasticas ordinari? quomodo ergo uos hęc non percipitis? quoniam peritos uidere, atque audire non uultis. Et ideo quia semel cor uestrum falsa credulitate imbutum est, non potestis audire ueritatem, uel cernere. Maximus præterea ab hæreticis exagitatus ueterem Romam se contulit, ubi Martinum sanctissimum Papam nactus est, quē die decimatertia Martii & nostra ecclesia pro sancto colit. quanam de causa? quia illum ecclesię caput esse agnoscebat, eo cōfugit. ex eo loco epistolam conscribit ad Marinum Cypri presbyterū, cuius principium, Diuina lege secundum Deum locupletatus pater uenerande. subdit paulo post, ex synodalibus actis Martini sanctissimi Papę nostri. de quo nūquam scripsisset, ut de sanctissimo Papa, nisi dominum totius ecclesię cognouisset. eaque de causa rogauit, ut synodū suorum episcoporū cogeret, & impii dogmatis auctores anathematizaret, qui unam tantum uoluntatem in Christo esse conuiciabantur. hoc in synaxario apud sanctum Maximum scriptum est, legat quilibet die decimatertia Augusti. Si ergo ut uos arbitramini, is non est qui possit ordinare, inquirere, confirmare, dirigere, administrare Ecclesiam Dei, ut gubernator dirigit nauim, quomodo hæc gesta sunt? & alia multa his similia: quæ propter sermonis prolixitatem omittimus. nam si de iis uoluerimus dicere, in illis exponendis tempus nobis deerit.

Martinus 5. de quo Zonaras li. 3. uixit anno 643.

Ex Maximi epistola ad Marinum.

Quomodo cum ipsos excommunicationi subiecisset, qui ab eo anathematizati sunt, non contradixerunt, quanquam essent episcopi, patriarchæ, archiepiscopi; sed tanquam patri obtemperantes paruerunt? nunc uero & qui neque ante pedes posita cernunt, contradicunt: quos ego ecclesię aduersarios, hostes & inimicos esse iudico, & conspiratores aduersus apostolicos & synodales canones, qui recte docuerunt nos ecclesiæ subiici oportere. Nam statim a principio CXXXIII. Iustiniani nouella: Sancimus, inquit, secundum sanctorum decreta, sanctissimum ueteris Romæ Papam primum esse omnium sacerdotum. Constantinopolitanũ uero secundum locum obtinere post Apostolicam sedem. Prętetea quintus canon Sardicensis synodi eodẽ modo eadem scribit. etiam Anastasius sancti Maximi discipulus, post historiam sancti Maximi, post quædam alia, inquit: Ad hęc & Martini papę sanctissimi, & capitis Apostolici & martyris, totius ecclesiæ occidentalis principis. Itẽ magnus Gregorius theologus in epitaphio in magnum Basilium, inquit, quod eius ætatis Papa duos episcopos misit, Luciferum & Eusebium ad ecclesiam Cęsareæ Cappadocię pacificandam. quomodo in orientẽ misisset ad ecclesias componendas, nisi princeps & gubernator fuisset totius orbis terrarum? Præterea Anatolius Constantinopolitanus patriarcha a Dioscoro hæretico est electus. Sanctissimus uero Leo papa in epistola ad Marcianum imperatorem post alia multa ait: Electionem Anatolii patriarchæ nulla habita quęstione omisimus, eo quod orthodoxæ fidei se adiunxit. Ecce ex hoc deprehenditur, quod si Anatolius Dioscori hęresim sequutus esset, ab eo utique fuisset iudicatus: nec ualetis contradicere: nam is erat Constantinopolitanus patriarcha. & si huius iudex, ergo & cæterorum, Alexãdrini, Antiocheni, Hierosolymitani. itaque omnium iudex. Agapetus papa prętere ipsemet Constantinopolim est profectus, ubi Anthimum Trapezuntium, qui erat Constantinopolitanus patriarcha, sed hæreticus, sede deiecit, in locumque eius sanctissimum Menam suffecit. Vnde hoc? nisi quod in omneis obtinet imperium. & quia iam inde ab initio id apostolo Petro a Deo tributũ est, & successoribus eius. Proclus præterea de Romani Pontificis assensu in sedem patriarchalem euectus est, secundum Zonaram. Ecce ostensum est Romanum pontificem de Anthimo Constantinopolitano iudicasse. Leo sanctissimus Dioscorum Alexandrinum, & Iuuenalem Hierosolymitanũ condemnauit, & ut de hæreticis iudicium tulit. Felix sanctissimus Petrum Antiochenum deposuit, & anathemati subiecit. Quamobrem cum Romanus

Hæc nouella Iustiniani in impssis est 131. nõ 138. idẽ scribitur & cõstit. 10. đ primatu papę.

A testimonio synod. Sardicẽ. Sardica ẽ vrbs Illyrii. Vide Theodoretũ l. 2. c. 21. & D. Thom. q citat hunc.

Leo papa. Vide Nicephor. li. 15.

Agapetus Vide Nicephor. l. 17. & Plat.

Proclus q̃rendus est hic locus apud Zonaram.

Leo. Vide Nicephor.

sit sum-

fit summus Pontifex in omneis patriarchales sedes obtinet principatum. quomodo ergo tunc, nunc uero nō? nemo dicere hoc audebit. Sed tunc, & nunc, & usque ad sęculi consummationem habebit imperium. Et ut plane intelligatis nos uera dicere, & quam habeat potestatem ea diuina sedes, ad uerbum Fœlicis epistolam adiungemus, quæ sic habet.

SECTIO XI.

Gloriosissimo & sereniss. filio Zenoni Augusto, Fœlix Episcopus in Domino salutem.

VAE humanitati ea significari oportet, quę rerū ordo postulat, quod & significari par est in utilitatē serenitatis imperii tui. ac ueluti adessem rogo, ut meas preces admittas apud amicas & rectas aureis tuas, tāquam Christianissimus imperator. nulloque pacto pietas tua existimet nos alium magis beneuolentia, quam te prosequi, eo tamen excepto, qui te cupit cum Deo pacem habere. Quoniam tu fideli corde permotus de temporalis sedis potestate non ambigis, atque æternæ uitæ retributionē ex superna uoluntate pendere arbitraris, a mea paruitate suscipere digneris uenerabilem & diuinam beatissimi Petri principis apostolorū confessionem; cui cum regni claues creditæ sint, Christianissimo imperio tuo præparabit in cælis cum angelis mansionem: qui cum primus incommutabilem & inculpatam in dominū nostrum Iesum Christum fidē declarasset, ab ipso saluatore beatificatus est. nam cum dixisset ad dominū, Tu es Christus filius Dei uiui, responsum ab eo tulit, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est; & super hanc confessionem tuam ędificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam; ut ex ea tolleret, unde suum cognomen accepit, quod est Christus Iesus & Deus, omnipotentis filius. Petrus primogenitus diaboli filius, cū indigne se in Antiochenam sanctam Dei ecclesiam insinuauerit, & pontificiam sedem Ignatii martyris coinquinauerit, qui Petri dextra pontificatum accepit, & Eustathii confessoris & præsidis CCCXVIII.

Fœlicis iij. epistola ad Zenonem Augustū. Vide Nicephor. li. 16. & Platin. in Felice iij.

sanctorum patrum qui apud Nicæam coacti sunt: ausus est dicere non oportere Christum uocare filium Dei secundū diuinam saluatoris sanctionem, diuinarumque scripturarum traditionem, & patrum expositionem; sed unum ex trinitate passionem pro nobis sustinuisse secundū diuinitatis essentiam, ueluti Arius, Apollinaris & Eunomius tradiderunt: his uerbis adnixus salutiferam humanitatem conuellere, secundum quam Christus passionem sustinuit. Fertur etiam & unus ex nostris tanquā de semine Abraham progenitus multiplicitatem Deorum inuexisse: nam sensus uerborum tres Deos inducit, mortuum unum, duosque uiuos. abolet autem & consubstantialem, sanctasque synodos reddit irritas, Nicænam, Constantinopolitanā, & Chalcedonensem. Quin & Mariȩ uirginitatem non recipere reperietur. Si enim uerbū ex ea incarnatum non suscepit humanitatem, quid uirgine opus est? cur Gabriel dixit ad illam, quod ex te nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. & dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius. præter hæc impia & contumeliosa facinora, cum adulterare trisagiū conatus sit addendo, crucifixus propter nos, in infinitas absurditates rem adduxit. Ac quamuis sæpius a nobis, & a tua in Christo fraternitate sit monitus, & orientalibus, & ab Acacio archiepiscopo uestræ regiæ urbis & Christi amicæ, conuertere se nunquam uoluit. Propterea nunc sancta Dei ecclesia ex materno affectu non cessat tanquā ad præcipuum eius filium uerba faciens dicere. O Christi amice imperator, cultus nostri uinculum quo uinciuntur fideles, dissolui ne patiaris, Christi domini & unigeniti filii tui cognomen ne permittas uiolari; sanctissimam hymnodiam, quæ & urbem uestram seruauit periclitantem, tanquam ab angelis traditam inuiolatam conserua. Petrum Arianæ superstitionis sectatorem ab Antiochena ecclesia deturba. Quāobrem Petrus mea fide abrogata scindit mundi consensum? quanam de causa Petrus scindit tunicam meam desuper contextam? Deus Pater principi apostolorū præcepit, quomodo uocari suū filium oporteret. unigenitus in Petri confessione fundauit me. Spiritus sanctus quotidie testatur mihi dicens: ne quid iudices scire, nisi Iesum Christum, eumque crucifixum. inimici, inobedientes, dolosi, extra uineam positi, unigenitum Dei filium mactantes & lapidantes, & ligno crucis affigentes, eius uestem non diuiserunt, & Petrus uestem meam discindet? portæ inferi non præualebunt aduersus me, & Petrus conatur meum parietem demoliri? Ego religiosissime Imperator te regno pulsum reduxi. improbos & meis dogmatibus nō parētes pro tuo funere tradidi,

Vide octauā constit. Grec. apud Iustinianū.

Luc. 1.

Crucifixus pro nobis, uel ꝑpter nos scribitur in symbolo. Zonar. l. 3. 38. 1. refertur ad trisagiū de quo Damascenus plene.

Ioan. 29.

Ad Corin. 1. 2.

ꝓsopopeia elegantiss. ad Zenonē Imper.

& po-

& potentiæ tibi uiam reſeraui; inimicos una cum eorum impio dogmate deieci, antiquum tibi imperium a Deo impetraui, qui in cælis regnat, a quo imperium accepiſti. Reſpice ad tuum prędeceſſorem imperatorem Marcianum, eiuſque fidem libens amplectere: hæreticam Petri tyrannidem radicitus quamprimũ euelle, Valentini Eutychetiſque diſcipulum ab arce deiice; & ab eccleſiaſtica adminiſtratione, ſimulque & a ſacerdotali dignitate præcipitari decernite. Reputa tecum o Maxime legitime fili & inuicte imperator, quã certa ultione Chalcedonenſis ſynodus ſit uindicata, & quæ pœna de tuo hoſte ſumpta. libera populos ab hæretica Petri doctrina. hac tecum legatione fungitur ſancta Dei catholica & apoſtolica eccleſia: & ab ea ob iam expoſitas cauſas depoſitum in poſterum in cõmunionem ne recipiatis. ueſtriſque diuinis literis ut paries inter eum & Antiochenam eccleſiam, intercedat, efficite. in locum uero illius uirum ſufficite, qui operibus ſacerdotium exornet: acerque ſit cuſtos Chalcedonẽſis ſanctæ ſynodi, ſuorumque decretorum. Omnipotens Deus imperium ueſtrum ſemper in pace cuſtodiat.

Extat in cõcilijs epiſtola Fœlicis ad Petrum eiusdẽ ſententię.

SECTIO XII.

VIDES poteſtatem, quã obtinet ea diuina ſedes? audis quo pacto induit non ſolum Petri perſonam, uerum etiam ipſius Ieſu Chriſti? cũ dicit Petrus fidei meæ tunicam ſcindit. Inſpicite igitur & uidete ſedulo totam epiſtolam, & agnoſcite auctoritatem Romanę eccleſię: adiungamini illi & uos, nec ueritati aduerſemini. quamuis enim ex perſona eccleſiæ loquatur, is eſt tamen qui eccleſiam dirigit ac gubernat. Addimus etiam præter hæc orientalium doctorum teſtimonia. Cyrillus beatus Alexandriæ archiepiſcopus in theſauris ita ſcribit: Quod oportet nos tanquã membra caput ſequi, id eſt, Romanum Pontificem & apoſtolicam ſedem, a qua debemus petere quid credere, & ſentire debemus, ac tenere: quia ipſius tantum eſt confutare, dirigere, redarguere, confirmare, ordinare, ſoluere, & ligare. Audis tu qui Cyrillo contradicis? noſtri officii eſſe, ut membra corpus, ita & nos apoſtolicã ſedem ſequi: quodque ad eam ſolum pertinet dirigere & gubernare catholicam Dei eccleſiam. Si ergo ita ſcribit, ut ſentit ſcribit. Si ſic ſentiebat, ita & agebat. Si is obedientiam & reuerentiam tunc Romano pontifici exhibebat, quis contradicit, niſi indoctus

Cyrilli in theſauris. citat hunc locũ etiam D. Thom. Sed aliter.

fortasse, uel stultus. Hæc igitur mecum reputãti subit mihi uehementer ridere, seu deflere potius, ac uicem eorum dolere, qui sponte oculos comprimunt aduersus lucem; nec ueritatem sustinent audire. Quis est qui neget cõfessionẽ sublimi uoce ab ecclesia decantatam, siue fidei symbolum? in quo aperte confitemur unam sanctam catholicam & apostolicã ecclesiam in omneis terrę parteis disseminatam? hanc nemo unquam dixerit unam, nisi cæteræ omnes tanquam membra coagmentatæ secũdum beatum Paulum, eam ueluti caput sequãtur. quę omnia simul iuncta unũ conficiunt corpus. & ut secundum eundem apostolum, non potest pes uel manus, uel aliud corporis membrum capiti dicere, nõ opus habeo te: ita nec cæteræ ecclesiæ, Romanæ possunt ecclesiæ dicere, non indigemus te. Omnes ab illa auctoritatem capiunt, & omnes ab illa confirmantur. testabuntur id omnes doctorum scripturæ. Illa namque ut caput omnia membra recognoscens, & de omnibus ęque sollicita, ut quod in suprema sitũ sit parte, mœret si membrum aliquod langueat; curamque illius gerit & ad sanitatem perducit, ut dictum est. Inquit enim, & aperte clamat, Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non uror? Si uero membrum aliquod abscindatur, marcescit & male olet; sed caput (quod alioqui nec laboribus nec cruciatibus cedit) minime lædit. Oportet autem qui symbolum confitentur, & unam ecclesiam prædicant, nosse qualisnam ea sit, una sancta & apostolica ecclesia. ea est aut occidentalis, aut oriẽtalis, quod idẽ est ac si dicas Latina, uel Græca; alia namque præter has non reperietur: aliæ enim præter has superstitiones sunt, falsæ synagogæ, & hæresibus refertæ. Enumera diligẽter & uide, quod si Græcorum arbitraris ecclesiam esse hanc, quam symbolum designat, in nihilum Petri confessionem concludis; aduersus quam portas inferi nõ præualituras professus est Christus. nam omnis Græcorũ ecclesia, immo uero totus oriens a Mahomethe absorptus est. nonne uidemus omnes patriarchas, atque episcopos ac sacerdotes in potestatem uenisse Mahomethis? & ab eo petere sacerdotii facultatem? & pedibus eius aduoluuntur, & pro eo etiam inuiti deprecantur? in quo loco collocabis; Portæ inferi, id est hæreticorũ ora aduersus Christi ecclesiã non præualebũt? eo loco, ubi nõ solũ ora hæreticorũ dominãtur illi; sed etiã impii & alienigenæ imperium tenent? eo loco ubi nec sacrificare tuto possis, nec nola, uel tintinnabulum, nec crucis signum apparet? eo loco ubi nemo libere potest dulce Christi nomen proferre? Si uero protulerit in duas partes discinditur? eo loco, ubi si sacerdotes

A testimonio ecclesiæ.

Ad Corin. 12.

Ad Corin. 12.

ſacrificãtes inuẽti fuerint, Chriſti hoſtes ingrediuntur atque ſubſannant? proterunt altaria & profanant & ſancta proiiciunt, & plagas ſacerdotibus infligunt, & protrudunt, & derident Chriſtianorum religionem? nequaquã. Sed ibi oportet eſſe, ubi Chriſti ſignum refulget, & eccleſiæ exornantur, nola, imagines, & altaria omnia magno cum cultu conſpiciuntur & adorantur; & ſacerdotibus eminus reuerenter aſſurgunt populi. ibi ubi palam Chriſti fides prædicatur. ibi ubi terræ reges & principes ueniẽtes ad ſacra loca inſpicienda, & apoſtolorum capita adoranda, una cum illis & præſidem eorum pontificem adorant, & eius pedibus aduoluuntur. ibi, ubi feſti dies, pſalmodiæ, preces ſine metu celebrantur. ubi nemo reformidat ſibi quenquam aduerſari. ibi ubi ſummus pontifex, doctores & prædicatores in omnẽ terram dimittit ad prędicandũ & annunciandũ uerbum Dei; Chriſti imitatione, immo ſaluatoris noſtri uices in terris gerens. nã ſicut is apoſtolis dixit, ecce mitto uos, euntes in mundum uniuerſum prædicate euangelium omni creaturæ. ita & hic in uniuerſum orbem magiſtros mittit magna cum cura, qui non ſolum ad Chriſtianos proficiſcũtur; ſed etiam ad omnes gentes, uel ex ſancti Franciſci ordine, uel Dominici, uel ex alia regula. Ergo ibi eccleſiam confitebimur, ubi non eſt hæreſis, nec iniquitas, neque infidelitas: immo uero firma fides & inconcuſſa. at nõ ita apud oriẽtales, ubi abundat iniquitas & infidelitas. Nec meus ſermo eſt hic, ſed Theodorus Studites prodeat & dicat hoc teſtimoniũ, quod nemo poterit inficiari in decimaquinta catecheſi, quam legitis quidem, at non intelligitis, quia non uultis. uidetur enim doctor hic aduerſus oppugnatores imaginum pugnare quando dicit. Audio autem quod Romæ, principis apoſtolorũ Petri claues proponuntur ad adorandum, atque in honore haberi; quanquam nõ claues ſenſibiles dominus ei tradidit: ſed intellectuales ad ligandum & ſoluendum, at illi argenteas populo proponunt ad adorandum. tanta igitur apud eos eſt fides. & ibi ſolida Petra fidei ſecundum Dei uerbum fundata. hic uero ut uidetur, abundat infidelitas ac improbitas. Vides quod & beatus hic, ibi confitetur ſolidam eſſe fidem. nec in Petro tantum, ſed & in eius ſucceſſoribus. Hæc quidem cũ audiatis, & uideatis, nec poſſitis contra reſpicere, uelut aduerſus refulgens & coruſcans lumen ueritatis, ad ea confugitis, quę nefas eſt dicere; ſcilicet peccatorem eſſe Romanum Pontificem, & carnalibus uoluptatibus inſeruientem. & ideo nolle uos honorem & reuerentiam debitam exhibere.

Opponit elegantiſſime eccleſiã Romanã Græcæ. idẽ poteſt dici de hæreticis nr̃i tẽporis, & eorum eccleſiis.

Encomiũ pulcherrimũ Romanę eccleſię

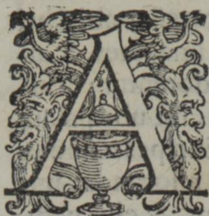
Marc. 16.

Ex XV. catechiſi Theodori Studitæ. habetur in impſſis hic locus emẽdat⁹ ut hic trãſtulim⁹. huius Theodori meminit Niceph. floruit ſub Leone Armenio.

Rurſus redit ad excuſandã põtificum uitã.

SECTIO

SECTIO XIII.

C tametsi his, in præcedentibus respõderimus, exactius rursus uobis dicimus, quod aperte mendaces estis. nam non quia peccator est, refugitis ei obedire; sed quia Latinus est, & barbã tondet. Si enim illum uitaretis propter peccatum uosmetipsos uitaretis, quia estis peccatores. Quomodo ergo nostis eum iudicare, uestros uero nõ iudicatis? omnes ne orientis sacerdotes sancti sunt? uos hoc non potestis demonstrare. non ergo illum tanquam peccatorem deuitatis, quia nec uos sine peccato estis. sed quia Latinus, & ab opinionibus uestris euariat. Vos namque Latinos tanquam a fide alienos existimatis, & ab eis refugere tanquam a facie serpentum simpliciores edocetis: idque liquido patet. Ac si quis ex Latinis uidetur sanctus, uos hunc salutare non uultis: immo uero maledicta ingeritis. Græcos quamuis flagitiosissimos & stultissimos, si solum aduersos Latinos dicant, omnium sanctissimos arbitramini. inter alios quidem multos quẽdam, qui uocatur Palamas, & Ephesi Marcum, hominem nec satis mentis compotem, sed tumidum sapientiæ ostentatorem, nulla uirtute, uel sanctitate subnixos. quia loquuntur solum & scribunt contra Latinos extollitis & celebratis, eorumque imagines exornatis; festumque agentes diem colitis, ac ueluti sanctos adoratis. Latinos uero quãuis iampridem ecclesia pro sanctis colendos duxerit, uos incessanter blasphematis. ita & de summo Pontifice facitis: nam illum omnino Christianum esse non existimatis, quia Latinus. id enim sub dentibus stridetis maledictis incessentes; & eorum qui rerum potiuntur metum reueriti, ad aliud quasi aranei umbram confugitis, eum peccatorem appellantes, ac cętera conuicia effundentes. Cauete ne id audiatis: Qui uestrum est sine peccato, primus lapidem tollat; id est qui peccatum non commisit, incipiat iudicare de peccato: & non iudicate, ut non iudicemini. ne captetis occasionem fratres, in peccatis. non est officii uestri de peccatis principũ uestrorũ inquirere; doctoribus omnibus aperte clamãtibus & Ioanne lingua aurea in multis quidem orationibus, & in oratione, cuius est titulus, quod oportet colere suos magistros spirituales, non maledicere illis. principiũ orationis, Nulla res ad loquendi licentiam magis allicit, paulo post inquit: Si qui patri uel matri maledicunt parentibus secundum carnem, ex lege morte moriuntur,

Eo tẽpore clerici barbam radebant, non ut nunc.

Palamas. Marcus Ephesius.

Ioan. 8.

Matth. 8.

Ex Chrys. q̃ nõ oportet suis sacerdotibus maledicere

quali

quaſi nam dignus erit pœna, qui uirum ſpiritualem magis quam
multi parentes neceſſariū, audet maledictis inceſſere? non refor-
midans ne terra dehiſcens ipſum de medio tollat; uel fulmen cę-
lo demiſſum maledicam linguam adurat. Audiſtis quid Moſis ſo- Maria. Nu.
rori contigerit, cum fratrem ſuum accuſaſſet & principem, quo- 12.
modo impura facta eſt, & in lepram incidit, maximamque infa-
miam ſubiit? fratreque de ea ſollicito, Deumque deprecante, ue-
niam non impetrauit? & paulo poſt, & Deum placare nō potuit,
ſed magnam pœnam perpeſſa eſt; ut intelligamus quam magnum
crimen ſit principes redarguere, & de aliorum uita iudicare. Et
poſt pauca: Si in carnalibus parentibus ita, quanto magis in ſpiri-
tualibus parentibus hanc ſeruare legem oportet. & unumquéque
in uita laborare & ſollicitum eſſe, ne in illa die audiamus, hypo- Matth. 7.
crita, cur feſtucam uides in oculo fratris tui, trabem uero in oculo
tuo non uides? & ſtatim poſtea. cum principes a ſubditis colun- Regū 1. 20.
tur, id ipſis obiicitur ut Heli dixit deus. cepi te ex domo patris tui.
Si uero contumelia afficiantur, ut in Samuele, non te abiecerunt, Regum 1. c. 8.
inquit, ſed me. qui ſacerdotem honorat, Deum honorat. qui di-
dicit ſacerdotem contemnere in uia progreſſus, & aduerſus Deū
erit contumelioſus. qui uos recipit, inquit, me recipit. & hono- Matth. 10.
rifica, inquit, ſacerdotes tuos. Inde Iudæi didicerunt Deum con Eccleſ. 7.
temnere, quia Moyſen contempſerunt, eumque lapidibus impe-
tiuerunt. Ac ſiquis ſacerdotibus debitam exhibuerit reuerētiam, Exod. 17.
multo magis id erga Deum egerit. & quamuis improbus ſit ſacer-
dos, uidens Deus, quod eius cauſa etiam indignum honoras, ipſe
retributionem reddet tibi. Et rurſus poſt pauca: An neſcitis quod
ſacerdos nuncius Dei eſt? non enim ex ſe dicit, quæ dicit. Si con-
temnis ſacerdotem, nō eum contemnis, ſed Deū qui ipſum elegit;
& unde dignoſcitur (inquit) Deum ipſum elegiſſe? Ergo ſi hac es
in opinione, ſpes tua inanis eſt reddita. Si enim per eum dominus
nihil operatur, neque lauacrum habes, neque myſteriorum es par-
ticeps; & benedictionibus non frueris. non igitur Chriſtianus es.
Quid ergo inquit, omnes eligit Deus? per omnes ipſe operatur,
quanquam indigni ſunt, quia populus ſaluatur. nam ſi per aſinam Num. 22.
& Balaam ſceleſtum hominem operatus eſt, multo magis per ſa-
cerdotem. Si per Iudam operatus eſt, & per falſos prophetas pro-
phetantes, quibus dicit, neſcio uos, diſcedite a me, qui operami-
ni iniquitates, multo magis per ſacerdotes operabitur. nam ſi nos
principum uitam ſcrutari oporteret, oporteret & nos magiſtrum
eligere, & quæ ſupra ſunt, infra fient: ſupra pedes, infra caput. ſi
fratrem tuum tibi iudicare non concedit, multo magis neque tuū

doctorem. & post pauca. tu ouis es, ne sis anxie curiosus aduersus pastorem, ne de his quæ tu arguis illum plectaris. Et quo pacto me admones ipse non faciens? non ipse tibi dicit, si ei credis, mercedē non accipies. Christus hęc docet, ne iudicemus nos mutuo, sed sua unusquisque. Et paulopost, ne maledicamus rogo magistris. Si quis patrem habuerit multis criminibus obnoxiū, nōne ea obtegit? ne exultes, inquit, in dedecore patris tui. multo magis de spiritualibus patribus hoc dicendum. exhibe reuerentiam, quia quotidie ministrat tibi. curat ut propter te legantur scripturę. sacram domū exornat propter te. uigilat propter te, orat pro te, Deo preces offert pro te, pro te, cultus eius erga Deum omnis propter te. hæc reuerere, hæc tecū cogita, & omni pręstita obseruantia ad eum accedito. Et paulo post. audi quid dicat de principibus Iudęorum Deus. Super cathedram Moysis sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint uobis, seruate & facite: secundū uero opera illorum nolite facere: quęnam deterior eorū uita reperietur? eos tamen nec dignitate deiecit, neque ut a subditis despicerentur curauit: & recte. si enim hanc sibi arrogarint subditi potestatem, omnes statim abrogabuntur, & de tribunali deiicientur. propterea & Paulus cum in pontificem Iudæorum contumelias effudisset, ac dixisset, percutiat te Deus paries dealbate. & tu sedens iudicas me? sed monitus a quibusdam ut reticeret, dicentibus, Dei pontifici maledicis? ostendere uolens quanto honore & reuerentia principes prosequi tenemur, inquit, nesciebam eum esse Dei pontificem. Ideo & alibi dicit. obedite pręposítis uestris, & subiacete illis: ipsi enim peruigilant quasi rationē pro animabus uestris reddituri. ideo & huius cultus fructu potiri eos æquū est. Et post pauca: Cogita quid dicat Deus de Iudęis. super cathedram Moysis sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint uobis facere facite. at nunc non possumus dicere, super cathedra Mosis sederunt, sed super Christi. propterea inquit Paulus pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Audisti ab hoc doctore quo pacto colendi sunt sacerdotes. Si ergo de sacerdotibus hoc dicit. multo magis de principibus sacerdotū & patriarchis & doctoribus ecclesię, qui a uobis in pręsentia non solum non coluntur, uerum etiam impudentissime lacerantur. quas pœnas quæso subituri estis? magnas ut arbitror. immo uero non secundum meam sententiam; sed secundum aureæ linguæ, & admirandum Ioannem; cum dicit, qui sacerdotes iniuria afficit, Christum iniuria afficit. Qui uero Christum iniuria afficit, quid respōdebit illa tremenda die. Sic itaque cōcludit Chrysostomus.

Act. apo. 23

Ad Hebræos 13.

Ad Cor. 2. 5.

Si

Si cognita sunt uobis, quę ex mellifluis eius orationibus exposuimus, præsertim quo honore principes sunt colendi, quia super cathedra Iesu & Dei sedent. Subiecti igitur estote illis, ut & nos subiicimur, non ut sanctis ex uirtute: sed ut principibus: siquidem neque nos ut sanctum ex uirtute Romanum Pontificem colimus, sed ex primatu & sacerdotio. nā si sanctus est, me sanctū non facit, si peccator fuero: si uero peccator est, mihi non obest si iustus fuero. An existimatis quia Papa est, eum hæredem fore regni cęlorum? minime gentium: sed ob eius uirtutes, si quas habet. nam Papæ multi hæredes erunt sempiternę dānationis: non quod Latini sunt, & summi Pontifices Romani: sed propter peccata eorū. Multi etiam Constantinopolitani patriarchæ Gręci uidelicet, & Alexandriæ, & Antiochiæ, & Hierosolymorū hęredes erunt perennis ignis; non quia Græci sint, uel patriarchę, sed propter eorum scelera, & contra: non est enim acceptio personarum apud Deum, ut terrenę huius uitæ principes protinus, & futuræ conspiciantur hęredes; uerum omnino qui probi sunt. An non auditis sapientiam dicentem: Tunc stabit iustus in magna cōstantia, aduersus eos qui se angustiauerunt. ii uero uidentes suspirabunt & dicent: hic est is quem aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii? stulti: nunc uero computatus est in filium Dei, & inter sanctos sors eius est. ergo aberrauimus a uia ueritatis. quare non debemus de cuiusuis uita iudicare, uel nimis esse curiosi: nam uniuscuiusque opus in eo publico conuentu manifestabitur. Igitur fratres resipiscite; & pro salute uestra certate. hoc pro certo scientes, quod qui Romano Pontifici non subiicitur, Christo nō subiicitur; qui Petro dixit, tu es Petrus, & cętera; ac nunquam salutem consequetur. nam cum dicitis uos illi subiici nolle, quia peccator est, id stultorum est hominum, & omnis prorsus sensus expertiū. cur iudicas ecclesię Pontificem, quem nescis qualis nam sit? nemo enim, dicit scriptura, nouit facta aliena. quo pacto uos iudicatis, quē omnino, ut peccatorem non nostis? Omnes quęso qui cathedrā Petri adepti sunt, improbi sunt & peccatores? num data opera cæteri ecclesię Pontifices atque Proceres, Papam eligunt peccatorem? nonne erubescitis ecclesię electionem prosequi contumeliis? an nescitis quod & Constantinopoli eū creabant Patriarchā, qui pręcipue erat honore perspicuus & uirtute? nam & apud hostem uirtus est honorabilis. ita & hic eum, qui supra cęteros honore & uirtute antecellit, constituunt suum sacerdotem & regem. Si uero peccator est, quid ad nos? is pro se rationem reddet, quēadmodum & nos nostri: nemo namque pro alio iudicabitur.

Sapient. 5.

De innocētia pontificis & uita.

SECTIO XIIII.

At tu ultra modum Papā deificas. nos uero scimus eum hominem esse; & peccato & probris posse demergi. propterea in iis quę ad fidem pertinent nolumus ei inhęrere. Sed a nobis iā antea dictum est, hoc nihil esse. quoniam necesse est nos aliquem sequi pastorem: ille namque ut homo peccat quotidie. Si enim una tantum hora esset ui ta nostra, nec ita sine sordibus esse possemus. Sed de propriis peccatis unusquisque pro se se rationē redditurus est, ut sæpe iam diximus. Satis est nobis si bene pascamur, secundum magnum theologię doctorem Gregorium. At seditionis & contentionis studiosus inquit, peccatorem caput esse non probo. ad quos respondendum, quod bene cogitata uestra percipimus, quæ postea inferius retegemus, & si uos ob ignauiam obumbrare conamini. Nunc autem iis respondebimus, quę palam dicitis, quia ex animi uitio hoc dicitis. non enim uobis cognitū est eum esse peccatorem: neque uobis eius uitę ratio satis est comperta. sed impudenter calumniamini & conuiciamini illi, qui Petri successor est, & Iesu Christi figuram in terris gerit. nam qui eum peccatorem appellant, iis quę Iudęi afferebant similia afferunt. quoniam illi a natiuitate cęcum cernentes uidere, inuidia torti, eum interrogant dicentes. quis aperuit oculos tuos? respondit homo qui uocatur Christus: is mihi dixit, lauare in Siloam, & lotus recepi lucem. at illi ira accensi dicunt, da gloriam Deo, quia hic homo peccator est. quibus ille qui nuper cæcus fuerit, respondit si, peccator est nescio. unum scio quod cæcus cum essem, modo uideo. in hoc enim mirabile est, quod peccator cum esset, aperuit oculos meos, qui cęcus eram. a sęculo non est auditum, quia quis oculos aperuerit cęci nati. nisi esset hic a Deo non poterat facere quicquam. Possumus igitur hęc ad successorem Dei traducere, qui est sanctus Papa. Si peccator est, quomodo maledixit uobis? & Gręcos excommunicauit Nicolaus primus temporibus Photii, & excōmunicationi illi non defuit iota unum; sed facti sunt captiui, ut is in excommunicatione dixit, in omnes gentes, tanquā Iudęi. scriptum est enim, peccatores non audit Deus. Si peccator est, quomodo fuit exauditus? at hic quidem sic. Inocentius ante hunc Eudoxiam ob Chrysostomi exilium excōmunicauit. & intremuit eius sepulchrum, donec reuocato eo, excommunicationem remisit. & statim constitit illius tremor sepulchri. sed quid euenit

Solutio.

Ioann. 9.

Nicolaus j. uide epist. eius ad Michaelē Imper. & apud Nicephorū

Ioann. 9.

Innocētius primus de quo supra.

nostra memoria nunc sub Nicolao V. Pontifice Maximo? cum legati a Constantino Imperatore, qui uocabatur Dragases, ad eum missi adhuc supersint; quibus literas dedit plenas timoris & horroris. ubi aperte cum execratione prophetizat excidium & internecionem extremam infelicium Græcorum. in quibus post alia multa (cum conuicia & probra rescisset, quæ a Græcis quotidie impudentissime iactabantur) mire & hoc dicit. Omnes gentes decretum quod sancitum est receperunt: Græci vero neque receperunt; neque spes est eos unquam esse recepturos; quæ super concordia & unione decreta sunt. procrastinationes enim procrastinationibus ab eis semper prætexuntur, excusationes & responsiones in singulis. Neque uero Græci arbitrentur Romanum Pontificem ita esse mente destitutum, omnemque occidentalem Ecclesiam, vt non intelligat quæ in singulis dilationibus respondendo nugantur. optime cuncta nouimus: Sed toleramus in Iesum respicientes sempiternum sacerdotem, & dominum; qui sterilem illam ficum usquead annum tertium iussit asseruari, agricola iam ad excindendam arborem se accingente, quia nullum fructum ferebat. O magnam calamitatem. anno MCCCCLI. hanc conscripsit epistolam, & MCCCCLIII. capta est Constantinopolis. num potestis dicere hæc uera non esse? minime gentium, cum id sit manifestum, & res ipsa aperte loquatur. tres inquit annos expectabimus, si uos forte a schismate & separatione conuerteritis, & uos uere decreto adiunxeritis, secundum Saluatoris de ficu præceptum. Si uero non, excindemini, ne terram ociosam & inutilem reddatis. hoc miraculorum miraculum maximum: quod (ut in epistola ipsa scribit Nicolaus Papa) Græcorum gens illa magna & formidabilis, sapiens, clara, fortis, terrarum domina ob diuinam ultionem, ita in Barbarorũ seruitutem abducta sit. Hæc enarranti mihi subit lamentari & deplorare excidium gentis nostræ, quamquam uos non intuemini.

Constantinus Dragases succesit in imperio Ioanni Paleologo fratri, qni interfuit Florentino cõcilio.

Ex epist. Nicolai V. ad Imp. Constantinum.

Luc. 13.

SECTIO XV.

IN primis ergo (ut inde initium sumam) in memoriam reuocate fratres & patres, qualisnam & quanta extiterit nostra natio. fuit enim quondam sapiens, clara, generosa, prudens, fortis, & quæ omnem terram suo subiecerit imperio. præterea uirtutis studio & sanctitate omnes gentes est supergressa, ieiunijs, uigiliis, orationibus, eleemosynis, & (ut uno uerbo dicam) ueluti spongia hausit omnem

uirtutem,

Describit & deplorat tragice excidiũ, Constantinopolitanũ. 1453

uirtutem, Deo semper accepta. at in præsentia (proh dolor) omnia interciderunt. Constantinopolis capta est; cuius rei solum recordatione cogor prorumpere in uerba cum clamore & eiulatu, & ultimum effundere spiritum. qua Vrbe expugnata aræ sunt prophanatæ, templum conculcatum, magna sanguinis effusio secuta, pollutę moniales, uirgines corruptæ, caput infantibus abscissum, impiorum manibus principes occiderunt: monachi sacri, sacerdotes, præpositi, uiri, fœminæ, connubia sunt diuulsa, sacra uasa confracta, imagines ornatissimæ conculcatæ sunt, ac sputis conspurcatæ. O me miserum atque infelicem, quis poterit unquam tantam cladem deplorare, & uerbis acerbum casum exprimere? heu ubi regius apparatus & comitatus? ubi ordo Palatij & disciplina? ubi tot Principum examen? ubi scholæ sapientiæ? ueh mihi misero, ubi Patriarchalis administratio, ubi ornatus Ecclesiæ? ubi tantus & talis sacrorum monachorum, ac non sacrorum ordo, chorus & numerus? ubi monachorum & monialium ordines. ecce non ne cuncta sunt a Mahomete absorpta? nec tantum in ipsa Vrbium Regina ea mala obuenere, uerum etiam in subiectis regionibus plura ac deteriora; perque singulos dies hæc apertis oculis intuemur & intelligimus. Quamobrem ergo hæc? uel uos mihi dicite per dominum. Si dixeritis ut dicere consuestis, ob nostra delicta hæc euenisse, non ita se res habet ego dicam. quoniam non magis nos, quam cæteræ Christianorum gentes, nostris criminibus Deum irritamus. Sunt enim & aliæ nationes magis sceleribus & peccatis obnoxiæ. quomodo non affliguntur ut nostra infelicissima & miseranda natio? ueh mihi misero, alius ex alio subinde fio, cum ad hęc animum conuerto, & cor meum conturbatur, & spiritus meus æstuat. quia Iudæorum gens, quæ duo crimina commisit, secundum Prophetam dedit pœnas. duo enim mala fecit, inquit primogenitus meus filius Israel: me dereliquit fontem aquæ uiuæ, & effodit sibi cisternam dissipatam. & Ecclesia, me in ligno crucifixerunt, Barrabam uero postulauerunt & liberarunt. Primum igitur cum Idolis inseruisset, in captiuitatem abductus est in Mediam & Babylonem. Secundo cum crucifixissent dominum nostrum & Deum, profecti sunt captiui in omnes gentes. nostra uero natio (proh infortuniũ, proh dolor) neq; Idolis seruiuit unquam, neq; Dei filium crucifixit. qua de causa tam acerbe uexatur? Sed non solum eadem, uerum etiam multo peiora quam impij Iudæi perpetitur: Ii namque in seruitutem abducti, omnium gentium facti sunt serui, ut omnibus inuisi & Dei hostes. hi uero non solum gentium facti sunt serui; sed & Iudæis ipsis, qui sunt serui omnium

Hierem. 2.

gentium.

gentium. O meam calamitatem. Nonne reliquũ est plorare & lamentari, ac disquirere causam & uidere, propter quę patimur hęc? ego uero aliam non possum inuenire (neque enim uirtute, nostra natio cęteris gentibus peior est; imo uero melior, nam dictum est, uereque dictum, nationem nostram omnes nationes uirtute & moribus antecellere) nisi schisma, & quod se subtraxerit ab obedientia & subiectione Romanę Ecclesię, eã & solam discerno esse causam interitus nostræ gentis; quia postquam ab ea diuisi sumus, maledictionem accepimus, & patimur quæ nos patimur. nec ideo pœnitet nos; sed deteriores euadimus, & maledictis impetimus ipsã Ecclesiam; dicenda & tacenda aduersus eam impudenter euomimus. Quamobrem fratres mei per Christum, desperationem omittamus: accedamus ueræ Christianorum unioni; agnoscamus peccata nostra, ne peiores Iudæis euadamus; neue falsa suasione, malitia & præsumptione ita aures obstruamus, ut nec audiamus, nec intelligamus. Audiamus Christum clamantem Apostolis, Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit; qui uero me spernit, spernit eum, qui misit me: Vere ergo licet dicere, qui Papam audit, dominum audit; qui uero Papam non audit, dominum nõ audit: qui uero dominum non audit, audit captiuos & gladijs comminutos. Vidi & recte memini, cum interfuerim disputationibus cuiusdam monachi Barlaam, quæ habitæ sunt Constantinopoli cum quodam legato Apostolico de Primatu Papæ, ubi concludẽs legatus dicit: Ego quidem possum cunctas obiectiones uestras diluere (non enim Christi Ecclesia & Præses illius summus Pontifex misit hominem qui nesciat uestris dubitationibus respondere) sed uos semper in nugacibus uerborum argutijs uersamini. Quare mihi libet dicere tibi breue ac uerum uerbum; quod & alijs Græcis, mihi iniunctum est dicere. hæc dicit Papa: Si uolueritis & audieritis me, bona terrę comedetis, secundum Prophetam. Si uero nolueritis, neque audieritis me, gladius uos deuorabit. num Pontificis os locutum est hęc? num habes huic quid cõtradicas? lege & expende, an euenerit sicut ipse dixit. Si ergo euenit, debetis, imo uero potius necesse est illum audire: secundum uero opera illius non facere, si mala fuerint. Ita & nobis pręcepit Dominus: Super cathedram Moysis sederunt scribę & Pharisęi; omnia quęcunq; dixerint uobis facere, facite, secundum uero opera illorum nolite facere. Quando ergo & hic super cathedra Petri sedet, debemus ipsum tanquam Petrum audire, & imitari sermones eius; opera uero non imitari si praua sint. Ita uos sancti docent, ita leges & canones clamant, ut antea demonstrauimus, & paulo post etiã demon-

Græcos ꝓpter schisma dicit in manus Turcarum uenisse.

Luc. 10.

Hoc dicit propter Iãnizeros, q ex captiuis eligũtur, & circũcidũtur.

Hic monach⁹ Barlaã fuit latinis aduersiss. ei⁹ scripta legũtur ĩ Vaticana bibliotheca.

Esaias. 1.

demonstrabimus. Nunc detegere uolumus quod uos intus aduersus Papam, ac latinos iniuste continetis. dicitur enim quod propter peccatum illum uitatis. at hoc uerum non est, sed causas quęritis fratres parum ueras. maledixit enim uobis, & uos inuenit excommunicatio; deletique funditus estis. sed alius est morbus, ex quo ægrotat intus anima uestra, ut antea exposuimus. non audentes palam dicere, ne forte cunctis hæreticis peiores uocemini, & sitis cogniti apud omnes; magisq. uultis mandere sub dentibus. Sed aliud quid est, quod labijs premitis. quidam tamen adeo stolidi sunt, qui aperte latinos hæreticos esse dicunt: & Papam præter cæteros omnes. ideoque unionem refugitis, neque Papę memoriam audire; neque qui unionem ex uestris sacerdotibus amplectuntur uidere sustinetis. neque qui cum ipsis communicant omnino pro Christianis habetis. & si forte contingit ut in aliquod incurratis, quod uos Papæ commonefaciat, panem oblationis non accipitis. Sed furiis agitamini, ac dentibus aduersus ipsos sacerdotes sæuissime infrenditis, & Iudæis deteriores esse putatis. hæc igitur proferre reformidantes, ut iram quorundam declinetis, ad apertum integumentum strenue confugitis, & aduersus ueritatem pugnatis de asini umbra (ut fertur) decertantes.

Deridetgręcorũ quorũdam stoliditatem, q. Papam & Latinos hęreticos dicunt.

SECTIO XVI.

AT nos in præcedentibus, quos antea edidimus quatuor libris multa de iis eisdẽ tractauimus, ueritatem pro uiribus aperte prędicantes. Latinosque in dogmatibus orthodoxos esse liquido ostendimus, & falsis eos premi calumnijs egregie demõstrauimus, & in hoc quinto profecto non pauca attulimus, scilicet Pontificem esse Petri successorem, & Vicarium Saluatoris nostri Iesu Christi comprobando; eumque solum obtinere potestatem, omnem Ecclesiam absolute dirigendi & gubernandi; ligandi, & soluendi, redarguendi, benedicendi, maledicendi, corrigendi, ac medendi; solumque illum habere facultatem de fide & sacerdotio exquirendi. Nam statim magnus Theodorus Studites in epistola ad Paschalem Papam hæc inquit: Audi Apostolicum caput a Deo electe, pastor ouium Christi, clauiger regni cælorum: petra fidei, per quam ædificata est catholica Ecclesia. Nam tu es Petrus Petri sedem exornans, & gubernans, & post quædam: Huc ades ab occidente exurge, & ne repellas in finem: tibi namque dixit Christus Deus noster. & tu

Ex epi. Theodori Studitæ ad Paschalẽ Papam.

Psalm. 43.

quandoque

quandoque conuersus confirma fratres tuos. Audis quomodo appellat Pontificē magnus hic pater Petrum, & clauigerum uitę ęternæ, & Pastorem, & Apostolicum caput? rogatque ut Constantinopoli subsidium ferat, propter eorum hæreses, qui imagines oppugnabant. Vnde nam hoc? non ob aliud aliquid, nisi quia is habebat potestatem cæteras Ecclesias confirmandi, tanquam qui omnibus hæresibus superior esset; longeq; positus esset ab omni procella hęreticorum. Huius rei ipsemet testis est in epistola ad Paschalem dicens: Vos igitur uere illimis fons, ac sincerus iam inde a principio ueræ fidei. uos ab omni hęreticorum procella longe positi: securus totius Ecclesiæ portus. uos a Deo electa ciuitas ad salutis refugium. Intelligis quo pacto securum portum appellat totius Ecclesiæ Romanum Pontificem? ad quem ut nauigia ab undis in medio maris agitata in portum perfugiunt, ne foris relicta a fluctibus atque æstu mergantur: sic & omnes Ecclesiæ ab hæreticis tanquam a fluctibus uexatæ ad Romanum Pontificem, ueluti ad portum salutis confugiunt, ubi tranquillitatem & quietem omnē nanciscantur. nam eo loci fidei claues Christus apud Petrum Apostolum deposuit, ut Ecclesiam totam pasceret atque gubernaret. nec apud illum tantum, sed etiam apud eius successores, ipsi dicens, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. quæ quidem non soli Petro contigerunt, sed & eius successoribus. Nam Siluester magnus Papa Romanus post baptismum Constantini Arij hæresim aboleuit, & in eadem Vrbe Liberius, ac Iulius Athanasium confirmarunt, & Alexandriam remiserunt, cum ab Arianis persecutionem pateretur. Damasus Papa Eunomij hæresim Constantinopolitani Patriarchę funditus sustulit. diuus Celestinus impij Nestorij ēt Cōstantinopolitanī Patriarchę hęresim per Cyrillū Theegorum deleuit. Leo sanctissimus sacrilegā Eutychis & Dioscori hęresim damnauit. Martinus & Agathon Monothelitarum scelestam hęresim uerbo & operibus sustulerunt. Gregorius magnus Dialogus impietatem eorum, qui imagines oppugnabant, anathemati subiecit. deinde post inobedientiam & schisma, Nicolaus primus ipsemet Constantinopolim profectus est Photii tempore, ut tolleret schisma: quem cum non recepissent, excommunicationi ab eo suppositi sunt. Post hunc summi Pontifices per temporum uices non destiterunt scribere & hortari Gręcos ad Ecclesiæ conuersionem & obedientiam, quousque coacta est synodus apud Lugdunum, quam Gręci octauam uocant. cuius auctor extitit Gregorius Papa decimus, & unio est subsecuta. Sed iterum defecerunt, & iterum Legatos Ecclesię receperunt. Cogitur synodus

Ex Epist. ad Paschalem eiusdē Theodori, qui floruit anno 820.

Siluester j. Liberius & Iuli⁹. Vide hist. trip. l. 4. c. 19. Damasus. Eunomius, uel ut alij Macedoni⁹. Celestinus de quo Theodoret⁹. & Platina. Vide Nicolaum Papā in epist. ad Michaelem Imper. Martinus j. Agatho Platina in eius uita. Gregori⁹ j. Nicolaus j.

Synod° Cõ stãtinop de qua Gregoras Nicephorus. l. 5.

dus Constantinopolitana cum Papę legatis Ioannis Becci tempõribus Constantinopolitani Patriarchę, & unionem amplexi sunt; ad breue tempus, obedientiam ostendentes & pacem. sed postea rursus ad suum & primum uomitum reuerterunt. Sed nec rursus defatigati sunt Ecclesię catholicę pręsides, eos ad obedientiam & pacem excitare. at illi cum semel obsurduissent, non paruerunt. protracta est igitur res usque ad nos, aspeximusque nostris oculis, quod mulri ante nos Patriarchę & reges uidere exoptarunt, nec uiderunt. Nos uero uidimus beatiss. Eugenium IIII. Romanę Ecclesię Pontificem summum quanto studio in hoc sanctum opus incubuerit, triremibus missis & sumptibus, ut hoc magnum uulnus sanaretur; celebrataque est synodus ingens atque admirabilis Ferrarię & Florentię insignibus Italię urbibus; magna doctorum & sapientum uirorum frequentia, & theologię scientia ac uirtute illustrium. Tandem decretum sancitum est omni sapientia & ueritate conspicuum; quod ubique est promulgatum, & ab omnibus gentibus receptum. Gręci uero, & ex ijs qui peioris sunt conditionis, uulgares quidam homines & indocti huic contradicunt. ac si quis rationis particeps decreto contradicit, id non a doctrina proficiscitur, sed ab animi prauitate, falsa & stulta pręsumptione & gloria inani, quam ex uulgi imperitia aucupãtur. quod quidem decretum & nos in manus sumentes perlegimus omni studio; idq; toto ex animo uerum esse credentes, adorauimus atque amplexati sumus. unde sumministrata est nobis materia respondendi quinque articulis, qui in eo continentur; quorum extremus hic est de Papę Primatu; quem nemo mentis compos poterit pernegare.

Synod° Florentina sub Eugenio 4. 1438.

SECTIO XVII.

T non recte sentit inquiunt; quia pręter communes patrum & doctorum sententias ea perscripsit. Si ergo illa diuina sedes non recte sentit, mentitur Christus cum dicit, cœlum & terra transibunt, uerba autem mea nunquam transibunt. is enim Ecclesię pollicitus est se cum ea fore, & portas inferi non pręualituras aduersus eam. Ideo ne Christum mendacem efficiamus (quod si uel cogitetur solum est blasphemia) inerrantem Dei Ecclesiam esse dicimus. quam rem testificabitur rursus ipse Theodorus Studites ad Michaelem Imperatorem scribẽs ex persona omnium prępositorum hoc pacto: Cum nos in unum conuenissemus uenerabilis

Ex epistola Theodori Studitæ ad Michaelem Imp. hunc Studitē mi-

Imperii

Imperij uestri iussu, minimi Episcopi & præpositi, post pauca dicit: nos diluimus omnes dubitationes uestras. Si uero aliquid dubitare, uel non credere uidetur uestra diuina magnificentia, eius rei explicatio a Pontifice pie est postulanda. magna & a deo firmata manus uestra, ut publicæ cupida utilitatis, iubeat a ueteri Roma capere declarationem; ut a principio a patribus nostris est traditum: ea o Christi imitator Imperator inter omnes Ecclesias Dei, summum & supremum obtinet locum, cuius Petrus tenuit primam sedem, ad quem dicit Dominus. Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portę inferi non præualebunt aduersum eam. & iterum idem in alia epistola ad Naucratium, cuius principium est, nō implebitur auris mea a uocibus auditionis, inquit, testor nunc coram Deo & hominibus, diuisi sunt a corpore Christi, & a suprema sede, apud quam Christus deposuit claues fidei: aduersus quam portæ inferi a sæculo non præualuerunt, nec præualebunt usque ad consummationē eius, hæreticorum uidelicet effrænata ora, secundum promissionem ueracis domini. Audis quo pacto ea est caput Ecclesię Christi, cuius Petrus est primus præses: & quod nunquam præualuerunt, neque præualebunt usque ad consummationē sæculi, hæreticorum effrænata ora, secundum promissionem ueracis Saluatoris? Si ergo nunquam præualuerunt hæretici aduersus Christi Ecclesiam, quomodo audetis dicere eam errare? quæ inerrans a doctoribus prædicatur. Id etiam ostenditur in tertia sancta synodo, in qua allatis ab Apostolica sede literis, Arcadius Episcopus cum surrexisset ad synodum dixit. Iubeat uestra beatitudo Reuerendissimi Patres allatas ad uos literas sancti & cum adoratione uocati Cœlestini Papę Apostolicę sedis Episcopi, legi: ex quibus percipere poterit uestra beatitudo, quanto studio prosequitur omnes Ecclesias. eadem & horum similia Proiectus Episcopus protulit. Et paullo post Cyrillus Alexandrię dixit: literę acceptę a sanctissimo Apostolicę sedis Episcopo Romano Cœlestino cum decenti honore legantur. Audis Arcadium & Proiectum, quod omnium Ecclesiarum curam gerit Romanus Pontifex? ob quidnam aliud, nisi quia caput est omnium. Quod uero Cyrillus dicit, cum decenti honore legi quę scripta sunt a Cœlestino, comprobauerunt Patres aperiendo capita sua, & reuerenter audiendo quę dicta sunt. In quarta uero sancta synodo, ut in titulo diuinę scripturę apparet, talia dicta sunt. Vt beatissimus Episcopus Romanę Vrbis, cuius sacerdotium super omneis antiquitas esse uoluit, potestatem & facultatē habet de fide & sacerdotibus determinandi. Ergo quia de fide & sacerdo-

re laudat historia ecclesiastica. reperitur gręce scripta eius uita apud quosdam.

Eiusdem ex epistola ad Naucratiū.

Ex iij. Synodo. 1. Ephesina.

Ex Synodo iiij. Chalced.

tibus determinandi facultatem habet, merito caput & magistra omnium Christi Ecclesiarũ in decreto scribitur, & a nobis colitur
Ad Corin. & adoratur. atque omnis obedientia & obseruantia ei a nobis
, exhibetur, & exhibebitur donec in hac uita permanebimus; recor
, dati illius qui dicit, obedite prępositis uestris & subditi estote. ipsi
, enim uigilant pro animabus uestris, ut rationem reddituri. & meminisse eius nunquam cessabimus in sacris missarum precibus secundum sanctorum nostrorum traditiones: ne impiorum erroribus obsecundantes, a firmitate orthodoxę fidei excidamus, pro comperto habẽtes quod qui ipsi nõ subijcitur, nunquã saluabitur. simili modo, & qui eius non meminit neq; sacerdos est neq; sacer-
Canon synodi 134. dotis meretur habere potestatẽ, ut XIII. Canon primę & secũdę synodi aperte testatur. habet enim ad uerbũ sic: Hęreticarũ zizaniarum semina in Christi Ecclesiam spargens aduersarius, & uidens has gladio spiritus radicitus euelli, alia uia aggressus est; assumpta secum schismaticorum insania, Christi corpus diuidere. Sed & has insidias sancta synodus anticipans, undecumque decreuit in posterũ, ut siquis presbyter, uel diaconus tanquã ob aliquod delictũ suũ despiciens Episcopum, ante synodalem cognitionem, & causę disquisitionem ab eius communione deficere ausus fuerit, & nominis eius in sacris missarum precibus secundum Ecclesię traditionẽ non meminerit, hunc depositioni subijci, & sacerdotali omni honore priuari. qui enim in presbyteri ordine est constitutus, & metropolitanorum pręuenit iudicium, & ante iudicium (quantum in se est) condemnat suum patrem & Episcopum; hic neque presbyteri dignus est honore, nec nomine. & qui hos sequuntur si qui fuerint ex constitutis in sacris ordinibus, & ipsi suis dignitatibus excidant. Monachi uero, uel laici expellantur penitus ab Ecclesia, donec relicta cum schismaticis coniunctione ad suum Episcopum reuertantur. Nonne ex hoc loco deprehendis, quod sacerdotes sacerdotio abdicat, neque sacerdotis nomen uult obtinere, qui mentionem non faciunt primatus eorum; eorumque sectatores, & si qui sacris sunt ordinibus insigniti profanos iubet esse? qui in sacris non sunt, cuiuscumque sint conditionis, excommunicat. Resipiscite tandem fratres per Deum, resipiscite: nec amplius tam aperte ueritati obsistatis, nec aduersus pastores animarum uestrarum decertetis. durum est enim, imo uero fatui & dementis, nudis
Marc. 21. pedibus aduersus stimulum calcitrari. nam quemadmodum oua
Ad Cor. 1. 10. lapidibus, sic & capita uestra, Ecclesia confringuntur: lapis nanque & petra scandali est Ecclesia. & Christus ipse illi se similem facit. beatus Paulus ita scribit. bibebant enim de spirituali consequenti

eos

eos petra; petra autem erat Christus. hic est lapis de monte uirginali abscissus. Christus uero ad Petrum. Tu es Petrus & super hãc petram ædificabo Ecclesiam, & reliqua, ut sæpius dictum est. Ecce igitur ostensum est quod petra & lapis Christi est Ecclesia; qui igitur in eam impingit, lux in eo non est; sed qui seruat præcepta eius non impingit, uera luce quæ in ipso est illuminante, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. lux enim ueritas est & cognitio; ac illuminantur ab ea qui uolunt, & manent in ea. Sed qui nolunt obtemperare, insipientiæ tenebræ eorum oculos obtegunt & impingunt, & conteruntur, ac tandem exterminantur. & responsum ferent, quod præcepit dominus, quod oues meæ, meam uocem audiunt. quæ uero meæ non sunt, uocem meam non audiunt; & lupus rapit & dispergit eas. ita eueniet, & rationalibus ouibus, quæ uocem pastoris non audiunt; impingent enim & labentur in hæreses, absurditates & schismata.

Ad Corint. 1. 10.
Daniel 11.
Ioann. 1.
Ioann. 10.

SECTIO XVIII.

QVOD uero non possit decipi, uel errare, uel confringi; uel perire Ecclesia; imo uero id euenire ijs qui eam oppugnant, ostensum est antea multis egregijs argumentationibus. nunc efficacius quodammodo per sacrum Chrysostomum aureæ tubæ diuinum Ioannem audiamus ex oratione in pentecosten. cuius principium. Cœlum hodie nobis facta est terra. dicit enim ibi post alia multa sic: Magno studio incumbit Deus in Ecclesiam, non parietibus fulctam, sed gratia custoditam, propter Ecclesiam constitutum est Cœlum; terra firmata est, & mare effusum, & aer repletus, paradisus est plantatus, lex tradita, missi prophetæ, miracula facta sunt. mare diuidebatur & resarciebatur, petræ scindebantur, & rursus iungebantur, manna de Cœlo descendebat, & ex tempore mensa disponebatur. propter Ecclesiam Prophetæ, propter Ecclesiam Apostoli. At cur tam multa? propter Ecclesiam unigenitus Dei filius, filius hominis factus est, ut Paulus ait, qui proprio filio non pepercit, ut Ecclesiæ parceret, filii sui sanguinem effudit propter Ecclesiam. hic sanguis irrigat illam. per eum non possunt illius plantæ tabescere, neque folia decidere. non est obnoxia temporũ necessarijs uicibus, neque tempori inseruit. æstate quidem folijs uernat, hyeme uero non nudatur. non enim temporum necessitates, sed gratia spiritus eam colit. propterea non euellitur; neque

Ex Chrysostomo q̃ oĩa ꝓpter Ecclesiam fecit deus.

mirum est eam non euelli. Quot iam inde a principio aduersus Ecclesiam bellum gesserunt, cum erat planta recens. arma aduersus eam sunt expedita. at nunc Dei gratia & sancti spiritus robore, & Imperator est pius, & milites, & omnis terra fide est repleta. at in origine eius, in exordio, reges impij, milites irreligiosi ob iussa Principum. aræ ardebant: undique fumus & nidor. aer inquinabatur, dæmones bacchabantur, diabolus saltabat, pater filium abdicabat, filius patrem non colebat. natura scindebatur & religio. ubi igitur qui ausi sunt aduersus Ecclesiam in acie stare? Cũ erat planta recens, non tamen iniuriã passa est: cum Cœlum attingit, speras illam posse debellare? quando undecim erant apostoli, a nemine superati sunt: immo uero undecim, tot millia Ecclesiarũ sunt expiscati. nunc cum terra & mare, culta & inhabitabilis, regio & urbs, & omnes fines religione referti sunt, tunc speras ei dominari? at tu non potes. Christus dixit, quod portæ inferi non præualebunt aduersus eam. facilius est cœlum deleri, & terram exterminari, quam ecclesiam extingui. Quis hæc dicit? ipse Christus. Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea nunquam transibunt & recte, nam Dei uerbum ipso cœlo est potentius, quia cœlum est opus uerbi. dixit Deus, fiat cœlum, & uerbum fuit opus. excurrebat natura nemine impediente, quoniam ipse Dominus est naturę, & eam immutandi. ego eam substruxi, qui cœlum constitui, sed pro cœlo sanguinem non effudi. pro cœlo cruci non fui affixus. pro cœlo cęleste corpus non assumpsi. sed quid dico de cœlo? angelorum corpus non assumpsi: ut intelligas me Ecclesiam magis æstimare, quam cœlum & terram, & omnem creaturam. & ideo cœlum & terra transibunt, uerba autem mea nunquam transibunt. facilius est cœlum aboleri & terrãm extingui, quam mea uerba intercidere. Qualia sint uerba eius in medium deducamus. uideamus an interciderint. non reuoco ego in dubium, sed hæreticis os obstruo. qualia sunt uerba? Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea nunquam transibunt. quale uerbum? Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. super hanc Petram dixit, non in Petro. non enim super hominem, sed super fidem Petri Ecclesiã suam fundauit. quid autem erat fides? Tu es Christus filius Dei uiui. petram uocauit Ecclesiam undas excipientem, sed non concussam: Ecclesia namque suscipit tentationes; at non superatur. Quid ergo est super petram? id est super confessionem Petri, non super opes. Non lapides iacis? non ligna? non spicula? nequaquam dicit. non enim est sensibilis structura. hęc qualiacunque sint, tem

Interpres latinus aliũ codicem secutus est.

pore

pore dilabuntur. confessionem uero neque dæmones possunt superare. testantur martyres, qui latus perfossi, fidem non amiserunt. o rem admirabilem murus foditur, & thesaurus non diripitur, caro absumitur, & fides non consumitur. ea est martyrum uis. super petram ædificabo Ecclesiam meam. & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. attendite sedulo, eos uocat portas inferi, qui mortem pariunt. quid igitur? in infernum intrabit, si in discrimen uenerit? utique. nam ut portæ Vrbis sunt ingressus in Vrbem, sic portæ inferni, ingressus ad mortem. cur, inquit tentationes non prohibes? nequaquam. ut ostendam uires meas, si nemo eam oppugnarit, possunt respondere: nam si fuisset oppugnata, fuisset utique & expugnata. propterea eam permitto oppugnari ne propugnatorum solitudini, uictoriæ titulus inscribatur, & portæ inferi non dixit nō aggredientur eā. quid ergo? oppugnabitur quidem, sed non superabitur. fluctuat Ecclesia, sed non mergitur, sed non petit profundum. excipit tela, sed non admittit uulnera. excipit machinas, sed turris non quassatur. Sed quid dico Ecclesiam? unum uerbum piscator locutus est, & turris stetit inconcussa. quot tyranni conati sunt hoc uerbum abolere, nec potuerunt. super petram enim fundata est. Cogita quot tyranni, quot Reges diademate redimiti, enses acuti, ferarum dentes, mortes imminentes, sartagines, fornaces. & pharetram suam exhausit diabolus, & Ecclesiæ non obfuit. qua nam de causa? quia portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. ipsa res testimonium perhibet. testatur euentus experientia. quot bellum gesserunt, num euicerunt? sed qui bellum gesserunt, silentio transiguntur & obliuioni mandantur, Ecclesia uero floret. ubi Claudius? ubi Augustus? ubi Tiberius? nuda sunt nomina; eorum meminit nemo. nam postquam Ecclesiam oppugnarunt, memoria eorum deleta est: & Ecclesia super solem refulget. Audisti uerba doctoris aurei animo & corpore? audisti a Deo afflatum & theologum patrem hunc? scilicet quod Ecclesiæ oppugnatores abolentur & obliuioni mandantur: Ecclesia uero floret; & contorquent quidē tela pugnatores, at ipsi uulnerantur. cur nam hæc? quia Christus ipsam firmauit, Christus ipsam suo redemit sanguine. per quem cælum firmatum est, terra fundata. Domini enim uerbo dicit Dauid, cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. igitur uerbo quo firmauit cælum, firmauit Ecclesiam suam dicens, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. quam petram? solidam fidei confessionem Petri piscatoris; quæ firmata manet inconcussa, & immota & inexpugnabilis; quemadmodum & cæ-

lum

lum stat & permanet ui uerbi. Ideo in cælo & in terra Ecclesia Dei honorabilis & sancta est. imo uero secundum aureorum uerborum & sermonum patrem hunc, cælo & angelis & omni creatura prestantior est. Ideo & subijcit Christus dicens, cælum & terra transibit, uerba autem mea nunquam transibunt. id est facilius est cælum & terram & omnia concuti, quam Ecclesiam meam. incursiones hæretici facient, at non preualebunt. in petram impingent capita sua & dispergentur, quia super petram fundata Ecclesia est. propterea Ecclesia tanquam petra manebit inconcussa, secura fiducia Christus dixit. nam qui a principio suæ predicationis eam oppugnauerunt, deleti sunt, & memoria eorum cum sonitu perijt: Ecclesia uero uernat & refulget super solem. ubi Reges qui in eam desæuierunt? ubi Principes, ubi heretici? ubi Arius & Eunomius? ubi Nestorius & Dioscorus? ubi Seuerus & Eutyches? ubi qui precesserunt, & qui postea subsecuti sunt omnes? non ne perierunt? nonne extincti sunt? sed Ecclesia tunc & nunc & semper est, usque ad seculi consummationem & finem.

Deus magis diligit Ecclesiam, quã cęlum. Sapient. 4. 11.

Horum hæreticorum nomina passim leguntur in historia ecclesiasti. & apud Gratian. c. 24. q. 4.

SECTIO XIX.

TOT igitur & egregijs rebus expositis ex mellifluis sacri doctoris sermonibus: æquum est quod illi dum oraret euenit cum omni reuerentia commemorare. Sic enim inuenimus scriptũ in eius uita, quam Metaphrastes enarrat, cuius initium: & omnium qui secundum Deũ in hac uita uersati sunt, post multa ait: Cũ is noctu in oratione perstaret, se obtulit quędam diuina res, & sublimior, quam ut oculis cerni posset, & quemadmodum rem in medium proponere lingua uix audeat; ita & audire nouum uideatur. itaque nouum quiddam, & horrore plenũ audisse. cęterum animaduertendum quod huic narrationi, ęque mista sunt timor & letitia. duo quidam uiri alba amicti ueste, aspectu horrifico uisi sunt ei de cęlo descendere, huicque præclaro uiro dum oraret in conspectũ uenisse. quorum alter uolumen, alter claues manibus continere uidebatur. cumque Ioannes hanc nouam speciem miraretur timore esse correptum: hos uero manibus apprehensum erexisse & metum abstersisse, bonoque animo eum esse iussisse. percontanti quinam essent ij uiri tanta prediti gloria, qui accedere ad se dignati essent; ne timeas, eos dixisse: nos uenimus a Christo missi. alterum postea manu protensa uolumen tradidisse, dicentem sume librum.

Ex Metaphraste uisio Ioannis Chrysostomi.

brum. nam ego sum Ioannes cui sapientia Dei pectus tradidit, in quod & recumbere uoluit. quæ quidem te & per nos ad scripturas pernoscendas idoneum reddet, & te quasi manu ducet ad eius cognitionem. alterum uero manu extensa, sume, dixisse, has claueis. meque Petrum esse scito, cui Deus claues in manus tradidit. quem nunc per me, crede te eadem gratia qua me participē facere. quare quæcunque ligaueris uel solueris super terram, erunt ea ligata uel soluta & in cęlis. Nonne deprehendis ex his, alterum una cum munere scripturas facile interpretandi, & harum intelligentiam a datore sapientiæ adiunxisse? alterum uero una cum facultate soluendi & ligandi & intelligendi; iniunxisse, & pie in Iesum Christum Dei filium per eum credendi? Credite in posterum quod sine obedientia erga Petrum, saluari non potestis. & iure quidem, nam is est porta salutis. qui per eum in cognitionem fidei non ingreditur, idest ut eū agnoscat esse Christi Vicarium, non poterit unquā salutem consequi. nam ut Christus inquit. Ego sum ostium. qui non intrat per ostium, sed aliunde ascensum parat, fur est & latro. Ita & Petrus eius successor dicit. qui non credit per me filium inuisibilis Dei & Patris in carne genitum, qui passus est & resurrexit, & cętera dispensationis mysteria, hic hæreticus est; & saluari nullo unquā tempore poterit. Hæc igitur & talia tenentes, quorū refertæ sunt omnes doctorū scripturæ, Ecclesiæ subiicimur. in eaq; permanemus, & in obedientia eius persistere in omnia sæcula deprecamur; ut propitium Deum nanciscamur in tremenda die retributionis. fiat fiat.

Ioann. 10.

SECTIO XX.

IAM quoad eius fieri potuit præstitimus, quod polliciti sumus allata ad quinque articulos, responsione qui in decreto Florentinæ Synodi continentur. Conscripsimus uero hęc a cōmunibus patribus ac doctoribus desumpta materia; quos Ecclesia sanctos esse decernit illorum uestigijs insistendo. & qui hæc literis theologicis mandauerunt & tradiderunt ut ueraces suscipiendo, quibus Ephesius Marcus non ualens in synodo contradicere, & sui incertus certamen detrectauit. Perfecimus autem hoc opus multo labore ac studio, propterea omnes qui hæc perlegerint, oro ne dolose & cū præsumptione, aut proprio affectu inducti, percurrant, sed sincera dispositione adhibita suam conscientiam iudicē dictis præficiāt.

Marcus Ephesi Eps Ecclesię Romanæ perpetuus hostis.

arbitror

arbitror enim eum qui hac conditione ad legendum accesserit, a morbo se uindicaturum; magnamque gratiam habiturum ei, qui hęc edidit & elaborauit, cum hanc commentationem ex multis locis collegerim & coagmentarim. Exantlauimus uero hunc laborē ut dominus scit, qui occulta cognoscit, non gloriam aucupando temporariam, neque opum comparandarum gratia; sed pura & pia mente pro uirili ueritati patrocinari exoptantes. quę quidem ijs, qui aperte sanctis contradicere nolunt, liquido est demonstrata. & ea præterea de causa hoc opus aggressi sumus, ut qui horum studiorū sunt ignari, & tamē de hoc dogmate ambigūt, nequaquā amplius excusationem afferre possint, se sententias & dicta sanctorum plane ignorare. Ideo æquum mihi uisum est uolumen hoc rerum contexere, & resipiscere aliquando uolentibus, ueluti sumptuosum quoddam conuiuium apponere. Ecclesia uero sponsa immaculata nullas sordes, uel rugas admittens, sole lucidior denuo apparebit, ut fuit, & est, & erit; quanquam disrumpantur qui contra sentiunt. nam semper extitit extra errorem, neque diuersas opiniones prædicauit: sed easdem illas, quas a diuino ore saluatoris accepit. Rogo uos iterum o charissimi, ut hæc cum charitate legatis, & spiritu fidei: ac si uera & iusta uisa fuerint, ijs assentiamini. si uero contra, confutetis, & scriptis editis rationes afferatis: ut & nos ijs perpensis sententiam nostram cum charitate dicamus, retractantes nostra, uel delentes. spero igitur Deo fisus, qui pacis est pater, uos his rationibus suasos ueritati cessuros, animi candorem & obedientiam Deo præstando, mutuoque accipiendo paracleti gratiam & prudentiam: nam eo concedente nulla mutatio, uel imminutio pij & patrij spiritus consequetur; neque orthodoxa ueritas imminuitur. absit: malo enim millies mori, quam suadere uos, ut tantillum quidem a uera fide declinetis. Resipiscite rogo fratres, resipiscite. quandiu uos in hac falsa suasione perdurabitis? quandiu si non utroque, altero tamen pede claudicabitis? excitemini segnes, qui humi repitis exurgatis, ne dum uos malum somnum stertitis, facile inimicus disseminet discordiæ zizaniam. tollatur paries qui dirimit sepem, fiamus unum corpus sub eodem capite; est autem caput ipse Christus. quem ut magistrum ac uitę datorem pie & pura conscientia sequendo, cognoscemus Deū & patrem eius: a quo ab ęterno sine tempore, sine defluxu & sine passione est genitus, sanctissimumque & uiuificantem eius spiritū a patre, tanquam a productore ab ęterno, & a principio productū, & procedentem; & per eum emanantem, & scaturientem essentialiter & subsistenter, & prodeuntem & editum, unam increatam potentiam

Cantic. 4.

Gręcam Ecclesiam. I. antiquā idē sentire cū Romana opinatur Gēnadius.

tentiam & ſine fine regnum, immortalem uitam & beatitudinem, quam utinam omnes conſequamur; ne de uia declinantes in montes, ſolitudines & foueas delabamur, & in loca, quæ non aſpicit lux uultus Domini noſtri, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & uictoria in ſæcula ſæculorum. Amen.

FINIS.

S·P·Q·R

KONSERVIERT DURCH
ÖSTERREICHISCHE FLORENZHILFE
WIEN 1967